

**T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ERGENLİK DÖNEMİNDE EBEVEYNİN DUYGUSAL
ERİŞİLEBİLİRLİĞİ, BAŞA ÇIKMA STRATEJİLERİ ve SOSYAL
PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ:
YILMAZLIĞIN ARACI ROLÜ**

Sinem KARAOĞLU

**Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

ANKARA

2023

**T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ERGENLİK DÖNEMİNDE EBEVEYNİN DUYGUSAL
ERİŞİLEBİLİRLİĞİ, BAŞA ÇIKMA STRATEJİLERİ ve SOSYAL
PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ:
YILMAZLIĞIN ARACI ROLÜ**

Sinem KARAOĞLU

**Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Özcan DOĞAN**

ANKARA

2023

ONAY SAYFASI

**ERGENLİK DÖNEMİNDE EBEVEYNİN DUYGUSAL ERİŞİLEBİLİRLİĞİ, BAŞA ÇIKMA
STRATEJİLERİ VE SOSYAL PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ:**

YILMAZLIĞIN ARACI ROLÜ

Sinem KARAOĞLU

Prof. Dr. Özcan DOĞAN

Bu tez çalışması 25.05.2023 tarihinde jürimiz tarafından “Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı” nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: *Prof. Dr. Aysel KÖKSAL AKYOL*
(Ankara Üniversitesi)

Tez Danışmanı: *Prof. Dr. Özcan DOĞAN*
(Hacettepe Üniversitesi)

Üye: *Prof. Dr. İsmihan ARTAN*
(Hacettepe Üniversitesi)

Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri tarafından uygun bulunmuştur.

Prof. Dr. Müge YEMİŞCİ ÖZKAN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

Tarih

İmza

Sinem KARAOĞLU

i

ⁱ“*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

* Tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının Prof. Dr. Özcan DOĞAN danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

(İmza)
Sinem KARAOĞLU

İTHAF

Kendinin kahramanı olmayı arzulayan tüm gençlere

TEŞEKKÜR

Her mücadelenin kendine has bir hikayesi ve her zorluğun bizi biricik yapan niteliklerimiz üzerinde şekillendirici bir rolü var. Yaşamımızın herhangi bir döneminde karşılaştığımız çözülmeyen sorunlar bazen birikmek suretiyle bazen de artçı etkileriyle yeniden karşımıza çıkma ihtimali taşır. Zira bu gündelik sorunlarla başa çıkarak daha zorlu durumların üstesinden gelmek için yeterlik kazanır, sorun çözme yeteneklerimize ve kendimize inanırız. Bu araştırmanın derdi de bu yeterlikleri kazanmak için sahip olduğumuz bilişsel ve sosyal kaynaklara yakından bakmaktır. Lise sıralarından başlayarak üniversiteye uzanan çocuk gelişimi ve eğitimi alanıyla haşır neşir olma yolculuğum bir yaşamı anlama, kendi gelişim dönemlerim üzerine düşünme ve bu düşünceler neticesinde yayımlanmaya değer olan bu çalışmanın ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

Yüksek lisans eğitimim başladığı andan itibaren bilgi birikimine ve destekleyici yanına büyük bir hayranlık beslediğim, cesaretimin kırıldığı vakitlerde belki de farkında bile olmadan birkaç cümlesiyle ve büyük bir şefkatle beni yeniden yüreklendiren, tüm yoğunluğuna ve hiçbir mecburiyeti bulunmamasına rağmen desteğini üzerimden çekmeyen, ne zaman danışsam değerli fikirleriyle beni düşünmeye sevk eden pek kıymetli hocam, ilk danışmanım, yüksek lisansdaki şansım Sayın Dr. E. Helin YABAN YALÇIN'a,

Tezimi devraldığı günden itibaren desteklerinden, kıymetli geri bildirimlerinden ve sarf ettiği tüm emeklerden dolayı tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Özcan DOĞAN'a,

Lisansüstü eğitim sürecimde bana kattıkları tüm bakış açıları ve farkındalıklar için Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi Anabilim Dalındaki tüm öğretim elemanlarına,

Araştırmama katılan tüm gençlere ve onların ebeveynlerine, araştırmanın yürütülmesinde emeği geçen kıymetli öğretmenlerimize,

Çalışmaya başladığım günden bu yana bana sosyal destek sağlayan, güzel sohbetler ve gülüşlerle enerjimi her daim diri tutan Kırklareli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi'ndeki araştırma görevlisi arkadaşlarıma,

Üniversite yıllarımı kolaylaştıran, tez sürecimde bana sosyal destek sağlayan ve merhametiyle dünyayı daha yaşanabilir bir yer yapmak için çabalayan gerçek bir kedi annesi Özge YÜKSEL'e; lise hayatımdaki en güzel sıra arkadaşım, dostum Ayşenur SAÇAKLI'ya; yüksek lisansa birlikte başlayıp bu süreçte birbirimize destek olduğumuz dostum Sena Nur ÇELİKKAYA'ya; yıllarca beni hep yüreklendiren meslektaşım ve biricğim Maviş Ceren YILDIZ'a ve en çok 14 yaşımdan 25 yaşıma kadar benim dostum olduğunuz, birlikte büyüme fırsatı yakaladığımız için üçünüze de,

Kendimi bildim bileli hem gelişmemde hem de eğitimimde desteğini üzerimden çekmeyen ve koşulsuz yanımda olan anneme; zorluklar karşısındaki mücadelecilik ruhunu örnek aldığım ve eğitimim için sahip olduğu her şeyi esirgemeksizin sunan babama; verdiğim emeklerin bir karşılığı olduğunu hissettiren çok değerli ablalarıma; tezin her aşamasında tüm yakınmalarımı dinleyen ve her daim sorunlarıma çözüm bulmak için elinden geleni yapan biricik kuzenim Rabia BAL'a ve en önemlisi bir gülümsemesiyle tüm sıkıntıları unutturan, beni Ankara'dan Kırklareli'ye hatta uzaya kadar sevdiğini söyleyen -bilmukabele- canım yeğenim Emir'e,

Sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET

KARAOĞLU, S. Ergenlik Döneminde Ebeveynin Duygusal Erişilebilirliği, Başa Çıkma Stratejileri ve Sosyal Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki: Yılmazlığın Aracı Rolü, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023. Bu araştırmada erken ve orta ergenlik dönemindeki bireylerde sosyal problem çözme becerisi, ebeveyn duygusal erişilebilirliği ve başa çıkma stratejileri arasındaki ilişkide yılmazlığın aracı rolünün incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini Ankara il merkezinde bulunan İl Millî Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ortaokullara (7. ve 8. Sınıflar, $n = 147$; 12-15 yaş) devam eden erken ergenler ve liselere (lise 3. ve 4. sınıflar, $n = 244$; 16-20 yaş) devam eden orta ergenler olmak üzere 391 ergen oluşturmuştur. Sonuçlara göre, anne ve baba duygusal erişilebilirliği yüksek olan ergenlerin algıladıkları akademik başarı da daha yüksektir. Sorunlarını anne ve babaları ile paylaşan ergenlerin anne duygusal erişilebilirliği daha yüksekken sorunlarını arkadaşları ile paylaşan ergenlerin baba duygusal erişilebilirliği daha düşüktür. Anne babası evli olan ergenlerin baba duygusal erişilebilirliğinin daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Sosyoekonomik düzeyini yüksek olarak algılayan ergenlerin baba duygusal erişilebilirliklerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Akademik başarısı yüksek olan ergenlerin sosyal problem çözme toplam puanlarının, probleme olumlu yönelmelerinin ve akılcı problem çözmelerinin de daha yüksek olduğu; akademik başarısı düşük olan ergenlerin probleme olumsuz yönelmelerinin, dikkatsiz ve kaçınmacı problem çözmelerinin ise daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Akademik başarısı düşük olan ergenlerin aktif başa çıkma tercihleri daha az; kaçınan başa çıkma tercihleri daha fazladır. Erken ergenlik dönemindeki ergenlerin yılmazlıklarının orta ergenlik dönemindeki ergenlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Akademik başarısı yüksek olan ergenlerin yılmazlıkları daha yüksektir. Ergenlerin ebeveyn duygusal erişilebilirliği arttıkça yılmazlıkları, yılmazlıkları arttıkça da sosyal problem çözme becerilerinin arttığı gözlenmiştir. Aktif başa çıkma stratejileri kullanımı arttıkça sosyal problem çözme becerisi artarken, olumsuz ve kaçınan başa çıkma stratejilerinin kullanımı arttıkça sosyal problem çözme becerisinin azaldığı bulunmuştur. Yılmazlığın ebeveyn duygusal erişilebilirliği ve sosyal problem çözme becerisi arasındaki ilişkide **tam** aracı, aktif ve olumsuz başa çıkma ve sosyal problem çözme arasındaki ilişkide **kısmi** aracı rol oynadığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal problem çözme, ebeveyn duygusal erişilebilirliği, yılmazlık, başa çıkma stratejileri, ergenlik.

ABSTRACT

KARAOĞLU, S. The Relationship Between Emotional Availability of Parent, Coping Strategies and Social Problem Solving Skills in Adolescence: The Mediating Role of Resilience, Hacettepe University Graduate School of Health Sciences Child Development and Education Program Master's Thesis, Ankara, 2023. The aim of this study is to examine the mediating role of resilience in the relationship between social problem-solving skills, emotional availability of parent, and coping strategies among individuals in early and middle adolescence. The sample for the study comprised 391 adolescents, including early adolescents attending middle schools (7th and 8th grades, $n = 147$; aged 12-15) and middle adolescents attending high schools (11th and 12th grades, $n = 244$; aged 16-20) affiliated with the Provincial Directorate of National Education in Ankara. According to the results, adolescents who perceive high emotional availability from their parents also perceive higher academic achievement. Young people who open up to their parents regarding their issues have a greater sense of emotional availability from their mothers, while those who tell their friends about their problems have a lesser sense of emotional availability from their fathers. Teenagers whose moms and dads are married perceive their fathers as more emotionally available. Adolescents who perceive their socioeconomic level as high have higher perceived emotional availability from their fathers. Those who have achieved high levels of academic success have higher overall scores, optimistic approaches and rational problem-solving skills when dealing with social issues, while those with lower academic achievements have more negative outlooks, inattentive and evasive problem-solving approaches. Adolescents with low academic achievement have fewer active coping preferences and more avoidant coping preferences. Resilience was higher in early adolescents compared to middle adolescents. Adolescents with high academic achievement have higher resilience. As parents become increasingly emotionally available, resilience and social problem-solving skills improve. As the use of active coping strategies increases, social problem-solving skills also increase, while the use of negative and avoidant coping strategies decreases social problem-solving skills. Resilience played a full mediator role in the relationship between parental emotional availability and social problem-solving skills, and a partial mediator role in the relationship between active and negative coping and social problem-solving skills.

Keywords: Social problem solving, emotional availability of parent, resilience, coping strategies, adolescence.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	iii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iv
ETİK BEYAN	v
İTHAF	vi
TEŞEKKÜR	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	x
SİMGELER ve KISALTMALAR	xiii
ŞEKİLLER	xiv
TABLolar	xv
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Kapsamı	1
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.3. Araştırmanın Varsayımları	6
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
2. GENEL BİLGİLER	7
2.1. Ergenliğe İlişkin Tanımlar	7
2.2. Ergenlikte Dönemler	7
2.3. Sosyal Problem Çözme	9
2.3.1. Sosyal Problem Çözmeye İlişkin Tanımlar	9
2.3.2. Sosyal Problem Çözmede Modeller	10
2.3.3. Ergenlik Döneminde Sosyal Problem Çözme Becerisinin Gelişimi	13
2.4. Başa Çıkmanın Tanımlanması	16
2.4.1. Başa Çıkma Stratejileri	19
2.4.2. Ergenlik Döneminde Başa Çıkma Stratejileri	21
2.5. Yılmazlık	22
2.5.1. Risk Etmenleri ve Koruyucu Etmenler	24
2.5.2. Ergenlik Döneminde Yılmazlık	25
2.6. Duygusal Erişilebilirlik	26
2.6.1. Bağlanma Kuramı	27
2.6.2. Ayrılma-Bireyleşme Kuramı	29

2.6.3. Ebeveynin Duygusal Erişilebilirliği	31
2.6.4. Ergenlikte Ana Baba ve Çocuk İlişkisi	35
2.7. Sosyal Problem Çözme, Başa Çıkma Stratejileri, Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği ve Yılmazlık Arasındaki İlişki	38
2.8. Araştırmanın Önemi ve Hipotezleri	40
3. YÖNTEM	42
3.1. Araştırmanın Modeli	42
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	42
3.2.1. Örneklem Seçiminde Dikkate Alınan Kriterler	43
3.2.2. Araştırmaya Katılan Ergenlere İlişkin Demografik Dağılımlar	44
3.3. Veri Toplama Araçları	45
3.3.1. Genel Bilgi Formu.	45
3.3.2. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği (Lum Emotional Availability of Parents, LEAP, Lum ve Phares, 2005).	46
3.3.3. Ergenler İçin Başa Çıkma Ölçeği, EBCÖ (Kidcope, Spirito, Stark ve Williams, 1988).	47
3.3.4. Sosyal Problem Çözme Envanteri, SPÇE-R (Social Problem-Solving Inventory, SPSI, D’Zurilla ve Nezu, 1990).	47
3.3.5. Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği, EPDÖ (Adolescent Psychological Resilience Scale, Bulut, Doğan ve Altundağ, 2013).	49
3.4. Veri Toplama İşlemi	49
3.5. Verilerin Analizi	50
4. BULGULAR	51
4.1. Verilerin Uygunluğunun Tespit Edilmesi	51
4.2. Araştırmadaki Değişkenlerin Betimsel Özellikleri	52
4.3. Araştırma Değişkenlerinin Gelişim Dönemi ve Cinsiyete Göre Karşılaştırılması	53
4.4. Araştırma Değişkenlerinin Ebeveyn Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması	57
4.5. Araştırma Değişkenlerinin Algılanan Sosyoekonomik Düzeye Göre Karşılaştırılması	58
4.6. Araştırma Değişkenlerinin Algılanan Akademik Başarıya Göre Karşılaştırılması	61
4.7. Araştırma Değişkenlerinin Anne Baba Medeni Durumuna Göre Karşılaştırılması	65
4.8. Araştırma Değişkenlerinin Sorunların Paylaşıldığı Kişiye Göre Karşılaştırılması	69
4.9. Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi	73

4.10. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği ve Sosyal Problem Çözme Becerisi Arasındaki İlişkide Yılmazlığın Rolü	78
4.11. Başa Çıkma Stratejileri ve Sosyal Problem Çözme Becerisi Arasındaki İlişkide Yılmazlığın Rolü	81
5. TARTIŞMA	85
5.1. Araştırmadaki Değişkenlerin Betimsel Özelliklerine İlişkin Sonuçların Tartışılması	85
5.2. Araştırma Değişkenlerinin Gelişim Dönemi ve Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması	86
5.3. Araştırma Değişkenlerinin Ebeveyn Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması	91
5.4. Araştırma Değişkenlerinin Algılanan Sosyoekonomik Düzeye Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması	93
5.5. Araştırma Değişkenlerinin Anne Baba Medeni Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması	96
5.6. Araştırma Değişkenlerinin Sorunların Paylaşıldığı Kişiye Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması	97
5.7. Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Sonuçların Tartışılması	100
5.8. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği ve Sosyal Problem Çözme Becerisi Arasındaki İlişkide Yılmazlığın Rolüne Yönelik Sonuçların Tartışılması	108
5.9. Başa Çıkma Stratejileri ve Sosyal Problem Çözme Becerisi Arasındaki İlişkide Yılmazlığın Rolüne Yönelik Sonuçların Tartışılması	110
6. SONUÇ ve ÖNERİLER	112
7. KAYNAKLAR	118
8. EKLER	141
EK 1. ETİK KOMİSYON İZİNİ	
EK 2. MEB ARAŞTIRMA İZİNİ	
EK 3. BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM – GENÇ FORMU	
EK 4. BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM – EBEVEYN FORMU	
EK 5. GENEL BİLGİ FORMU	
EK 6. EBEVEYN DUYGUSAL ERİŞİLEBİLİRLİĞİ ÖLÇEĞİ	
EK 7. ERGENLER İÇİN BAŞA ÇIKMA ÖLÇEĞİ	
EK 8. SOSYAL PROBLEM ÇÖZME ENVANTERİ	
EK 9. ERGEN PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK ÖLÇEĞİ	
EK 10. ORJİNALLİK RAPORU ÖRNEĞİ	
EK 11. ÖLÇEK KULLANIM İZİNLERİ	
EK 11. (Devam) ÖLÇEK KULLANIM İZİNLERİ	
9. ÖZGEÇMİŞ	154

SİMGELER ve KISALTMALAR

ABC	Akılcı Başa Çıkma
APÇ	Akılcı Problem Çözme
BÇS	Başa Çıkma Stratejileri
DE	Duygusal Erişilebilirlik
EBCÖ	Ergenler İçin Başa Çıkma Ölçeği
EDE	Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği
EPDÖ	Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği
İDY	Dikkatsiz Problem Çözme
KBÇ	Kaçınan Başa Çıkma
KPÇ	Kaçınmacı Problem Çözme
OBÇ	Olumsuz Başa Çıkma
POY	Probleme Olumlu Yönelme
POSY	Probleme Olumsuz Yönelme
SED	Sosyoekonomik Düzey
SH	Standart Hata
SPÇ	Sosyal Problem Çözme Becerisi
SPÇE-R	Sosyal Problem Çözme Envanteri
SPSS	IBM SPSS Statistics 26

ŞEKİLLER

Şekil		Sayfa
1.	Ebeveynin duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri ve sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkide yılmazlığın aracı rolüne ilişkin sınanacak model.	5
2.	D’Zurilla ve arkadaşlarının (2002) beş boyutlu modeline dayalı olarak oluşturulan sosyal problem çözme sürecinin şematik gösterimi.	11
3.	Düzenlenmiş başa çıkma süreci modeli.	18
4.	Yılmazlığın, ana baba duygusal erişilebilirliği ve sosyal problem çözme becerisi arasındaki ilişkideki aracı rolüne ait şekilsel gösterimler.	79
5.	Yılmazlığın, başa çıkma stratejileri ve sosyal problem çözme becerisi arasındaki ilişkideki aracı rolüne ait şekilsel gösterimler.	82

TABLOLAR

Tablo	Sayfa
2.1. Ergenlikte dönemlere göre görülen değişimler	8
3.1. Araştırma örnekleminin demografik özellikleri	44
4.1. Araştırma değişkenlerine ilişkin betimsel istatistikler	52
4.2. Cinsiyet ve gelişim döneminin ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlık puanları ile ilişkisi	54
4.3. Ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlığa ait ölçek puanlarının ortalama ve standart sapması	56
4.4. Anne öğrenim düzeyinin ergenlerin ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlık puanları ile ilişkisi	57
4.5. Baba öğrenim düzeyinin ergenlerin ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlık puanları ile ilişkisi	58
4.6. Algılanan sosyoekonomik düzeyin ergenlerin ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlık puanları ile ilişkisi	59
4.7. Algılanan sosyoekonomik düzeye göre anne baba duygusal erişilebilirliği, sosyal problem çözme becerileri, başa çıkma stratejileri ve yılmazlığa ait puanların ortalama ve standart sapmaları	59
4.8. Algılanan akademik başarının ergenlerin ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlık puanları ile ilişkisi	62
4.9. Algılanan akademik başarıya göre anne baba duygusal erişilebilirliği, sosyal problem çözme becerileri, başa çıkma stratejileri ve yılmazlığa ait puanların ortalama ve standart sapmaları	63
4.10. Anne baba medeni durumunun ergenlerin ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlık puanları ile ilişkisi	66

4.11.	Anne baba medeni durumuna göre anne baba duygusal erişilebilirliği, sosyal problem çözme becerileri, başa çıkma stratejileri ve yılmazlığa ait puanların ortalama ve standart sapmaları	67
4.12.	Sorunların paylaşıldığı kişinin ergenlerin ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlık puanları ile ilişkisi	69
4.13.	Sorunların paylaşıldığı kişinin göre anne baba duygusal erişilebilirliği, sosyal problem çözme becerileri, başa çıkma stratejileri ve yılmazlığa ait puanların ortalama ve standart sapmaları	70
4.14.	Araştırma değişkenleri arasındaki ilişkiler	74
4.15.	Anne duygusal erişilebilirliğinin sosyal problem çözmeyle ilişkisinde yılmazlığın aracı rolüne ait etkiler	80
4.16.	Baş çıkma stratejilerinin sosyal problem çözmeyle ilişkisinde yılmazlığın aracı rolüne ilişkin etkiler	84
4.17.	Çalışma Kapsamında Değerlendirilen Aracı Etkilerin Özet Tablosu	84

1. GİRİŞ

Bu kısımda araştırmanın kapsamı, amacı, varsayım ve sınırlılıkları sunulmuştur.

1.1. Araştırmanın Kapsamı

Ergenlik dönemi, ergenlerin biyolojik, ruhsal, sosyal ve bilişsel alanda önemli değişiklikler yaşadığı, büyüme ve olgunlaşmanın belirgin olduğu bir dönemdir (1, 2). Bu geçiş sürecinde ortaya çıkan değişiklikler oldukça hızlı bir ilerleme göstermekte ve ergenin yaşadığı hızlı değişimler stres yaratabildiği gibi uyum sorunlarına da neden olabilmektedir (3). Sosyal yaşamın bir gereği olarak çevresindeki yetişkinlerle ve akran gruplarıyla sürekli etkileşim içinde olan ergenler sosyal problemlerle karşı karşıya kalmaktadır (4). Bu sebeple psikolojik uyumun sağlanması için söz konusu problemlerin etkin yollarla çözülmesi önem kazanmaktadır (5).

Kişiler arası ilişkilerde yaşanan sorunların bireylerin yaşantılarını önemli ölçüde etkilediği bilinmektedir. Bu bağlamda, sosyal problem çözme günlük yaşamdaki stresli durumlarla bilinçli, akılcı ve amaca yönelik olarak çaba gerektiren başa çıkma süreçlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (5). Diğer bir ifadeyle bireyin bir problem durumuyla başa çıkmak için etkili çözümleri belirlediği genel bir strateji olarak tanımlanmaktadır (6).

Sosyal problem çözme becerisinin gelişimin her aşamasında gelişimsel sonuçlarla ilişkili olduğuna yönelik çok sayıda araştırma kanıtı bulunmaktadır (örn., erken çocuklukta, 7; orta çocuklukta, 8; ergenlik döneminde, 9; yetişkinlikte, 10). Bu kapsamda, ergenlerle yapılan araştırmalar sosyal problem çözme becerilerindeki yetersizliklerin ergenlerde intihar davranışı için savunmasızlık yaratan bir etmen olduğunu (11, 12) ergenlerin depresif belirtiler göstermelerleriyle (13), çevrelerini etkileme ve çevrede istenmeyen sonuçlardan kaçınmalarıyla, destekleyici sosyal etkileşimde bulunmada zorluklar yaşamalarıyla (14) ilişkisini ortaya koymuştur. Ek olarak, sosyal beceriler ve problem çözmeye yönelik özgüven (örn., “Yeterli zaman verildiğinde, karşıma çıkan çoğu sorunu çözebileceğime inanıyorum.”, 15) arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu (16), problem çözme becerisinin ergenlerde psikolojik şiddeti azaltmada ve şiddete uğramada önleyici bir etmen olduğu (17) gösterilmiştir.

Bu bulgular, sosyal problem çözme becerisinin ergenlik dönemi için hem koruyucu hem de savunmasızlık yaratabilen bir etmen olduğuna işaret etmesi bakımından önemlidir.

Ergenin yaşantısında önemli gelişimsel sonuçları olan sosyal problem çözme becerileri üzerinde etkili olan bireysel etmenler incelendiğinde yaşa ve cinsiyete bağlı araştırmalar dikkat çekmektedir. Araştırma sonuçları, çocukların sosyal eylemlerde uygun stratejiler seçme ve sonuç üretme tarzlarında yaşla beraber bir artış ve değişim gözlemlendiğine işaret etmektedir (örn., 18, 19). Bununla beraber, yaşla birlikte problem çözme düzeyinde bir artış olmasına ve problem çözme becerileri 16-18 yaş aralığında zirveye ulaşmasına rağmen yaş ve problem çözme becerisi arasındaki ilişkinin doğrusal olmadığı görülmektedir (20). Örneğin, Heidrich ve Denney (21) yaptıkları çalışmada sosyal problem çözme becerisindeki performansın, 20-40 yaşları arasında yükselme eğilimi gösterip doruğa ulaştığını, 50-70 yaşları arasındaki dönemde ise düşme eğilimi gösterdiğini ortaya koymuştur. Sosyal problem çözümede yaşa bağlı farklılıkları ortaya koyan çalışmalar bir yana cinsiyetin sosyal problem çözme becerileri üzerindeki rolüne ilişkin araştırmalar, çelişkili bulgular ortaya koymaktadır. Bu kapsamda, bazı araştırma bulguları ergenlerin sosyal problem çözme becerisinin alt boyutları da dahil olmak üzere cinsiyete göre farklılaşmadığına işaret etmektedir (örn., 22,23). Öte yandan diğer araştırmalarda ergenlerin sosyal problem çözme becerilerinin cinsiyete göre farklılaştığı ve kız ergenlerin sosyal problem çözme toplam puan ortalamalarının erkek ergenlerinkine göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir (24, 25).

Sosyal problem çözme becerisi üzerinde etkili olan diğer bir bireysel değişken olarak başa çıkma stratejileri göze çarpmaktadır. Yapılan araştırmalar aktif başa çıkma stratejileri kullanan ergenlerin probleme olumlu yaklaştıklarını gösterirken (26), kaçınan başa çıkma stratejileri kullanan ergenlerin probleme olumsuz yaklaşma ve kaçınmacı problem çözme yaklaşımlarını kullandıklarını göstermektedir (5).

Ergenlerin sosyal problem çözme becerilerine yönelik olarak yapılan diğer çalışmalarda okul, akran ve aile özellikleri gibi çevresel bağlamların incelendiği görülmektedir (örn., 27-29). Ergenlik döneminde akran grubu ergen için oldukça önemli olsa da aile ortamı çocuğun deneyimlediği ilk sosyal ortam olarak görülmekte ve aile ergen üzerindeki etkisini sürdürmektedir (30). Bireyin gelişimi üzerinde etkisi

olan çevrenin, karmaşık etkileşimlerine açıklama getiren ekolojik sistem kuramına göre de aile, sosyal bağlam içinde var olan ve kendi içinde de ayrı bir sosyal ortamı ifade eden yapı olarak karşımıza çıkmaktadır (31). Buna göre ailenin, güç yaşam koşullarıyla karşılaşan ergenlerin mikrosisteminde etkili olan en önemli etmenlerden biri olduğu vurgulanmaktadır (32).

Ailenin ergenlerin sosyal problem çözme becerileri üzerindeki rolüne ilişkin araştırmalarda bağlanma biçimleri, aile işlevselliği ve aile tutumları gibi ailesel etmenlerle sosyal problem çözme becerisi arasındaki ilişkiler incelenmiştir (örn., 33-35). Genel olarak araştırmalar, ergen ile ebeveyn arasındaki olumlu ve yakın ilişkinin sosyal problem çözme becerisinde yetkinliği artırdığını göstermektedir (örn., 36). Öte yandan ebeveyne saplantılı veya kayıtsız bağlanmanın (28), aile iklimindeki olumsuz ilişkilerin (37), aile işlevselliğinin bozulmasının (38) ve ebeveynden algılanan psikolojik kontrolün (39) ergenlerin sosyal problem çözmede olumsuz yaklaşımları kullanmalarıyla ilişkili olduğu gösterilmiştir. Bu tez çalışmasında ise sosyal problem çözme becerisinde ailenin rolü göz önüne alınarak ebeveynin duygusal erişilebilirliğinin, ergenlerin karşı karşıya kaldığı sosyal sorunların çözümüne yönelik düşünce ve yaklaşımlarıyla ilişkili olacağı öngörülmüştür. Bağlanma kuramını temel alan ebeveynin duygusal erişilebilirliği kavramı, anne-baba ve çocuk arasındaki etkileşimde duygularla, katılım, yakınlık ve gelişimsel değişimlerin bağlantılı olduğunu açıklayan ilişki bir kavramdır (40, 41). Konuyla ilgili çalışmalara bakıldığında, ergenlik döneminde doğrudan ebeveynin duygusal erişilebilirliği ve sosyal problem çözme becerisinin incelenmesine yönelik bir araştırma bulunmadığı görülmektedir. Bu nedenle bu çalışmanın konuya yönelik bilginin artmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Sosyal problem çözme becerisi üzerinde etkili olan diğer değişkenlerden biri de yılmazlık olabilir. Bu sebeple günlük yaşamda karşılaştığı sorunlara uyum sağlayabilen ve sorunların üstesinden gelebilen ergenlerin bireysel ve ailesel özelliklerini açıklamayı hedefleyen bu çalışmada yılmazlığa değinilmesinin, ergenlerin toplumsal ve psikolojik uyumunu kolaylaştıran etmenlerin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Yılmazlık hedefe ulaşana kadar süreçte yaşanan zorluklara rağmen çabayı devam ettirme ve duruma etkili uyum sağlama süreci olarak tanımlanmaktadır (42). Bu bağlamda bireylerin yılmazlıkları ve

problem çözüme becerileri arasında olumlu yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Üniversite örnekleminde yapılan araştırmalar yılmazlık düzeyi arttıkça problem çözüme becerilerinin de iyileştiğini göstermektedir (43, 44).

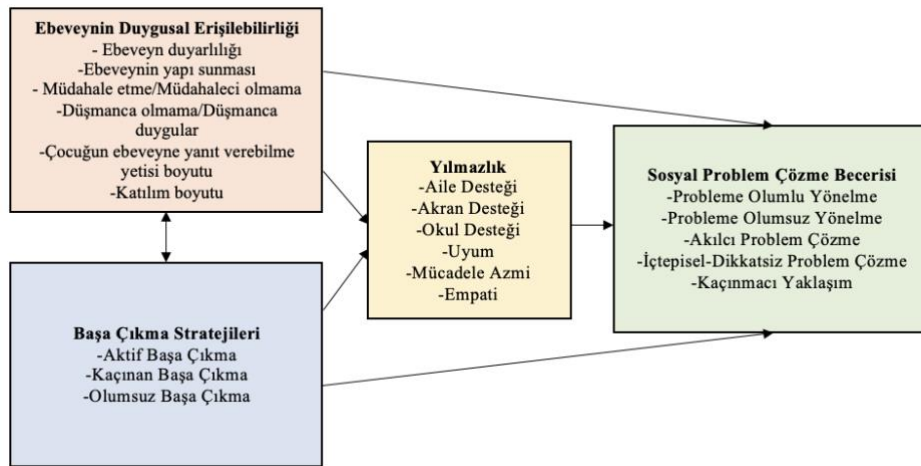
Bununla birlikte, ergenlerin yılmazlığı dinamik, çok boyutlu bir kavramdır ve zaman içinde değişebilmektedir (45). Yaşamda günlük sorunlarla karşı karşıya kalan ve sorunların çözümünde farklı yollar izleyen ergenlerin yılmazlıklarıyla ilgili çok fazla araştırma bulunmamaktadır. Bu bağlamda, bu tez çalışmasında yılmazlığın ergenlerin günlük hayatta karşılaştıkları sosyal problemleri çözmeleri üzerindeki bağımsız ve aracı rolünün incelenmesi planlanmıştır. Şöyle ki ana babanın duygusal olarak erişilebilir olmasının ailesel koruyucu bir etmen olup yılmazlığı olumlu yönde etkileyebilirken, duygusal erişilebilir olmamasının ise ailesel bir risk etmeni olarak karşımıza çıkacağı öngörülmektedir. Duygusal olarak erişilebilir olmayan ana babalar yılmazlığı olumsuz etkileyebilir ve bu da sosyal problem çözüme becerisindeki farklılıkları açıklamaya yardımcı olabilir.

Benzer şekilde başa çıkma stratejilerinde yeterli olmanın bireysel koruyucu bir etmen olarak genel yılmazlığı olumlu etkileyebileceği öngörüldürken, başa çıkmada yetersiz olmanın bireysel risk etmeni olup genel yılmazlığı olumsuz etkileyebileceği ve bu şekilde sosyal problem çözüme becerisindeki farklılıkları açıklamaya yardımcı olabileceği öngörülmüştür. Bu öngörüler ışığında bu tez çalışmasında yılmazlık aracı bir değişken olarak ele alınmış olup, ebeveynin duygusal olarak erişilebilir olmasının ergenlerin yılmazlık düzeylerini artıracığı ve bunun da dolaylı olarak yapıcı sosyal problem çözüme becerilerinin tercihini artıracığı öngörülmüştür. Benzer şekilde aktif başa çıkma stratejilerinin kullanımının ergenlerin yılmazlık düzeylerini artıracığı ve bunun da yapıcı sosyal problem çözüme beceri tercihini artıracığı düşünülmüştür. Buna göre araştırmada erken ve orta ergenlik dönemindeki ergenlerin sosyal problem çözüme becerileri, tercih ettikleri başa çıkma stratejileri ile ebeveynlerinin duygusal erişilebilirliği arasındaki ilişki yılmazlığın aracı rolü çerçevesinde karşılaştırılarak incelenmiştir. Ayrıca yılmazlığın dinamik bir süreç olduğu göz önüne alınarak yılmazlık iki farklı ergenlik döneminde, erken ve orta ergenlik dönemindeki ergenler ele alınarak incelenmiştir. Araştırmanın, ergenlerin sosyal problem çözüme yönelik yeterliklerini ve performanslarını etkileyen bireysel ve ailesel etmenlerin değerlendirilmesi açısından alan yazına katkı sağlaması hedeflenmiştir. Ayrıca bu

araştırma kapsamında elde edilen bulguların ergenlerde sosyal problem çözme becerisinin iyileştirilmesine yönelik planlanan destekleyici programlar için de katkıda bulunacağı düşünülmüştür.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı ortaokul 7 ve 8. sınıfa, lise 11 ve 12. sınıfa devam eden ergenlerin ebeveyn duygusal erişilebilirliği ve başa çıkma stratejileri ile sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi yılmazlığın aracı rolü bağlamında incelemektir. Bu amaçla ilk olarak, ergene ait demografik özelliklerin (örn., yaş, cinsiyet); ebeveynin duygusal olarak erişilebilir olmasının, ergenlerin kullandıkları başa çıkma stratejilerinin, yılmazlığın erken ve orta ergenlerin sosyal problem çözme becerisi üzerindeki rollerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. İkinci olarak ise yılmazlığın ebeveynin duygusal erişilebilirliği ve sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkideki aracı rolü ele alınmaktadır. İncelenmesi hedeflenen modelde (bkz. Şekil 1) öncelikle ebeveynin duygusal erişilebilirliğinin ve başa çıkma stratejilerinin birbiri ile olan ilişkisi ve sonrasında bu iki değişkenin ergenlerin sosyal problem çözme becerileri üzerindeki etkileri incelenmektedir.

Şekil 1. Ebeveynin duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri ve sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkide yılmazlığın aracı rolüne ilişkin sınanacak model.

1.3. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmaya katılan ergenlerin kendilerine sunulan soru formlarına samimi, doğru ve gerçeği yansıtabak Şekilde yanıt verdikleri varsayılmaktadır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma 2021-2022 eğitim oğretim döneminde, Ankara ili Altındağ, ankaya, Keçiören, Mamak ve Yenimahalle ilçelerinde devlet ortaokulları ile liselerinde (zel eğitim ortaokul ve liseleri hariç) eğitime devam eden ergenlerle sınırlıdır.

Yukarıda ifade edilen bilgiler ışığında ilerleyen bölümde araştırmanın amacına yönelik olarak ergenlik dönemi gelişimsel özelliklerine, sosyal problem çözme becerileri, ebeveynin duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri ve yılmazlığa ilişkin kuramsal bilgilere yer verilmekte, bu değişkenlerin birbirleri ile olan ilişkisi ele alınmaktadır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Ergenliğe İlişkin Tanımlar

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre ergenlik, bireyin ne çocuk ne de yetişkin olduğu dönemdir. Bu dönemde birey fiziksel, psikolojik, sosyal beklentiler ve algılar bakımından büyük değişiklikler yaşamaktadır (46, 47). Yörükoğlu (2) ergenlik dönemini, 12-20 yaş aralığında psikolojik alanda önemli değişikliklerle belirlenen, büyüme ve olgunlaşmanın hızlı olduğu bir çağ olarak tanımlamıştır. Bu "ara dönem" bireyin hormonlarında, boy ve kilosunda, sosyal, duygusal, kişisel, cinsel ve bilişsel alanında değişim ve gelişmelerin olduğu, puberteden bedensel büyümenin sona ermesine kadar devam ettiği düşünülen önemli bir gelişimsel evredir (48). İnsan gelişimi çoğunlukla evreler halinde betimlenir ve evredeki gelişimsel göstergeler genel bir fikir vermesi açısından belirli yaş aralıklarıyla sınırlandırılmıştır (49). Bu araştırmada ele alınan değişkenlerin ergenlik dönemindeki gelişiminin daha iyi anlaşılması adına ilerleyen kısımda dönemsel değişimler evreler halinde açıklanmıştır.

2.2. Ergenlikte Dönemler

Ergenlik, gelişimsel özelliklere dayalı olarak çok sayıda psikolojik ve sosyal değişimi içerdiğinden tek bir dönemden ziyade bir dizi evre olarak incelenmektedir (50). Tablo 2.1'de ergenlikteki dönemler ve dönemlerle ilgili olarak değişim gösteren genel özelliklere yer verilmiştir.

Ergenlik döneminde meydana gelen psikososyal değişiklikler, ergenlerin büyümeye ve değişmeye devam ettikçe gerçekleştirmeleri beklenen temel gelişimsel görevleri içermektedir: (1) kimlik (birey olarak kim olduğunu anlama ve keşfetme); (2) özerklik (sağlıklı bir bağımsızlık duygusu geliştirme); (3) samimiyet (diğer bireylerle yakın ve şefkate dayalı ilişkiler kurma); (4) cinsellik (cinsel duyguları ifade etme) ve (5) başarı (toplumun başarılı ve yetkin üyelerinden olmak) (51).

Tablo 2.1. Ergenlikte dönemlere göre görülen değişimler*

Değişim Alanları	Erken Ergenlik (10-13 yaş) – (14-15 yaş)	Orta Ergenlik (14-15 yaş) – (17 yaş)	Geç Ergenlik (17-21 yaş)
Büyüme	İkincil cinsiyet özellikleri görülür. Büyüme hızlanır ve zirveye ulaşır.	İkincil cinsiyet özellikleri ilerler. Büyüme yavaşlar ve erişkin boyunun yaklaşık %95'ine ulaşılır.	Fiziksel olgunlaşma
Bilişsel	Somut düşünme Varoluşsal yönelim Algılanmayan eylemlerin uzun vadeli etkileri	Daha soyut düşünme Uzun süre düşünebilme Stresli durumlarda somut düşünceye dönüş	Soyut düşüncenin yerleşmesi Geleceğe odaklanma Uzun süreli seçenekleri algılama
Psikososyal	Ergen hızlı fiziksel büyüme, beden imajı ve karmaşık değişimlerle ilgilenir.	Beden imajı yeniden oluşturulur. Düşünce ve hayallerle meşgul olma Güçlü olma duygusu	Zihinsel ve işlevsel kimlik oluşturulur
Aile	Bağımsızlığın sınırlarını tanımlama	Kontrol-baskı konusunda çatışma yaşama	Çocuk-ebeveyn arasındaki ilişkinin yetişkin-yetişkin ilişkilerine aktarılması
Akran Grubu	Değişkenliklere karşı koymak için bağlantı arar	Benlik saygısı için özdeşleşme ihtiyacı duyma Akran grubu davranışları tanımlar	Bireysel arkadaşlıklar akran grubunun yerini almaya başlar
Cinsellik	Kendi kendini keşfetme ve değerlendirme	Romantik düşüncelerle meşgul olma Karşı cins tarafından beğenilmek isteme	İstikrarlı ilişkiler kurma Gelecek planı yapma

*Hofmann ve Greydanus (52)'tan alınmıştır.

2.3. Sosyal Problem Çözme

Problem çözme süreci, farklı araştırmacılar tarafından farklı kavramlar altında incelenmiştir. Buna göre, “sosyal problem çözme”, “kişisel problemler” ve “kişiler arası problem çözme” kavramları alan yazında birbiri yerine kullanılan kavramlardır. Araştırmacılar sosyal problemlerden bahsederken başlangıçta “gerçek hayatta (real-life)” problem çözme kavramını kullanmışlar, ardından D’Zurilla ve Nezu (53) bu kavramı sosyal problem çözme olarak anmaya başlamıştır. Problem çözme kavramına sonradan eklenen sosyal kelimesi, problem ve çözümünde türe yönelik sınırlandırma amacı taşımamaktadır. “Sosyal” kelimesi ile vurgulanmak istenen, bireyin günlük hayatında sosyal çevresinde karşılaştığı problemleri ve bu problemlere uyum sağlama sürecini etkileyen çözüm yöntemleri ile ilgilenilmesidir. Sosyal problem çözme kavramı, kişisel olmayan sorunlar (örn., maddi durumun yetersiz olması), bireysel ya da içsel sorunlar (örn., davranışsal, duygusal, zihinsel ya da sağlık sorunları), kişiler arası problemler (örn., aile içi çatışmalar) ve daha geniş çevre ile toplumsal sorunlar (örn., suç, ırkçılık) gibi bireyin işlevselliğini etkileyebilecek her türlü problemi içermektedir (54). Bir sonraki bölümde sözü edilen kavrama ilişkin tanımlamalar ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

2.3.1. Sosyal Problem Çözmeye İlişkin Tanımlar

Sosyal problem çözme, bireyin bir problem durumuyla başa çıkmak için etkili çözümleri belirlediği genel bir strateji olarak tanımlanmaktadır (6). Problem durumu ortaya çıktığında bunu çözme, problemin yarattığı istenmedik duygu ve/veya duyguların sonuçlarını azaltma, değiştirme amacıyla bilinçli, akılcı, çaba gerektiren ve amaca yönelik bir eylemdir (55). Heppner ve Krauskopf (56), sosyal problem çözmeyi dahili veya harici taleplere ya da zorluklara uyum sağlamak için davranışsal tepkilere ek olarak amaca yönelik bilişsel ve duygusal işlemler dizisi olarak tanımlamaktadır.

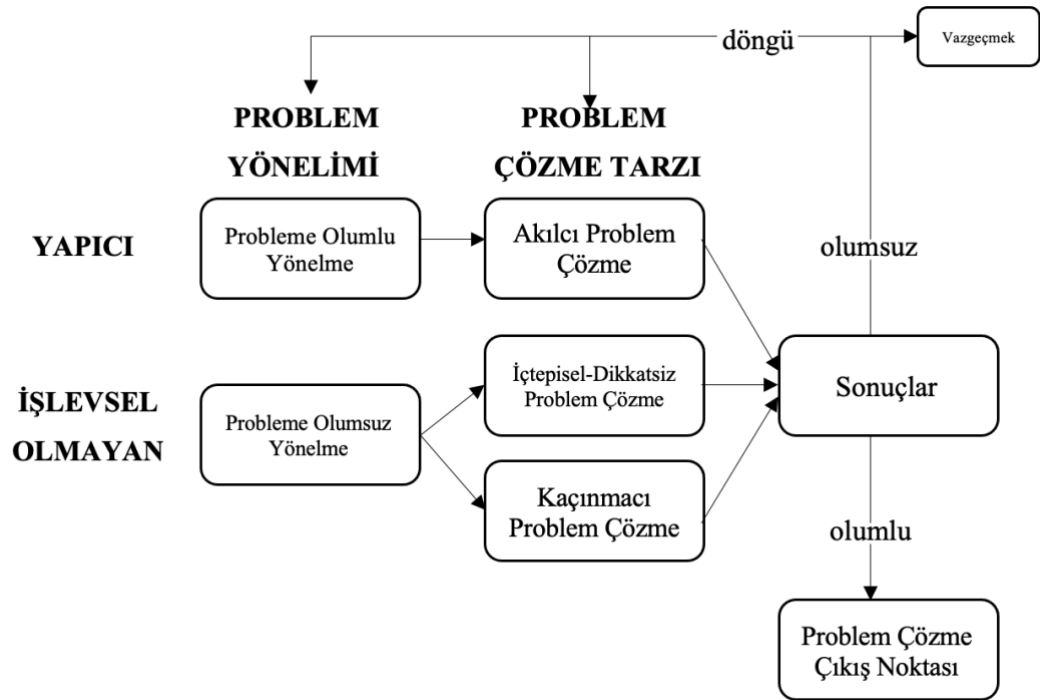
D’Zurilla, Nezu ve Maydeu-Olivares (54)’in aktardığına göre Jacobson ve Margolin kişiler arası problemi iki ya da daha fazla kişinin davranışsal talep ve beklentilerindeki çatışmaya dayalı gerçek hayat problemi olarak tanımlamaktadır. Çatışmanın çözümünü tanımlamayı ve keşfetmeyi amaçlayan bilişsel-kişilerarası bu

süreçte, “kazan-kaybet” yaklaşımından ziyade çatışmaların çözülüp anlaşmazlıkların giderildiği “kazan-kazan” yaklaşımı tercih edilmelidir (54).

Sosyal problem çözme kavramında öne çıkan üç kavram (a) problem çözme, (b) problem ve (c) çözümdür. *Problem çözme*, bir kimsenin, çiftlerin ya da grupların gündelik yaşamlarında deneyimledikleri bazı problemler için etkin çözümler bulmaya ve keşfetmeye çalıştıkları, kişi tarafından kanalize edilen biliş ve davranışa dayalı bir süreçtir. *Problem*, işlevsel uyum için sonuçlandırılması gereken herhangi bir yaşam durumu veya görevidir. *Çözüm* ise problemlili duruma uygulandığında problem çözme süreci için ürün ya da sonuç üreten, duruma özgü başa çıkma tepkisi modelidir. Etkili olarak kabul edilen çözümler, problem durumunu daha iyiye götüren ya da oluşan duygusal sıkıntıyı azaltan olumlu sonuçları üst düzeye çıkaran olumsuz sonuçları en aza indiren çözümlerdir (54).

2.3.2. Sosyal Problem Çözmede Modeller

Özgül anlamda sosyal problem çözme kavramına ilişkin sunulan ilk model D’Zurilla ve Goldfried (57)’in tanıttığı model olmakla birlikte alan yazında sosyal problem çözmeye ilişkin *Kişilerarası Bilişsel Problem Çözme Modeli* (58, 59); *Sosyal Yeterlik Sosyal Bilgi İşleme Modeli* (60, 61); *Çocukların Sosyal Uyumunda Sosyal Bilgi İşleme Modeli* (62); *Beş Boyutlu Sosyal Problem Çözme Modeli* (57) gibi modellerin bulunduğu görülmektedir. Bu tür modellerin odaklandığı ortak bileşen sosyal problem çözme becerisinin bireysel ve bilişsel-davranışsal beceriler olarak açıklanmış olmasıdır (63). Bu araştırmada, sosyal problem çözme modellerinden D’Zurilla ve Goldfried (57)’in D’Zurilla ve Nezu (6, 64) tarafınca gözden geçirilen Beş Boyutlu Sosyal Problem Çözme Modeli üzerinde durulmaktadır. Bunun sebebi araştırmanın bu modele dayandırılarak yürütülmüş olmasıdır. Revize edilen modele göre problem çözme yeteneği birbirinden kısmen bağımsız iki ana bileşenden oluşmaktadır. Bu bileşenler (a) problem yönelimi ve (b) problem çözme tarzıdır (54).

Şekil 2. D'Zurilla ve arkadaşlarının (2002) beş boyutlu modeli bağlamında oluşturulan sosyal problem çözme sürecinin şematik gösterimi (54).

Problem Yönelimi. Bir bireyin yaşamındaki problemler hakkındaki genelleştirilmiş inanç, tutum ve duygusal tepkilerini içeren, bireyin problemlerle başa çıkma yeteneğini temsil eden nispeten istikrarlı bilişsel-duygusal şema repertuarıdır. Problem yönelimi iki boyuttan oluşmaktadır. Bunlar, probleme olumlu yönelme ve probleme olumsuz yönelmedir. Buna göre (54, 55, 65):

Probleme Olumlu Yönelme

- Bir problemi zorluk (bir diğer deyişle, kazanç ya da imkân) olarak değerlendirmek,
- Problemin çözülebilir olduğuna inanmak (sonucun olumlu olacağına yönelik beklenti içinde olma/iyimserlik),
- Problemlerle başa çıkma konusunda öz-yeterlik duygusuna sahip olmak (problem çözmeye yönelik kendine güven),
- Problemin başarıyla çözülmesinin zaman ve çaba gerektirdiğini kavramak,
- Problemlerden kaçınmak yerine onu çözmeye odaklanmak,

Probleme Olumsuz Yönelme

- a. Problem durumunu iyi oluşa (psikolojik, sosyal, ekonomik) önemli bir tehdit olarak algılamak,
- b. Problemlerin çözülemez olduğunu düşünmek,
- c. Bireyin problemi başarılı şekilde çözmeye yönelik kendi yeterliğinden şüphe duyması (problem çözme öz-yeterliğinin düşük olması),
- d. Problemlerle ya da olumsuz duygularla karşılaştığında kolayca hüsrana uğramak ve üzülmek (hayal kırıklığı) olarak ifade edilmektedir.

Bireyler günlük yaşamda karşılaştığı farklı problemlerde ayrı ayrı iki tür yönelime de sahip olabilir. Bununla birlikte belirli konularda belirli bir perspektiften bakmaya yönelik genel bir eğilim de gösterebilirler. Örneğin, birey başarı ile ilgili problemleri (örn., okul, kariyer) ele alırken olumlu bir yönelime sahipken kişiler arası problemlerle (örn., ikili ilişkiler, ebeveynlik) ilgilenirken olumsuz bir yönelim gösterebilir (65).

Problem Çözme Tarzı. İnsanların stres yaratan problemleri çözmeye ve bu problemlerle başa çıkmaya çalışırken kullandığı bilişsel-davranışsal faaliyet kümesidir. Modele göre üç farklı problem çözme tarzı bulunmaktadır, bunlar (a) akılcı problem çözme, (b) kaçınımacı problem çözme ve (c) içtepisel-dikkatsiz problem çözmedir (54, 65).

Akılcı Problem Çözme, etkin problem çözme becerisinin sistemli ve özenli olarak uygulanmasını içeren, stres verici problemlerle başa çıkmada yapıcı bir yaklaşımdır. Bu problem çözme tarzı dört ana problem çözme becerisi tanımlamaktadır.

- a. Problemin tanımlanması (problemin niteliğini netleştirmek, gerçekçi bir problem çözme yolu ya da sıralı amaçlar belirlemek ve bireyin bu hedeflere ulaşmasını önleyen engelleri belirlemek),
- b. Alternatiflerin üretilmesi (engel olarak belirlenen durumların üstesinden gelmek için bir dizi olası çözüm yollarının düşünülmesi, mümkün olduğunca çok sayıda olası çözümlerin belirlenmesi)
- c. Karara varma (çeşitli seçeneklerin olası sonuçlarını tahmin etme, belirlenen bu sonuçlara bağlı olarak fayda-maliyet analizinin yapılması ve problem çözme hedefine ulaşmak için çözüm geliştirme)

- d. Çözümün uygulanması ve doğrulanması (çözüm taslağının yürütülmesi, planın sonuçlarının izlenmesi ve değerlendirilmesi, bireyin problem çözme çabalarının başarılı olup olmadığının ya da devam etmesi gerekip gerekmediğinin belirlenmesi), (65).

Kaçınmacı Problem Çözme, erteleme, pasif davranışlar sergileme, başkalarına bağımlı olma gibi davranışlarla karakterize edilen ve işlevsel olmayan problem çözme tarzlarından biridir. Bu problem çözme tarzını sergileyen bireyler, problemlerle doğrudan yüzleşmek yerine problem kaçmayı tercih etmekte, problemi çözmeyi mümkün olduğunca ertelemekte, problemin kendi kendinde çözülmesini ummakta veya kendi problemlerini çözme sorumluluğunu başkalarına yüklemeye çalışmaktadır (55, 65).

İçtepisel (Dürtüsel)/Dikkatsiz Problem Çözme, bireyin problem çözerken dürtüsel ya da dikkatsiz girişimlerde bulunduğu davranışlarla karakterize bir problem çözme tarzıdır. Bu problem çözme tarzını benimseyen kişilerin çözüme yönelik girişimleri sınırlı, aceleci ve eksiktir. Bu problem çözme tarzında bireyler çoğunlukla yalnızca birkaç çözüm fikri üretir ve çoğu zaman aklına gelen fikri uygulama eğilimi gösterirler. Alternatif çözüm yollarını ve çözümün sonuçlarını hızlı, özensiz ve sistemsiz şekilde gözden geçirirler, sorunun çözülüp çözülmediğine yönelik izlemleri dikkatsiz ve yetersizdir (54, 55).

Şekil 2’de görülen beş boyutlu sosyal problem çözme modelinin temel varsayımlarından biri, sosyal problem çözme becerisinin bütüncül bir yapıdan ziyade birbirleriyle ilişkili pek çok bileşenden meydana gelen çok boyutlu bir yapı olduğudur (57). Bu yapı yaşamın erken dönemlerinden itibaren gelişmeye başlamakta, gelişime, deneyime, öğrenilen tutum ve becerilere dayalı olarak gelişimi yetişkinlik dönemine kadar uzanmaktadır (55, 66). Bu nedenle ergenlerin gelişimsel pek çok sonucuyla yakından ilişkili olan sosyal problem çözme becerisinin ergenlik dönemindeki değişiminin incelenmesi önemli görülmektedir.

2.3.3. Ergenlik Döneminde Sosyal Problem Çözme Becerisinin Gelişimi

Bilindiği gibi, ergenlik döneminde ergen sosyalleşip çevresindeki yetişkin ve akran gruplarıyla daha sık iletişime geçtiği gelişimsel değişimler yaşamaktadır. Bu etkileşimler sosyal problemleri de beraberinde getirmektedir (4). Ergenin düşünsel ve

algısal yapısında meydana gelen bilişsel değişimler, ruhsal halleri ve sosyal bağları üzerinde de etkili olmaktadır (67). Ortaya çıkan değişimlerden biri ergen benmerkezciliğidir. Akat (68)'ın Ergene'den aktardığına göre, ergen, dönemin özelliklerine bağlı olarak kendi düşüncelerini doğru olarak kabul edebilir ve diğerlerinin de kendisi gibi düşünmesi gerektiğine inanabilir. Bu durum empati becerisini etkilerken buna bağlı olarak kişiler arası ilişkilerde problem durumlarla karşı karşıya kalmalarına da yol açabilmektedir. Dahası ergenin bu dönemdeki kişisel problemleri, sosyal (örn., akranlar, ebeveynler, otorite figürleri) problemler ya da içsel (örn., ödevler, kilo, düşük benlik saygısı) problemler olarak ortaya çıkmaktadır (69). Bununla birlikte, kişiler arası yakın ve olumlu ilişkiler bireylerin refahlarında ve iyi oluşlarında kilit bir belirleyici olarak görülmekte (70) ve bu ilişkilerdeki sorunların etkili çözümünün bilişsel-davranışsal sosyal beceri repertuarının doğru zamanda doğru şekilde uygulanmasına bağlı olduğu belirtilmektedir (71).

Sosyal problem çözme becerisi bilişsel süreçlerden bağımsız değildir (55). Bu nedenle erken ve orta ergenlik dönemleri arasında bilişsel alanda meydana gelen değişimler, sosyal problem çözme beceri düzeyindeki farklılıkları da beraberinde getirecektir. Erken ergenlik dönemindeki çocukların çoğunluğunda somut düşünce yaygınken orta ergenlik döneminde düşünceler daha soyut bir hal almaktadır. Somut düşünceye sahip çocuklar problemleri deneme-yanılma yoluyla çözümlerken soyut düşünceye sahip çocuklar problemleri deneme-yanılma yoluyla çözümlerken soyut düşünce çocukların problemi çözmek için plan geliştirmelerine ve çözüm yollarını sistematik olarak denemelerine imkân vermektedir (52, 72). Soyut düşüncenin büyük oranda geliştiği orta ergenlik dönemindeki ergenlerin, bir problem durumu karşısında mantıksal ilişkiler kurma ve problem durumu üzerine sistematik bir şekilde düşünme becerisi de kazandıkları bilinmektedir (50).

Ergenlik döneminde soyut düşünme, problem çözme, planlama, strateji geliştirme ve uygulama kapasitesinin artmasını destekleyen prefrontal korteks işlevinde önemli değişimler meydana gelmektedir (73, 74). Bu bağlamda üstbilişsel ve soyut düşünme kapasitesi erken ergenlikten geç ergenliğe doğru artış göstermektedir. Ergenler yaş ve deneyimle birlikte birden fazla bakış açısı üretme ve karşılaştırma becerisine kazanmaktadır (75, 76). Bununla birlikte beyin gelişiminde cinsiyete bağlı birtakım farklılıkların gözlenebildiği de göz önüne alınmalıdır. Örneğin, beynin bilgiyi işleyen kısmıyla ilgili değişimler kız ergenlerde 12-14 yaşlarında, erkek ergenlerde ise

kızlardan yaklaşık iki yıl sonra (orta ergenlik yıllarında) zirveye ulaşmaktadır. Yani erken ve orta ergenlik döneminde beyin gelişimi cinsiyete dayalı farklılıklar göstermektedir (50). Bu değişim ve beceriler problem çözümünde daha fazla alternatif çözüm üretmeyi, olası çözümleri uygulamadan önce düşünüp karşılaştırmayı, çözümü uyguladıktan sonra problemin etkilerinin ortadan kalkıp kalkmadığını sınımayı kolaylaştırıyor olabilir. Buradan yola çıkılarak bu tez çalışmasında iki farklı ergenlik dönemi üzerinde durulmakta ve içinde bulunulan gelişim döneminin sosyal problem çözme becerileri açısından farklılık gösterip göstermediği ele alınmaktadır.

Elbette sosyal problem çözme kavramının gelişimi yalnızca beyin gelişimi ve bilişsel alandaki değişimlerle açıklanamaz. Beyin gelişimine bağlı olarak duygusal ve davranışsal alandaki değişimler de sosyal problem çözme becerisinin ergenlik dönemindeki gelişimi üzerinde rol oynar (örn., 77). Araştırmalara göre ergenlerin duygusal deneyimlerinin, ergenlik öncesi ve sonrası dönemlere göre yoğunluk, sıklık ve kalıcılık açısından farklılık gösterdiği ifade edilmekte ve yetişkinlerin ruh hallerinin ortalama olarak ergenlere göre daha olumlu olduğu bildirilmektedir (78). Bu duygusal değişimlere ve dalgalanmalara uyum sağlayabilen, duygularını düzenleyebilen ergenlerin olumsuz deneyimlerle görece daha iyi başa çıktıkları, problem çözme becerilerinin ve psikolojik iyi oluşlarının daha iyi olduğu görülmektedir (79, 80).

Ergenlik döneminde meydana gelen diğer önemli birtakım değişimler, bağımsız olma yetisi kazanma, risk alma ve sosyal davranışlarda gözlenir (73, 81). Bu dönemde risk alma, düşüncesiz davranışlar sergileme ve heyecan arama davranışlarında diğer dönemlere göre belirgin bir artış gözlenir (73). Risk almaya yönelik davranışların fazla olması, probleme olumsuz yönelme, dikkatsiz ve kaçınmacı problem çözme davranışlarıyla ilişkilendirilmiştir (örn., 28). Ayrıca dürtüsel davranışlar daha zayıf sosyal problem çözme becerileriyle, daha zayıf problem çözme becerileri de daha fazla saldırgan davranış göstermeyle ilişkili bulunmuştur (örn., 82). Konuyla ilgili deneysel bulgular saldırgan davranış sergileyen çocuk ve ergenlerin sosyal problem çözme becerilerinde yetersizlikler olduğunu ortaya koymaktadır. Saldırgan davranış sergileyen çocuk ve ergenler amaca dayalı ipuçlarını doğru şekilde belirlemede iyi değildir ve stresli durumları düşmanca algılamaktadır. Bu çocuk ve ergenler probleme daha az alternatif çözümler üretirler ve bu çözümlerin

niteliğinin zayıf, etkisiz, saldırgan olduğu ya da toplum yanlısı olmadığı görülmektedir (örn., 83-86).

Problem çözmeye yetkin olmamak bireylerin hayatlarındaki stres durumlarıyla uyumlu şekilde başa çıkmalarını kısıtlayan risk etmenlerinden biri olarak karşımıza çıkar (87). Schotte ve Clum (88)'a göre esnek ve iraksak düşünme kapasitesi yeterli olmayan bireyler yaşamlarında meydana gelen stresli koşullarla başa çıkmada gerekli olan etkili çözümleri üretmek için bilişsel olarak hazırlıksızlardır. Buna göre sosyal problem çözmeye, bireylerin çeşitli stres verici durumlarla etkin bir şekilde baş etme yetisini artırabilen, bilinçli, akılcı, çaba gerektiren ve amaçlı bir baş etme sürecidir (5). Bu sebeple ilerleyen bölümde başa çıkma stratejilerinin genel yapısından, sosyal problem çözmeye becerisi ile ilişkisinden ve ergenlik döneminde başa çıkma stratejilerinin nasıl bir gelişim gösterdiğinden söz edilmektedir.

2.4. Başa Çıkmanın Tanımlanması

Ergenlik dönemi diğer dönemlere kıyasla özellikle stresli bir gelişim dönemi olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde ergenler fiziksel ve bilişsel gelişimlerdeki değişimin yanı sıra aile ve akran ilişkilerindeki değişime uyum sağlama, eğitsel talep ve beklentiler, okul ve kariyer gibi konularla uğraşmaktadır. Stresin olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik bir kavram olarak başa çıkma ise Amerikan Psikoloji Derneği tarafından “bireyin kaynaklarını zorlayan ya da aşan bir durumu yönetmek veya stres kaynaklı olumsuz duygu ve çatışmaların azaltılması amacıyla bilişsel ve davranışsal stratejilerin kullanılması” şeklinde tanımlanmaktadır (89).

Baş çıkma, stres veren yaşam olaylarında bireyin psikososyal uyumunu sürdürmesine yardımcı olan dengeleyici bir etmen olarak ele alınmaktadır (90). Bu bağlamda, başa çıkma kavramının en yaygın kullanılan tanımlamalarından biri Lazarus ve Folkman (91) tarafından yapılmıştır. Bu araştırmacılar başa çıkmayı, bireyin sahip olduğu kaynakları zorlayan ve aşırı güç olan belirli içsel ya da dışsal istekleri yönetmeye yönelik durmaksızın değişim içinde olan bilişsel ve davranışsal gayretler şeklinde tanımlamıştır.

Bireyin gelişim düzeyi, başa çıkma davranışındaki mevcut kaynaklara destek olur ve aynı zamanda bireyin ortaya koyabileceği başa çıkma tepkilerini de sınırlandırabilir. Diğer bir deyişle, stresli olaylara yanıt olarak verilen bilinçli çabalar,

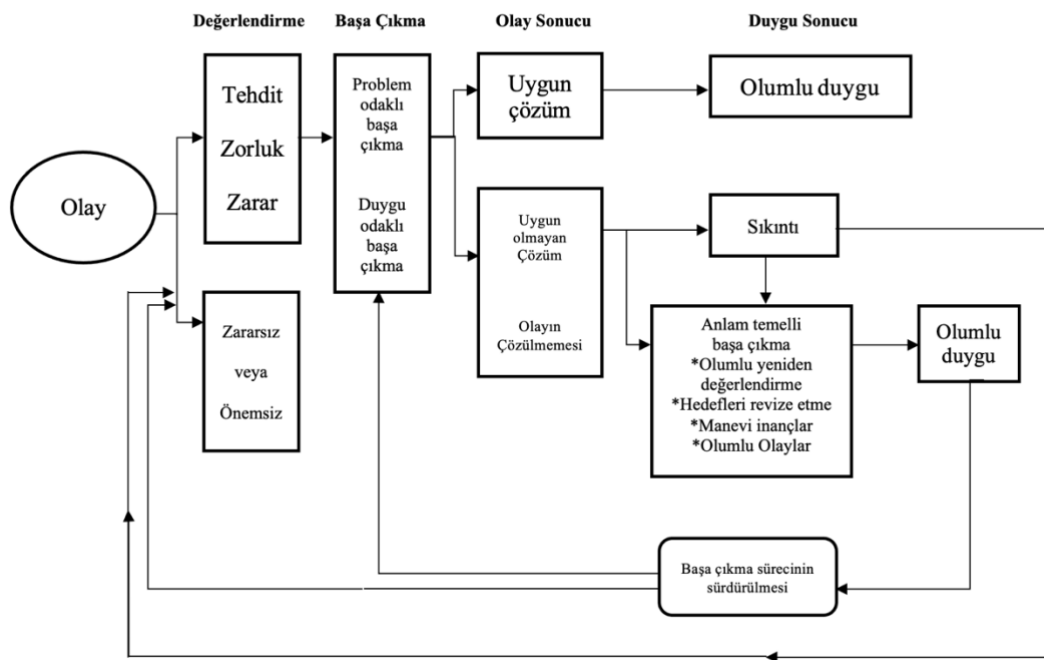
hem bireyin biyolojik, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimini kaynak olarak kullanır hem de bu gelişim alanları tarafından kısıtlanır (92).

Başa çıkma kavramı tanımı gereği, süreç odaklıdır; çaba gerektirmeyen otomatikleştirilmiş davranış ve düşüncelerden ziyade harekete geçmeyi gerektiren psikolojik stres koşullarıyla mücadele etmekle ilişkilidir. Bireyin başa çıkmada ne kadar iyi ya da kötü olduğuna bakılmaksızın birey tarafından düşünülen, yapılan tüm yönetme çabalarını içerir. Burada yönetmekten kasıt, çevreyi etkileme, stresli koşulların etkilerini en aza çekme, kaçınma, tahammül gösterme ya da kabul etmeyi içeren davranışlardır (91).

Sosyal problem çözme ve başa çıkmayla ilişkin tanımlar ve tanımlardaki benzerlikler bu kavramlar arasındaki ilişkinin açıklanmasının önemini ortaya koyar. Bununla birlikte, alan yazında problem çözme becerisi ve başa çıkma stratejileri arasındaki benzer ve farklı ilişkilerin belirlenmesi amacıyla yapılan sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır (örn., 5). Tanım ve nitelik itibarıyla birbirine benzeyen bu iki kavram arasındaki ilişki en basit haliyle şu şekilde ifade edilebilir: başa çıkma stratejileri sosyal problem çözmeye göre daha geniş bir kavramı ifade etmekte, problem çözmeye yönelik davranışsal süreçleri de içermektedir. Diğer bir ifadeyle, sosyal problem çözme becerisi açıkça başa çıkma stratejisinin bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır ancak her başa çıkma stratejisinin problem çözme becerisi olmadığı da vurgulanmalıdır. Bu bağlamda, stresli durumlarla başa çıkmaya yönelik bazı davranışlar problem çözme becerileriyle örtüşebilir, bazıları problem çözme becerileriyle nedensel ilişkiye sahip olabilir ve bazıları da sosyal problem çözme becerilerinden bağımsız olabilir (93).

Başa çıkma sürecine ilişkin modelde (91) ilerleyen dönemlerde olumlu psikolojik durumların başa çıkmadaki etkisi sürece dahil edilmiştir (94). Şekil 3'te gözden geçirilen model sunulmuştur. Olumlu psikolojik durumlar modele üç şekilde dahil edilmiştir. İlk olarak, bireylerin stres etkeniyle karşılaştığında kullandığı olumlu psikolojik durumlar tanımlamıştır: (a) bireyin stres verici durumu sahip olduğu değer ve inanç yargıları açısından yorumlayarak anlam kazandırdığı 'olumlu yeniden değerlendirme'yi kullanması; (b) hedefleri gözden geçirerek amaca yönelik 'problem odaklı başa çıkma'yı planlaması; (c) bireylerin manevi inanç ve deneyimlerini içeren süreçleri harekete geçirmesi. İkinci olarak, model başa çıkma kavramını stres yaratan

duruma bir tepki olarak değil strese karşı bir tepki olarak açıklamaktadır. Modele göre olumlu ve olumsuz duygulanım birlikte ortaya çıkabilir, önemli bir stresle ilişkili olumsuz durumlar bireyleri bilinçli ya da bilinçsiz olarak olumlu psikolojik durumlar aramaya ya da yaratmaya itebilir. Son olarak, olumlu psikolojik durumlar doğuran başa çıkma süreci, yinelenen stresli durumlarla başa çıkmada problem ve duygu odaklı başa çıkma stratejilerinin sürdürülmesine yardımcı olur.

Şekil 3. Düzenlenmiş başa çıkma süreci modeli (Folkman, 94, s.1217).

Yukarıdaki açıklamalar başa çıkmanın, hem olumsuz olayları ortadan kaldırabilen durumlara hem de stres etkeni ortadan kaldırılamasa bile ondan gelen zararlı etkilerin başa çıkma tepkileriyle en aza indirgenmesini sağlayan durumlara işaret etmektedir (95). Başa çıkmanın bu özelliği ise başa çıkma stratejilerinin tanımlanmasını gerekli kılmaktadır. Başa çıkma stratejileri başa çıkma hedefine ulaşmak için yöntem olarak kullanılmaktadır (96). Bir sonraki bölümde bu stratejiler üzerinde durulmaktadır.

2.4.1. Başa Çıkma Stratejileri

Amerikan Psikoloji Derneği başa çıkma stratejileri kavramını “bireyin stres verici veya hoş olmayan bir durumla karşılaştığında duruma yönelik tepkisini değiştirmek için kullandığı eylemler dizisi ya da düşünce süreci” olarak tanımlamaktadır. Başa çıkma stratejileri bireylerin çeşitli bağlamlarda stres kaynaklarıyla başa çıkmada tercih ettikleri genelleştirilmiş başa çıkma yöntemleridir (97).

Bununla birlikte, başa çıkma stratejilerinin nitelik olarak alan yazında farklı şekillerde ele alındığı görülmektedir. Örneğin, Suls ve Fletcher (98) başa çıkma işlevlerini yaklaşma (stres kaynağına yönelik bilişsel, duygusal davranışsal çabalar) ve kaçınma (bilişsel, duygusal ve davranışsal çabaların stres kaynağından uzağa yönlendirilmesi örn., mesafe koyma, yok sayma) olarak incelerken Endler ve Parker (99) üç çeşit başa çıkma işlevi tanımlamıştır: *görev odaklı başa çıkma*, *duygu odaklı başa çıkma* ve *kaçınma odaklı başa çıkma*. Öte yandan diğer sınıflandırmaların stresli olaylarla karşılaşma ve geri dönüşü olmayan kişisel kayıplarla başa çıkma sürecini açıklamak için yetersiz olduğu görüşünden hareketle Mikulincer ve Florian (100) dörtlü bir sınıflandırma önermiştir: problem odaklı başa çıkma, yeniden değerlendirme, yeniden düzenleme ve kaçınma stratejileri. Burada değinilen ya da değinilmeyen (örn., 101) farklı sınıflandırmalarda ortak olan nokta ise problem odaklı başa çıkma ile duygu odaklı başa çıkmanın birbirinden ayrı kavramlar olarak ele alınmasıdır. Bu noktada, başa çıkma işlevlerinde strese neden olan problemi yönetmeye ya da değiştirmeye yönelik başa çıkma ile probleme verilecek duygusal yanıtı düzenlemeye yönelik başa çıkmada bir ayrım söz konusudur. Folkman ve Lazarus (102) bu iki durumu (1) *problem odaklı başa çıkma* ve (2) *duygu odaklı başa çıkma* olarak adlandırmaktadır. İlk işlev problem olarak görülen durumla doğrudan ilgiliyken ikinci işlev duyguları düzenlemeyle ilgilidir (103). Örneğin, problem odaklı başa çıkma biçimleri stres verici durumu değiştirmeye yönelik kişiler arası çabaları, problem çözmeyi, akılcı ve amaçlı eylemleri içerirken, duygu odaklı başa çıkma biçimleri kaçma-kaçınma, sorumluluk alma, olumlu yeniden değerlendirme, sosyal destek arama ve kendini kontrol etmeyi içerir (104).

Problem Odaklı Başa Çıkma, problem çözmeye kullanılan stratejilerle benzerlik göstermektedir. Problemin analiz edilmesi ve çözülmesine yönelik bilişsel

davranışsal süreçleri içerir (105). Problem odaklı başa çıkma çabalarında davranışlar, öncelikle stres verici durum tanımlanmayı, alternatif çözümler üretmeyi ve alternatifleri çaba-fayda açısından değerlendirmeyi, seçim yapıp harekete geçmeyi içermektedir. Bu bağlamda problem odaklı başa çıkma problem çözme ile benzerlik gösterse de problem çözmeden çok daha geniş bir bilişsel davranışsal diziyi kapsamaktadır. Problem çözümede stratejiler daha çok çevre odaklı, nesnel ve analitikken problem odaklı başa çıkma içe dönük stratejileri de içermektedir (91).

Problem odaklı başa çıkma stratejileri, bir birey bir nedenden dolayı zarar gördüğünde zararı gidermeyi ya da onarmayı, mevcut durumun daha da kötüye gitmesini veya tekrar yaşanmasını önlemeyi amaçlamaktadır. Zarar durumu ortaya çıkmamış ve henüz tehdit düzeyinde iken problem odaklı başa çıkan bireyler ortaya çıkan zararı önlemeye odaklanırlar (106). Problem odaklı başa çıkma stratejileri, stresin gözlenebilir koşulları birey tarafından gerçekten değiştirilebildiğinde uygun bir strateji olarak karşımıza çıkar. Bununla beraber bireyin kontrolü dışında gelişen durumlarda problem odaklı stratejinin kullanımı başa çıkma sürecine zarar verebilir (97). Çünkü, tanımı gereği, problem odaklı başa çıkma stratejileri çevrede değişiklik yapmayı ve dışsal stres kaynaklarının ortadan kaldırılmasını amaçlamaktadır (107). Bu nedenle bireyin kontrol edemediği ve değişiklik yaparak kurtulamayacağı stres verici durumlarda farklı başa çıkma stratejileri kullanarak koşullara daha iyi uyum sağlayacağı belirtilmektedir.

Duygu Odaklı Başa Çıkma, istenmedik duyguları azaltmaya yönelik eylemleri içerir (108). Alan yazında farklı türde duygu odaklı başa çıkma stratejisi tanımlanmıştır. Bunların büyük bir kısmının stresli durum sebebiyle ortaya çıkan duygusal sıkıntının azaltılmasına yönelik bilişsel süreçleri (örn., kaçınma, en aza indirme, mesafe koyma, seçici dikkat, olumlu karşılaştırmalar ve olumsuz durumlardan olumlu değerler elde etme) içerdiği görülmektedir. Bazı bilişsel stratejiler ise duygusal kaygının artırılmasına yöneliktir. Şöyle ki, bazı bireyler psikolojik açıdan rahatlamak için önce kendilerini kötü hissetme gereksinimi duyabilirler. Bu şekilde bireyler sıkıntılarını kısa süreli yaşayarak kendilerini bir nevi suçlama ve cezalandırma yoluyla daha iyi bir ruh haline geçiş sağlayıp stres yaratan durumdan kurtulurlar (91). Bu tarz bir strateji, içsel gerilimin hafifletilebilmesi için strese sebep olan sorunun duygu odaklı başa çıkmayla çözülmeye çalışılmasını

yansıtır. Birey kendini meşgul ederek, kendini eleştirerek, stres verici durumla ilgili duygu ve düşünceleri üzerinde birden fazla kez değerlendirme yaparak, duygulanımını kuvvetlendirerek, hüsnükuruntu yaparak stresli durumu kavramayı ve olumsuz etkilerini hafifletmeyi amaçlar (107).

Öte yandan duygu odaklı başa çıkma stratejilerinin bazı bilişsel biçimleri, somut durumu değiştirmeden durumun yorumlanma şeklini değiştirmeye yöneliktir. Stres etmeninden gelen tehdidi azaltmak için yaygın olarak kullanılan ‘yeniden değerlendirmeye’ dayalı düşünsel yapılar “Endişelenmeme neden olacak daha önemli durumlar olduğuna karar verdim”, “Durumun daha ne kadar kötü olabileceğini düşündüm” veya “Ona düşündüğüm kadar ihtiyacım olmadığına karar verdim” şeklinde görülebilir. Duygu odaklı süreçler somut durumu değiştirmeden stres veren durumun yorumlanmasını değiştirmeye yardım etse de bu tür bir başa çıkmanın bireyin kendini aldatma potansiyeli taşıdığı göz ardı edilmemelidir. Çünkü bireyler bu tür başa çıkma davranışlarını umudu ve iyimser düşünceyi sürdürmek, gerçekleri inkâr etmek, durumu kabullenmemek, yaşanan duruma önemsiz bir değer atfetmek için de kullanabilirler (91). Diğer bir ifadeyle, duygu odaklı başa çıkma stratejileri her ne kadar bireyin duygusal dengesinin korunmasına yardımcı olsa da stres verici durumun çözümlenmesi ve uyumun sağlanabilmesi için aktif olan başa çıkma girişimlerine ihtiyaç vardır (107). Ancak, daha önce de söz edildiği gibi, olumsuz durumu değiştirmeye yönelik gösterilen problem odaklı çabaların da inanç ya da umut olmadan tam anlamıyla istikrar kazanamayacağı ve sonuçta umutsuzluğa veya depresyona yatkınlıkla sonuçlanabileceği de göz önüne alınmalıdır (91).

2.4.2. Ergenlik Döneminde Başa Çıkma Stratejileri

Ergenlik dönemindeki stres kaynakları, gelişimlerine paralel olarak zamanla değişim göstermektedir ve buna bağlı olarak başa çıkma stratejilerinin de değişiklik göstermesi olasıdır (109). Ergenlerin stresli durumlar karşısındaki başa çıkma tepkileri stresli deneyimlerin etkilerini azaltabilirken işlevsel olmayan başa çıkma stratejileri stres etkenini şiddetlendirebilir ve uzun vadeli olumsuz sonuçlara neden olabilir (110). Nihayetinde bireyler ergenliğin farklı evrelerinde sosyal destek düzeyi ve belirli beklentiler sebebiyle farklı başa çıkma stratejileri gösterebilirler. Yapılan araştırmalara göre bazı başa çıkma stratejilerinde yaşa bağlı değişiklikler görülmektedir. Örneğin

Frydenberg ve Lewis (111) çalışmalarında erken ergenlerin stresle aktif ya da dikkatlerini dağıtarak başa çıktığını geç ergenlerin ise gerilimi azaltarak stresle başa çıktıklarını ortaya koymuştur. Ayrıca bazı araştırma sonuçlarına göre ergenlik döneminde hem problem odaklı hem de duygu odaklı başa çıkmada yaşla birlikte artış görülmektedir (örn., 3). Bununla birlikte başa çıkmada yaşa bağlı değişiklik bildirmeyen araştırmalar da bulunmaktadır (örn., 112, 113). Benzer şekilde başa çıkmada cinsiyete dayalı farklılıklarda tutarsız sonuçların olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili bir dizi çalışma kız ergenlerin sosyal destek, duygu odaklı ve problem odaklı başa çıkma tercih ederken erkek ergenlerin mizah, fiziksel eğlence, pasif oyalanmalar ve sorunu görmezden gelmeyi tercih ettiğini göstermektedir (111, 114-116). Başa çıkmada önemli cinsiyet farklılıkları bulunmayan araştırmalara göre (örn., 112, 117) stresin niteliğinin, başa çıkma tercihini yaş ve cinsiyetten daha çok etkilediği bildirilmiştir.

Araştırmalar ergenlikte başa çıkmanın işlevsel uyumlarında önem taşıdığına işaret etmekle birlikte (örn., 118), başa çıkma ergenlerin yılmazlıklarında koruyucu ve kırılabilirlik etmenleriyle de ilişkilidir (119). Ergenin yaşamındaki stres etmenleri (örn., yoksulluk, bağımlılık) her koşulda ergene zarar verme potansiyeline sahiptir ve koruyucu etmenler (örn., benlik saygısı, olumlu başa çıkma stratejileri, sosyal beceriler) yüksek risk söz konusu olduğunda ergen için tamponlama etkisi göstermektedir (120). Kırılabilirlik etmenleri ise koruyucu etmenlerin tam tersi bir etkiye sahiptir ve yüksek riskli durumlarda zarara yol açabilir (119). Stres verici yaşam olaylarıyla esnek bir şekilde başa çıkabilen bireylerin yılmazlıklarının da iyi olduğu bilinmektedir. Diğer ifadeyle zamanla olumsuz durumların üstesinden başarılı bir şekilde gelmeye yönelik edinilen deneyimler yılmazlığın gelişimini de öngörmektedir (121). Bu nedenle ilerleyen bölümde başa çıkma stratejileriyle önemli ölçüde ilişkili olan yılmazlık kavramı, risk etmenleri ve koruyucu etmenlerle ergenlik döneminde yılmazlığın gelişimi açıklanmıştır.

2.5. Yılmazlık

Yılmazlık kavramı, önceleri psikopatolojiye neden olabilecek koşullara rağmen iyi gelişen çocuklarda bu farkın neden kaynaklandığının belirlenmesi gerekliliğinden ortaya çıkmıştır. Konuyla ilgili yapılan bilimsel araştırmalar ve medya,

yılmazlığı yüksek olan çocukları “yenilmez” olarak tanımlamış ve bu çocukların olağanüstü bir güce sahip olduklarını, sorunlardan olumsuz etkilenmediklerini vurgulamıştır (122). Ancak yılmazlığın tanımı göz önüne alındığında, bu çocukların aslında “incitilemez” olmadığı, olumsuz koşullardan etkilenseler bile yeniden toparlanabilme gücüne sahip oldukları anlaşılmaktadır. Yılmazlık kavramı alan yazında farklı araştırmalarda farklı şekillerde (örn., kendini toparlama gücü, esneklik, psikolojik sağlamlık, psikolojik dayanıklılık), (124-126) kullanılmaktadır. “Yılmaz (resilient)” ve “dayanıklı (invulnerable)” kelimelerinin tanımları karşılaştırıldığında “yılmaz” kelimesi Oxford İngilizce Sözlüğü’nde “önceki duruma geri dönme” ve “toparlanma” olarak açıklanırken “dayanıklı” kelimesi “zarar görmekten korunmuş”, “yaralanmaz” olarak açıklanmaktadır. Tanımlar açısından değerlendirildiğinde “yılmaz” teriminin zorluklar ardından tekrar toparlanan kişiler için metaforik bir temsil sağladığı görülmektedir. Mecazi anlamda, bireylerin zorluklar karşısında eğilebileceğini, gücünü ve yetilerinin bir kısmını kaybedebileceğini fakat sonrasında yeniden gücünü kazanabileceğini ve önceki uyum düzeyine geri dönebileceğini tanımlamak için “yılmazlık” kavramının kullanılmasının daha uygun olduğu belirtilmiş (127) ve bu tez çalışmasında da kavram bu haliyle ele alınmıştır.

Yılmazlık, bireylerin stres ya da güçlüklerin üstesinden gelebilmeleri; psikopatolojiye sebebiyet verebilecek kadar ciddi riskler taşıyan durumları deneyimlemelerine rağmen uyarlanabilir işleyişlerini (pratik beceriler, sosyal beceriler, soyut düşünme yeteneği gerektiren beceriler) sürdürmelerine yönelik bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (128, 129). Fraser, Galinsky ve Richman (130), yılmazlık kavramını olağan dışı koşullara uyum sağlayan, güçlükler karşısında olumlu ve beklenmedik başarılar elde eden bireylerin yeteneği olarak tanımlamaktadır. Diğer bir tanımlamada yılmazlık, günlük yaşamda stres ve sıkıntı veren durumlar yaşamalarına rağmen akademik başarısızlığa, madde bağımlılığına, ruh sağlığının bozulmasına ve suça sürüklenmeye karşı direnç gösteren çocuklardaki yeterlik olarak betimlenmiştir (131).

Leipold ve Greve (132)’e göre ise yılmazlık bireyin riskli ve sorun yaratan koşulların olumsuz sonuçlarından kurtulması veya bunlardan tamamen kaçınmasını sağlayan unsurdur. Bu görüşe göre, yılmazlığı düşük bireylerin olumsuz ve duruma uyumlu olmayan gelişimsel sonuçlar yaşaması kaçınılmazdır. Psikoloji alan yazınında

ise yılmazlık, üç tür olguyu tanımlamak için kullanılmıştır (42, 133): (1) yüksek riskli koşullara rağmen zorlukların üstesinden gelen ve beklenenden daha iyi sonuçlara ulaşanlar; (2) tehdit etkenine rağmen yeterliliği sürdürenler, olumlu uyumu sağlayanlar; (3) travma sonrası psikolojik anlamda sağlıklı olanlar, iyileşenler.

Yukarıda yer alan tanımlarda da görüldüğü üzere, yılmazlık kavramının evrensel ve genel kabul gören bir tanımı yoktur. Bununla birlikte, pek çok tanımda yılmazlığın dinamik bir süreç olduğu, risk, travma ya da sıkıntılı durumlarda olumlu uyum davranışları göstermeyi veya yetkinlik kazanmayı içerdiği görülmektedir (134). Diğer ortak noktalar ise şunlardır: yılmazlık doğuştan gelen ve belirli insanlara özgü bir özellik değildir, geliştirilebilir; koruyucu etmenler yılmazlığın oluşmasında önemli bir rol oynar; yılmazlık kavramının ortaya çıkması için bir risk veya güçlük karşı karşıya kalınması ve yeni duruma uyum göstererek yaşamdaki diğer alanlarda başarı elde edilmesi gerekmektedir (135).

Yılmazlıkla ilgili tanımlarda her zaman risk, olumsuz durumlar veya olumsuz yaşam olayları gibi terimler aracılığıyla kavramsallaştırılan uyuma yönelik tehditlerin dikkate alındığı görülmektedir (136). Buna göre, bireyin savunmasızlığını artıran stresli yaşam olaylarını ve olumsuz çevresel koşulları temsil eden risk etmenleri ile bireyi savunmasızlıktan koruyan bunu engelleyen ve hafifleten bireysel, ailesel veya toplumsal koşulları temsil eden koruyucu etmenlerin etkileşimi yılmazlığı ortaya çıkarmaktadır (42, 137). Bu bağlamda bir sonraki bölümde risk ve koruyucu etmenlere yer verilmektedir.

2.5.1. Risk Etmenleri ve Koruyucu Etmenler

Yılmazlıkla ilişkili psikolojik etmenler temelde iki genel kategoriye ayrılmaktadır. Bunlar risk etmenleri ve koruyucu etmenlerdir (138). Risk etmenleri ruh sağlığı sorunlarının ortaya çıkma olasılığını yükselten ya da bu ruhsal sorunların daha uzun sürmesine neden olan etkenlerle ilişkilendirilirken, koruyucu etmenler risk etmenlerine ve sorunlara karşı direnmeyi artıran durumlar olarak ifade edilmektedir (139).

Risk Etmenleri. Ergenlik döneminde yılmazlıkla ilişkili risk etmenleri temel olarak üç başlık altında incelenmektedir: Bireysel, ailesel, sosyal/çevresel risk etmenleri. *Bireysel risk etmenleri*; erken doğum, olumsuz yaşam olayları, kronik ya da

kalıtsal hastalıklar, genç yaşta anne olma, boşanma olarak sıralanabilir. *Ailesel risk etmenleri*; ebeveynde ruhsal hastalık varlığı, ebeveynin madde bağımlılığı, düşük sosyoekonomik düzey, aile içindeki şiddet, anne öğrenim düzeyi, anne-babanın ölümü/boşanması/tek ebeveynle yaşamak olarak sıralanabilir. *Sosyal/çevresel risk etmenleri*; çocuğun ihmal ve istismarı, savaş ve doğal afetler, toplumsal şiddet, evsizlik, yoksulluk, birden fazla riskin bir arada olması olarak sıralanabilir (121, 141-143).

Koruyucu Etmenler. Genel olarak koruyucu etmenler de risk etmenleri gibi üç başlık altında incelenmektedir: bireysel, ailesel ve çevresel koruyucu etmenler. *Bireysel koruyucu etmenler*; bilişsel zekâ, akademik başarı, sosyal yetkinlik ve öz yeterlik, sosyal becerilerin iyi olması, yaş, cinsiyet, olumlu veya kolay mizaç, bağımsız olma, yaşam amacının olması, etkin sorun çözme becerileri, umutlu olma, başa çıkmada yetkinlik, manevi düşüncelere sahip olma, mizah duygusunun olması olarak sıralanabilir. *Ailesel koruyucu etmenler*; ana-baba ile sıcak ilişki, sosyoekonomik koşulların iyi olması, diğer aile üyeleriyle destekleyici ve yakın ilişkilere sahip olma, tutarlı ebeveyn tutumları, çocuğa yönelik yüksek ve gerçekçi beklentiler içinde olma olarak sıralanabilir. *Çevresel koruyucu etmenler*; okuldaki sıcak atmosfer, aile dışı diğer yetişkinlerle olumlu ilişkiler, akran/arkadaş desteği, nitelikli akran grupları, nitelikli okullar, kültürel sistemler olarak sıralanabilir (42, 140-144). Konuyla ilgili olarak yürütülen araştırmaların, ergenlik döneminde başarmaya yönelik motivasyon, içsel denetim odağı, yetenekler ve hobiler, olumlu benlik kavramı, anne yeterliği, temel bakım veren kişiyle yakın ilişki, destekleyici büyükanne ve büyükbaba, kız ergenlerde temel bakım verenin duygusal ve bağımsızlık desteği, erkek ergenlerde ev içi kural ve yapılar, hem erkek hem kızlarda ise ev işlerinde sorumluluk verilmesi, arkadaşın yeterliği gibi etmenlerin ergenlerin yılmazlığı ile ilişkili koruyucu etmenler olduğuna işaret ettiği belirtilmektedir (121).

2.5.2. Ergenlik Döneminde Yılmazlık

Ergenlik her ne kadar bazı ergenler için sorunsuz ve başarılı geçse de bireylerin sağlığına yönelik tehditlerin görülme sıklığındaki artışla karakterizedir. Önemli sorunlarla karşılaştığında bunların üstesinden başarıyla gelen ergenlerin yaşam

dinamiklerinin açıklanması, psikopatoloji ve hastalıkları önlemek, sağlıklı gelişimi desteklemek için kritik önem taşımaktadır (145).

Ergenlik döneminde yılmazlık, bireysel özellikler, aile desteği, sosyal destek ve toplumsal kaynaklara sahip olunan riskli duruma uyum süreci olarak tanımlanmaktadır. Ergenlerin yılmazlığı risk etmenleri, koruyucu etmenler ve müdahale süreçlerinin etkileşiminin sonucu olarak görülmektedir (45). Dolayısıyla yılmazlık kavramı ergenin gelişimsel sonuçlarıyla ilişkilidir. Bu dönemde soyut düşüncenin gelişmesiyle birlikte geleceğe ilişkin olasılıkları karamsarca ele alma, çaresiz beklentiler ve bunlara dayalı görülen depresif belirtiler yoğunlaşabilir. Nitekim ergenler sosyal ve biyolojik anlamda da akran ve aile ilişkileri açısından da yaşamlarının önemli bir geçiş sürecindedirler (146). Bu süreç genellikle oldukça stres vericidir ve ergenlerin bunlarla başa çıkmaları, problemlerini çözmeleri gerekmektedir. Bu konuda yetersiz olan ergenler depresyon açısından büyük risk altındadır (147).

Yılmazlık bireylerin kişilerarası ilişki kalıplarından da güçlü bir şekilde etkilenmektedir (148). Ergenlik yıllarında aile ve akranlarla olan ilişkilerin ergenin yılmazlığını önemli oranda etkilediğini ortaya koyan pek çok araştırma kanıt bulunmaktadır (örn., 32, 149, 150). Akran ve aile ile ilişkilerin ergen yılmazlığı ile ilişkisinin ele alındığı araştırmaların ana babadan algılanan kabul ve ilginin, akrandan algılanan sosyal desteğin ergenlerin yılmazlığına katkı sağladığına işaret ettiği belirtilmektedir (32). Bununla birlikte ebeveynlerin duygusal erişilebilirliği de yılmazlığı etkileyen bir kavram olarak görülmektedir. Konuyla ilgili yapılan araştırmalar, anne ve/veya babanın duygusal erişilebilir olmasıyla yılmazlık arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki bulunduğuna dikkat çekmektedir (örn., 151-153). Bu bağlamda, ebeveynlerin duygusal olarak erişilebilir olmamasının ebeveyn-çocuk ilişkisindeki zorluklar için önemli bir risk etmeni olduğu gösterilmiştir (154, 155).

2.6. Duygusal Erişilebilirlik

Duygusal erişilebilirlik kavramı, iki kişinin duygusal bir bağlantıyı paylaşma, karşılıklı doyurucu ve sağlıklı yakınlıktan hoşlanma kapasitesini yansıtmaktadır (156). Bu kavram ilk olarak Mahler (157) tarafından bir annenin yürümeye yeni başlayan bebeği için erişilebilir olmasının, onun özerk girişimlerine karşılık vermesinin

gerekliliğini ve önemini vurgulamak amacıyla kullanılmıştır. Ona göre annenin “sessiz mevcudiyeti” çocuğun keşiflerinin kabul edildiği anlamına gelmekte ve çocuğun “rahatlık alanının” sınırlarını genişletici bir yapı sağlamaktadır. Annenin duygusal erişilebilirliği çocuğun keşiflerini kolaylaştırmakta ve ona güvenli bir temel sunmaktadır (158).

Biringen, Derscheid, Vliegen, Closson ve Easterbrooks (159)’un aktardığına göre, Emde duygusal erişilebilirlik kavramını bir kişinin, bir başkasına karşı duyarlı olması onun ihtiyaç ve amaçlarına uyum sağlaması olarak tanımlamıştır. Bu kavram yalnızca endişeli veya sıkıntılı durumlarda bireye tepki vermek gibi dar bir anlamı değil oldukça geniş bir duygu yelpazesini öngörmektedir. Bir diğer deyişle kavram hem olumlu olarak (örn., ilgi, sevinç ve tatmin) hem de olumsuz (örn., endişe, öfke, üzüntü ve iğrenme) olarak kabul edilen birbirinden çeşitli duyguları içermektedir.

Duygusal erişilebilirlik kavramı, bağlanma kuramından ve duygusal erişilebilirlik bakış açısının birleşimini temel almaktadır (40). Her iki yaklaşım da uygun düzeyde ana baba davranışı, bebeğin ilgi ve gereksinimleriyle keşfetme isteklerine saygı duymayı içermektedir. Ek olarak Mahler, Pine ve Bergman (158)’ın ifade ettiği “sessiz mevcudiyet” kavramı bağlanma kuramındaki “güvenli üs” kavramına benzemektedir (160). Ainsworth’ün bağlanmaya yönelik değerlendirmelerinin hassaslık/duyarsızlık, iş birliği/müdahale, erişilebilir olma/yok sayma gibi kavramlar üzerine yoğunlaşması, ebeveyn duyarlılığı, ebeveynin yapı sunması, düşmanca olmama/düşmanca duygular, müdahale/müdahaleci olmama gibi kavramlar üzerinden değerlendirilen duygusal erişilebilirlikle oldukça benzer değerlendirmelere sahip olduğunu göstermektedir (161). Bu bağlamda bu kavramların birçok ortak yönünün bulunduğu söylenebilir (156). Yukarıda yer alan bilgilerden hareketle ilerleyen bölümlerde ilk olarak ebeveynin duygusal erişilebilirliğinin kuramsal arka planı açıklanmaktadır.

2.6.1. Bağlanma Kuramı

Daha önce sözü edildiği gibi, duygusal erişilebilirlik kavramı bağlanma kuramından temel almaktadır ve bilindiği üzere bağlanma kuramı bebeğin temel bakım sağlayan kişi ile güvene dayalı ve sağlıklı bir duygusal ilişki geliştirmesinin gelişim üzerindeki önemini vurgulamaktadır. Bağlanma davranışı, bireyin başka bir

bireye yakınlık duyması ve bu yakınlığı devam ettirmesini sağlayan davranış biçimini ifade etmektedir. Bu davranışlar herhangi bir durumdan ziyade birey korktuğunda, yorulduğunda, hasta olduğunda, rahatlatılmaya veya bakıma ihtiyaç duyduğunda belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bireyin bu türden ihtiyaçlarını giderip bireye güvenlik ve rahatlık hissiyatı veren kişiler bağlanma figürü olarak değerlendirilmektedir. Güvenli bir üs sağlayan bağlanma figürünün tercihi hiyerarşik bir sıra izlemektedir ve çocuk tarafından destek aranırken öncelikle anne figürünün tercih edildiği, onun yokluğunda da çocuk tarafından iyi tanınan birinin tercih edildiği bilinmektedir (162, 163).

Bağlanmaya yönelik davranışlar erken çocukluk yıllarında daha belirgin görülmekle birlikte yaşam boyu gözlemlenebilmektedir (162). Ergenlik döneminde bağlanmaya ilişkin davranışlarda değişim görülmekle beraber yapılan araştırmalar ergenin anne babasıyla duygusal bağının devam ettiğini ve ergenin ailesinin desteğine ihtiyaç duyduğunu göstermektedir (örn., 164, 165). Örneğin Levitt, Guacci-Franco ve Levitt (166) tarafından 7, 10 ve 14 yaşındaki çocuklarla yapılan araştırmada çocuklara iç içe geçen üç adet çember görseli gösterilmiş ve en içte yer alan çembere “onlara en yakın olan ve onlar için önemli olan insanları- en çok sevdikleri ve onları en çok sevdiklerini düşündükleri insanları” yazmaları istenmiştir. Ortada yer alan çembere “çok yakın olmadıkları ancak yine de onlar için önemli olan insanları- ilk çemberdeki kadar yakın olmasa da gerçekten sevdikleri veya hoşlandıkları insanları” yazmaları istenmiştir. En dıştaki çembere ise “diğerleri kadar yakın olmadıkları fakat yine de onlar için önemli olan insanları- orta çemberdeki kişiler kadar yakın olmasa da gerçekten sevdikleri veya hoşlandıkları insanları” yazmaları istenmiştir. Araştırma bulgularına göre 14 yaşındaki çocuklarda bile en içteki çemberde adı en fazla geçen kişilerin aile üyeleri olduğu belirlenmiştir. Bu durum aile üyelerinin, erken-orta ergenlik döneminde de çocukların sosyal çevreye yönelik diyagramlarında merkezdeki yerini koruduğunu açıkça göstermektedir.

Anne ve babaya bağlanma ergenlik boyunca ve hatta yetişkinlikte de azalmadan devam etmektedir. Ergenlerin büyük çoğunluğunun ergenlik dönemi boyunca ana babası ile uyumlu, sevgi dolu iletişim kurmaya devam ettiği, karşılıklı iletişimi yüksek olan ergenlerin benlik saygısı, sosyal beceriler gibi konularda görece daha iyi olma eğiliminde olduğu bilinmektedir (167). Bununla beraber anneye

bağlanmanın özerkliği de desteklediği, dış dünyayı keşfetmede en çok özgürce hareket eden çocukların güvenli bağlanan çocuklar olduğu bilinmektedir (168). Araştırma bulguları bunu ergenlik dönemi için de doğrular niteliktedir. Uyumlu, yetkin ve özerk ergenler ana babasına karşı güçlü bir bağlılık ve olumlu ilişkiler bildirmektedir (örn., 169, 170). Özetle, bulgular bağlanmanın ayrılma-bireyleşmeye ters olmadığını aksine onunla örtüştüğünü göstermektedir.

2.6.2. Ayrılma-Bireyleşme Kuramı

Mahler, Pine ve Bergman (158)'a göre bireyin biyolojik doğumu ve psikolojik doğumu birbirinden farklı kavramlardır. Bireyin psikolojik doğumu, ayrılma-bireyleşme süreci şeklinde tanımlanmakta, yaşam döngüsü boyunca aktif ve yeni türevlerle kendini gösteren bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrılma-bireyleşmeye dair psikolojik kazanımlar ise bebekler yaklaşık 4-5 aylıkken başlamakta ve 30-36 aylık olana kadar süren bir dönemde gözlenmektedir.

Mahler (157) bu sürecin çocuğun, annenin mevcudiyetini bilerek onun duygusal erişilebilirliğiyle birlikte ondan ayrı bir işlevsellik kazanmasını içerdiğini belirtmiştir. Mahler, Pine ve Bergman (158) yaptıkları bebek gözlemlerini bir araya getirip evreler halinde incelemiştir. Bu bağlamda ayrılma-bireyleşme süreci dört evreye ayrılmıştır. *Ayrışma/Farklılaşma* ilk evredir ve 4-5 aylık bebek annesini ayrı olarak görmeye, onu keşfetmeye başlar. *Alıştırma* evresi ikinci evredir ve 10 ila 24 aylar arasında görülmektedir. Bu aşamada bebekler erken dönemde anneden ayrılmak için nesnelere dönerek alıştırmalar yapmakta ancak asıl alıştırmalar bebeğin ayaklanıp yürümeye başlamasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde bebekler buldukları nesneyi anneye getirme, belirli bir süre etrafı keşfettikten sonra anneye sarılıp tekrar keşfe dönme gibi davranışlar göstermektedir ve bu durum “duygusal yakıt ikmali” olarak adlandırılmaktadır (171). *Yeniden yakınlaşma* evresi üçüncü evredir ve genel olarak 24 ila 36 aylık bebeklerde görülmektedir. Çocuk bu dönemde hem anneden ayrı bir birey olduğunu keşfetmekte hem de onsuz olamayacağını anlamaktadır. Bu dönemde çocuk kendi özerkliğini korumaya çalışarak anneye olan ihtiyacını karşılamak için ona yeniden yakınlaşmakta ve bir çatışma yaşamaktadır (172). Bu dönemde çocuklar yabancılara karşı aşırı tepkiler vermekte, hem özgür olmak hem de anneye yapışmak gibi istekleriyle kendini gösteren kararsızlıklar yaşamaktadır. Annenin duygusal

olarak erişilebilir olması özellikle bu dönemde önem kazanmakta ve olumlu ana baba çocuk ilişkisi bu dönemde içselleştirilmektedir (158, 172). *Duygusal nesne sürekliliği ve bireyleşme aşaması* son evredir. Bu evrenin bitişi için net bir yaş dönemi olmasa da başlangıcı 36. ay civarına denk gelmektedir. Bu dönemin en önemli görevleri nesnenin sürekliliğinin sağlanması ve bireyselliğin pekiştirilmesidir. Duygusal nesne sürekliliğinin oluşması annenin fiziksel olarak orada olmamasına rağmen çocuğun güvende hissedip ayrı bir birey olarak hareket etmesine olanak tanıyan olumlu bir anne imgesini içselleştirmesine dayalıdır (158).

Ana baba ve çocuklar arasındaki duygusal deneyimin gözlemlenebilir davranışları gelişime bağlı olarak yaşam boyunca değişim göstermektedir. Bebeklik ve erken çocukluk döneminde davranış dağarcığının sınırlı olması duygusal deneyime dayalı davranışların doğrudan gözlemlenebilir şekilde ortaya çıkmasını kolaylaştırmaktadır. Çocuk büyüdükçe hangi davranışların duygusal deneyimleri yansıttığı daha az belirgin bir hal almaktadır. Bununla birlikte ergenler duygusal deneyimlere ilişkin bağlantılarını sözlü olarak daha iyi ifade eder hale gelmektedir (173). Bu sebeplerden ötürü bu çalışmada ergenlerin ebeveyninin duygusal erişilebilirliği ile ilgili değerlendirmeleri ölçek bildirimine dayalı olarak elde edilmiştir.

Blos (174)'a göre, ergenlik dönemi ikinci bireyleşme süreci olarak ortaya çıkmaktadır. Bu süreç istikrarlı bir ayrılma-bireyleşmeden ziyade gelgitli bir yapıyla karakterizedir. Erken dönemde ana babasını harika ve uygun olarak gören çocuklar ergenlikle beraber bu düşüncelerinden vazgeçmeseler de anne ve babasını yetersiz, adaletsiz, hayal kırıklığı yaşatan bireyler olarak görmeye başlamaktadır (175). Ergen bu dönemde de bağımlı ya da bağımsız olma çabası, etken ya da edilgen olma isteği gibi çelişkili davranışlar sergileyerek bireyselleşme süreci için bir adım atmakta, teslimiyetten kurtulmaya çabalamaktadır (174). Ergen yaşadığı psikososyal değişimlere de dayalı olarak kendini ilgilendiren durumlarda daha fazla bireysel kararlar almak isteyip bağımsızlık duygusu geliştirmekte, anne babasının seçimlerinden farklı seçimler yapabilmektedir. Bu durum ergenin, ana babasıyla olan bağlantısını kopardığı anlamına gelmemekte, aksine kendisinin yeni yönlerini kabul etmelerini istemesi sebebiyle aradaki bağlantı ergen açısından daha da önemli hale gelebilmektedir (173). Bu ikinci ayrılma-bireyleşme süreci geç ergenlik hatta beliren

yetişkinlik dönemine kadar sürebilmektedir. Ergenin ilerleyen dönemde ana babası ile daha olgun ve karşılıklı iyi ilişkiler kurma yetisi bu dönemin başarıyla tamamlanıp tamamlanmadığına bağlıdır (175).

Yakın çevreyle kurulan olumlu ilişkiler yaşamın tüm dönemlerinde sosyal uyumun, kişiler arası iletişimin niteliğinin önemli bir göstergesidir. Yapılan araştırmalar ana baba-ergen ilişkisinin niteliğinin ergenin sosyal davranışlarını öngörmeye etkili olduğunu göstermektedir (örn., 176, 177). Örneğin Zimmer-Gembeck ve Locke (178), daha olumlu aile ilişkileri bildiren ergenlerin, evdeki ve okuldaki stres verici durumlarla daha aktif şekilde başa çıktığını, Yoo, Feng ve Day (179) ise ebeveyn desteğinin ergenlerin toplum yanlısı davranışlarını şekillendirmede rol oynayabileceğini ortaya koymuştur. Bu sebeple ilerleyen kısımda ebeveyn duygusal erişilebilirliğinden ve ergenlik dönemindeki değişiminden bahsedilmiştir.

2.6.3. Ebeveynin Duygusal Erişilebilirliği

Ana baba-çocuk arasındaki ilişkilerin ve ana baba etkisinin, zaman içinde değişen etkileşim kalıplarına rağmen ergenlik döneminde de sosyal ve duygusal açıdan önemli kaynaklar olduğu yapılan araştırmalarla ortaya konmaktadır (180, 181). Ergenlik döneminde özerklik arayışında olan ergenin ana babasının, ergen için psikolojik açıdan güvenli üs olmayı sürdürdüğü (182), aile bağlamının ergenin sosyal-duygusal gelişimi ile davranışları üstünde önemli bir etkisinin olduğu belirtilmektedir (183). Ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin temelinde ana baba-çocuk arasındaki bağı ve etkileşimi ifade ettiği göz önüne alındığında ergenin sosyal becerileri üzerinde etkili olması şaşırtıcı olmayacaktır.

Ana baba ve çocuk arasındaki ilişkide, duygular hassas bir değişim göstergesi olarak görülmektedir. Bu kapsamda, duygusal erişilebilirlik “karşılıklı iletişimde bulunan bireylerin duygularını birbirlerine ifade etme ve diğerinin de duygularına cevap verme düzeyi” olarak kavramsallaştırılmıştır (41). Ana baba ve çocuk etkileşiminin niteliğini kavramada oldukça önemli olan, hem ana babanın duygusal sinyallerini hem de çocuktan gelen sinyallerin ana baba tarafından algılanmasını vurgulayan duygusal erişilebilirlik, dört ebeveyn boyutu ve iki de çocuk boyutunu içerecek şekilde kuramsallaştırılmıştır. Ebeveyn boyutu, (1) ebeveyn duyarlılığı; (2) ebeveynin yapı sunması; (3) müdahale/müdahaleci olmama ve (4) düşmanca

olmama/düşmanca duygular olarak yapılandırılırken; çocuk boyutu, (1) çocuğun ebeveyne yanıt verebilme yetisi ve (2) katılım olarak yapılandırılmıştır (40).

Ebeveyn duyarlılığı. Duyarlılık, çocuktan gelen fiziksel ve duygusal işaret ve iletişim taleplerine ana babanın hem fiziksel hem de duygusal olarak tepkide bulunmasını içermektedir. Çocuktan gelen işaret ve iletişim taleplerine verilen yanıtların hızını ve netliğini vurgulayan, bağlamsal ipuçlarını hesaba katan bir boyuttur. Bu boyutta duyguların ifade edilmesi ve algılanması gibi etkileşimler duyarlılığın en önemli yönünü oluşturmaktadır. Etkileşimlerin “duygusal” özellikleri bütüncül anlamda duyarlılığın yapısını oluşturan işareti net bir şekilde algılama, uygun geribildirim verme, verilen yanıtın zamanlaması, çocuğun kabulü ve çatışmaların başarılı şekilde çözümü gibi bileşenleri anlamak adına oldukça önemlidir (40, 184). Çocuğun etkileşimlere duyarlı veya dahil olmaması yani kaçınan/yapışık ya da pasif görünmesi ebeveynin duyarlılığının iyi bir düzeyde olmadığına işaret etmektedir. En uygun düzeyde duyarlı olan ana baba çocuğuyla olan iletişiminde genellikle olumlu ve güvenilir bir duygusal ortam yaratma eğilimindedir. Ana babanın sözel ve sözel olmayan duygusal ifadeleri birbiriyle uyumlu olmalıdır. Ana babanın gülümseyerek ancak soğuk bir ses tonunda konuşması; olumlu bir durumdan bahsederken duygusuz olması; sabırsız bir ses tonuyla konuşurken olumlu bir yüz ifadesi takınması tutarlı olmayan bir duyarlılığa ya da “görünürde duyarlılık” olarak adlandırılan kavrama işaret etmektedir. Bununla birlikte duyarlılık yalnızca davranışsal duyarlılığa odaklanmamaktadır. Ana babanın çocuğunun duygusal iletilerini uygun şekilde algılaması ile acıkan bebeğinin ihtiyacına duygusuz bir yüz ifadesiyle yanıt vermesi birbirinden farklıdır ve bu da duygusal duyarlılığın bir ölçütü olarak görülmektedir (159).

Ebeveynin yapı sunması. Ebeveynin yapı sunması çocuğun özerklik duygusunu zedelemekten gelişimine uygun şekilde öğrenme ve keşfetme sürecini destekleme yeterliği olarak açıklanmaktadır. Ana babanın etkileşimler için sınırlar, düzenlemeler ve bir plan oluşturmasını içerir. Bu nitelikler ana babanın kural koyma ve bu kurallara uyulmasını istemesinde de gözlemlenebilmektedir (40, 185). Uygun düzeyde yapılandırmada ana babanın çocuğun özerkliğini takip ederek uygun sınırlar çizdiği, çocuğun uyumlu davranışlarını desteklediği, çocuğu uyumsuz davranışlardan vazgeçirdiği ve aynı zamanda özerklik duygusunu da işlediği gözlenmektedir (159).

Yapı sunan ana babalar çocuklarıyla olan ilişkilerinde bir çerçeve, sınır, düzen belirleyen, beklentileri dahilinde ve aşırı yapılandırılmamış öneri/ipucu sağlayan ana babalar olarak betimlenmektedir (40, 185).

Müdahale etme/Müdahaleci olmama. Yetişkinin müdahaleci olmaması, aşırı yönlendirme, müdahaleci olma, aşırı koruyucu olma, aşırı uyarıcı sunma ya da müdahaleci olmama gibi nitelikleri açıklayan bir boyuttur. Çocuğun gelişimsel olarak yapmaya hazır olduğu davranışları yapamayacağını düşünüp özerkliğini engellemek, aşırı uyarıcıdan rahatsız olan çocuğa uyarıcı sunmaya devam etmek müdahaleciliğin bir göstergesidir (159).

Müdahaleci olmamanın temel göstergesi ise duygusal anlamda “orada olma” ve gerekli durumlarda erişilebilir olma niteliği olarak açıklanmaktadır. Yaş açısından görece daha büyük çocuklar için müdahaleci olmama, çocuk adına karar vermek yerine duygusal perspektiften çocuğu dinleme yetisi ve çocuğun günlük kararlarında özerklik sağlama olarak betimlenmektedir. Müdahaleci olmayan ana babalar, çocukları zorlayıcı yaşam olaylarına maruz kaldıklarında -çocukları kaç yaşında olursa olsun- bu durumu onlar için çözmeye yönelmek yerine çocuklarının çözüm yolunu kendilerinin keşfetmelerine fırsat verme eğilimindedir. Dolayısıyla bu kavram ana babaların, çocukların zorlu yaşam olaylarının üstesinden gelebilmeleri için yetkinliğe ulaştıklarını bilerek dünyayı deneyimlemelerine izin vermeleri ile de ilgilidir (40).

Burada müdahaleci olmama ve yapı sunma kavramlarının birbirleri ile ilişkili ancak farklı iki kavram olduğunu vurgulamak önemlidir (159). Ebeveynin yapı sunmasından farklı olarak ebeveynin müdahaleci olmama durumu müdahil, aşırı koruyucu ve baskıcı olmadan çocuk için erişilebilir olma yetisini ifade etmektedir (40). Diğer bir deyişle yapı sunmada ana baba çocuğun özerk davranışlarında rehber rolü oynamaktadır. Müdahaleci olmama kavramıysa halihazırda devam eden bir davranışa fiilen müdahale edilmesi durumu ile ilgilidir (159).

Düşmanca olmama/Düşmanca duygular. Ebeveynin düşmanca olmama/düşmanca duygularda olma durumu, çocuğu ile etkileşime geçtiğindeki tutum ve davranış biçimleri olarak ifade edilmektedir (örn., sabırlı ve uyumsal tavır, kullandığı kelimeler, ses tonu, jest ve mimikleri). Düşmanca olmama kavramının spektrumu, düşmanca tepkilerin olmaması, gizli/örtük düşmanca davranış ve açıkça yapılan düşmanca davranışlar olarak kendini göstermektedir. Açıkça düşmanca

tepkiler veren ana babalar düşmanlıklarını çocuklara hem sözleriyle hem de davranışlarıyla sergilemektedir. Ayrıca çocuklarıyla doğal etkileşimleri tehditkâr ve korkutucu bir niteliktedir. Gizli/örtük düşmanca davranışta ise ana babalar sesini hafifçe yükseltmekte, net olmayan öfke tepkileri sergilemekte, memnuniyetsiz, sabırsız ve sıkıntılı tepkiler göstermektedir. Düşmanca olmama durumu, gizli/örtük ya da açık düşmanlık belirtilerinin olmamasıdır (159). Diğer bir deyişle ana babalar gerekli olduğunda, duruma uygun olarak saldırganca dürtülerini yönetebilmeli, öfke düzeyini kontrol edebilmeli ve bu duygularını uygun şekilde ifade edebilmelidir (40, 184). Çocukların ebeveynlerine duygusal olarak erişilebilir olmaları ise bağlanma ve duygusal çerçeveler açısından değerlendirilebilmekte, ana baba-çocuk arasındaki duygusal bağ ve özerklik dengesini açıklamakta ve aşağıda ele alınan iki boyutta tanımlanmaktadır (40, 156):

(1) Çocuğun ebeveyne yanıt verebilme yetisi boyutu. Çocukların gelişimlerine uygun olarak kendi kendilerine keşfetme ve ebeveyne duygusal olarak yanıt verme yetisini açıklamak için kullanılmaktadır. Çocuğun ebeveyne yanıt verebilme yetisi duygusal ve sosyal duyarlılığa odaklanmaktadır. Bu durum çocuk davranışlarında duygulanım ve tepki verme olarak ortaya çıkmaktadır. Çocuğun yanıt verme yetisi değerlendirilirken çocuğun ana babanın çağrısına davranışsal olarak tepki verip vermediği, verdiyse verdiği tepkinin duygusal niteliği değerlendirilir. Ana babaya verilen duygusal tepkilerin niteliği çocuğun güvenli/güvensiz bağlanma örüntüsünü anlamada önemli bir referans sağlar. Ana baba tarafından yapılan çağrıyı görmezden gelen yahut duygusal niteliği zayıf tepkiler veren çocukların ana babasına karşı duyarlı olmadıkları kabul edilmektedir (159). Ana babaya karşı optimal düzeyde duyarlı olmamanın üç alt biçimi bulunmaktadır. Bunlar ana babaya karşı kaçınmacı tepkiler göstermek yahut tepkisiz olmak; olumsuz duygulanım içinde daha az kaçınmacı tepkiler göstermek; aşırı duyarlı olmak olarak ifade edilmektedir. Aşırı duyarlı olan çocuklar teması sürdürmek için bağımsızlaşmayı dikkate almadan ana babadan gelen her çağrıya aşırı istekli olma gibi bir eğilime sahiptir. Optimal düzeyde duyarlı olan çocuklar ise ana babasına karşı duygusal olarak açık ve neşelidir (156, 159).

(2) **Katılım boyutu.** Çocuğun ana babasını etkileşime dahil etme yetisi ve buna yönelik ilgisi olarak ifade edilmektedir. Ana babasını etkileşime dahil eden çocuklar oyunlarında onları gözlemci, seyirci, oyuncu ya da destekleyici bir figür olarak değerlendirirler (159). Katılım boyutu çocuğun göz teması kurma, soru sorma, öykü anlatma, bir nesneyi ana babasına gösterme ve anlatma gibi davranışları sergilemesini gerektirmektedir (40). Bu noktada önemli olan çocuğun bağımsız olma yetisi ile ana babasının ilgisini çekme çabası arasındaki dengedir. Çocuk ana babasını dahil etmek için olumlu yollardan ziyade olumsuz yollara (ağlama, kriz) başvuruyorsa katılım boyutunun iyi bir düzeyde olmadığı kabul edilmektedir. Diğer bir deyişle olumsuz davranışlar arttıkça çocuk katılımı olumsuz olarak değerlendirilmekte ve bu durum “aşırı katılım” olarak adlandırılmaktadır. Bunun sebebi katılım boyutunun ana babaya yönelik olumlu davranışları içermesinden ileri gelmektedir (159).

Tüm bu bilgiler bir yana, ergenlik döneminde ebeveyn duygusal erişilebilirliğine yönelik sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Oysa ergenlik yılları, daha önce söz edildiği gibi, bağlanma ilişkilerinin revize edildiği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır (163). Araştırmalar incelendiğinde ergenlik dönemindeki birçok gelişimsel görevin (örn., çatışma çözümü, kimlik kazanımı) güvenli bağlanma temelinde gerçekleştiği görülmektedir (örn., 186, 187). Bu araştırmaların mevcut bulgularının ergenin yetişkinliğini de öngören uzun vadeli sonuçlar ortaya koyması ergenlik döneminde ana baba-çocuk ilişkisinin önemine işaret etmektedir. Bu nedenle ilerleyen bölümde ergenlikte ana baba-çocuk ilişkisine değinilmektedir.

2.6.4. Ergenlikte Ana Baba ve Çocuk İlişkisi

Yakın ilişkiler geliştirme ve bunları sürdürme yetisi yaşam boyunca bireylerde sağlıklı işleyişin temel bir yönünü oluşturmaktadır (188). Erken ergenlik döneminde yakınlık kaynakları olarak akranların, ana babanın yerini almaya başladığı bir geçiş süreci yaşanmaktadır (189). Döneme özgü gelişimsel görevler sebebiyle ergenin aile içindeki rollerinde değişiklikler meydana gelmektedir. Bu süreç ana babanın, ergenin özerkleşme çabalarına yer açma, onları yönlendirme, takip etme ve koruma

rollerindeki yoğunluğun değişimine ergenle beraber karşılıklı uyum sağlamalarını gerektirmektedir (190).

Yakın çevreyle kurulan ilişkiler yapısı gereği çok boyutludur ve ana baba ile çocuk arasındaki etkileşimin tek bir açıdan ele alınması mümkün değildir (191). Bu sebeple, ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin alt boyutları da dikkate alınarak, bu bölümde ergenlerin mevcut ve gelecekteki işlevselliğinde etki sahibi olabileceği düşünölen ana babaya bağlanma, duygusal katılım, duyarlılık, müdahaleci tutumlar, düşmanca yaklaşımlar ve aile iklimi gibi bağlamlardan yararlanılarak ana baba-çocuk ilişkisi açıklanmıştır.

Erken ergenlik dönemindeki ergenler aileyi ve evi olumlu bir kurum olarak nitelendirirken, orta ergenlik dönemindeki ergenler ev içindeki ilişkilere daha az önem vermeye başlar. Bu dönemde ergenler aile üyeleriyle asgari düzeyde iletişime geçer ve yalnız kalmak isterler (192). Ana babalar ise orta ergenlik döneminde olan ergen çocuklarına, erken ya da geç ergenlik dönemindeki ergen çocuklarına göre daha yönlendirici tutumlar sergilemektedir. Ana babalar, ergenin yaşı ilerlemeden kendi görüş ve değerlerini ergene aktarmak için çeşitli girişimlerde bulunurlar. Ergenlerin bu kontrol girişimlerine itiraz etmeleri ve dolayısıyla daha çok yönlendirmeye maruz kalmaları olasıdır (193). Tüm bunlara rağmen ergenlik döneminde ergenlerin ana babalarıyla olan etkileşimlerinden memnun oldukları, erkek ergenlerin her iki ebeveyniyle etkileşime girmekten orta düzeyde memnun olduğu, kız ergenlerin anneleriyle etkileşime girmekten daha fazla memnun olduğu bilinmektedir (194).

Ergenlerin desteğe ihtiyaç duyduklarında akrana yöneldikleri görülse de stresli zamanlarda anne babadan destek arama durumlarının sabit kaldığına işaret eden çok sayıda araştırma bulgusu olduğu ifade edilmektedir (195). Çünkü aile üyeleri yerinde tavsiyeler vererek, gerekli kaynakları temin ederek ya da bir sırdaş gibi davranarak ergenin sorunlarının çözümüne destek olmaktadır (196). Ayrıca aile içindeki destekleyici iletişim, ergenlerin sosyal gelişimlerini destekleyerek olumlu yönde kimlik kazanımına katkı sağlar. Ergenler, anne babası tarafından kabul edildiğini, istenen biri olduğunu hissettiğinde, sorunları hakkında konuşabildiğinde ve ev kuralları üzerine danışabildiklerinde yaşamdaki stres verici durumlarla daha iyi başa çıkmaktadır. Aile içi olumlu ilişkiler ergene sosyal yetkinlik sağlamakla birlikte problem çözme becerileri konusunda eğitim alanı da sunmaktadır. Örneğin, anne

babanın sosyal ilişkiler kurma konusunda ergene uygun model olmaları, aile içindeki sorunları çözenin çeşitli yollarını bulup denemeyi içeren sosyal problem çözüme yaklaşımlarının geliştirilmesini içeren yapıcı davranışları destekleyici bir rol oynamaktadır (193).

Birçok ergenin anne babasıyla yakın, sıcak ilişkiler kurmak istediği ve buna ihtiyaç duyduğu bilinmektedir. Anne babanın ve çocukların sağlıklı iletişim kurdukları ve evdeki konuları birbirlerine danıştıkları yetkili ana babalık tarzı, ergenlerin bağımsızlık duygusunu beslemekte, ana baba-çocuk arasındaki sevgi ve yakınlık bağına artırmaktadır. Bu sayede ana babalar ve çocuklar arasındaki ilişkinin olumlu olması, ergenin yetişkinlikte bağımsızlığa ulaşmasını da teşvik etmektedir. Kurulan ilişkilerin yetkeci tarzda olması ise kısa vadede itaati artırsa da ergenin kendi davranışları için sorumluluk almamasına neden olabilmektedir. Bu durumda ergenler bir sorunla karşılaştığında başkalarını suçlamaya ve kendi kararlarının sorumluluğunu almama yatkınlığı göstermektedirler. Anne babanın açıkça sergilediği zorbaca davranışlar ergenlerin tepkisel davranmasına ve onların isteklerine karşı çıkmasına yol açmaktadır (193).

Ek olarak sorunları hakkında ana babasıyla konuşabilen, duygusal destek için ana babasına güvenen ergenlerin, duygusal destek bulmada ve uygun davranışlara karar vermede akran grubuna daha az bağımlı olduklarına ilişkin araştırma bulguları bulunmaktadır. Duygusal destek ararken ana odağı akran grubu olan ergenlerin, yapıcı olmayan başa çıkma yöntemleri kullanmaya yönelik daha fazla baskı altında hissettikleri bilinmektedir (193).

Sonuç olarak ergenlik döneminde anne ve babayla kurulan iletişimin sıklığı azalmış olsa bile ergenlerin ana babasının duygusal varlığına ihtiyaç duyduğu açıktır. Bu dönemde ergenler arasındaki çatışmaların büyük çoğunluğu iletişim sorunları, duyguların paylaşılmaması, anne babanın otoriter ya da düşmanca davranışları sebebiyle çıkmaktadır. Noller ve Callan (193)'in, Jurkovic ve Ulrici'den aktardığına göre dengeli bir ana baba-ergen ilişkisinin zamanla çatışmaların çözümünü de beraberinde getirdiği bilinmektedir.

2.7. Sosyal Problem Çözme, Başa Çıkma Stratejileri, Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği ve Yılmazlık Arasındaki İlişki

Araştırmanın kapsam kısmında da değinildiği gibi sosyal problem çözme becerileri ile başa çıkma stratejileri arasındaki ilişkileri ele alan araştırmaların bulgularına göre, probleme olumlu yönelme ile aktif başa çıkma stratejileri arasında olumlu yönde ilişkiler bulunmaktadır (26). Konuyla ilgili bir diğer araştırmada katılımcıların probleme olumlu yönelme ve akılcı problem çözme becerileriyle sorun çözme, zihinsel yeniden yapılandırma, duygu düzenleme ve sosyal desteğin önemli oranda ilişkili olduğu bulunmuştur (5). Buna göre ebeveynin duygusal olarak erişilebilir olması da ergenler için önemli bir sosyal destek kaynağı olabilir. Bu açıdan bağlanma kuramını temel alan duygusal erişilebilirlik, ergenlerin hem sosyal problem çözme becerileriyle hem de başa çıkma stratejileriyle ilişkili olabilir. Sosyal problem çözme becerisi ve bağlanma biçimleri arasındaki ilişki (örn., 197-199) çok sayıda araştırmada ele alınmış ve bağlanma biçimlerinin probleme yaklaşım tarzlarında oldukça etkili olduğu ortaya konmuştur. Yapılan araştırmaların çoğunda yapıcı ve ısrarcı problem çözmenin güvenli bağlanma ile anlamlı ve olumlu yönde (200), probleme olumsuz yaklaşmanın, içtepisel-dikkatsiz yaklaşımın, kaçınmacı yaklaşımın saplantılı bağlanma ile anlamlı ve olumlu yönde (28) olan ilişkilerine yer verilmiştir. Ek olarak araştırmacılar güvenli bağlanan kişilerin psikolojik açıdan sıkıntı veren durumu kabullenerek stresi azaltmada yapıcı eylemlerde bulunabileceklerini, kaçınmacı bağlanan kişilerin de içsel sıkıntıyı inkâr edebileceklerini ileri sürmüşlerdir (201). Ergenlik ve genç yetişkinlikte bağlanma ile başa çıkma stratejilerini inceledikleri araştırmalarında Seiffge-Krenke ve Becker-Stoll (202), güvenli bağlanan ergenlerin aktif başa çıkma stratejilerini daha çok kullandıklarını ve ebeveynlerine sorunlarını daha çok danıştıklarını belirlemiştir.

Aile iklimindeki çatışma, uyum, duyguların ifadesine dayalı ilişkiler ve bağımsızlık, bilişsel uyumlanma gibi kavramlar ile ebeveynin saldırganca duygularını dizginleyebilmesi, ergenin başa çıkma ve sosyal problem çözme becerileriyle ilişkilidir. Bu bulguların elde edildiği araştırmaya göre bağımsızlık ve bilişsel uyumlanmada güçlü olan ergenler diğerlerine oranla daha yüksek sosyal problem çözme puanına sahiptir (37). Buna ek olarak ergenlerin sosyal problem çözme becerisi ile aile işlevselliği (karşılıklılık, iletişim, çatışma ve uyum, ebeveyn kaygısı ve

ebeveyn kontrolü) arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmada kaçınmacı problem çözüme, probleme olumsuz yaklaşma ve içtepisel-dikkatsiz yaklaşım ile ailenin iyi oluşu arasında olumsuz yönde; probleme olumlu yaklaşma ve akılcı problem çözüme ile ailenin iyi oluşu arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler olduğu ortaya konmuştur (38). Benzer şekilde ebeveynlerden özerklik desteği algılayan erkek ergenlerin sosyal problem çözüme becerilerinin arttığını, ebeveynlerden psikolojik kontrol algılayan kadın ergenlerin ise sosyal problem çözüme becerilerinin azaldığı belirlenmiştir (39). İlgili diğer bir araştırmada ise lise öğrencilerinin aktif başa çıkma stratejileri tercih etmeyle ebeveyn duygusal erişilebilirliği arasında olumlu yönde, olumsuz başa çıkma stratejilerini tercih etmeyle ebeveyn duygusal erişilebilirliği arasında ise olumsuz yönde anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir (152).

Yukarıda özetlenen araştırma bulgularına göre ebeveyn duygusal erişilebilirliği, ebeveyn tutumu ve aile işlevleri gibi etmenlerin ergenin süregelen stresli durumlarla baş edebilmesinde etki sahibi olduğu görülmektedir. Nitekim, Eroğlu (151) yaptığı araştırmada, ergenlerin yılmazlığı ile ebeveynlerinin duygusal erişilebilirliğini duygu düzenlemenin aracı rolüyle incelemiş ve ergenlerin yılmazlıkları ile babanın duygusal erişilebilirliği arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler olduğunu belirlemiştir. Bulguları destekler nitelikte Tanrıtanır (126) da yaptığı araştırmada ergenlerin yılmazlıklarını aileye ait risk etmenleri ve koruyucu etmenler açısından incelemiş, yılmazlık düzeyi yüksek olan ergenlerin olumsuz bir durum yaşadığında ebeveynin durumu fark edip ergene destek olduğunu, ergenle ilgilendiğini ifade ettiklerini belirlemiştir. Bununla birlikte yine yılmazlık düzeyi yüksek olan ergenlerin ebeveyninden algıladığı tutumun yetkili (birçok konuda ilgilenme, fikir alışverişinde bulunma, gereken durumlarda koruyucu yaklaşma vb.) türde olduğu belirlenmiştir. Diğer bir araştırmaya göre ebeveynlerden yüksek düzey sosyal destek algılayan ergenler daha çok uyum ve daha az stres bildirmekte, bu ilişkiye de güçlü başa çıkma stratejileri aracılık etmektedir (203).

Özetle, ergenlik döneminde ergenin ebeveynle kurduğu duygusal bağın devam ettiği (örn., 166), aile içi ilişkilerin çocukların psikolojileri ve problem durumlarıyla yakından ilgili olduğu görülmektedir. Öyle ki, aile üyeleri bir sorunun kaynağı olabilirken çözümün uygulanmasında destekçi de olabilmektedirler. Ergen kabul görmediği, sorunlarına duyarlılıkla yaklaşmadığı, yetkeci tutumlarla karşılaştığı,

düşmanca yaklaşımlara maruz kaldığı bir ana baba-çocuk etkileşiminde, sorunlarını çözüme kavuşturmada ve sorunlarıyla başa çıkmada ana babasının bilgi ve desteğine başvurmada güçlük çekecektir. Birbirinden bağımsız olarak, ebeveyninin duygusal olarak erişilebilir olduğunu düşünen ergenlerin, stres veren durumlarla başa çıkmada daha yeterli oldukları, yılmazlık düzeylerinin görece daha yüksek olduğu göz önüne alındığında araştırma kapsamında ele alınan değişkenlerin birbirleri ile ilişkilerinin ayrıntılı olarak hem erken ergenlikte hem de orta ergenlikte ele alınması önem kazanmaktadır.

2.8. Araştırmanın Önemi ve Hipotezleri

Ergenlik döneminde ebeveynlerle olan ilişkilerin, ergenin problem çözme ve yılmazlığı ile ilişkili olduğu, bu beceri ve yeterliklerin gelişiminde rol oynadığı birçok araştırma tarafından ortaya koyulmuştur (örn., 204-206). Bu sebeple bu ilişkinin nasıl ortaya çıktığının belirlenmesinin ergenlere sunulacak desteklerde hangi noktalara değinilmesi gerektiği hakkında bilgi verebileceği ve becerilerin nelerden etkilendiğinin daha detaylı anlaşılmasına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Ülkemizde konuyla ilgili yapılan araştırmaların çoğunlukla ilişkisel düzeyde olduğu, aracılık modelinin sınanmadığı görülmüştür. Bu doğrultuda ergenlerin sosyal problem çözme becerilerinin hem ebeveyn duygusal erişilebilirliği hem de başa çıkma stratejileri ile ilişkisini açıklayabileceği düşünülen yılmazlığın aracı rolü aynı modelde incelenecektir. Bununla birlikte ülkemizde yapılan araştırmalarda sosyal problem çözme ve yılmazlık arasındaki ilişkinin ergen örnekleminde incelenmediği de görülmektedir. Ergenlik döneminde sosyal problem çözme becerisinin psikolojik sağlık dahil olmak üzere şiddete uğrama/zorbalığa maruz kalma gibi durumlarda koruyucu, önleyici ve savunmasızlık yaratabilen bir etmen olduğu (örn., 11, 17, 207) ve ergenler için önem taşıdığı göz önüne alındığında ilgili değişkenlerin ergenlerden oluşan bir örnekleimde incelenmesinin faydalı olabileceği düşünülmektedir.

Özetle, mevcut çalışmada erken ve orta ergenlik dönemindeki bireylerde sosyal problem çözme becerisi, ebeveyn duygusal erişilebilirliği ve başa çıkma stratejileri arasındaki ilişkide yılmazlığın aracı rolünün incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda önerilen kuramsal model çerçevesinde (bkz. Şekil 1) araştırma kapsamında ele alınan hipotezler aşağıda sunulmuştur.

H1. Ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, yılmazlık ve sosyal problem çözme becerileri cinsiyete, gelişim evresine, anne-baba öğrenim durumuna, anne baba medeni durumuna, algılanan akademik başarıya, algılanan sosyoekonomik düzeye, yaşanan sorunun paylaşıldığı kişiye bağlı olarak farklılık gösterecektir.

H2. Ebeveynin duygusal olarak erişilebilir olması ergenlerin sosyal problem çözme becerileri ile ilişkili olacaktır.

H3. Ebeveynin duygusal olarak erişilebilir olması ergenlerin başa çıkma stratejileri ile ilişkili olacaktır.

H4. Ergenlerin başa çıkma stratejileri kullanım biçimleri farklı türden sosyal problem çözme biçimleri ile ilişkili olacaktır.

H5. Yılmazlık, anne ve babanın duygusal erişilebilirliğiyle sosyal problem çözme becerisi arasındaki ilişkide aracı bir rol oynayacaktır.

H6. Yılmazlık, başa çıkma stratejileriyle sosyal problem çözme becerisi arasındaki ilişkide aracı bir rol oynayacaktır.

3. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma desenine, örnekleme, verilerin toplanmasında kullanılacak araçlara, veri toplama sürecine ve verilerin analizinde yararlanılan istatistiki yöntemlere ilişkin açıklamalar yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın amacı, ergenlik döneminde sosyal problem çözme becerisi, ebeveyn duygusal erişilebilirliği ve başa çıkma stratejileri arasındaki ilişkinin yılmazlığın aracı rolü ile incelenmesidir. Araştırma betimsel türde ve ilişkisel tarama yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Betimsel araştırmalar bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarını tanımlama amacı taşıyan ve belirli bir yer ya da zamanda duygu, düşünce ve davranışların “anlık görüntüsünü” almayı sağlayan araştırmalardır (208). İlişkisel tarama araştırmaları ise birden fazla değişken arasındaki değişimin değişkenler manipüle edilmeden incelendiği araştırmalardır (209).

Araştırmanın bağımlı değişkeni sosyal problem çözme becerisi, bağımsız değişkenleri ebeveyn duygusal erişilebilirliği ve başa çıkma stratejileriyken aracı değişkeni ise yılmazlıktır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini, 2021-2022 eğitim öğretim döneminde Ankara il merkezinde yer alan İl Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı ilköğretim ikinci kademeye devam eden normal gelişim gösteren ergenler ve devlet liselerine devam eden normal gelişim gösteren ergenler oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini, uygun örnekleme ve basit rastgele örnekleme yöntemiyle belirlenen, 2021-2022 eğitim ve öğretim döneminde Ankara il merkezinin Altındağ, Çankaya, Keçiören, Mamak ve Yenimahalle ilçelerindeki okullarda okumakta olan 283’ü kız (%72.4) ve 108’i erkek (%27.6) olmak üzere toplam 391 ergen oluşturmaktadır.

3.2.1. Örneklem Seçiminde Dikkate Alınan Kriterler

Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde Israel (210) tarafından hazırlanan örneklem genişliği tablosu kullanılmıştır. Söz konusu tabloya göre %95 güvenilirlik ya da %5 hata payıyla, evrende 100.000'den fazla kişinin olduğu durumlarda çekilen örneklemin en az 383 olması gerekmektedir. Araştırma kapsamında evrende bulunan devlet ortaokul ve ortaöğretim toplam öğrenci sayısı Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün yayınlamış olduğu 2019-2020 yılı eğitim istatistikleri aracılığıyla belirlenmiştir (<https://ankara.meb.gov.tr/www/egitim-istatistikleri/icerik/24>). Buna göre, devlet ortaokul ve ortaöğretim toplam öğrenci sayısı (özel eğitim ortaokul ve özel eğitim meslek liseleri hariç) 507.785 olduğu için ulaşılması hedeflenen ergen sayısı ortaokul ve lise grubu için olası kayıplar göz önüne alınarak minimum 400 olarak belirlenmiştir. Veri toplama sürecinde öncelikle, Covid-19 (Koronavirüs) salgını sebebiyle ergenlere çevrimiçi ortamlar vasıtasıyla ulaşılmaya çalışılmıştır. Yeterli sayıya ulaşılamaması nedeniyle okullar aracılığıyla ergenlere ulaşmak için MEB izni (bkz. EK 2) alınmıştır. Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 2019-2020 yılı eğitim istatistikleri doğrultusunda Ankara'da İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı okullar (özel eğitim ortaokulları ile liseleri hariç 500 ortaokul; 441 lise) rastgele listelenmiş ve ardından Google rastgele sayı üretici ile üretilen sayıda yazılı olan okullar (8 ortaokul, 8 lise) örnekleme alınmıştır. Seçilen ortaokul ve liselerden araştırmaya katılmaya gönüllü olan ergenler çalışmaya dahil edilmiştir. Dolayısıyla araştırmada evrende yer alan her bir bireyin örnekleme seçilmek için eşit şansa sahip olması olarak tanımlanan basit rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır (208).

3.2.2. Araştırmaya Katılan Ergenlere İlişkin Demografik Dağılımlar

Araştırmaya katılan ergenlere ait demografik dağılımlar Tablo 3.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.1. Araştırma örnekleminin demografik özellikleri

Tablolar	Gruplar	<i>f</i>	%
Cinsiyet	Kız	283	%72.4
	Erkek	108	%27.6
Gelişim Dönemi	Erken Ergenlik	147	%37.6
	Orta Ergenlik	244	%62.4
Anne Eğitim Düzeyi	Okuryazar değil	7	%1.8
	Okuryazar	13	%3.3
	İlkokul	104	%26.6
	Ortaokul	96	%24.6
	Lise	118	%30.2
	Üniversite (2 Yıllık)	22	%5.6
	Üniversite (4 Yıllık)	21	%5.4
	Lisansüstü	10	%2.6
Baba Eğitim Düzeyi	Okuryazar değil	3	%0.8
	Okuryazar	6	%1.5
	İlkokul	69	%17.6
	Ortaokul	77	%19.7
	Lise	141	%36.1
	Üniversite (2 Yıllık)	30	%7.7
	Üniversite (4 Yıllık)	53	%13.6
	Lisansüstü	12	%3.1
Anne Baba Medeni Durum	Evli	345	%88.2
	Boşanmış	27	%6.9
	Evli ancak ayrı yaşıyorlar	6	%1.5
	Anne vefat etti	4	%1
	Baba vefat etti	6	%1.5
	Diğer	3	%0.8
	SED	Düşük	5
Alt-Orta	44	%11.3	
Orta	176	%45	
Yüksek	139	%35.5	
Çok Yüksek	27	%6.9	

Tablo 3.1’den izlendiği gibi araştırmaya dahil olan bireylerin %72.4’ü kadın, 27.6’sı erkek katılımcılardır. Gelişim dönemi açısından incelendiğinde, %37.6’sının erken, %62.4’ünün orta ergenlik döneminde olduğu görülmektedir. Erken ergenlik dönemindeki ergenlerin yaş ortalaması 13.00 ($S= .74$), orta ergenlerin yaş ortalaması ise 17.2 ($S= .78$)’dir. Katılımcıların algıladıkları sosyoekonomik düzey %1.3 ile düşük, %11.3 ile alt-orta, %45 ile orta düzeydedir. Sosyoekonomik düzeyini yüksek algılayan katılımcı oranı %35.5 iken, çok yüksek algılayan katılımcı oranı %6.9’dur.

Katılımcıların ana babalarına dair bilgiler incelendiğinde ise, %88.2’sinin ana babasının evli, %6.9’unun boşanmış olduğu görülmektedir. Diğer olarak bildiren katılımcı oranı %0.8 ve evli ancak ayrı yaşıyor olarak bildiren katılımcı oranı %1.5’tir. Ayrıca annesi vefat eden katılımcı oranı %1 iken, babası vefat eden katılımcı oranı %1.5’tir. Ana baba eğitim düzeyine bakıldığında katılımcıların annelerinin %1.8’inin okuryazar olmadığı, %3.3’ünün okuryazar, %26.6’sının ilkökul, %24.6’sının ortaokul, %30.2’sinin lise, %5.6’sının 2 yıllık üniversite, %5.4’ünün 4 yıllık üniversite, %2.6’sının lisansüstü; babalarının %0.8’inin okuryazar olmadığı, %1.5’inin okuryazar, %17.6’sının ilkökul, %19.7’sinin ortaokul, %36.1’inin lise, %7.7’sinin 2 yıllık üniversite, %13.6’sının 4 yıllık üniversite, %3.1’inin lisansüstü eğitim durumuna sahip olduğu belirlenmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu kısımda çalışmada kullanılacak veri toplama araçlarına ait bilgiler sunulmuştur. Araştırmada erken ve orta ergenlerin demografik özelliklerinin belirlenmesi için “Genel Bilgi Formu” (bkz. EK 5), ebeveynin duygusal erişilebilirliğini değerlendirmek için “Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği” (bkz. EK 6), başa çıkma stratejilerini belirlemek için “Ergenler İçin Başa Çıkma Ölçeği” (bkz. EK 7), sosyal problem çözme becerilerinin ölçülmesi için “Sosyal Problem Çözme Envanteri” (bkz. EK 8) ve yılmazlık düzeylerini incelemek için ise “Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği” (bkz. EK 9) kullanılmıştır.

3.3.1. Genel Bilgi Formu.

Katılımcılara yönelik bazı tanıtıcı bilgiler içeren form araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Bu bağlamda ergenlerden cinsiyet, yaş, okul adı, sınıf düzeyi, herhangi

bir psikolojik rahatsızlığı olup olmadığı, akademik başarılarına yönelik öznel değerlendirmeleri, bir sorun yaşadıklarında kiminle paylaştıkları, ailenin ekonomik durumuna yönelik öznel değerlendirmeleri, ana ve baba medeni durumu ve ana baba öğrenim düzeyine yönelik bilgiler alınmıştır.

3.3.2. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği (Lum Emotional Availability of Parents, LEAP, Lum ve Phares, 2005).

Ebeveyn duygusal erişilebilirliğini ölçmek amacıyla Lum ve Phares (211) tarafından geliştirilmiştir. Ölçekte kişilerin ebeveyninin duygusal erişilebilirlik davranışlarını anne ve baba ayrı olacak şekilde değerlendirmeleri için 15 kendini bildirim maddesi bulunmaktadır (örn. “Benimle gerçekten istediği için vakit geçirir.”). Tek faktörlü olan ölçek 6’lı likert olarak (1-hiçbir zaman ve 6-her zaman) değerlendirilmektedir. Ebeveyn duygusal erişilebilirliğine yönelik puanlar 15-90 arasında değişmektedir. Ölçekten edinilen yüksek puanlar ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir. Lum ve Phares (211) ölçeğin güvenilirlik çalışmaları için klinik olan ve olmayan örnek gruplarıyla yaptıkları çalışmada klinik olmayan grup için Cronbach alfa iç tutarlık katsayılarını anne formu için .96, baba formu için .97 olarak belirlerken klinik olan grupta anne formu için .92 baba formu için .93 olarak belirlemiştir. Test-tekrar test katsayıları anne formu için .92 ve baba formu için .85 olarak hesaplanmıştır.

Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği Türkçe’ye Gökçe (191) tarafından uyarlanmıştır. Ergenlerin anne ve babalarına ilişkin duygusal erişilebilirlik algılarının değerlendirildiği Türkçe formun, orijinal çalışmaya benzer şekilde tek faktörlü yapıya sahip olduğu bulunmuştur. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları anne formu için .95 ve baba formu için .97 olarak hesaplanmıştır. Ölçekteki maddeler arası korelasyonlar anne formu için .65 ile .83 ve baba formu için .76 ile .86 arasında değişim göstermektedir (191).

Bu araştırma kapsamında yapılan güvenilirlik analizinde ise Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı anne formu için .96, baba formu için .97 olarak hesaplanmıştır. Ölçekte yer alan örnek maddeler EK 6’da yer almaktadır.

3.3.3. Ergenler İçin Başa Çıkma Ölçeği, EBCÖ (Kidcope, Spirito, Stark ve Williams, 1988).

Orijinali Spirito ve arkadaşları (212) tarafından geliştirilen ölçek kişilerin başa çıkma stratejilerini değerlendirme amacıyla geliştirilmiştir. Ölçekte bireylerin başa çıkma stratejileriyle ilgili sosyal geri çekilme, kendini eleştirme, ilgiyi dağıtma, arzu giderici düşünme, zihinsel yeniden yapılandırma, sosyal destek, sorun çözme, duygu düzenleme, başkalarını suçlama ve vazgeçme stratejilerini ölçmeye yönelik 11 kendini bildirim maddesi bulunmaktadır (örn., “Olayların olumlu taraflarını görmeye çalışarak olumlu sonuçlar üzerine odaklanmaya çalışırım.”). Ölçeğin Aktif (zihinsel yeniden yapılandırma, sorun çözme, duygu düzenleme ve sosyal destek); Kaçınan (ilgiyi dağıtma, sosyal geri çekilme, vazgeçme ve arzu giderici düşünme) ve Olumsuz (kendini eleştirme ve başkalarını suçlama) olmak üzere üç faktörü bulunmaktadır (213). Ölçek 4’lü likert olarak (0-hiçbir zaman ve 3- her zaman) değerlendirilmektedir. Başa çıkma stratejilerine yönelik olarak Aktif ve Kaçınan başa çıkma için 0-12 ve Olumsuz başa çıkma için 0-9 aralığında puan elde edilmektedir. Ölçeklerin faktörlerine dayalı olarak alınan puanlar arttıkça ilgili faktörde gösterilen başa çıkma stratejisinin kullanımı da artmaktadır. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları genel ölçekte .75 (214); aktif başa çıkmada .65 ve kaçınan başa çıkmada .76 (215) olarak belirlenmiştir.

Ergenler İçin Başa Çıkma Ölçeği Türkçe’ye Bedel, Işık ve Hamarta (216) tarafından 7-11. sınıfa devam eden örneklem grubuyla uyarlanmıştır. Ölçeğin faktör analizleri sonucunda orijinalinde olduğu gibi üç faktörlü yapıya ulaşılmıştır. Çalışmada Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları Aktif başa çıkma için .72, Kaçınan başa çıkma için .70 ve Olumsuz başa çıkma için .65 olarak belirlenmiştir. Ölçekte yer alan örnek maddeler EK 7’de yer almaktadır.

3.3.4. Sosyal Problem Çözme Envanteri, SPÇE-R (Social Problem-Solving Inventory, SPSI, D’Zurilla ve Nezu, 1990).

Sosyal problem çözme bileşenlerini ölçmek amacıyla orijinali D’Zurilla ve Nezu (64) tarafından geliştirilen envanterde, kişilerin problem çözmeleriyle ilgili olumlu veya olumsuz bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkilerine yönelik toplam 52 kendini bildirim maddesi bulunmaktadır (örn., “Güç bir problemle yeterince

uğraşırsam, onu tek başıma çözebileceğime inanırım.”). Envanter, (1) *Probleme Olumlu Yönelme*, (2) *Probleme Olumsuz Yönelme*, (3) *Akılcı Problem Çözme*, (4) *İçtepisel-Dikkatsiz Yaklaşım* ve (5) *Kaçınmacı Yaklaşım* olmak üzere beş alt boyuttan oluşmakta ve 5’li likert olarak (0- benim için hiç doğru değil ve 4- benim için son derece doğru) değerlendirilmektedir. Dora (217)’nin D’Zurilla ve arkadaşlarından aktardığına göre, Sosyal problem çözmeye yönelik bir toplam puan ya da alt boyutlardan alınan puanlar ayrı ayrı hesaplanabilmektedir. Envanterin güvenirlik çalışmaları dört farklı örneklem grubunda (bağımsız iki grup yükseköğrenim öğrencileri, orta yaşlı yetişkinler ve yaşlılar) sınanmış ve Cronbach alfa iç tutarlık katsayılarının .69 ile .95 ve test tekrar test güvenirliği katsayısının ise .72 ile .88 arasında değiştiği belirlenmiştir. Envanterin uyuma geçerliği Problem Çözme Envanteri (15) ile sınanmış ve iki benzer form arasındaki korelasyon katsayılarının .63 ile .75 arasında değiştiği belirlenmiştir.

Türkçe’ye Dora (217) tarafından üniversite örneklemeyle yürütülen bir çalışmayla uyarlanan, Sosyal Problem Çözme Envanteri Revize Formunda orijinal formda olduğu gibi beş faktörlü bir yapıya işaret ettiği belirlenmiştir. Faktör yükleri .30 altında kalan maddeler çıkarılarak 43 maddeden oluşan bir envantere ulaşılmıştır (örn. “Problemlerimi çözmek yerine, endişelenerek çok zaman harcarım.”). Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları Probleme Olumlu Yönelme alt boyutu için .60; Probleme Olumsuz Yönelme alt boyutu için .85; Akılcı Problem Çözme alt boyutu için .90; İçtepisel/Dikkatsiz Yaklaşım alt boyutu için .69; Kaçınmacı Yaklaşım alt boyutu için .86 ve genel envanter için .74 olarak hesaplanmıştır (217). Benzer şekilde Temel (9) ergenlerle yaptığı çalışmada ölçeğin Cronbach alfa katsayısını genel ölçek için .77 olarak, Hamarta (218) ise .82 olarak hesaplamıştır.

Bu araştırma kapsamındaki güvenirlik analizinde ise Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları Probleme Olumlu Yönelme alt boyutu için .67; Probleme Olumsuz Yönelme alt boyutu için .90; Akılcı Problem Çözme alt boyutu için .94; İçtepisel/Dikkatsiz Yaklaşım alt boyutu için .79; Kaçınmacı Yaklaşım alt boyutu için .86 ve genel envanter için .87 olarak hesaplanmıştır. Ölçekte yer alan örnek maddeler EK 8’de yer almaktadır.

3.3.5. Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği, EPDÖ (Adolescent Psychological Resilience Scale, Bulut, Doğan ve Altundağ, 2013).

Bulut, Doğan ve Altundağ (2013) tarafından geliştirilen ölçek, 29 kendini bildirim maddesinden oluşmakta ve bireylerin yılmazlığını değerlendirmektedir (örn., “Yaşam zorluklarına karşı dayanıklıyım”). Ölçeğin (1) *aile desteği*, (2) *akran desteği*, (3) *okul desteği*, (4) *uyum*, (5) *mücadele azmi* ve (6) *empati* olmak üzere altı boyutu bulunmaktadır. Ölçek 4'lü likert olarak değerlendirilmektedir (1-bana hiç uygun değil 4-bana çok uygun). Yılmazlık düzeyi puanları 29-116 arasında değişmekte ve alınan yüksek puan ergenin yılmazlığının yüksekliğine işaret etmektedir. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .87 olarak, alt ölçeklerin katsayı değerlerinin ise .61 ile .89 arasında değiştiği belirlenmiştir. Test tekrar test güvenilirliği katsayısı ise .87 bulunmuştur (2013).

Bu araştırma kapsamında yapılan güvenirlik analizinde ise Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .88 olarak hesaplanmıştır. Ölçekte yer alan örnek maddeler EK 9'da yer almaktadır.

3.4. Veri Toplama İşlemi

Araştırma bağlamında gerçekleştirilen uygulamalar için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu (bkz. EK 1) ve İl Millî Eğitim Müdürlüğünden (bkz. EK 2) alınması gereken izinler tamamlanmıştır. Uygulamalar yapılmadan ilk olarak katılımcılara araştırmanın kapsamı ve amacı ile ilgili bilgilendirme yapılmış, araştırmanın gereklilikleri aktarılmış, kimlikleriyle onlardan elde edilen verilerin gizli tutulacağı ve katılımın gönüllülük esasına dayandığı açıklanmıştır. Katılımcıların hem kendilerinden hem de anne veya babalarından, araştırmanın gönüllülük esasına dayandığını, amacını, tahminin uygulama süresini, araştırmaya katılma koşullarını, katılmaları halinde herhangi bir riskle karşılaşmayacaklarını, veri gizliliğine ilişkin detaylar ve onay beyanları ile araştırmacıya ulaşabilecekleri iletişim bilgilerini içeren açıklamaların yer aldığı bilgilendirilmiş onam formu alınmıştır (bkz. EK 3, EK 4).

Araştırmada veriler öncelikle Covid-19 salgını sebebiyle çevrimiçi ortamda “Google Formlar (Google Survey)” aracılığı ile toplanmıştır. Öğrencilerin onamları için “Gönüllü Katılım Formu”, demografik özelliklerinin belirlenmesi için “Genel Bilgi Formu”, ebeveyn duygusal erişilebilirliğini değerlendirmek için “Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği”, başa çıkma stratejilerini belirlemek için “Ergenler İçin Başa Çıkma Ölçeği”, yılmazlık düzeylerini incelemek için “Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği” ve sosyal problem çözme becerilerinin ölçülmesi için ise “Sosyal Problem Çözme Envanteri” sunularak yanıtları istenmiştir. Çevrimiçi ortamda yalnızca 46 katılımcıya erişilmiş, yeterli veri toplanamaması ve yüz yüze eğitimin başlaması sebebiyle de yüz yüze veri toplama sürecine geçilmiştir. Buna göre il müdürlüğünün onay verdiği ve okul idarecilerinin uygun gördüğü okullarda, idarecilerin belirlediği sınıflarda ölçek formlarının dağıtılması ve sonrasında toplanması yoluyla veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir. Ölçek formlarının kapalı zarflarda sınıf öğretmeni ya da rehberlik birimine teslim edilmesi sağlanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma amacı doğrultusunda toplanan verilerin analiz edilmesinde SPSS (IBM SPSS Statistics 26) programından yararlanılmıştır. Analizlerin öncesinde, araştırma verileri doğruluk, kayıp değer, normallik, doğrusallık ve homojenlik varsayımlarının sağlanması ve tek-çok değişkenli aykırı değerler ile çoklu bağlantı problemi bağlamında incelenmiştir. Ardından araştırma değişkenlerine ilişkin betimsel istatistikler incelenmiş ve bir sonraki bölümde sunulmuştur. Betimsel analizlerde, gruplar arası farklılıklar (örn., cinsiyet etkisi veya anne-baba öğrenim durumu) 2x2 Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) aracılığıyla; değişkenler arası ilişkiler ise Pearson Momentler Çarpımı ile değerlendirilmiştir. Araştırma hipotezlerinin sınanmasında bu temel analizlerin yanı sıra aracı değişkenin etkisini belirlemek üzere regresyon temelli analizlerden yararlanılmış ve aracı etkiler, PROCESS v4.1 kullanılarak değerlendirilmiştir (Model 4; 220). Aracı değişken modeli sınanırken %95 güven aralığı ve 5000 Bootstrap örnekleme kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar .05 anlamlılık düzeyinde değerlendirilerek sıradaki bölümde ayrıntılarıyla ortaya konmuştur.

4. BULGULAR

Hatırlanacağı üzere araştırmada ana amaç, erken ve orta ergenlikteki çocukların sosyal problem çözme becerileri ile ebeveyn duygusal erişilebilirliği ve başa çıkma stratejileri arasındaki ilişkinin yılmazlığın aracı rolü vasıtasıyla incelenmesiydi. Bu kısımda belirlenen amaçlar ile önerilen hipotezler ışığında yapılan istatistiki analizlere ilişkin bulgular sunulmuştur. İlk olarak verilerin istatistiksel analizlere uygunluğu ele alınmış ve ardından araştırmanın değişkenleri ile ilgili betimsel analizlere ve son olarak da araştırma hipotezleriyle ilgili bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Verilerin Uygunluğunun Tespit Edilmesi

Toplanan veriler analiz edilmeden önce doğruluk, kayıp değer, normallik ve homojenlik varsayımlarının sağlanması ve tek-çok değişkenli aykırı değerler ile çoklu bağlantı problemi açısından değerlendirilmiştir.

Verilerin doğruluğuna, veride beklenen sıklık değerleri bağlamında bakılmış, küçük ya da büyük bir değer olup olmadığı kontrol edilmiştir. Araştırma verisinde saptanan ve boş bırakılan ifadelerden kaynaklı kayıp değerlerin tamamlanmasına yönelik olarak 9 katılımcıyla iletişime geçilmiş ve eksiklikler giderilmiştir. Bununla beraber ölçek formlarında pek çok soruyu boş bırakan 16 katılımcıya iletişim bilgilerinin bulunmaması sebebiyle ulaşılamamış ve katılımcılar analizin dışında tutulmuştur.

Değişkenler normallik varsayımlarını karşılayıp karşılamama durumu açısından kayışlılık (skewness) ve sivrilik (kurtosis) değerlerine bakılarak sınanmıştır. Normallik varsayımına göre kabul edilen çarpıklık ve basıklık değerleri ± 2 ve ± 7 baz alındığında, araştırmada kullanılan veri toplama araçlarından alınan toplam puanların bu ölçüt değerleri aşmayıp kabul edilebilir düzeyde olduğu, kayışlılık değerlerinin -1.06 ile .707 arasında, sivrilik değerlerinin ise -.938 ile .236 arasında değiştiği görülmüştür.

Tek değişkenli aykırı değerleri belirlemek için tüm değişkenlerin z değeri hesaplanmıştır. Buna göre z değeri ± 3.29 'un dışında kalan herhangi bir katılımcı bulunmadığı görülmüştür. Çok değişkenli aykırı değerlerin belirlenmesi amacıyla

Mahalanobis uzaklığına bakılmış ve kritik değer $p < .001$ olarak belirlenmiştir. Buna göre çok değişkenli aykırı değeri bulunan beş katılımcı analizlerden hariç tutulmuştur. Sonuç olarak, araştırmanın örneklemini 391 ergen oluşturmaktadır.

Son olarak, araştırma değişkenlerinin alt ölçek puanlarına ait korelasyonların .90'ın üzerinde olmadığı ve VIF değeri 3'ün üzerinde olan hiçbir değişken bulunmadığı belirlenmiştir. Bu bağlamda, araştırmanın değişkenleri arasında çoklu bağlantı problemi bulunmadığında karar kılınmıştır. Yapılan istatistiki değerlendirmeler sonucunda verilerin kullanılması planlanan istatistiksel analizlere uygun olduğu belirlenmiştir.

Çok değişkenli analizlerde (örn. MANOVA) ilk olarak Box's M testi sonucuna göre varyanslarda homojenlik varsayımı karşılandığı için Wilk's λ kriteri baz alınmıştır (221). Bu analizler kapsamında .05 olarak belirlenen istatistiki anlamlılık düzeyi için Tip I hatanın kontrol edilmesi maksadıyla Bonferroni düzeltmesi yapılarak anlamlılık değeri $p < .004$ olarak belirlenmiştir.

4.2. Araştırmadaki Değişkenlerin Betimsel Özellikleri

Bu bölümde araştırma kapsamında ele alınan değişkenlere ilişkin ayrıntılı betimsel analizlere yer verilmiştir. Buna göre, ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlığa ilişkin betimsel istatistiklere Tablo 4.1'de yer verilmiştir.

Tablo 4.1. Araştırma değişkenlerine ilişkin betimsel istatistikler

Ölçekler	<i>n</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>	<i>Kayıplılık</i>	<i>Sivrilik</i>
Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği							
Anne	391	72.42	18.48	15	90	-1.06	.236
Baba	391	62.49	22.59	15	90	-.475	-.929
Başa Çıkma Stratejileri							
Aktif	391	6.55	2.44	0	12	-.047	-.223
Kaçıman	391	6.87	2.34	0	12	-.227	-.006
Olumsuz	391	2.82	1.84	0	9	.411	-.435

Tablo 4.1. (Devam) Araştırma değişkenlerine ilişkin betimsel istatistikler

Ölçekler	<i>n</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>	<i>Kayırlılık</i>	<i>Sivrilik</i>
Sosyal Problem Çözme	391	50.11	10.0	21.62	73.04	-.243	-.191
Olumlu	391	49.79	9.87	22.04	71.51	-.221	-.061
Olumsuz	391	49.78	9.86	32.86	72.02	.259	-.938
Akılcı	391	49.86	9.92	19.64	69.17	-.356	-.263
Dikkatsiz	391	49.77	9.84	30.50	78.34	.472	-.130
Kaçımmacı	391	49.74	9.69	36.68	77.98	.707	-.307
Yılmazlık	391	90.19	13.13	56	116	-.104	-.678

Tablo 4.1'den izlenebileceği gibi, ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin anne alt boyutu ortalamasının 72.42 ($S= 18.48$) ve baba alt boyutunun ortalamasının 62.49 ($S= 22.59$) olduğu görülmüştür. Başa çıkma stratejilerinin aktif başa çıkma alt boyutu ortalaması 6.55 ($S= 2.44$), kaçınan başa çıkma alt boyutunun ortalaması 6.87 ($S=2.34$) ve olumsuz başa çıkma alt boyutunun ortalaması 2.82 ($S=1.84$) olarak hesaplanmıştır. Sosyal problem çözme, probleme olumlu yönelim alt boyutu ortalamasının 49.79 ($S= 9.87$), probleme olumsuz yönelim alt boyutu ortalamasının 49.78 ($S= 9.86$), akılcı problem çözme alt boyutu ortalamasının 49.86 ($S=9.92$), dikkatsiz problem çözme ortalamasının 49.77 ($S=9.84$) ve kaçınmacı problem çözme alt boyutu ortalamasının 49.74 ($S= 9.69$) olduğu görülmüştür. Yılmazlığın ortalaması ise 90.19 ($S=13.13$)'tur.

4.3.Araştırma Değişkenlerinin Gelişim Dönemi ve Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlığın ergenlerin cinsiyetine ve iki farklı gelişim evresine bağlı farklılaşım farklılaşmadığının belirlenmesi için toplanan veriler 2x2 Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) testi ile değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılan ergenler erken (ortaokul 7. ve 8. sınıfa devam eden ergenler, $n = 147$) ve orta (lise 3. ve 4. sınıfa devam eden ergenler, $n = 244$) ergenlik evresi şeklinde iki ayrı gelişim dönemi içerisinde sınıflandırılmıştır. Gelişim dönemi ve cinsiyetin ergenlerin sosyal problem çözme, başa çıkma stratejileri, ebeveyn duygusal erişilebilirliği ve yılmazlık puanları ile ilişkisini gösteren analizlerin sonuçları Tablo 4.2'de yer almaktadır.

Tablo 4.2. Cinsiyet ve gelişim döneminin ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlık puanları ile ilişkisi

Kaynak	Değişkenler	<i>Kareler Toplamı</i>	<i>sd</i>	<i>F</i>	<i>Kısmi η^2</i>	<i>p</i>
Cinsiyet	EDE Anne	176.67	1	.529	.001	.468
	EDE Baba	237.82	1	.477	.001	.490
	SPÇ Toplam	421.77	1	4.29	.011	.039
	SPÇ POY	507.90	1	5.28	.013	.022
	SPÇ POSY	2063.75	1	22.80	.056	.000*
	SPÇ İDY	0.432	1	.004	.000	.947
	SPÇ APÇ	0.28	1	.003	.000	.957
	SPÇ KPCÇ	1.33	1	.014	.000	.905
	BÇS Aktif	3.34	1	.564	.001	.453
	BÇS Kaçınan	10.55	1	1.97	.005	.161
	BÇS Olumsuz	22.25	1	6.78	.017	.010
	Yılmazlık	6.77	1	.040	.000	.841
	Gelişim Dönemi	EDE Anne	2502.27	1	7.49	.019
EDE Baba		2339.98	1	4.69	.012	.031
SPÇ Toplam		456.49	1	4.65	.012	.032
SPÇ POY		298.90	1	3.10	.008	.079
SPÇ POSY		130.99	1	1.45	.004	.230
SPÇ İDY		163.87	1	1.68	.004	.195
SPÇ APÇ		320.13	1	3.25	.008	.072
SPÇ KPCÇ		367.61	1	3.97	.010	.047
BÇS Aktif		20.20	1	3.42	.009	.065
BÇS Kaçınan		45.71	1	8.53	.022	.004
BÇS Olumsuz		31.13	1	9.48	.024	.002*
Yılmazlık		31.13	1	12.97	.032	.000*
Cinsiyet x Gelişim Dönemi		EDE Anne	85.88	1	.257	.001
	EDE Baba	846.25	1	1.69	.004	.194
	SPÇ Toplam	0.035	1	.000	.000	.985
	SPÇ POY	182.38	1	1.89	.005	.169
	SPÇ POSY	113.897	1	1.26	.003	.263
	SPÇ İDY	7.93	1	.082	.000	.775
	SPÇ APÇ	117.36	1	1.19	.003	.276
	SPÇ KPCÇ	140.75	1	1.52	.004	.218
	BÇS Aktif	34.45	1	5.83	.015	.016
	BÇS Kaçınan	1.008	1	.188	.000	.665
	BÇS Olumsuz	0.003	1	.001	.000	.976
	Yılmazlık	242.944	1	1.44	.004	.230

Tablo 4.2. (Devam) Cinsiyet ve gelişim döneminin ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlık puanları ile ilişkisi

Kaynak	Değişkenler	<i>Kareler Toplamı</i>	<i>sd</i>	<i>F</i>	<i>Kısmi η^2</i>	<i>p</i>
Hata	EDE Anne	129270.29	387			
	EDE Baba	193148.86	387			
	SPÇ Toplam	38019.15	387			
	SPÇ POY	37257.25	387			
	SPÇ POSY	35029.72	387			
	SPÇ İDY	37629.05	387			
	SPÇ APÇ	38109.13	387			
	SPÇ KPÇ	35790.83	387			
	BÇS Aktif	2287.21	387			
	BÇS Kaçınan	2073.59	387			
	BÇS Olumsuz	1271.08	387			
	Yılmazlık	65080.75	387			
	Toplam	EDE Anne	2184184.0	391		
EDE Baba		1726465.0	391			
SPÇ Toplam		1020966.56	391			
SPÇ POY		1007501.43	391			
SPÇ POSY		1006969.88	391			
SPÇ İDY		1006470.89	391			
SPÇ APÇ		1010638.03	391			
SPÇ KPÇ		1004348.61	391			
BÇS Aktif		19114.0	391			
BÇS Kaçınan		20632.0	391			
BÇS Olumsuz		4457.0	391			
Yılmazlık		3248446.0	391			

Not. * $p < .004$, EDE: Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği, SPÇ: Sosyal Problem Çözme, POY: Probleme Olumlu Yönelme, POSY: Probleme Olumsuz Yönelme, İDY: Dikkatsiz Problem Çözme, APÇ: Akılcı Problem Çözme, KPÇ: Kaçınmacı Problem Çözme, BÇS: Başa Çıkma Stratejileri.

Tablo 4.2'den de izlenebileceği gibi, yapılan analiz sonuçlarına göre cinsiyetin probleme olumsuz yönelimde (Wilk's $\lambda = .874$, $F(11, 377) = 4.95$, $p < .001$, kısmi $\eta^2 = .126$) ve gelişim döneminin olumsuz başa çıkma stratejisi ve yılmazlıkta (Wilk's $\lambda = .933$, $F(11, 377) = 2.45$, $p = .006$, kısmi $\eta^2 = .067$) temel etkisi anlamlıdır. Ayrıca sonuçlar cinsiyet ile gelişim döneminin ortak etkisinin anlamlı olmadığını göstermiştir.

Tablo 4.3. Ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlığa ait ölçek puanlarının ortalama ve standart sapması

Gelişim Dönemi	Erken Ergenlik		Orta Ergenlik		
	Cinsiyet	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
		(n= 43)	(n=104)	(n= 65)	(n=179)
		<i>Ort. (S)</i>	<i>Ort. (S)</i>	<i>Ort. (S)</i>	<i>Ort. (S)</i>
Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği					
Anne		76.69 (15.73)	76.23 (15.55)	71.96 (18.87)	69.35 (19.99)
Baba		65.83 (22.78)	67.42 (20.82)	63.60 (20.75)	58.43 (23.59)
Sosyal Problem Çözme					
Olumlu		53.61(8.23)	49.43 (9.99)	50.04 (10.19)	48.99 (9.90)
Olumsuz		45.67 (7.81)	49.70 (10.56)	45.76 (8.51)	52.27 (9.57)
Akılcı		51.74 (8.88)	50.42 (10.32)	48.41 (9.81)	49.61 (9.96)
Dikkatsiz		48.76 (9.21)	49.01 (9.82)	50.57 (10.05)	50.16 (9.95)
Kaçınmacı		48.85 (8.47)	47.61 (9.88)	49.70 (9.90)	51.21 (9.60)
Başa Çıkma Stratejileri					
Aktif		7.32 (2.36)	6.43 (2.51)	6.12 (2.37)	6.59 (2.41)
Kaçman		6.16 (2.33)	6.42 (2.33)	6.83 (2.43)	7.32 (2.25)
Olumsuz		2.02 (1.59)	2.57 (1.81)	2.67 (1.88)	3.21 (1.83)
Yılmazlık		94.58 (13.18)	92.47 (13.56)	87.35 (12.29)	88.86 (12.79)

Ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlığa ait ölçek puanlarının ortalamaları ile standart sapmalarına ilişkin değerler Tablo 4.3'te sunulmuştur. Analiz sonuçlarına göre sosyal problem çözme ölçeği olumsuz problem yönelimi cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Buna göre, Tablo 4.3'te görüldüğü üzere kızların probleme olumsuz yönelme ($Ort.Kız= 51.33, S = 10.01$; $Ort.Erkek= 45.72, S = 8.20$) boyutundan aldıkları puanlar erkeklerinkine göre daha yüksektir. Bununla beraber, analiz sonuçları olumsuz başa çıkma tercihi ile yılmazlığın gelişim dönemine bağlı olarak farklılaştığına işaret etmektedir. Yine, Tablo 4.3'te de görüldüğü üzere orta ergenlerin olumsuz başa çıkma ($Ort.Erken=2.41, S = 1.77$; $Ort.Orta= 3.07, S =1.86$) boyutundan aldıkları puanlar, erken ergenlerinkine göre daha yüksektir. Ayrıca, aynı tablodan izlenebileceği gibi erken ergenlerin yılmazlık puanları ($Ort.Erken= 93.08, S = 13.44$; $Ort.Orta= 88.45, S = 12.65$) orta ergenlerinkine göre daha yüksektir.

4.4.Araştırma Değişkenlerinin Ebeveyn Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlığın ergenlerin ebeveyn öğrenim durumuna bağlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla toplanan verilere Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi yapılmıştır. Ergenlerden anne ve baba öğrenim durumlarını 1-8 aralığında (1=okur yazar değil, 8= yüksek lisans ve doktora mezunu) derecelendirmeleri istenmiştir.

Anne öğrenim durumunun ergenlerin ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlık ile ilişkisini belirten analiz sonuçları Tablo 4.4'te sunulmuştur. Baba öğrenim durumunun ergenlerin ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlık puanları ile ilişkisini belirten analiz sonuçları Tablo 4.5'te yer almaktadır.

Tablo 4.4. Anne öğrenim düzeyinin ergenlerin ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlık puanları ile ilişkisi

Değişkenler	<i>Kareler</i>	<i>sd</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
	<i>Toplamı</i>			
EDE Anne	1441.56	7	0.59	.757
EDE Baba	3850.62	7	1.08	.376
SPÇ Toplam	832.43	7	1.19	.307
SPÇ POY	178.55	7	0.26	.969
SPÇ POSY	314.24	7	0.46	.865
SPÇ İDY	1036.86	7	1.54	.151
SPÇ APÇ	1107.07	7	1.62	.128
SPÇ KPC	381.21	7	0.57	.777
BÇS Aktif	48.42	7	1.16	.323
BÇS Kaçınan	15.91	7	0.41	.898
BÇS Olumsuz	26.33	7	1.10	.361
Yılmazlık	1454.89	7	1.21	.297

Tablo 4.5. Baba öğrenim düzeyinin ergenlerin ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlık puanları ile ilişkisi

Değişkenler	<i>Kareler</i>	<i>sd</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
	<i>Toplamı</i>			
EDE Anne	2866.76	7	1.20	.300
EDE Baba	5910.28	7	1.67	.114
SPÇ Toplam	247.77	7	0.35	.931
SPÇ POY	770.46	7	1.13	.342
SPÇ POSY	284.85	7	0.41	.893
SPÇ İDY	89.29	7	0.13	.996
SPÇ APÇ	1198.01	7	1.76	.094
SPÇ KPCÇ	247.00	7	0.37	.919
BÇS Aktif	49.24	7	1.18	.311
BÇS Kaçınan	16.93	7	0.43	.881
BÇS Olumsuz	22.41	7	0.93	.479
Yılmazlık	529.88	7	0.43	.881

Tablo 4.4 ve Tablo 4.5'ten de izlenebildiği gibi analiz sonucu, anne ve baba duygusal erişilebilirliğinin, sosyal problem çözme becerisinin, başa çıkma stratejilerinin ve yılmazlığın ergenlerin anne baba öğrenim durumlarına göre farklılık göstermediğine işaret etmiştir.

4.5.Araştırma Değişkenlerinin Algılanan Sosyoekonomik Düzeye Göre Karşılaştırılması

Ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlığın ergenlerin sosyoekonomik düzeye bağlı farklılaşp farklılaşmadığının belirlenmesi için toplanan veriler Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi aracılığıyla değerlendirilmiştir. Ergenlerden algıladıkları sosyoekonomik durumlarını 1-5 arasında (1=düşük, 5= çok yüksek) derecelendirmeleri istenmiştir.

Algılanan sosyoekonomik düzeyin ergenlerin ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlık puanları ile ilişkisini belirten analiz sonuçları Tablo 4.6'da sunulmuştur.

Tablo 4.6. Algılanan sosyoekonomik düzeyin ergenlerin ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlık puanları ile ilişkisi

Değişkenler	<i>Kareler</i>	<i>sd</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
	<i>Toplamı</i>			
EDE Anne	4450.59	4	3.33	.011
EDE Baba	21446.53	4	11.64	.000*
SPÇ Toplam	795.66	4	2.01	.093
SPÇ POY	271.08	4	.69	.597
SPÇ POSY	946.78	4	2.47	.044
SPÇ İDY	329.11	4	.847	.496
SPÇ APÇ	295.35	4	.747	.560
SPÇ KPÇ	1193.77	4	3.25	.012
BÇS Aktif	14.26	4	.59	.667
BÇS Kaçınan	38.45	4	1.75	.137
BÇS Olumsuz	14.58	4	1.07	.373
Yılmazlık	2120.87	4	3.14	.015

Not. * $p < .004$, EDE: Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği, SPÇ: Sosyal Problem Çözme, POY: Probleme Olumlu Yönelme, POSY: Probleme Olumsuz Yönelme, İDY: Dikkatsiz Problem Çözme, APÇ: Akılcı Problem Çözme, KPÇ: Kaçınmacı Problem Çözme, BÇS: Başa Çıkma Stratejileri.

Tablo 4.6'dan izlenebildiği gibi analiz sonucu, baba duygusal erişilebilirliğinin ergenlerin algıladıkları sosyoekonomik düzeye bağlı olarak farklılaştığına işaret etmiştir. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için post hoc analiz uygulanmıştır. Sosyoekonomik düzeye göre grupların örneklem sayıları arasında büyük farklılıklar olması sebebiyle de Hochberg's GT2 testi yapılmıştır. Tablo 4.7'de test sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 4.7. Algılanan sosyoekonomik düzeye göre anne baba duygusal erişilebilirliği, sosyal problem çözme becerileri, başa çıkma stratejileri ve yılmazlığa ait puanların ortalama ve standart sapmaları

		<i>n</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>Min.</i>	<i>Maks.</i>
Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği						
Anne	Düşük SED	5	68.6	25.3	25	87
	Alt-Orta SED	44	67.2	20.5	15	90
	Orta SED	176	70.7	18.2	15	90
	Yüksek SED	139	74.8	17.9	15	90
	Çok Yüksek SED	27	80.8	14.6	39	90

Tablo 4.7. (Devam) Algılanan sosyoekonomik düzeye göre anne baba duygusal erişilebilirliği, sosyal problem çözme becerileri, başa çıkma stratejileri ve yılmazlığa ait puanların ortalama ve standart sapmaları

		<i>n</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>Min.</i>	<i>Maks.</i>
Baba	Düşük SED	5	36.0	20.3	15	61
	Alt-Orta SED	44	49.9	23.1	15	90
	Orta SED	176	60.1	22.5	15	90
	Yüksek SED	139	67.5	19.7	15	90
	Çok Yüksek SED	27	77.9	20.7	15	90
Başa Çıkma Stratejileri						
Aktif	Düşük SED	5	6.8	3.0	3	11
	Alt-Orta SED	44	6.4	2.2	2	11
	Orta SED	176	6.4	2.3	0	12
	Yüksek SED	139	6.8	2.6	0	12
	Çok Yüksek SED	27	6.7	2.4	2	11
Kaçman	Düşük SED	5	5.0	1.9	2	7
	Alt-Orta SED	44	7.0	2.4	2	12
	Orta SED	176	7.1	2.4	0	12
	Yüksek SED	139	6.7	2.4	0	12
	Çok Yüksek SED	27	6.3	2.3	2	10
Olumsuz	Düşük SED	5	3.4	2.8	0	6
	Alt-Orta SED	44	3.2	1.8	0	7
	Orta SED	176	2.9	1.8	0	7
	Yüksek SED	139	2.6	1.8	0	9
	Çok Yüksek SED	27	2.7	2.1	0	6
Sosyal Problem Çözme Becerisi						
Olumlu	Düşük SED	5	53.7	9.1	41.8	64.1
	Alt-Orta SED	44	48.0	10.2	24.5	66.6
	Orta SED	176	49.7	9.1	22.0	71.5
	Yüksek SED	139	50.4	10.1	22.0	71.5
	Çok Yüksek SED	27	49.3	12.8	22.0	71.5
Olumsuz	Düşük SED	5	43.4	5.8	36.8	49.5
	Alt-Orta SED	44	52.1	10.2	35.8	70.1
	Orta SED	176	50.6	9.7	32.9	72.0
	Yüksek SED	139	48.8	9.6	32.9	71.0
	Çok Yüksek SED	27	46.7	11.2	32.9	69.1
Akılcı	Düşük SED	5	45.5	7.3	37.6	54.3
	Alt-Orta SED	44	48.3	10.4	25.2	65.4
	Orta SED	176	49.9	9.6	22.1	69.2
	Yüksek SED	139	50.6	9.7	19.6	69.2
	Çok Yüksek SED	27	49.3	12.6	22.1	68.5

Tablo 4.7. (Devam) Algılanan sosyoekonomik düzeye göre anne baba duygusal erişilebilirliği, sosyal problem çözme becerileri, başa çıkma stratejileri ve yılmazlığa ait puanların ortalama ve standart sapmaları

		<i>n</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>Min.</i>	<i>Maks.</i>
Dikkatsiz	Düşük SED	5	51.2	7.3	42.5	62.4
	Alt-Orta SED	44	52.2	11.9	31.8	78.3
	Orta SED	176	49.4	9.0	31.8	73.0
	Yüksek SED	139	49.3	9.9	30.5	78.3
	Çok Yüksek SED	27	50.0	11.3	34.5	78.3
Kaçınmacı	Düşük SED	5	44.3	5.4	38.2	52.9
	Alt-Orta SED	44	53.7	10.9	38.2	73.6
	Orta SED	176	50.2	9.5	36.7	76.5
	Yüksek SED	139	48.4	9.4	36.7	77.9
	Çok Yüksek SED	27	48.2	9.3	36.7	69.1
Yılmazlık	Düşük SED	5	91.6	16.9	73	110
	Alt-Orta SED	44	84.6	12.3	63	115
	Orta SED	176	89.8	12.3	56	116
	Yüksek SED	139	91.7	13.8	61	113
	Çok Yüksek SED	27	94.0	13.3	56	116

Tablo 4.7’de görüldüğü üzere analiz sonuçları baba duygusal erişilebilirliği puan ortalamalarının, düşük (*Ort.* = 36, *S* = 20.3), alt-orta (*Ort.* = 49.9, *S* = 23.1) ve orta (*Ort.* = 60.1, *S* = 22.5) sosyoekonomik düzey grubundaki ergenlerde, yüksek (*Ort.* = 67.5, *S* = 19.7) ve çok yüksek (*Ort.* = 77.9, *S* = 20.7) sosyoekonomik düzeye sahip ergenlere göre daha düşük olduğunu göstermiştir.

4.6. Araştırma Değişkenlerinin Algılanan Akademik Başarıya Göre Karşılaştırılması

Ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlığın ergenlerin algıladığı akademik başarıya bağlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığının tespit edilmesi için toplanan veriler Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi ile değerlendirilmiştir. Ergenlerden algıladıkları akademik başarılarını 1-5 arasında (1=çok kötü, 5= çok iyi) derecelendirmeleri istenmiştir.

Algılanan akademik başarının ergenlerin ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlık puanları ile ilişkisini belirten analiz sonuçları Tablo 4.8’de yer almaktadır.

Tablo 4.8. Algılanan akademik başarının ergenlerin ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlık puanları ile ilişkisi

Değişkenler	<i>Kareler</i>	<i>sd</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
	<i>Toplamı</i>			
EDE Anne	8355.74	4	6.45	.000**
EDE Baba	20684.56	4	11.18	.000**
SPÇ Toplam	5039.97	4	14.29	.000**
SPÇ POY	2068.88	4	5.55	.000**
SPÇ POSY	3898.67	4	11.06	.000**
SPÇ İDY	2778.04	4	7.65	.000**
SPÇ APÇ	2003.87	4	5.31	.000**
SPÇ KPCÇ	3304.14	4	9.55	.003*
BÇS Aktif	153.87	4	6.83	.000**
BÇS Kaçınan	85.59	4	3.99	.000**
BÇS Olumsuz	52.92	4	3.99	.004
Yılmazlık	11422.39	4	19.73	.000**

Not. * $p < .004$, ** $p < .001$, EDE: Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği, SPÇ: Sosyal Problem Çözme, POY: Probleme Olumlu Yönelme, POSY: Probleme Olumsuz Yönelme, İDY: Dikkatsiz Problem Çözme, APÇ: Akılcı Problem Çözme, KPCÇ: Kaçınmacı Problem Çözme, BÇS: Başa Çıkma Stratejileri.

Tablo 4.8'den izlenebildiği gibi analiz sonucu, anne ve baba duygusal erişilebilirliğinin, sosyal problem çözme becerisi ve alt boyutlarının, başa çıkma stratejilerinin ve yılmazlığın ergenlerin algıladığı akademik başarıya göre farklılık gösterdiğine işaret etmiştir. Farklılığın grupların hangileri arasında olduğunun tespit edilmesi için post hoc analiz uygulanmıştır. Algılanan akademik başarıya göre grupların örneklem sayıları arasında büyük farklılıklar olması sebebiyle de Hochberg's GT2 testi yapılmıştır. Tablo 4.9'da test sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 4.9. Algılanan akademik başarıya göre anne baba duygusal erişilebilirliği, sosyal problem çözme becerileri, başa çıkma stratejileri ve yılmazlığa ait puanların ortalama ve standart sapmaları

		<i>n</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>Min.</i>	<i>Maks.</i>
Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği						
Anne	Çok Kötü	3	66.3	23.1	42	88
	Kötü	8	63.7	22.7	24	90
	Orta	131	68.1	19.4	15	90
	İyi	185	72.9	17.8	15	90
	Çok İyi	64	81.4	14.5	15	90
Baba	Çok Kötü	3	39.7	22.0	17	61
	Kötü	8	60.4	16.7	44	90
	Orta	131	54.6	20.8	15	90
	İyi	185	64.2	23.1	15	90
	Çok İyi	64	75.2	18.3	18	90
Başa Çıkma Stratejileri						
Aktif	Çok Kötü	3	3.0	1.0	2	4
	Kötü	8	5.0	2.8	0	9
	Orta	131	6.03	2.4	0	11
	İyi	185	6.72	2.3	1	12
	Çok İyi	64	7.48	2.7	0	12
Kaçman	Çok Kötü	3	9.0	3.6	5	12
	Kötü	8	7.5	3.2	2	12
	Orta	131	7.3	1.9	2	12
	İyi	185	6.78	2.5	0	12
	Çok İyi	64	6.06	2.3	0	11
Olumsuz	Çok Kötü	3	4.66	2.3	2	6
	Kötü	8	4.0	1.9	1	6
	Orta	131	3.05	1.7	0	7
	İyi	185	2.8	1.8	0	9
	Çok İyi	64	2.2	1.9	0	8
Sosyal Problem Çözme Becerisi						
SPÇ Toplam	Çok Kötü	3	43.2	16.8	26.4	60.1
	Kötü	8	40.6	13.7	26.5	63.3
	Orta	131	46.5	9.2	21.6	69.9
	İyi	185	51.1	8.9	21.8	72.7
	Çok İyi	64	56.1	10.1	30.4	73.0
Olumlu	Çok Kötü	3	50.0	11.1	39.4	61.6
	Kötü	8	45.8	13.1	31.9	66.6
	Orta	131	47.5	8.6	24.5	69.0
	İyi	185	50.0	9.8	22.0	71.5
	Çok İyi	64	54.2	10.7	22.0	71.5

Tablo 4.9. (Devam) Algılanan akademik başarıya göre anne baba duygusal erişilebilirliği, sosyal problem çözme becerileri, başa çıkma stratejileri ve yılmazlığa ait puanların ortalama ve standart sapmaları

		<i>n</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>Min.</i>	<i>Maks.</i>
Olumsuz	Çok Kötü	3	55.7	9.9	49.5	67.1
	Kötü	8	54.8	10.5	41.7	72.0
	Orta	131	52.9	9.6	32.9	72.0
	İyi	185	49.3	9.2	32.9	69.1
	Çok İyi	64	43.9	9.2	32.9	70.1
Akılcı	Çok Kötü	3	46.3	15.5	36.9	64.2
	Kötü	8	41.5	10.4	25.2	55.5
	Orta	131	47.9	8.7	24.6	67.3
	İyi	185	50.4	10.1	22.1	69.2
	Çok İyi	64	53.5	10.2	19.6	69.2
Dikkatsiz	Çok Kötü	3	58.4	16.9	39.8	73.0
	Kötü	8	60.2	15.1	38.5	73.0
	Orta	131	52.1	9.3	31.8	78.3
	İyi	185	48.7	9.2	31.8	74.3
	Çok İyi	64	46.4	9.7	30.5	66.3
Kaçınmacı	Çok Kötü	3	56.8	13.7	45.53	72.0
	Kötü	8	57.3	12.2	38.2	73.6
	Orta	131	52.8	9.6	36.7	73.6
	İyi	185	48.6	9.0	36.7	76.5
	Çok İyi	64	45.3	8.8	36.7	77.9
Yılmazlık	Çok Kötü	3	69.7	12.3	56	80
	Kötü	8	78.5	10.7	61	96
	Orta	131	85.0	11.6	63	113
	İyi	185	91.5	12.5	58	116
	Çok İyi	64	99.2	11.7	68	116

Tablo 4.9'dan izlenebildiği gibi analiz sonuçları, anne duygusal erişilebilirliği puan ortalamalarının, akademik başarısını orta ($Ort.= 68.1$, $S= 19.4$) ve iyi ($Ort.= 72.9$, $S= 17.8$) olarak algılayan ergenlerde, çok iyi olarak algılayan ergenlere göre ($Ort.= 81.4$, $S= 14.5$) daha düşük olduğunu göstermiştir. Baba duygusal erişilebilirliği puan ortalamaları, akademik başarısını orta ($Ort.= 54.6$, $S= 20.8$) olarak algılayan ergenlerde, iyi ($Ort.= 64.2$, $S= 23.1$) ve çok iyi ($Ort.= 75.2$, $S= 18.3$) olarak algılayan ergenlere göre daha düşüktür.

Sosyal problem çözme puan ortalamaları, akademik başarısını çok iyi ($Ort.= 56.1$, $S= 10.1$) olarak algılayan ergenlerde, kötü ($Ort.= 40.6$, $S= 13.7$), orta ($Ort.= 46.5$, $S= 9.2$) ve iyi ($Ort.= 51.1$, $S= 8.9$) olarak algılayan ergenlere göre daha

yüksektir. Olumlu problem yönelimi alt boyutu puan ortalamaları, akademik başarısını orta ($Ort. = 47.5, S = 8.6$) ve iyi ($Ort. = 50, S = 9.8$) olarak algılayan ergenlerde, çok iyi ($Ort. = 54.2, S = 10.7$) olarak algılayan ergenlere göre daha düşüktür. Olumsuz problem yönelimi alt boyutu puan ortalamaları, akademik başarısını çok iyi ($Ort. = 43.9, S = 9.2$) olarak algılayan ergenlerde, kötü ($Ort. = 54.8, S = 10.5$), orta ($Ort. = 52.9, S = 9.6$) ve iyi ($Ort. = 49.3, S = 9.2$) olarak algılayan ergenlere göre daha düşüktür. Akılcı problem çözme alt boyutu puan ortalamaları, akademik başarısını çok iyi ($Ort. = 53.5, S = 10.2$) olarak algılayan ergenlerde, kötü ($Ort. = 41.5, S = 10.4$) ve orta ($Ort. = 47.9, S = 8.7$) olarak algılayan ergenlere göre daha yüksektir. Dikkatsiz problem çözme alt boyutu puan ortalamaları, akademik başarısını çok iyi ($Ort. = 46.4, S = 9.7$) olarak algılayan ergenlerde, kötü ($Ort. = 60.2, S = 15.1$) ve orta ($Ort. = 52.1, S = 9.3$) olarak algılayan ergenlere göre daha düşüktür. Kaçınmacı problem çözme alt boyutu puan ortalamaları, akademik başarısını çok iyi ($Ort. = 45.3, S = 8.8$) olarak algılayan ergenlerde, kötü ($Ort. = 57.3, S = 12.2$) ve orta ($Ort. = 52.8, S = 9.6$) olarak algılayan ergenlere göre daha düşüktür.

Başa çıkma stratejileri aktif başa çıkma alt boyutu puan ortalamaları, akademik başarısını orta olarak algılayan ergenlerde ($Ort. = 6, S = 2.4$), çok iyi ($Ort. = 7.5, S = 2.7$) olarak algılayan ergenlere göre daha düşüktür. Kaçınan başa çıkma alt boyutu puan ortalamaları, akademik başarısını orta ($Ort. = 7.3, S = 1.9$) olarak algılayan ergenlerde, çok iyi ($Ort. = 6.1, S = 2.3$) olarak algılayan ergenlere göre daha yüksektir.

Yılmazlık puan ortalamaları, akademik başarısını orta ($Ort. = 85, S = 11.6$) olarak algılayan ergenlerde, iyi ($Ort. = 91.5, S = 12.5$) ve çok iyi ($Ort. = 99.2, S = 11.7$) olarak algılayan ergenlere göre daha düşüktür.

4.7.Araştırma Değişkenlerinin Anne Baba Medeni Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlığın ergenlerin anne babalarının medeni durumuna bağlı olarak farklılaşp farklılaşmadığının tespit edilmesi amacıyla toplanan veriler Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi ile değerlendirilmiştir. Ergenlerden anne baba medeni durumunu 1, evli; 2, boşanmış; 3, evli ancak ayrı yaşıyorlar; 4, anne vefat etti; 5, baba vefat etti; 6, diğer olacak şekilde seçmeleri istenmiştir.

Anne baba medeni durumunun ergenlerin ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlık puanları ile ilişkisini belirten analiz sonuçları Tablo 4.10'da yer almaktadır.

Tablo 4.10. Anne baba medeni durumunun ergenlerin ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlık puanları ile ilişkisi

Değişkenler	<i>Kareler</i>	<i>sd</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
	<i>Toplamı</i>			
EDE Anne	5550.93	5	3.35	.006
EDE Baba	13318.12	5	5.52	.000**
SPÇ Toplam	620.50	5	1.24	.288
SPÇ POY	256.74	5	0.52	.758
SPÇ POSY	836.33	5	1.74	.125
SPÇ İDY	276.25	5	0.57	.725
SPÇ APÇ	62.23	5	0.12	.987
SPÇ KPÇ	1240.53	5	2.69	.021
BÇS Aktif	26.05	5	0.87	.500
BÇS Kaçınan	28.48	5	1.03	.398
BÇS Olumsuz	31.04	5	1.83	.105
Yılmazlık	1910.67	5	2.25	.049

Not. * $p < .004$, ** $p < .001$, EDE: Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği, SPÇ: Sosyal Problem Çözme, POY: Probleme Olumlu Yönelme, POSY: Probleme Olumsuz Yönelme, İDY: Dikkatsiz Problem Çözme, APÇ: Akılcı Problem Çözme, KPÇ: Kaçınmacı Problem Çözme, BÇS: Başa Çıkma Stratejileri.

Tablo 4.10'dan izlenebildiği gibi analiz sonuçları baba duygusal erişilebilirliğinin ergenlerin anne baba medeni durumuna göre farklılık gösterdiğine işaret etmiştir. Farklılığın grupların hangileri arasında olduğunun tespit edilmesi için post hoc analiz uygulanmıştır. Anne baba medeni durumuna göre grupların örneklem sayıları arasında büyük farklılıklar olması sebebiyle de Hochberg's GT2 testi yapılmıştır. Test sonuçları Tablo 4.11'de sunulmuştur.

Tablo 4.11. Anne baba medeni durumuna göre anne baba duygusal erişilebilirliği, sosyal problem çözme becerileri, başa çıkma stratejileri ve yılmazlığa ait puanların ortalama ve standart sapmaları

		<i>n</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>Min.</i>	<i>Maks.</i>
Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği						
Anne	Evli	345	72.7	18.1	15	90
	Boşanmış	27	74.4	16.1	39	90
	Evli ancak ayrı yaşıyorlar	6	72.0	15.1	52	88
	Anne vefat etti	4	41.0	34.9	15	90
	Baba vefat etti	6	78.3	10.1	59	89
	Diğer	3	52.0	33.9	25	90
Baba	Evli	345	64.4	21.2	15	90
	Boşanmış	27	47.8	29.1	15	90
	Evli ancak ayrı yaşıyorlar	6	59.3	17.4	44	82
	Anne vefat etti	4	52.5	22.3	25	79
	Baba vefat etti	6	31.5	28.4	15	87
	Diğer	3	58.0	28.8	34	90
Başa Çıkma Stratejileri						
Aktif	Evli	345	6.6	2.4	0	12
	Boşanmış	27	6.4	3.0	0	12
	Evli ancak ayrı yaşıyorlar	6	5.8	3.2	2	10
	Anne vefat etti	4	5.0	1.8	3	7
	Baba vefat etti	6	6.3	1.9	3	8
	Diğer	3	4.7	.58	4	5
Kaçınan	Evli	345	6.8	2.3	0	12
	Boşanmış	27	6.7	3.1	0	12
	Evli ancak ayrı yaşıyorlar	6	8.5	3.2	5	12
	Anne vefat etti	4	8.0	1.4	6	9
	Baba vefat etti	6	7.7	1.7	5	10
	Diğer	3	6.0	3.6	2	9
Olumsuz	Evli	345	2.8	1.8	0	9
	Boşanmış	27	2.6	2.2	0	7
	Evli ancak ayrı yaşıyorlar	6	4.2	1.6	3	7
	Anne vefat etti	4	4.7	1.7	3	7
	Baba vefat etti	6	3.3	1.6	1	6
	Diğer	3	3.7	1.5	2	5
Sosyal Problem Çözme Becerisi						
Olumlu	Evli	345	49.8	9.8	22.0	71.5
	Boşanmış	27	50.2	9.9	29.5	66.6
	Evli ancak ayrı yaşıyorlar	6	48.0	15.6	24.5	64.0
	Anne vefat etti	4	43.7	9.9	31.9	54.2
	Baba vefat etti	6	53.4	7.3	41.8	64.0
	Diğer	3	48.4	13.6	34.4	61.6

Tablo 4.11. (Devam) Anne baba medeni durumuna göre anne baba duygusal erişilebilirliği, sosyal problem çözme becerileri, başa çıkma stratejileri ve yılmazlığa ait puanların ortalama ve standart sapmaları

		<i>n</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>Min.</i>	<i>Maks.</i>
Olumsuz	Evli	345	49.5	9.8	32.9	72.0
	Boşanmış	27	49.9	9.7	32.9	70.0
	Evli ancak ayrı yaşıyorlar	6	59.6	9.4	47.5	68.1
	Anne vefat etti	4	56.8	9.3	47.5	67.1
	Baba vefat etti	6	49.8	10.8	37.7	68.1
	Diğer	3	46.2	12.4	36.7	60.3
Akılcı	Evli	345	49.9	9.9	19.6	69.2
	Boşanmış	27	49.9	10.9	24.6	64.2
	Evli ancak ayrı yaşıyorlar	6	49.1	10.8	32.0	60.5
	Anne vefat etti	4	46.1	4.3	43.2	52.4
	Baba vefat etti	6	50.4	8.0	37.6	59.9
	Diğer	3	50.2	17.3	35.1	69.2
Dikkatsiz	Evli	345	49.6	9.8	30.5	78.3
	Boşanmış	27	51.3	11.2	34.5	71.7
	Evli ancak ayrı yaşıyorlar	6	51.7	9.5	39.8	66.4
	Anne vefat etti	4	54.4	9.5	43.8	63.7
	Baba vefat etti	6	48.6	3.6	43.8	52.7
	Diğer	3	44.2	3.3	41.1	47.8
Kaçınmacı	Evli	345	49.8	9.7	36.7	77.9
	Boşanmış	27	48.4	9.1	38.1	67.7
	Evli ancak ayrı yaşıyorlar	6	60.5	13.7	38.1	75.0
	Anne vefat etti	4	50.3	7.2	39.6	54.4
	Baba vefat etti	6	43.1	2.6	39.6	47.0
	Diğer	3	41.1	2.9	38.1	44.1
Yılmazlık	Evli	345	90.3	13.1	56	116
	Boşanmış	27	91.9	11.4	67	111
	Evli ancak ayrı yaşıyorlar	6	80.3	14.6	64	96
	Anne vefat etti	4	89.5	15.7	66	99
	Baba vefat etti	6	96.7	10.5	78	109
	Diğer	3	72.0	12.5	58	82

Tablo 4.11’de görüldüğü üzere analiz sonuçları baba duygusal erişilebilirliği puan ortalamalarının, anne babası evli olan ergenlerde ($Ort.= 64.6$, $S= 21.2$), anne babası boşanmış ($Ort.= 47.8$, $S= 29.1$) ve babası vefat eden ($Ort.=31.5$, $S= 28.4$) ergenlere göre daha yüksek olduğunu göstermiştir.

4.8. Araştırma Değişkenlerinin Sorunların Paylaşıldığı Kişiye Göre Karşılaştırılması

Ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlığın ergenlerin sorunlarını paylaştığı kişiye bağlı olarak farklılaşp farklılaşmadığının tespit edilmesi amacıyla toplanan veriler Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testi aracılığıyla değerlendirilmiştir. Ergenlerden sorunlarını paylaştığı kişileri 1, anne baba; 2, kardeş; 3, arkadaş; 4, anne baba ve kardeş; 5, anne baba ve arkadaş; 6, kardeş ve arkadaş; 7, diğer yetişkinler olacak şekilde seçmeleri istenmiştir.

Yaşanan sorunların paylaşıldığı kişinin ergenlerin ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlık ile ilişkisini gösteren analiz sonuçları Tablo 4.12’de sunulmuştur.

Tablo 4.12. Sorunların paylaşıldığı kişinin ergenlerin ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme ve yılmazlık puanları ile ilişkisi

Değişkenler	<i>Kareler</i>	<i>sd</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
	<i>Toplamı</i>			
EDE Anne	18605.28	6	10.38	.000**
EDE Baba	14274.12	6	4.94	.000**
SPÇ Toplam	2357.84	6	4.11	.001*
SPÇ POY	625.47	6	1.07	.380
SPÇ POSY	2189.78	6	3.92	.001
SPÇ İDY	1714.29	6	3.04	.006
SPÇ APÇ	220.80	6	0.37	.898
SPÇ KPÇ	2981.89	6	5.66	.000**
BÇS Aktif	180.03	6	5.37	.000**
BÇS Kaçınan	123.25	6	3.89	.001*
BÇS Olumsuz	78.75	6	4.01	.001*
Yılmazlık	8108.430177	6	8.768535	.000*

Not. * $p < .004$, ** $p < .001$, EDE: Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği, SPÇ: Sosyal Problem Çözme, POY: Probleme Olumlu Yönelme, POSY: Probleme Olumsuz Yönelme, İDY: Dikkatsiz Problem Çözme, APÇ: Akılcı Problem Çözme, KPÇ: Kaçınmacı Problem Çözme, BÇS: Başa Çıkma Stratejileri.

Tablo 4.12’den izlenebildiği gibi analiz sonucu, anne ve baba duygusal erişilebilirliğinin, sosyal problem çözme becerisi toplam puanı ve kaçınmacı problem çözme alt boyunun, başa çıkma stratejileri aktif, kaçınan ve olumsuz başa çıkma alt

boyutlarının ve yılmazlığın ergenlerin sorunlarını paylaştığı kişiye göre farklılık gösterdiğine işaret etmiştir. Farklılığın grupların hangileri arasında olduğunun tespit edilmesi için post hoc analiz uygulanmıştır. Sorunların paylaşıldığı kişiye göre grupların örneklem sayıları arasında büyük farklılıklar olmaması sebebiyle de Gabriel testi yapılmıştır. Tablo 4.13'te test sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 4.13. Sorunların paylaşıldığı kişinin göre anne baba duygusal erişilebilirliği, sosyal problem çözme becerileri, başa çıkma stratejileri ve yılmazlığa ait puanların ortalama ve standart sapmaları

		<i>n</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>Min.</i>	<i>Maks.</i>
Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği						
Anne	Anne baba	61	78.4	16.4	27	90
	Kardeş	25	72.1	17.1	33	90
	Arkadaş	88	62.8	19.8	15	90
	Anne, baba ve kardeş	58	81.4	11.9	43	90
	Anne, baba ve arkadaş	87	76.4	14.8	23	90
	Kardeş ve arkadaş	61	67.8	20.2	15	90
	Diğer yetişkinler	11	64.0	24.2	24	90
Baba	Anne baba	61	64.5	22.9	15	90
	Kardeş	25	63.3	22.2	20	90
	Arkadaş	88	55.0	23.0	15	90
	Anne, baba ve kardeş	58	72.9	19.4	24	90
	Anne, baba ve arkadaş	87	65.8	21.7	15	90
	Kardeş ve arkadaş	61	57.4	21.5	15	90
	Diğer yetişkinler	11	56.0	23.5	15	90
Başa Çıkma Stratejileri						
Aktif	Anne baba	61	7.1	2.4	1	12
	Kardeş	25	6.1	2.0	2	9
	Arkadaş	88	5.5	2.1	0	11
	Anne, baba ve kardeş	58	7.3	2.2	0	12
	Anne, baba ve arkadaş	87	6.9	2.4	2	12
	Kardeş ve arkadaş	61	6.55	2.8	0	12
	Diğer yetişkinler	11	5.5	2.1	2	9
Kaçınan	Anne baba	61	6.4	2.5	0	12
	Kardeş	25	6.5	2.2	2	11
	Arkadaş	88	7.4	2.4	1	12
	Anne, baba ve kardeş	58	6.0	2.3	0	11
	Anne, baba ve arkadaş	87	6.8	2.1	2	11
	Kardeş ve arkadaş	61	7.4	2.1	3	12
	Diğer yetişkinler	11	8.0	3.1	0	12

Tablo 4.13. (Devam) Sorunların paylaşıldığı kişinin göre anne baba duygusal erişilebilirliği, sosyal problem çözme becerileri, başa çıkma stratejileri ve yılmazlığa ait puanların ortalama ve standart sapmaları

		<i>n</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>Min.</i>	<i>Maks.</i>
Olumsuz	Anne baba	61	2.3	1.9	0	9
	Kardeş	25	2.6	1.8	0	6
	Arkadaş	88	3.3	1.7	1	7
	Anne, baba ve kardeş	58	2.2	1.6	0	7
	Anne, baba ve arkadaş	87	2.7	1.9	0	8
	Kardeş ve arkadaş	61	3.2	1.7	0	7
	Diğer yetişkinler	11	3.8	2.3	0	7
Sosyal Problem Çözme Becerisi						
SPÇ Toplam	Anne baba	61	51.24	9.1	25.9	69.8
	Kardeş	25	49.1	11.1	21.8	63.5
	Arkadaş	88	46.9	9.7	27.3	68.7
	Anne, baba ve kardeş	58	53.5	8.2	37.0	72.7
	Anne, baba ve arkadaş	87	52.0	9.9	24.2	73.0
	Kardeş ve arkadaş	61	48.9	9.4	22.2	65.9
	Diğer yetişkinler	11	45.1	16.7	21.6	69.4
Olumlu	Anne baba	61	50.9	9.8	24.5	71.5
	Kardeş	25	48.5	10.2	29.4	66.6
	Arkadaş	88	48.2	8.9	26.9	66.6
	Anne, baba ve kardeş	58	49.9	11.0	22.0	71.5
	Anne, baba ve arkadaş	87	51.4	10.0	22.0	71.5
	Kardeş ve arkadaş	61	49.0	9.0	24.5	71.5
	Diğer yetişkinler	11	48.8	12.9	31.9	71.5
Olumsuz	Anne baba	61	48.5	8.7	32.9	68.1
	Kardeş	25	49.7	10.7	32.9	67.1
	Arkadaş	88	52.3	10.2	34.8	72.0
	Anne, baba ve kardeş	58	46.2	8.6	32.9	69.0
	Anne, baba ve arkadaş	87	48.3	8.8	32.0	70.0
	Kardeş ve arkadaş	61	51.7	11.0	34.8	72.0
	Diğer yetişkinler	11	55.8	10.5	36.8	69.0
Akılcı	Anne baba	61	50.3	9.8	28.9	66.7
	Kardeş	25	49.1	10.5	27.7	64.8
	Arkadaş	88	48.7	8.4	29.5	69.1
	Anne, baba ve kardeş	58	50.2	11.2	19.6	68.5
	Anne, baba ve arkadaş	87	50.6	10.4	24.6	69.1
	Kardeş ve arkadaş	61	50.0	8.6	28.3	67.3
	Diğer yetişkinler	11	48.8	16.0	25.2	69.1

Tablo 4.13. (Devam) Sorunların paylaşıldığı kişinin göre anne baba duygusal erişilebilirliği, sosyal problem çözme becerileri, başa çıkma stratejileri ve yılmazlığa ait puanların ortalama ve standart sapmaları

		<i>n</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>	<i>Min.</i>	<i>Maks.</i>
Dikkatsiz	Anne baba	61	49.9	9.6	32.9	72.0
	Kardeş	25	50.4	10.1	31.8	78.3
	Arkadaş	88	52.1	9.7	33.1	73.0
	Anne, baba ve kardeş	58	46.6	8.0	33.1	78.3
	Anne, baba ve arkadaş	87	47.9	9.5	33.1	74.3
	Kardeş ve arkadaş	61	50.8	9.7	30.5	71.7
	Diğer yetişkinler	11	54.7	16.3	34.5	73.0
Kaçınmacı	Anne baba	61	48.6	8.6	36.7	67.7
	Kardeş	25	50.9	11.8	36.7	73.6
	Arkadaş	88	53.6	10.4	36.7	77.9
	Anne, baba ve kardeş	58	45.3	7.3	36.7	61.8
	Anne, baba ve arkadaş	87	48.3	8.2	36.7	72.0
	Kardeş ve arkadaş	61	50.2	9.9	36.7	75.0
	Diğer yetişkinler	11	54.4	13.5	39.6	73.6
Yılmazlık	Anne baba	61	91.3	13.8	58	116
	Kardeş	25	88.4	14.8	59	116
	Arkadaş	88	84.0	10.9	61	109
	Anne, baba ve kardeş	58	95.5	12.1	66	116
	Anne, baba ve arkadaş	87	94.8	12.4	64	115
	Kardeş ve arkadaş	61	88.8	11.3	63	113
	Diğer yetişkinler	11	80.5	16.1	56	111

Tablo 4.13'teki analiz sonuçlara göre anne duygusal erişilebilirliği puan ortalamalarının, sorunlarını anne babaları ile paylaşan ergenlerde ($Ort. = 78.4$, $S = 16.4$), sorunlarını arkadaşları ($Ort. = 62.8$, $S = 19.8$), kardeş ve arkadaşları ($Ort. = 67.8$, $S = 20.2$) ile paylaşan ergenlere göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Baba duygusal erişilebilirliği puan ortalamaları, sorunlarını arkadaşları ile paylaşan ergenlerde ($Ort. = 55$, $S = 23$), sorunlarını anne, baba ve kardeşleri ($Ort. = 72.9$, $S = 19.4$), anne, baba ve arkadaşları ($Ort. = 65.8$, $S = 21.7$) ile paylaşan ergenlere göre daha düşüktür.

Sosyal problem çözme puan ortalamaları, sorunlarını arkadaşları ile paylaşan ergenlerde ($Ort. = 46.9$, $S = 9.7$), sorunlarını anne, baba ve kardeşleri ($Ort. = 53.5$, $S = 8.2$), anne, baba ve arkadaşları ($Ort. = 52$, $S = 9.9$) ile paylaşan ergenlere göre daha

düşüktür. Kaçınmacı problem çözme puan ortalamaları, sorunlarını arkadaşları ile paylaşan ergenlerde ($Ort. = 53.6, S = 10.4$), sorunlarını anne, baba ve kardeşleri ($Ort. = 45.3, S = 7.3$), anne, baba ve arkadaşları ($Ort. = 48.3, S = 8.2$) ile paylaşan ergenlere göre daha yüksektir.

Başa çıkma stratejileri aktif başa çıkma alt boyutu puan ortalamaları, sorunlarını arkadaşları ile paylaşan ergenlerde ($Ort. = 5.5, S = 2.1$), sorunlarını anne ve babaları ($Ort. = 7.1, S = 2.4$), anne, baba ve kardeşleri ($Ort. = 7.3, S = 2.2$), anne, baba ve arkadaşları ($Ort. = 6.9, S = 2.4$) ile paylaşan ergenlere göre daha düşüktür. Kaçınan başa çıkma alt boyutu puan ortalamaları, sorunlarını anne, baba ve kardeşleri ($Ort. = 6, S = 2.3$) ile paylaşan ergenlerde, sorunlarını arkadaşları ($Ort. = 7.4, S = 2.4$), kardeş ve arkadaşları ($Ort. = 7.4, S = 2.1$) ile paylaşan ergenlere göre daha düşüktür. Olumsuz başa çıkma alt boyutu puan ortalamaları sorunlarını arkadaşları ($Ort. = 3.3, S = 1.7$) ile paylaşan ergenlerde, sorunlarını anne ve babaları ($Ort. = 2.3, S = 1.9$), anne, baba ve kardeşleri ($Ort. = 2.2, S = 1.6$) ile paylaşan ergenlere göre daha yüksektir.

Yılmazlık puan ortalamaları, sorunlarını arkadaşları ($Ort. = 84, S = 10.9$) ile paylaşan ergenlerde, sorunlarını anne ve babaları ($Ort. = 91.3, S = 13.8$), anne, baba ve kardeşleri ($Ort. = 95.5, S = 12.1$), anne, baba ve arkadaşları ($Ort. = 94.8, S = 12.4$) ile paylaşan ergenlere göre daha düşüktür. Bununla birlikte yılmazlık puan ortalamaları, sorunlarını diğer yetişkinler ($Ort. = 80.5, S = 16.1$) ile paylaşan ergenlerde, sorunlarını anne, baba ve kardeşleri, anne, baba ve arkadaşları ile paylaşan ergenlere göre daha düşüktür.

4.9. Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Erken ve orta ergenlerin sosyal problem çözme becerileri, ebeveyn duygusal erişilebilirlikleri, başa çıkma stratejileri ve yılmazlıkları arasındaki ilişkiler Pearson Momentler Çarpımı kullanılarak değerlendirilmiştir. Cinsiyetin temel etkisinin anlamlı olması sebebiyle analiz sonuçları kızlar ve erkekler için ayrı olacak şekilde Tablo 4.14'te sunulmuştur.

Tablo 4.14. Araştırma değişkenleri arasındaki ilişkiler

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1.Yaş	-	-.090	-.154	.009	.057	-.119	.019	-.207*	.125	.159	-.105	-.046	-.245*
2.Sosyal Problem Çözme Becerisi	-.109	-	.699**	-.752**	-.829**	.707**	-.852**	.446**	-.282**	-.523**	.318**	.295**	.640**
3. Probleme Olumlu Yönelme	-.011	.676**	-	-.294**	-.345**	.752**	-.342**	.479**	.060	-.255**	.243*	.170	.486**
4. Probleme Olumsuz Yönelme	.125*	-.772**	-.286**	-	.608**	-.191*	.739**	-.192**	.329**	.445**	-.199*	-.291**	-.510**
5. Dikkatsiz Problem Çözme	.071	-.758**	-.268**	.547**	-	-.466**	.770**	-.346**	.335**	.531**	-.258**	-.173	-.478**
6. Akılcı Problem Çözme	-.032	.693**	.703**	-.226**	-.465**	-	-.368**	.465**	-.035	-.294**	.287**	.225*	.425**
7. Kaçınmacı Problem Çözme	.140*	-.795**	-.323**	.672**	.567**	-.289**	-	-.262**	.409**	.478**	-.241*	-.262**	-.552**
Başa Çıkma Stratejileri													
8. Aktif Başa Çıkma	.058	.432**	.337**	-.313**	-.334**	.409**	-.228**	-	-.028	-.116	.232*	.167	.383**
9. Kaçınan Başa Çıkma	.209**	-.293**	-.023	.497**	.215**	.050	.312**	.009	-	.302**	-.115	-.009	-.236*
10. Olumsuz Başa Çıkma	.176**	-.465**	-.245**	.540**	.336**	-.221**	.332**	-.328**	.354**	-	-.172	-.016	-.539**
Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği													
11. Anne Duygusal Erişilebilirliği	-.128*	.251**	.204**	-.195**	-.149*	.189**	-.188**	.327**	-.031	-.179**	-	.598**	.510**
12. Baba Duygusal Erişilebilirliği	-.143*	.343**	.242**	-.327**	-.194**	.219**	-.264**	.230**	-.108	-.237**	.555**	-	.430**
13.Yılmazlık	-.108	.615**	.415**	-.530**	-.370**	.413**	-.516**	.492**	-.215**	-.435**	.469**	.523**	-

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$. Beyaz bölge kız, renklendirilmiş bölge ise erkek ergenlere ilişkin analiz sonuçlarına işaret etmektedir.

Tablo 4.14'ten de izlendiği gibi ergenlerin anne duygusal erişilebilirliği ile sosyal problem çözme becerileri arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir ($r_{Kız} = .251, p = .000; r_{Erkek} = .318, p = .000$). Benzer şekilde ergenlerin baba duygusal erişilebilirliği ile sosyal problem çözme becerileri arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki vardır ($r_{Kız} = .344, p = .000; r_{Erkek} = .295, p = .000$). Ergenlerin aktif başa çıkmaları ile sosyal problem çözme becerileri arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur ($r_{Kız} = .432, p = .000; r_{Erkek} = .446, p = .000$). Bununla beraber, ergenlerin kaçınan ve olumsuz başa çıkmaları ile sosyal problem çözme becerileri arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (sırasıyla, $r_{Kız} = -.293, p = .000, r_{Kız} = -.465, p = .000; r_{Erkek} = -.283, p = .003, r_{Erkek} = -.523, p = .000$). Ergenlerin yılmazlıkları ile sosyal problem çözme becerileri arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r_{Kız} = .615, p = .000; r_{Erkek} = .640, p = .000$).

Ergenlerin sosyal problem çözme becerilerinin alt boyutlarından probleme olumlu yönelme ile anne duygusal erişilebilirliği arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir ($r_{Kız} = .204, p = .001; r_{Erkek} = .243, p = .011$). Kız ergenlerde probleme olumlu yönelme ile baba duygusal erişilebilirliği arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($r = .242, p = .000$). Ergenlerin probleme olumlu yönelmeleri ile aktif başa çıkmaları arasında olumlu yönde ve anlamlı bir ilişki bulunurken ($r_{Kız} = .337, p = .000; r_{Erkek} = .479, p = .000$), olumsuz başa çıkmaları arasında olumsuz yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r_{Kız} = -.245, p = .000; r_{Erkek} = -.255, p = .008$). Ayrıca ergenlerin probleme olumlu yönelmeleri ile yılmazlıkları arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r_{Kız} = .415, p = .000; r_{Erkek} = .486, p = .000$).

Ergenlerin sosyal problem çözme becerilerinin alt boyutlarından probleme olumsuz yönelme ile anne duygusal erişilebilirliği arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir ($r_{Kız} = -.195, p = .001; r_{Erkek} = -.199, p = .039$). Benzer şekilde ergenlerde probleme olumsuz yönelme ile baba duygusal erişilebilirliği arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur ($r_{Kız} = -.327, p = .000; r_{Erkek} = -.291, p = .002$). Ergenlerin probleme olumsuz yönelmeleri ile aktif başa çıkmaları arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki bulunurken ($r_{Kız} = -.313, p = .000; r_{Erkek} = -.192, p = .046$), kaçınan ve olumsuz başa çıkma arasında olumlu yönde anlamlı

bir ilişki bulunduğu saptanmıştır (sırasıyla, $r_{Kız} = .497, p = .000, r_{Kız} = .540, p = .000; r_{Erkek} = .329, p = .001, r_{Erkek} = .445, p = .000$). Bununla birlikte ergenlerin probleme olumsuz yönelmeleri ile yılmazlıkları arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur ($r_{Kız} = -.530, p = .000; r_{Erkek} = -.510, p = .000$).

Ergenlerin sosyal problem çözme becerilerinin alt boyutlarından dikkatsiz problem çözme ile anne duygusal erişilebilirliği arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir ($r_{Kız} = -.149, p = .012; r_{Erkek} = -.258, p = .007$). Kız ergenlerde dikkatsiz problem çözme ile baba duygusal erişilebilirliği arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki vardır ($r = -.194, p = .001$). Ergenlerin dikkatsiz problem çözmeleri ile aktif başa çıkmaları arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki bulunurken ($r_{Kız} = -.334, p = .000; r_{Erkek} = -.346, p = .000$), kaçınan ve olumsuz başa çıkma arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki bulunduğu saptanmıştır (sırasıyla, $r_{Kız} = .215, p = .000, r_{Kız} = .336, p = .000; r_{Erkek} = .335, p = .000, r_{Erkek} = .531, p = .000$). Bununla birlikte ergenlerin dikkatsiz problem çözmeleri ile yılmazlıkları arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur ($r_{Kız} = -.370, p = .000; r_{Erkek} = -.478, p = .000$).

Ergenlerin sosyal problem çözme becerilerinin alt boyutlarından akılcı problem çözme ile anne duygusal erişilebilirliği arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir ($r_{Kız} = .189, p = .001; r_{Erkek} = .287, p = .003$). Benzer şekilde akılcı problem çözme ile baba duygusal erişilebilirliği arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ($r_{Kız} = .219, p = .000; r_{Erkek} = .225, p = .019$). Ergenlerin akılcı problem çözmeleri ile aktif başa çıkmaları arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki bulunurken ($r_{Kız} = .409, p = .000; r_{Erkek} = .465, p = .000$), olumsuz başa çıkmaları arasında olumsuz yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r_{Kız} = -.221, p = .000; r_{Erkek} = -.294, p = .002$). Ergenlerin akılcı problem çözmeleri ile yılmazlıkları arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r_{Kız} = .413, p = .000; r_{Erkek} = .425, p = .000$).

Ergenlerin sosyal problem çözme becerilerinin alt boyutlarından kaçınmacı problem çözme ile anne duygusal erişilebilirliği arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir ($r_{Kız} = -.188, p = .001; r_{Erkek} = -.241, p = .012$). Benzer şekilde kaçınmacı problem çözme ile baba duygusal erişilebilirliği arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur ($r_{Kız} = -.264, p = .000; r_{Erkek} = -.262, p = .006$). Ergenlerin kaçınmacı problem çözmeleri ile aktif başa çıkmaları arasında

olumsuz yönde anlamlı bir ilişki bulunurken ($r_{Kız} = -.228, p = .000; r_{Erkek} = -.262, p = .006$), kaçınan ve olumsuz başa çıkmaları arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (sırasıyla, $r_{Kız} = .312, p = .000, r_{Kız} = .332, p = .000; r_{Erkek} = .409, p = .000, r_{Erkek} = .478, p = .000$). Bununla birlikte ergenlerin kaçınmacı problem çözmeleri ile yılmazlıkları arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur ($r_{Kız} = -.516, p = .000; r_{Erkek} = -.552, p = .000$).

Ergenlerin başa çıkma stratejilerinin alt boyutlarından aktif başa çıkma ile anne duygusal erişilebilirliği arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur ($r_{Kız} = .327, p = .000; r_{Erkek} = .232, p = .016$). Kız ergenlerde aktif başa çıkma ile baba duygusal erişilebilirliği arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r = .230, p = .000$). Bununla beraber kız ergenlerde başa çıkma stratejilerinin alt boyutlarından olumsuz başa çıkma ile anne ve baba duygusal erişilebilirliği arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r_{Anne} = -.179, p = .002; r_{Baba} = -.237, p = .000$). Ergenlerin aktif başa çıkmaları ile yılmazlıkları arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r_{Kız} = .492, p = .000; r_{Erkek} = .383, p = .000$). Ayrıca ergenlerin yılmazlıkları ile kaçınan ve olumsuz başa çıkmaları arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki vardır (sırasıyla, $r_{Kız} = -.215, p = .000, r_{Kız} = -.435, p = .000; r_{Erkek} = -.236, p = .014, r_{Erkek} = -.539, p = .000$).

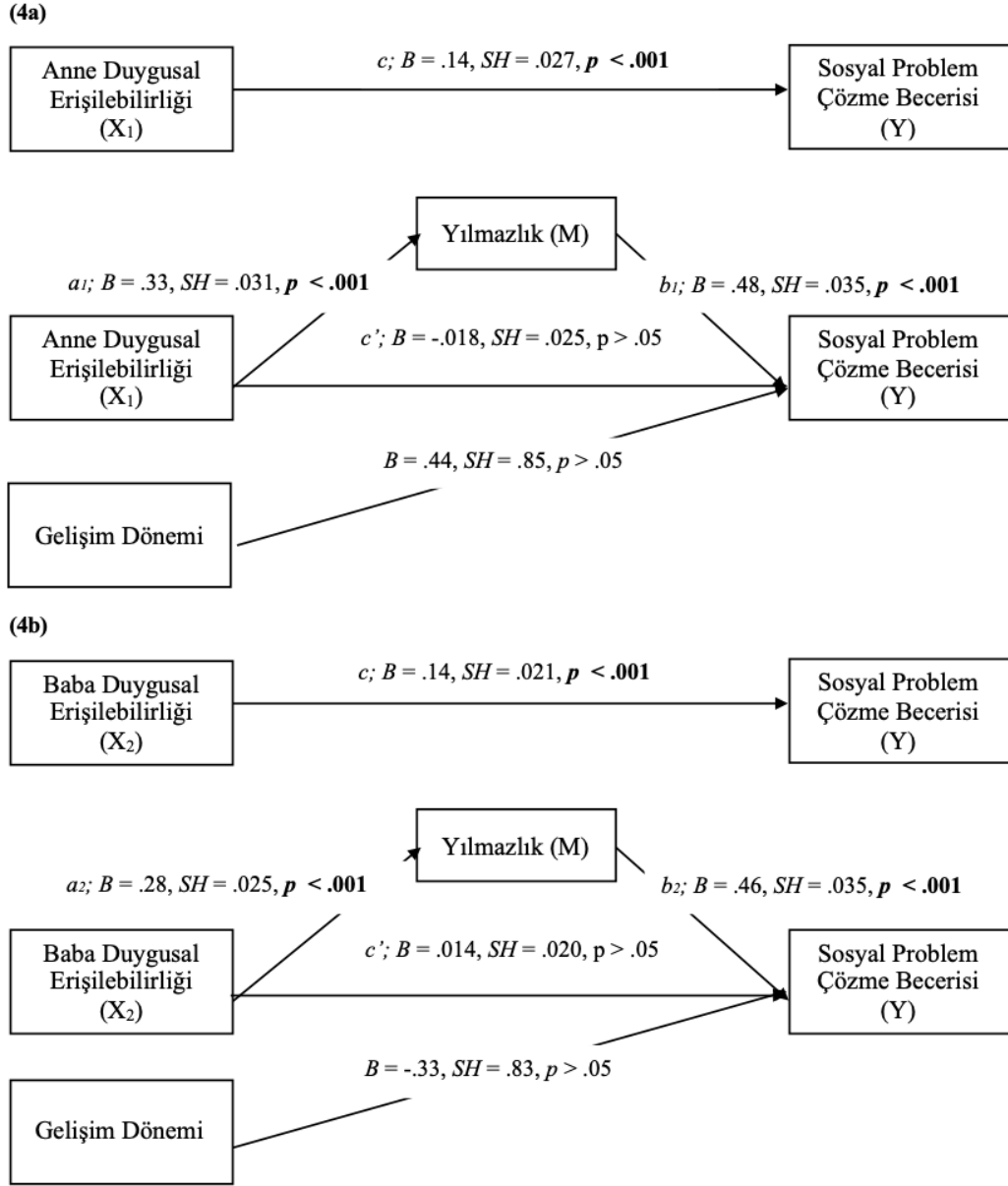
4.10. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği ve Sosyal Problem Çözme Becerisi Arasındaki İlişkide Yılmazlığın Rolü

Hatırlanacağı gibi, araştırmada sınanacak modelde yılmazlığın, ebeveyn duygusal erişilebilirliği ve sosyal problem çözme becerisi arasındaki ilişkide aracı bir rol oynayacağı beklenmekteydi (**H5**). Erken ve orta ergenlerin yılmazlığının sosyal problem çözme becerisi ve anne ve baba duygusal erişilebilirliği arasındaki ilişkide oynadığı rolün incelendiği bu bölümle ilgili olarak değerlendirilen değişkenler arasındaki ilişkiler Tablo 4.14’te sunulmuştur.

Aracı etkiler, PROCESS v4.1 kullanılarak değerlendirilmiştir (Model 4; 220). Anne ve baba duygusal erişilebilirliği bağımsız değişkenler (X_1, X_2) (kontrol değişkeni dummy olarak kodlanan gelişim dönemiyle birlikte), yılmazlık aracı değişken (M) ve ergenlerin sosyal problem çözme becerileri ise bağımlı değişken (Y) olarak alınmıştır. Yılmazlığın aracı etkisinin sırandığı model Şekil 4’te gösterilmiştir. Buna göre, anne duygusal erişilebilirliği yılmazlığı (a_1 ; $B = .33, SH = .031, p < .001$) anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Benzer şekilde anne duygusal erişilebilirliği sosyal problem çözme becerisini (c ; $B = .14, SH = .027, p < .001$) anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Yılmazlık değişkeni modele aracı değişken olarak dahil edildiğinde, anne duygusal erişilebilirliğinin sosyal problem çözme becerisi üzerindeki yordayıcı etkisini kaybettiği ve yılmazlığın sosyal problem çözme becerisini (b_1 ; $B = .48, SH = .035, p < .001$) anlamlı bir şekilde yordadığı belirlenmiştir. Bulgular ışığında, anne duygusal erişilebilirliğinin sosyal problem çözme becerisi üzerindeki etkisinde yılmazlığın **tam aracı** rolü olduğu görülmektedir.

Şekil 4’te izlenebileceği baba duygusal erişilebilirliği yılmazlığı (a_2 ; $B = .28, SH = .025, p < .001$) anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Benzer şekilde baba duygusal erişilebilirliği sosyal problem çözme becerisini (c ; $B = .14, SH = .021, p < .001$) anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Yılmazlık değişkeni modele aracı değişken olarak dahil edildiğinde, baba duygusal erişilebilirliğinin sosyal problem çözme becerisi üzerindeki yordayıcı etkisini kaybettiği ve yılmazlığın sosyal problem çözme becerisini (b_2 ; $B = .46, SH = .035, p < .001$) anlamlı bir şekilde yordadığı belirlenmiştir. Bulgular ışığında, baba duygusal erişilebilirliğinin sosyal problem

çözme becerisi üzerindeki etkisinde yılmazlığın **tam aracı** rolü olduğu görülmektedir. Dolaylı etkilere ve güven aralıklarına ilişkin sonuçlar Tablo 4.15'te sunulmuştur.

Şekil 4. Yılmazlığın, ana baba duygusal erişilebilirliği ve sosyal problem çözme becerisi arasındaki ilişkideki aracı rolüne ait şekilsel gösterimler.

Tablo 4.15. Anne duygusal erişilebilirliğinin sosyal problem çözmeyle ilişkisinde yılmazlığın aracı rolüne ait etkiler

		Toplam ve Doğrudan Etkiler			Dolaylı Etki (a.b)		
					Bootstraped		
		<i>Etki</i>	<i>SH</i>	<i>t</i>	<i>Etki</i>	<i>SH</i>	<i>CI</i>
Anne DE → SPÇ	Toplam etki (c)	.1396	.0267	5.22***			
Anne DE → Yılmazlık → SPÇ	Doğrudan etki (c')	-.0189	.0247	-.7628	.1585	.0231	.12, .21
Baba DE → SPÇ	Toplam etki (c)	.1429	.0214	6.68***			
Baba DE → Yılmazlık → SPÇ	Doğrudan etki (c')	.0149	.0205	.7262	.1280	.0183	.09, .17

Not. SH: Standart Hata, DE: Duygusal Erişilebilirlik, SPÇ: Sosyal Problem Çözme Becerisi
 * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

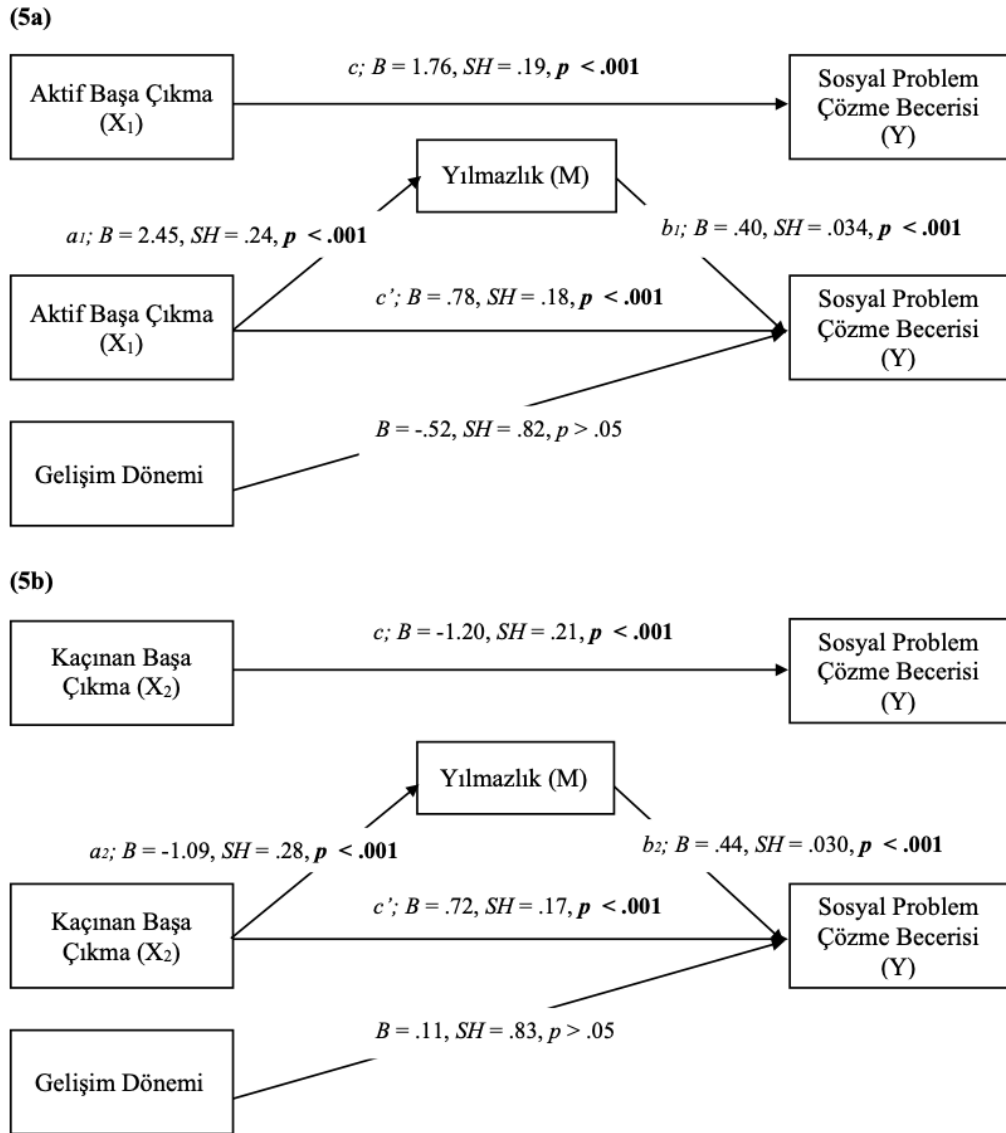
4.11. Başa Çıkma Stratejileri ve Sosyal Problem Çözme Becerisi Arasındaki İlişkide Yılmazlığın Rolü

Hatırlanacağı gibi, araştırmada sınanacak modelde yılmazlığın, başa çıkma stratejileri ve sosyal problem çözme becerisi arasındaki ilişkide aracı bir rol oynayacağı beklenmekteydi (**H6**). Bu bölümde ele alınan değişkenler arasındaki ilişkiler Tablo 4.4'te sunulmuştur. Aracı etkiler, PROCESS v4.1 kullanılarak değerlendirilmiştir (Model 4; 220). Aktif, olumsuz ve kaçınan başa çıkma bağımsız değişkenler (X_1 , X_2 , X_3) (kontrol değişkeni dummy olarak kodlanan gelişim dönemiyle birlikte), yılmazlık aracı değişken (M) ve ergenlerin sosyal problem çözme becerileri ise bağımlı değişken (Y) olarak alınmıştır. Aracı etkinin sınındığı model Şekil 5'te gösterilmiştir. Buna göre, aktif başa çıkma yılmazlığı (a_1 ; $B = 2.45$, $SH = .24$, $p < .001$) anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Benzer şekilde aktif başa çıkma sosyal problem çözme becerisini (c ; $B = 1.76$, $SH = .19$, $p < .001$) anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Yılmazlık değişkeni modele aracı değişken olarak dahil edildiğinde, aktif başa çıkmanın sosyal problem çözme becerisi üzerindeki yordayıcı etkisini kaybetmediği ancak ilişkinin gücünün düştüğü belirlenmiştir. Bulgular ışığında, aktif başa çıkmanın sosyal problem çözme becerisi üzerindeki etkisinde yılmazlığın **kısmi aracı** rolü olduğu görülmektedir.

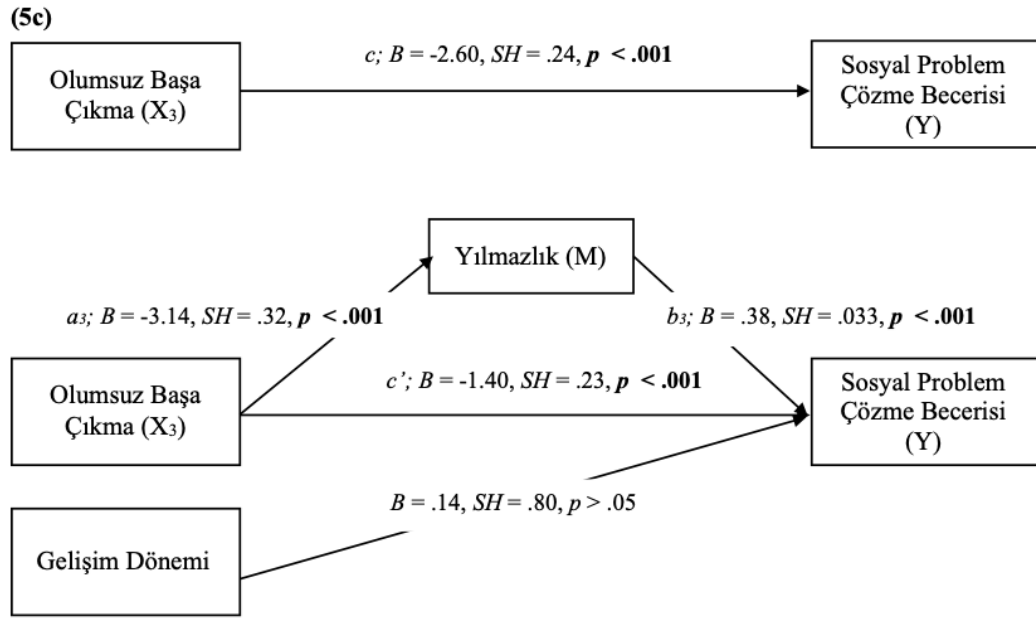
Şekil 5'te izlenebileceği gibi kaçınan başa çıkma yılmazlığı (a_2 ; $B = -1.09$, $SH = .28$, $p < .001$) anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Benzer şekilde kaçınan başa çıkma sosyal problem çözme becerisini (c ; $B = -1.20$, $SH = .21$, $p < .001$) anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Yılmazlık değişkeni modele aracı değişken olarak dahil edildiğinde, kaçınan başa çıkmanın sosyal problem çözme becerisi üzerindeki yordayıcı etkisini kaybetmediği belirlenmiştir. Bulgular ışığında, kaçınan başa çıkmanın sosyal problem çözme becerisi üzerindeki etkisinde yılmazlığın aracı rolü anlamlı değildir.

Şekil 5'te izlenebileceği gibi olumsuz başa çıkma yılmazlığı (a_3 ; $B = -3.14$, $SH = .32$, $p < .001$) anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Benzer şekilde olumsuz başa çıkma sosyal problem çözme becerisini (c ; $B = -2.60$, $SH = .24$, $p < .001$) anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Yılmazlık değişkeni modele aracı değişken olarak dahil edildiğinde, olumsuz başa çıkmanın sosyal problem çözme becerisi üzerindeki yordayıcı etkisini kaybetmediği ancak ilişkinin gücünün düştüğü belirlenmiştir.

Bulgular ışığında, olumsuz başa çıkmanın sosyal problem çözme becerisi üzerindeki etkisinde yılmazlığın **kısmi aracı** rolü olduğu görülmektedir. Dolaylı etkilere ve güven aralıklarına ilişkin sonuçlar Tablo 4.6'da sunulmuştur. Araştırma kapsamında sınanan değişkenler arasındaki ilişkilerde yılmazlığın aracı rolüne ilişkin özet bilgiler Tablo 4.17'den izlenebilir.

Şekil 5. Yılmazlığın, başa çıkma stratejileri ve sosyal problem çözme becerisi arasındaki ilişkideki aracı rolüne ait şekilsel gösterimler.

Şekil 5. (Devam) Yılmazlığın, başa çıkma stratejileri ve sosyal problem çözme becerisi arasındaki ilişkideki aracı rolüne ait şekilsel gösterimler.

Tablo 4.16. Başa çıkma stratejilerinin sosyal problem çözmeyle ilişkisinde yılmazlığın aracı rolüne ilişkin etkiler

		Toplam ve Doğrudan Etkiler			Dolaylı Etki (a.b)		
					Bootstraped		
		<i>Etki</i>	<i>SH</i>	<i>t</i>	<i>Etki</i>	<i>SH</i>	<i>CI</i>
ABC → SPÇ	Toplam etki (c)	1.77	.19	9.45***			
ABC → Yılmazlık → SPÇ	Doğrudan etki (c')	.78	.18	4.32***	.98	.13	.73, 1.25
KBC → SPÇ	Toplam etki (c)	-1.2	.20	-5.76***			
KBC → Yılmazlık → SPÇ	Doğrudan etki (c')	-.72	.17	-4.17***	-.49	.14	-.77, -.21
OBÇ → SPÇ	Toplam etki (c)	2.6	.24	-10.7***			
OBÇ → Yılmazlık → SPÇ	Doğrudan etki (c')	-1.4	.23	-5.99***	-1.19	.17	-1.55, -.88

Not. SH: Standart Hata, ABC: Akılcı Başa Çıkma, KBC: Kaçınan Başa Çıkma, OBÇ: Olumsuz Başa Çıkma, SPÇ: Sosyal Problem Çözme Becerisi * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Çalışma kapsamında değerlendirilen aracı etkilere ilişkin özet Tablo 4.17’de gösterilmiştir. Tablodan da görülebileceği gibi yılmazlık, anne ve baba duygusal erişilebilirliği ve sosyal problem çözme becerisi arasındaki ilişkide tam aracı bir rol oynamaktadır. Öte yandan yılmazlığın, aktif ve olumsuz başa çıkma ile sosyal problem çözme becerisi arasındaki ilişkide kısmi aracı rolü olduğu görülmektedir. Kaçınan başa çıkma ve sosyal problem çözme becerileri için ise yılmazlığın aracı rolü anlamlı değildir.

Tablo 4.17. Çalışma Kapsamında Değerlendirilen Aracı Etkilerin Özet Tablosu

No	Sınanan Aracı Etkiler	Sonuç
1.	Anne duygusal erişilebilirliği ve sosyal problem çözme becerisi arasındaki ilişkide yılmazlığın aracı rolü	Tam aracı
2.	Baba duygusal erişilebilirliği ve sosyal problem çözme becerisi arasındaki ilişkide yılmazlığın aracı rolü	Tam aracı
3.	Aktif başa çıkma stratejisi ve sosyal problem çözme becerisi arasındaki ilişkide yılmazlığın aracı rolü	Kısmi aracı
4.	Kaçınan başa çıkma stratejisi ve sosyal problem çözme becerisi arasındaki ilişkide yılmazlığın aracı rolü Olumsuz başa çıkma stratejisi ve sosyal problem	Aracı rol anlamlı değildir.
5.	çözme becerisi arasındaki ilişkide yılmazlığın aracı rolü	Kısmi aracı

5. TARTIŞMA

Ergenler yaşamlarını ve psikolojik sağlıklarını olumsuz etkileyecek deneyimlerle karşıladıktan sonra sorunlarını nasıl çözerler? Ergenlerin gelişmelerini tehdit eden zorlu koşullara rağmen yeniden toparlanıp uyumla devam etmelerini sağlayan yılmazlık olgusu neden bu kadar önemlidir? Tüm çocuk gelişim dönemlerinde olduğu gibi ergenlikte de ebeveynle yakın ilişkiler kurmak, ebeveynin varlığını duygusal olarak hissedebilmek oldukça önemlidir. Bu bağlamda bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgular ayrıntılı olarak değerlendirilmektedir. İlk olarak araştırma değişkenlerinin betimsel özelliklerine ilişkin sonuçlar, ardından değişkenler arasındaki ilişkilerin sonuçları ve son olarak araştırmada önerilen modele ilişkin analiz sonuçları tartışılmaktadır.

5.1. Araştırmadaki Değişkenlerin Betimsel Özelliklerine İlişkin

Sonuçların Tartışılması

Bu araştırmada, erken ve orta ergenler için *anne* ve *babanın duygusal erişilebilirliği*ndeki algısal farklılıklar değerlendirilmiş ve anne duygusal erişilebilirliğinin babaya göre görece daha yüksek olduğu belirlenmiştir. İlgili alan yazın incelendiğinde, ergenlerin annelerini babalarına göre daha fazla duygusal erişilebilir olarak bildirdiği gözlenmektedir (örn, 222, 223). Örneğin, çocuk ve ergen psikiyatri kliniğine ilk kez sevk edilen 12-17 yaş aralığındaki ergenlerle yapılan bir çalışmada (222), kliniğe başvuru yapmamış olan kontrol grubunun anne duygusal erişilebilirliği puan ortalamasının baba duygusal erişilebilirliği puan ortalamasından yüksek olduğunu bildirilmiştir. Sanzone-Goodrich (224), ergenlerde benlik algısı, ebeveyn duygusal erişilebilirliği ve siber zorbalık arasındaki ilişkileri incelediği araştırmasında, duygusal erişilebilirlik puan ortalamalarında annenin duygusal erişilebilirliğini babadan daha yüksek olarak belirtmiştir. Özetlenen araştırmalar, ebeveyn duygusal erişilebilirliğinde anne, baba ve ergen grupları arasında farklılıklar olabileceğine işaret etmektedir. Bu farklılıkların olası nedenlerinin demografik özellikler bağlamında belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonuçları bir sonraki kısımda ayrıntılarıyla tartışılmıştır.

Yapılan bu araştırmada ergenler için *başa çıkma stratejileri* alt boyutu toplam puanları hesaplanmış, buna göre ergenlerin aktif ve kaçınan başa çıkma tercihinin olumsuz başa çıkmaya nazaran görece daha fazla olduğu belirlenmiştir. Alan yazın taraması incelendiğinde Uygur (225), başa çıkma stratejileri, empati ve duygu düzenlemenin ergenlerin bilinçli farkındalıkları üzerindeki rolünü incelediği araştırmasında başa çıkma stratejilerinden aktif ve kaçınan başa çıkma tercihinin olumsuza göre daha fazla olduğunu belirlemiştir. Bu bulguya benzer nitelikte sonuçların elde edildiği araştırmalar bulunmaktadır (rn., 96, 226, 227). Buna göre ergenlerin en sık aktif, en az olumsuz başa çıkma stratejisi kullandıkları görünmektedir.

Bu çalışmada *sosyal problem zmenin* toplam ve alt boyut puanları hesaplanmış ve buna göre erken ve orta ergenlerin olumlu, olumsuz, akılcı, dikkatsiz ve kaçınmacı problem zme tercihlerinin birbirine oldukça yakın olduğu grlmştir.

Araştırmada erken ve orta ergenlerin *yılmazlık* bildirimlerinin toplam ölçek puanı göz önüne alındığında erken ergenlerin yılmazlıklarının ortalamanın üstünde olduğu grlmştir. Diğer bir deyişle, erken ergenler orta ergenlere oranla daha fazla yılmazlık bildirmiştir. Bu farklılığa ilişkin tartışma bir sonraki bölümde sunulmuştur.

5.2. Araştırma Değişkenlerinin Gelişim Dönemi ve Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması

Araştırmanın bulgular bölümünde de belirtildiği üzere, katılımcılar erken (ortaokul 7 ve 8. sınıfa devam eden ergenler, $n = 147$) ve orta (lise 3 ve 4. sınıfa devam eden ergenler, $n = 244$) ergenlik evresi şeklinde iki ayrı gelişim dönemi içerisinde sınıflandırılmıştır. Analizlerin sonucuna göre, cinsiyet ve gelişim evresinin temel etkisi anlamlıdır. Ayrıca sonuçlar cinsiyet ve gelişim evresinin ortak etkisinin anlamlı olmadığını göstermiştir (bkz. Tablo 4.2).

Gelişim Evresi

Ebeveyn duygusal erişilebilirliği gelişim evresi açısından ele alındığında, anne ve baba duygusal erişilebilirliğinin ergenlik evresine göre farklılık göstermediği belirlenmiştir. Ancak yaş ve ebeveyn duygusal erişilebilirliği arasında olumsuz yönde

anamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Buna göre yaş arttıkça anne baba duygusal erişilebilirliğinin azaldığı söylenebilir. Alan yazında farklı ergenlik evrelerinde ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin nasıl farklılaştığına ilişkin herhangi bir araştırma raporuna rastlanılmamıştır. Ayrıca duygusal erişilebilirliğe ilişkin ergenlik döneminde yapılmış araştırma sayısı da oldukça sınırlıdır. Bununla beraber, bazı araştırmalar ergen-anne baba ilişkisinde ergenlik dönemi boyunca birtakım değişiklikler olduğunu bildirmiştir. Bu araştırma da, ebeveyn sıcaklığının erken ergenlikten orta ergenliğe doğru azalma eğiliminde olduğuna (228), algılanan ebeveyn desteğinin yaşla birlikte azaldığına (229, 230) işaret eden araştırma sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir. Ergenin yaşı ilerledikçe ebeveyn ile yaşadığı çatışmalar azalsa da erken ergenlikten orta ergenliğe doğru çatışmaların olumsuz duygusal etkisinin çok hafif artması ve akranların zamanla anne babanın yerini almaya başlaması (189, 230-232) ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin erken ergenlikten orta ergenliğe doğru azalmasına sebep olmuş olabilir.

Başa çıkma stratejileri ergenlik evresi açısından incelendiğinde, başa çıkma tercihlerinin ergenlik evresine göre farklılaştığı ortaya konmuştur. Buna göre orta ergenlerin olumsuz başa çıkma stratejileri puan ortalamaları erken ergenlerinkine göre daha yüksek bulunmuştur. Alan yazında ergenlik evresine göre başa çıkma tercihi farklılıklarına işaret eden araştırma bulguları bulunsa da (örn., 233-236) ele alınan başa çıkma stratejilerinin farklı olması doğrudan bir kıyas yapmayı güç hale getirmektedir. Ek olarak bu bulguların aksine Herman-Stahl, Stemmler ve Petersen (237), altıncı ila on birinci sınıf ergenlerle yürüttükleri çalışmalarında başa çıkma tercihinde yaşa bağlı farklılık olmadığını bildirmiştir. Benzer şekilde Ataş (238) ortaokul ve lise grubuyla yaptığı araştırmada başa çıkma stratejilerinde yaşa bağlı farklılık olmadığını belirtmiştir. Ergenlik döneminde yaşla birlikte *ruminasyon* (örnek bir madde, “karmaşık bir problemi çözmeye çalışırken çözüme ulaşmak yerine problemin başına döndüğümü fark ederim”), *öfke* ve *saldırganlık* düzeyinde artış görüldüğü göz önüne alındığında (239, 240) orta ergenlerin daha olumsuz başa çıkma tercihlerinde bulunmaları, stres verici durumları olumsuz algılamaları şaşırtıcı değildir.

Sosyal problem çözme becerileri gelişim evresi açısından ele alındığında, toplam ve alt boyutlar açısından ergenlik evresine göre farklılık göstermediği ancak probleme olumsuz yönelme alt boyutunun yaşla birlikte arttığı belirlenmiştir. Bu

araştırmada, orta ergenlerin yaşam deneyimlerinin artması ve bilişsel alanda ortaya çıkan değişimler (örn., soyut düşünceye geçiş) düşünülerek sosyal problem çözme becerisinin ergenlik evresine göre farklılaşacağı öngörülmekteydi. Ayrıca problem çözme ve ergenlik dönemleri ile ilgili alan yazın dikkate alındığında, gelişim evresinin sosyal problem çözme becerilerinde farklılığa yol açmaması şaşırılan ve beklenmedik bir bulgudur. Bu bulguyu destekler nitelikte Şirin (241), ergenlerin yaşı ve problem çözme becerileri arasında ilişki olmadığını rapor etmiştir. Bunların aksine, Gökçe Tekin (242)'in ortaokul ve lise öğrencilerinde STEM öz-yeterliliği, kariyer ilgisi ve problem çözme becerilerini incelediği araştırmasının sonuçlarına göre problem çözme becerileri açısından sınıf düzeyine göre anlamlı farklılıklar görüldüğü, bu farklılığın ortaokul öğrencileri lehine olduğu belirlenmiştir. Buna göre, yaşla birlikte olumsuz duygulanımın artması (243), sorunların olumsuz şekilde ele alınmasına neden oluyor olabilir. Ayrıca, problem çözmeye güven ile sosyal problem çözme becerisi arasında olumlu bir ilişki bulunmaktadır (16). Bu araştırmada gelişim evresine bağlı farklılık görülmemesinin olası nedenlerinden birinin erken ergenlerin karşılaştıkları problemleri çözmeye yönelik inançlarının orta ergenlik dönemindeki ergenlerden daha yüksek olması (242, 244) olabilir.

Yılmazlık ergenlik evresi açısından incelendiğinde, erken ergenlerin yılmazlık puan ortalamaları orta ergenlerinkine göre daha yüksek bulunmuştur. Alan yazında bu çalışma bulgusunu destekler nitelikte, yaş arttıkça yılmazlığın azaldığını bildiren araştırmalar olduğu gibi (örn., 245, 246) bunun aksi sonuçlara işaret eden çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmanın bulgularıyla tutarlı olarak, Çetinkaya ve Sarıcı Bulut (125), liseli ergenlerin yaşları arttıkça yılmazlıklarının azaldığını bildirmiştir. Başka bir örnekte, Saka ve Ceylan (247), ortaokul ve lise öğrencileriyle yaptıkları çalışmada 13-14 yaş grubundaki ergenlerin 15-16 yaş grubunda olan ergenlerle karşılaştırıldığında daha fazla yılmazlık bildirdiklerini ortaya koymuştur. Öte yandan yılmazlığın yaşa bağlı olarak değişmediğine işaret eden araştırma sonuçları da bulunmaktadır. Örneğin, Moksnes ve Eilertsen (248), 13-18 yaşındaki ergenlerin yılmazlıklarını incelemiş ve yaşa bağlı anlamlı farklılıklar olmadığını bildirmiştir. Benzer şekilde Üzülmez (249), erken ve orta ergenlik döneminde yılmazlık ve yaşam doyumunu algılanan aile bütünlük duygusu aracılığıyla incelemiş ve ergenlerin yılmazlıklarında yaşa bağlı farklılık olmadığını rapor etmiştir.

Ergenlik dönemi hem biyolojik hem de birçok gelişim alanında hızlı değişimlerin yaşandığı bir dönemdir ve bu sebeple depresyona yatkınlık görülebilmektedir (250). Bununla beraber, orta ergenlik dönemi üniversiteye geçiş, okul ve aile ile ilişkiler açısından erken ergenliğe göre nispeten daha fazla beklentinin olduğu, algılanan stresin arttığı ve stresli yaşam olaylarının psikolojik sorunlara yol açabildiği bir evredir (251-253). Ayrıca daha önce de belirtildiği gibi bu araştırma sonuçlarına göre ebeveyn duygusal erişilebilirliği yaşla birlikte azalma eğilimindeydi. Ebeveynin duygusal olarak erişilebilir olması koruyucu bir ailesel etmen olarak değerlendirilirse, erişilebilirliğin azalması yılmazlığın azalmasını da etkiliyor olabilir. Dolayısıyla ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin azalması, stres ve depresyonun artışı ve beklenti fazlalığı orta ergenlik dönemindeki ergenlerin erken ergenlere göre daha az yılmazlık bildirmesine neden olmuş olabilir.

Cinsiyet

Ebeveyn duygusal erişilebilirliği cinsiyet açısından ele alındığında, anne ve baba duygusal erişilebilirliğinin cinsiyete göre farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bu sonuçlar alan yazında yapılan çok sayıda araştırma bulgusuyla tutarlılık göstermektedir (örn., 152, 254-258). Örneğin, Penelo, Viladrich ve Doménech (255) erken ve orta ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları yetiştirme tutumlarını (örn., reddetme, duygusal sıcaklık ve aşırı koruma) inceledikleri araştırmalarında, cinsiyete dayalı farklılık olmadığını bildirmiştir. Öte yandan bazı araştırmalar cinsiyet etkisinin anlamlılığına işaret etmektedir. Bu bağlamda Babore, Picconi, Candelori ve Trumello (259) kız ergenlerin baba duygusal erişilebilirlik puan ortalamalarının erkek ergenlerinkinden düşük olduğunu belirtmiştir. Bir ebeveyn değişkeni olarak, anne baba katılımı, anne babanın ulaşılabilir ve duygusal olarak erişilebilir olması gibi durumlar çocuğun cinsiyetine bağlı olarak değişim gösterebilmektedir (örn., 260, 261). Günümüz toplumunda başlıca sosyal ve ekonomik alanda meydana gelen değişimlerin ana babalık rollerine ilişkin inançların daha eşitlikçi olmasına katkı sağladığı düşünüldüğünde (262, 263) anne ve baba duygusal erişilebilirliğinin cinsiyete göre farklılaşmaması şaşırtıcı değildir. Ergene ait bireysel değişkenlerden kaynaklı oluşan duygusal erişilebilirlik farklılıklarının incelenmesi için daha çok araştırmaya ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Başa çıkma stratejileri cinsiyet açısından incelendiğinde, aktif, kaçınan ve olumsuz başa çıkma alt boyutlarının cinsiyete bağlı anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Araştırmanın bu bulgusunu destekler nitelikte çalışmalar bulunmaktadır (örn., 117). Örneğin, Bedel ve Güler (264) ortaokul 7-8. sınıf öğrencilerinin başa çıkma stratejileri ve yılmazlıklarını değerlendirdikleri araştırmada, başa çıkma strateji tercihlerinde cinsiyete bağlı farklılık olmadığını bildirmiştir. Ochojska (265) ise ergenlerin aktif ve kaçınmacı başa çıkma tercihlerinin cinsiyete göre değişmediğini, yalnızca duygu odaklı başa çıkma tercihinin kız ergenlerde erkeklere göre daha sık olduğunu bildirmiştir. Görüldüğü üzere bu konuda alan yazında tutarlı kanıtlar yoktur. Nitekim, Cocoradă ve Mihalaşcu (266), 13-19 yaş aralığındaki ergenlerin başa çıkma stratejilerinde yaş ve cinsiyete bağlı değişiklikleri incelemiş ve kız ergenlerin duygusal destek arama ve inkâr etme gibi stratejileri erkeklere göre daha sık tercih ettiğini belirtmiştir. Diğer bir araştırmada, kızların sosyal destek arama tercihinin erkeklerden daha sık olduğunu, kontrolleri dışında gelişen bir durumda kız ergenlerin kaçınmacı başa çıkma stratejisini daha sık kullandıkları bulunmuştur (267). Araştırmalarda ele alınan bağlama göre değişik yaş gruplarında büyük ölçüde cinsiyet farklılıkları görülebilmektedir (268). Buna göre, cinsiyet değişkeninden ziyade, başa çıkılması gereken stres verici durumun niteliğinin başa çıkma tercihlerini etkileyebileceği düşünülmektedir. Erkek ve kız ergenlerin birbirinden farklı stres kaynakları olabildiği gibi bu durumlarla benzer şekillerde başa çıkma ihtimalleri de söz konusu olabilir.

Sosyal problem çözme probleme olumsuz yönelme alt boyutu cinsiyet açısından incelendiğinde, kız ergenlerin probleme olumsuz yönelme eğilimlerinin erkek ergenlerinkine göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Araştırma bulgusu, alan yazınla tutarlılık göstermektedir (24, 269). Arslan (24), 16-18 yaş aralığındaki lise öğrencileri ile yaptığı araştırmasında kız ergenlerin probleme olumsuz yönelim puan ortalamalarını erkek ergenlerinkine göre anlamlı düzeyde yüksek bulmuştur. Bu tez çalışması kapsamında 12-20 yaş aralığındaki ergenlerde de benzer bir sonuca ulaşılması kızların erkeklere göre olumsuz duygularını düzenlemede güçlük çekmeleriyle ilişkili olabilir (270). Bilindiği üzere, duygu düzenleme güçlüğü ile probleme olumsuz yönelme arasında olumlu bir ilişki bulunmaktadır (271). Sorunların çözümünde bilişsel-davranışsal sosyal beceri birikiminin en uygun şekilde kullanılması oldukça önemlidir (71). Buna göre, kadınlar duygularını yönlendirirken

daha içsel (örn., ruminasyon) ve edilgen tepkiler kullanırken erkekler bastırma ve kaçınma gibi tepkiler vermeye daha yatkındır. Erkekler toplumsal cinsiyet rolleri gereğince daha aktif ve aracı davranabilirler ve duygularını yönlendirdiğine inandıkları durumları kontrol etme ya da değiştirme girişimlerinde, problem çözme ve yeniden değerlendirme yapma olasılıkları kadınlardan daha yüksek olabilir (272).

Yılmazlık açısından cinsiyete dayalı olarak anlamlı farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Alan yazın taraması bu konuda tutarsız sonuçlara işaret etmektedir. Bu araştırma bulgusuyla benzeşen araştırma sonuçları rapor edilmiştir (örn., 273-276). Öte yandan, aksi sonuçlara işaret eden araştırma bulgularının bir kısmı kız ergenlerin erkek ergenlere oranla daha fazla yılmazlık bildirdiğine işaret ederken (örn., 245, 277-281), diğerleri erkek ergenlerin kız ergenlere oranla daha fazla yılmazlık bildirdiğini belirtmektedir (282). Bu tez çalışmasının amaçları doğrultusunda, yılmazlığın toplam puan üzerinden analiz edildiği dolayısıyla alt boyutlarda cinsiyet etkisinin ele alınmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Araştırma sonuçlarındaki tutarsızlıkların olası nedenlerinden biri koruyucu etkenlerin rolüyle ilişkili olabilir. Bu bağlamda, koruyucu etmenler kız ve erkek ergenler için birbirinden farklı olabilmektedir. Dahası, ergenlerin erişebildiği farklı koruyucu etmenler yılmazlıklarının gelişimine farklı şekillerde katkı sağlıyor gibi görünmektedir (283, 284). Kız ergenler ebeveyn erişilebilirliği, akran ve okul bağlılığı ile yılmazlıklarını artırırken erkek ergenler aile bağlılığı, olumsuz biliş ve güven ile yılmazlıklarını artırmaktadır (285) ve bu sebeple cinsiyete bağlı farklılık görülmemiş olabilir.

5.3. Araştırma Değişkenlerinin Ebeveyn Öğrenim Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması

Hatırlanacağı üzere, ana baba öğrenim durumları 1-8 arasında (1=okur yazar değil, 8= yüksek lisans ve doktora mezunu) sekiz grup şeklinde ele alınmıştı. Yapılan analiz sonuçları anne baba duygusal erişilebilirliğinin, sosyal problem çözme becerisinin, başa çıkma stratejilerinin ve yılmazlığın ergenlerin ana baba öğrenim durumlarına göre farklılık göstermediğine işaret etmiştir (bkz. Tablo 4.4).

Araştırmanın *anne baba duygusal erişilebilirliği* ile ilgili sonucu ergenlik dönemi bağlamındaki alan yazınla genel anlamda tutarlılık göstermektedir. Buna göre, ebeveyn duygusal erişilebilirliği anne baba öğrenim durumuna göre

farklılaşmamaktadır (örn., 152, 153). Bununla birlikte, Ülkümen (286)'in bulguları, geç ergenlik dönemindeki ergenlerle yaptığı çalışmasında ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin anne öğrenim düzeyine göre farklılaştığına, annesi lise ve üstü öğrenime sahip olan ergenlerin annelerini daha fazla duygusal erişilebilir algıladığına işaret etmektedir. Yetişkin erkeklerle yapılan diğer bir araştırmada (287), baba duygusal erişilebilirliğinin baba eğitim düzeyine göre farklılaştığını, ilkokul ve altı ile ortaokul mezunu babaların lise ile lisans ve üzeri mezunu babalardan daha az duygusal erişilebilir algılandığı gösterilmiştir. Özdemir (288) ise ergenlerin iyi oluşunu bireysel ve ailesel etmenler açısından ele almış ve baba duygusal yakınlığının baba eğitim durumu açısından farklılaşmadığını, anne duygusal yakınlığının ise anne eğitim durumu açısından farklılaştığını ortaya koymuştur. Görüldüğü gibi, alan yazında farklı gelişimsel dönemlerde farklı sonuçlara ulaşan araştırma bulguları bulunmaktadır. Yukarıda görüldüğü üzere ebeveyn eğitim seviyesinin ebeveynlik uygulamalarını, ana baba çocuk ilişkilerini etkilediğini öne süren araştırma bulguları bulunsa da bu ilişkiler oldukça karmaşıktır. Eğitim düzeyinin yüksek olması ebeveynlik uygulamaları konusunda farkındalık ve duyarlılığın da her zaman yüksek olacağı anlamına gelmeyebilir ya da ebeveynin kültürel art alanı duygusal erişilebilirliklerini etkiliyor olabilir (289). Dolayısıyla ebeveynlerin çocuklarına duygusal yakınlık göstermeleri, varlıklarını hissettirebilmeleri ve destek olup ilgilenme dereceleri eğitim düzeyinden ziyade ebeveynlik anlayışlarından ve çocuklarının içinde bulunduğu gelişim döneminden dolayı farklılık gösteriyor olabilir.

Başa çıkmanın *aktif*, *kaçınan* ve *olumsuz* alt boyutlarında anne baba eğitim düzeyine bağlı olarak anlamlı farklılık belirlenmemiştir. Elde edilen bulguyla tutarlı biçimde Gazioğlu (290), ergenlerin etkili ya da etkili olmayan başa çıkma tercihlerinin anne baba öğrenim düzeyine göre farklılık göstermediğini bildirmiştir. Yıldız (291) da lise öğrencileriyle yaptığı araştırmada problem çözme, agresyon, sosyal destek arama, mizah, manevi başa çıkma, kendini suçlama, profesyonel destek arama ve kaçınma puanlarında anne baba öğrenim düzeyine göre farklılaşma olmadığını belirtmiştir. Bu bulguların aksine işaret eden araştırmalar ebeveyn öğrenim düzeyi üniversite olan ergenlerin kaçınmacı başa çıkma stratejilerini, ebeveyn öğrenim düzeyi düşük olan ergenlere göre daha az tercih ettiğini ortaya koymaktadır (292). Alan yazındaki bu tutarsızlığın bir nedeni eğitim düzeylerinin farklı şekillerde gruplandırılması olabilir.

Bu çalışmada *sosyal problem çözme becerisinin* ebeveyn öğrenim durumuna farklılık göstermediği belirlenmiştir. Konuyla ilgili olarak alan yazında çelişkili bulgular bulunmaktadır. Araştırmanın bu bulgusunu destekler nitelikteki çalışmalar problem çözme becerisinin ebeveyn öğrenim durumuna farklılık göstermediğini bildirmiştir (örn., 293-296). Öte yandan Şirin (297), ergenlerin probleme olumlu yaklaşımlarında ebeveyn eğitim düzeyi yüksek olanlar lehine anlamlı farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Elma (298) ise, ergenlerin problem çözme becerilerinde annesi lise ve üniversite mezunu olanlarda üniversite mezunu olanlar lehine, babası ilkokul ve lise mezunu olanlarda ilkokul mezunu olanlar lehine anlamlı farklılıklar olduğunu belirtmiştir. Bu çelişkili bulgular bir yana, araştırmalar ve sosyal problem çözme becerisine yönelik aile eğitimleri, ebeveynlerin çocuklarının sosyal problem çözme davranışlarını model olarak ya da teşvik ederek geliştirebileceklerini ortaya koymuştur (299). Bu açıdan ebeveynlerin teşvik edici ve geliştirici tutumları anne babanın eğitim düzeyinden ziyade ebeveynin kendi sorunlarına yaklaşım biçimlerinden ve bu yaklaşımlarını çocuklarına ne kadar aktarabildiklerinden etkileniyor olabilir.

Yılmazlığa ilişkin sonuçlar da anne baba eğitim durumuna göre farklılık göstermemektedir. Benzer şekilde Toprak (300) ve Turgut (245), liseli ergenlerle yaptıkları çalışmalarında anne baba eğitim durumunun yılmazlık düzeyini farklılaştırmadığını ortaya koymuştur. Alan yazında bu bulguların aksine, özellikle baba öğrenim düzeyi düştükçe bireylerin yılmazlıklarının yükseldiğini gösteren çalışmalar bulunmaktadır (301-303). Koç Yıldırım (304) ise anne ve baba eğitim düzeyi arttıkça ergenlerin yılmazlıklarının arttığını belirtmiştir. Alan yazındaki bu farklılıklar araştırmaların örneklem gruplarının diğer özelliklerinden kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca ebeveynlerin çocuklarına yılmazlığı aşılması hangi eğitim düzeyinde olduklarından bağımsız olarak bu konuda ne kadar farkındalık sahibi olduklarından ve kendi yılmazlık düzeylerinden etkileniyor olabilir.

5.4. Araştırma Değişkenlerinin Algılanan Sosyoekonomik Düzeye Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması

Hatırlanacağı üzere, sosyoekonomik düzey 1-5 arasında (1=düşük, 5=çok yüksek) beş grup şeklinde ele alınmıştı. Yapılan analiz sonucuna göre, *baba duygusal*

erişilebilirliği algılanan sosyoekonomik düzeye bağlı olarak farklılık göstermektedir (bkz. Tablo 4.6). Bulgulara göre, SED'ini düşük, alt-orta ve orta olarak algılayan ergenlerin baba duygusal erişilebilirliği puan ortalamaları, SED'ini yüksek ve çok yüksek olarak algılayan ergenlerinkine göre daha düşüktür. Diğer bir deyişle, algılanan sosyoekonomik düzey düştükçe baba duygusal erişilebilirliği de düşmektedir. Bu sonuç, Keskin (153)'in 18-20 yaş aralığındaki geç ergenlerle yaptığı ve ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile yılmazlık arasındaki ilişkiyi duygusal özerlik bağlamında incelediği araştırmasıyla tutarlılık göstermektedir. Bu araştırma bulgularının aksine Kesimalioğlu (152), sosyoekonomik düzeye göre baba duygusal erişilebilirliği açısından anlamlı bir farklılık olmadığını bildirmiştir. Öte yandan, sosyoekonomik düzeyin artması babanın aileyle geçirdiği zamanla niteliğini artırıyor ve babalık rolü algısının olumlu olmasına katkı sağlıyor olabilir. Buna paralel olarak, sosyoekonomik düzeyin düşük olması aile üyelerinin geçim kaygısını daha yoğun yaşamalarına ve ilgilerinin parçalanmasına neden oluyor olabilir. Nitekim ana baba tutumu ve baba katılımına yönelik araştırmaların sonuçları SED'e göre anlamlı farklılıklar olduğuna işaret etmektedir (305-307).

Öte yandan araştırmamızda *anne duygusal erişilebilirliğinin* sosyoekonomik düzeye göre farklılık göstermediği belirlenmiştir. Bu durum annenin, çocuğun birincil bakım vereni olarak görüldüğü aile yapılarından kaynaklanıyor olabilir. Öyle ki genel yargıya göre -sosyoekonomik düzeyden bağımsız olarak- anne çocuğun fiziksel ve duygusal gereksinimlerini karşılayan, eğitimleri ile ilgilenen ve çevresini yapılandıran kimse olarak görülürken baba aileye maddi destek sunan ve çocuk için sınırlar çizen bir otorite figürü gibi görülebilmektedir (308, 309). Bu sebeplerden dolayı anne duygusal erişilebilirliğinin sosyoekonomik düzeye göre farklılaşmadığı düşünülebilir.

Başa çıkma stratejileri sosyoekonomik düzey açısından incelendiğinde, başa çıkma tercihlerinin SED'e göre farklılaşmadığı görülmüştür. Benzer şekilde Kömür (310), algılanan gelirle başa çıkma stratejileri arasında anlamlı bir ilişki olmadığını belirtmiştir. Bununla birlikte, Tutuş (311) erken ergenlerle yürüttüğü araştırmasında diğer başa çıkma stratejilerinin gelirle ilişkili olmadığını bildirmekle birlikte, boyun eğici başa çıkmanın aylık gelire göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiğini saptamıştır. Görüldüğü gibi alan yazında bu konuda ortak bir kanı bulunmamakta, başa çıkmanın bazı alt boyutları (örn., çaresiz yönelim) açısından sosyoekonomik düzeye

göre hem farklılık olduğunu hem de olmadığını gösteren araştırma kanıtları bulunmaktadır (örn., 312-314). Bu bağlamda sosyoekonomik düzeyin başa çıkma stratejilerinde farklılık yaratan bir etken olabilmesi için stresin niteliğinin de incelenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Sosyal problem çözme becerileri sosyoekonomik düzey açısından ele alındığında, toplam ve alt boyutlar açısından SED'e bağlı anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Elde edilen bulguyla tutarlı biçimde, Çilingir (315) lise öğrencilerinin problem çözme becerilerinin sosyoekonomik düzeye göre farklılık göstermediğini ortaya koymuştur. Farklı örneklerle (örn., ergen ve üniversite örneğinde) yürütülen çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir (örn., 12, 316-318). Buna göre araştırma bulgularının alan yazınla paralel olduğu görülmekle birlikte, SED farklılıklarına işaret eden araştırmalar olduğu da belirtilmelidir. Bu kapsamda, Mürşitoğlu (319) üniversite örneğinde yaptığı çalışmasında SED'ini orta olarak bildiren bireylerin probleme olumsuz yönelimlerinin SED'ini düşük ve yüksek olarak bildiren bireylere göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmada farklılık görülmemesinin bir nedeni örneklem grubunun SED'e göre dağılım sıklığının orta ve yüksek düzeyde daha fazla olması olabilir.

Yılmazlık sosyoekonomik düzey açısından incelendiğinde, SED grupları arasında yılmazlık açısından farklılık görülmediği belirlenmiştir. Bu sonuçlara benzer şekilde Toprak (300) da ergenlerin yılmazlıklarının SED'e göre değişiklik göstermediğini ortaya koymuştur. Çakmak (320)'ın araştırma bulgularına göre ise ergenlerin SED'leri yükseldikçe yılmazlıkları da yükselmektedir. Buna paralel olarak, erken ergenlik dönemindeki ergenlerin yılmazlıklarında SED'i yüksek olan ergenler lehine anlamlı farklılıklar olduğu bildirilmiştir (321). Sosyoekonomik düzeyin yılmazlıkta hem risk etmeni hem de koruyucu bir etmen olabileceği düşünüldüğünde araştırmanın bu bulgusunun şaşırtıcı olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte bu çalışmada farklılık belirlenememesinin olası nedenlerinden birinin örneklem grubunun SED'inin sınıflandırılmasına ilişkin farklılıklarla ilgili olabileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla ergenlerin yılmazlık düzeylerinde SED farklılıklarının olup olmadığını belirlemek için farklı SED gruplarından ergenlerle çalışılmasına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

5.5.Araştırma Değişkenlerinin Anne Baba Medeni Durumuna Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması

Hatırlanacağı üzere, ergenlerin anne babalarının medeni durumları 1-6 arasında (1, evli; 2, boşanmış; 3, evli ancak ayrı yaşıyorlar; 4, anne vefat etti; 5, baba vefat etti; 6, diğer) 6 grup şeklinde incelenmişti. Elde edilen analiz sonuçları yalnızca baba duygusal erişilebilirliğinin ergenlerin anne baba medeni durumuna bağlı olarak farklılaştığına işaret etmiştir (bkz. Tablo 4.10).

Ebeveyn duygusal erişilebilirliği anne baba medeni durumu açısından incelendiğinde, anne duygusal erişilebilirliğinin bu anlamda farklılaşmadığı, baba duygusal erişilebilirliğinin ise farklılaştığı bulunmuştur. Anne babası evli olan ergenlerin, anne babası boşanan ya da vefat eden ergenlere oranla babalarını daha fazla duygusal erişilebilir algıladıkları belirlenmiştir. Anne duygusal erişilebilirliğiyle ilgili bulguyla tutarlı olarak, Kesimalioğlu (152) da yaptığı araştırmada anne baba birliktelik durumu açısından ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin farklılaşmadığını göstermiştir. Kılıç Ceyhan (322)'ın araştırmasına göre ise anne babası evli olan ergenler, evli olmayanlara göre baba ilişkilerini ve aile işlevlerini (örn., çatışma çözme, roller, iletişim ve genel işlevler) daha olumlu algılamaktadır. Anne babası boşanan çocuklarda ebeveyne yabancılaşma sendromu (323) görülebileceği gibi, bu duruma bağlı olarak algılanan ebeveyn duygusal erişilebilirliği de düşüş gösterebilir. Bu sebeple anne babası boşanmış ergenlerin evli olanlara oranla daha düşük duygusal erişilebilirlik algılamaları olası görünmektedir.

Başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme becerileri ve yılmazlık anne baba medeni durumu açısından incelendiğinde, başa çıkma tercihlerinin bu anlamda farklılaşmadığı ortaya konmuştur. Bu bulguyla tutarlılık gösteren (örn., 152, 302, 324, 325) ve göstermeyen (örn., 326) araştırma raporları bulunmaktadır. Çalışmanın örneklemini göz önüne alındığında, anne babası bir arada olanların sayıca daha yüksek olması farklılığın tespit edilememesiyle sonuçlanmış olabilir. Bununla birlikte, tek ebeveyne sahip olmak kimi durumlar için risk oluşturabilse de yalnızca anne ya da baba ile yaşamak onların yılmazlıklarından, sosyal problem çözme deneyimlerinden faydalanılamayacağı anlamına gelmemektedir. Diğer bir deyişle, tek ebeveynle yaşamak aileyi, aile atmosferini ve iletişimini güçsüz kılmayabilir. İlerde yapılacak

araştırmalarda bu değişkenlerin tek ebeveynli aileler bağlamında ele alınması söz konusu ilişkiler hakkında daha ayrıntılı bilgi edinmeyi sağlayacaktır.

5.6. Araştırma Değişkenlerinin Sorunların Paylaşıldığı Kişiye Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Sonuçların Tartışılması

Hatırlanacağı gibi, ergenlerin sorunlarını paylaştıkları kişiler 1-7 arasında (1, anne baba; 2, kardeş; 3, arkadaş; 4, anne baba ve kardeş; 5, anne baba ve arkadaş; 6, kardeş ve arkadaş; 7, diğer yetişkinler) yedi grup şeklinde incelenmişti. Yapılan analiz sonuçları anne ve baba duygusal erişilebilirliğinin, sosyal problem çözme becerisi toplam puanı ve kaçınmacı problem çözme alt boyunun, başa çıkma stratejileri aktif, kaçınan ve olumsuz başa çıkma alt boyutlarının ve yılmazlığın ergenlerin sorunlarını paylaştığı kişiye bağlı olarak farklılaştığına işaret etmiştir (bkz. Tablo 4.12).

Ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin sorunların paylaşıldığı kişi açısından farklılaştığı belirlenmiştir. Buna göre, analiz sonuçları anne duygusal erişilebilirliğinin sorunlarını anne baba ile paylaşan ergenlerde; sorunlarını arkadaş, kardeş ve arkadaş ile paylaşan ergenlere göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Baba duygusal erişilebilirliği, sorunlarını anne baba ve kardeş, anne baba arkadaş ile paylaşan ergenlerde, sorunlarını arkadaşları ile paylaşan ergenlere göre daha yüksektir. Alan yazında ebeveyn duygusal erişilebilirliğini bu açıdan ele alan herhangi bir araştırma bulgusuna rastlanamamıştır. Bununla birlikte, ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin özellikleri gereğince bu iki durumun birbirini beslediği düşünülmektedir. Duygusal erişilebilirlik kavramı, ebeveynin duygusal durumları anlama ve duygusal tepkilerini çocuklarına etkili bir şekilde iletme yeteneklerine vurgu yapmaktadır (40, 161, 327). Nitekim araştırma sonuçları, çocukların kendileri ile bilgileri ebeveyni ile paylaşması birbirlerine olan güvenleri ve ebeveynin çocuklarına bilgiyi paylaşmada özgür bir ortam sunmasıyla ilişkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca ergenlerin günlük faaliyetleriyle ilgili bilgi paylaşımında bulunmaya yönelik isteklerinde, ebeveynlerinin geçmiş davranışları belirleyici bir rol oynar (328). Bu sebeple, anne ve babasını daha erişilebilir algılayan ergenlerin sorunlarını onlarla daha çok paylaşması, fikir alışverişinde bulunması şaşırtıcı değildir. Benzer şekilde sorunların anne baba ile paylaşılması, kurulan iletişimin sağlıklı olması ve ebeveynin düşüncelerinin ergen

tarafından önemseniyor olması, ergen ebeveyn çatışmasını minimize ediyor ve ebeveynlerin duygusal yakınlıklarının artmasına katkı sağlıyor olabilir.

Başa çıkma stratejileri aktif, kaçınan ve olumsuz alt boyutlarının sorunların paylaşıldığı kişi açısından farklılaştığı ortaya konmuştur. Buna göre, aktif başa çıkma alt boyutu puan ortalamaları, sorunlarını arkadaşları ile paylaşan ergenlerde, sorunlarını anne baba, anne baba kardeş, anne baba arkadaşları ile paylaşan ergenlere göre daha düşüktür. Kaçınan başa çıkma alt boyutu puan ortalamaları, sorunlarını anne baba kardeş ile paylaşan ergenlerde, sorunlarını arkadaş, kardeş ve arkadaş ile paylaşan ergenlere göre daha düşüktür. Olumsuz başa çıkma alt boyutu puan ortalamaları sorunlarını arkadaş ile paylaşan ergenlerde, sorunlarını anne baba, anne baba kardeş ile paylaşan ergenlere göre daha yüksektir. Demir (329), lise öğrencilerinin sosyal destek arama başa çıkma davranışlarının sorunların paylaşıldığı kişiye göre farklılık gösterdiğini belirtmiştir. Yıldırım ve Ekinci (330) üniversite öğrencileriyle yürüttükleri çalışmada sorunlarını ailesiyle paylaşanların stresle başa çıkma puanlarını, sorunlarını paylaşmayı tercih etmeyenlerden anlamlı düzeyde daha yüksek bulmuştur. Görüldüğü gibi, bireylerin sorunlarını paylaşarak aile desteğinden yararlanması stresli yaşam olaylarıyla mücadele etmelerine olumlu yönde katkıda bulunmaktadır (330). Araştırmanın bu bulgusu, ergenlik döneminde dahi ergenlerin sorunlarını paylaşma ve sorunla baş etmelerinde ailenin oldukça önemli bir kaynak işlevi görmeye devam ettiğine kanıt oluşturmaktadır. Sorunların anne baba kardeş gibi aile üyeleriyle paylaşılması, yalnızca arkadaşla paylaşılmasına göre daha olumlu başa çıkma stratejilerinin tercih edilmesine katkı sağlıyor gibi görünmektedir.

Sosyal problem çözme becerileri sorunların paylaşıldığı kişiler açısından ele alındığında, toplam ve kaçınmacı problem çözme alt boyutu açısından farklılık görülmüştür. Buna göre, sosyal problem çözme puan ortalamaları sorunlarını arkadaşları ile paylaşan ergenlerde; sorunlarını anne baba ve kardeşleri, anne baba ve arkadaşları ile paylaşan ergenlere göre daha düşüktür. Kaçınmacı problem çözme puan ortalamaları sorunlarını arkadaşları ile paylaşan ergenlerde; sorunlarını anne baba ve kardeşleri, anne baba ve arkadaşları ile paylaşan ergenlere göre daha yüksektir. Bu bulguyla benzer olarak Kürtüncü, Ergöl ve Demirbağ (331), erken ergenlerle yaptıkları çalışmada sorunlarını anne babalarıyla paylaşan ergenlerin problem çözme becerilerinin ve problem çözmeye yönelik güvenlerinin daha yüksek olduğunu ortaya

koymuştur. Seiffge-Krenke ve Becker-Stoll (202) de aktif başa çıkma stratejilerini daha çok kullanan ergenlerin, sorunlarını ebeveynlerine daha fazla danıştıklarını belirlemiştir. Bu araştırma bulgularının aksine Korkut (295)'un liseli ergenlerle yürüttüğü çalışmasının sonuçları, sorunlarını ana baba yerine arkadaş ya da diğer yetişkinlerle paylaşan ergenlerin problem çözme becerilerinin daha yüksek olduğuna işaret etmektedir. Diğer bazı araştırmalar lise (332) ve üniversite (333) öğrencilerinin problem çözme becerilerinin sorunların paylaşıldığı kişiye göre farklılık göstermediğine işaret etmektedir. Sorunlarını anne, baba, kardeş ve arkadaşları ile paylaşan ergenler, yetişkinlerin ve birbirlerinin problem çözme deneyimlerinden faydalanıyor olabilir. Sosyal problem çözme hem deneyimlerin aktif olarak aktarılmasıyla hem de gözlem yoluyla edinilir. Ebeveynin uygun pekiştirme stratejilerini kullanması ve ergenin kişisel deneyimleri bu becerilerin şekillenmesini sağlar. Ailenin sosyal problem çözmeye önemli bir kaynak işlevi görmesi çocuklarına rol model olmaları açısından oldukça önemlidir (334). Öte yandan, sorunlarını yalnızca arkadaşları ile paylaşan ergenler bu bilgi ve deneyimlerden etkin şekilde faydalanmadığı gibi, sorunu çözüme kavuşturmaya yönelik destekleyici bir tutumla da karşılaşmıyor olabilir. Benzer kaçınmacı davranış örüntüleriyle desteklenmek, daha işlevsel olmayan problem çözme yaklaşımlarına neden oluyor olabilir.

Yılmazlık sorunların paylaşıldığı kişi açısından incelendiğinde, puan ortalamalarında farklılık görüldüğü belirlenmiştir. Buna göre, yılmazlık puan ortalamaları sorunlarını anne baba, anne baba kardeş, anne baba arkadaş ile paylaşan ergenlerde; sorunlarını arkadaşları ile paylaşan ergenlere göre daha yüksektir. Ayrıca yılmazlık puan ortalamaları sorunlarını anne baba kardeş, anne baba arkadaş ile paylaşan ergenlerde; sorunlarını diğer yetişkinler ile paylaşan ergenlere göre daha yüksektir. Alan yazında yılmazlığı bu açıdan ele alan herhangi bir araştırma bulgusuna rastlanamamıştır. Bununla birlikte, yılmazlığın gelişimi aile desteğinden, aile kaynaklarından ve ortamından bağımsız değildir. Ergenler stres verici deneyimlere karşı güçlenebilmek adına kendileri için koruyucu nitelik taşıyan ailelerinden destek alabilirler. Bu durum yaşanan stresin hafifletilmesine veya önlenmesine katkıda bulunarak yılmazlığın gelişimini destekler (137).

5.7. Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Sonuçların Tartışılması

Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda belirlenen hipotezlere dayalı olarak araştırma değişkenleri arasındaki ilişkiler tartışılmaktadır.

Algılanan Akademik Başarı ve Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkilere Yönelik Sonuçların Tartışılması

Hatırlanacağı gibi, ergenlerin algıladıkları akademik başarıları 1-5 arasında (1=çok kötü, 5= çok iyi) beş grup şeklinde incelenmiştir. Yapılan analiz sonuçları anne ve baba duygusal erişilebilirliğinin, sosyal problem çözme becerisi ve alt boyutlarının, başa çıkma stratejilerinin ve yılmazlığın ergenlerin algıladığı akademik başarıya bağlı olarak farklılaştığına işaret etmiştir (bkz. Tablo 4.8).

Algılanan akademik başarının *ebeveyn duygusal erişilebilirliği* üzerindeki etkilerinin incelendiği araştırma sonuçları, daha yüksek anne ve baba duygusal erişilebilirliğinin daha yüksek okul başarısı ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu bulguların aksine Kesimalioğlu (152) ve Johnson (335) yaptıkları araştırmalarda, akademik başarı ve ebeveyn duygusal erişilebilirliği arasında anlamlı ilişkiler olmadığını ortaya koymuştur. Güroğlu (336) yaptığı çalışmada, kız ergenlerde daha yüksek saplantılı bağlanmanın daha düşük akademik başarı ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Ceylan (337) da çalışmasında ergenlerin ebeveyne bağlanmaları ve akademik başarılarının olumlu yönde ilişkili olduğunu bildirmiştir. Bu araştırmada da beklendiği gibi, ebeveynin çocuğuna karşı ilgili ve duyarlı olması, sorunları sıkıntıları ve üzüntülerinde destek olup, takdir etmesi ergenlerin akademik başarılarını, eğitim konusunda kendilerine olan güvenlerini destekleyen bir faktör olabilir.

Başa çıkma stratejileri değerlendirildiğinde akademik başarısı çok iyi olan ergenlerin aktif başa çıkma stratejisini, akademik başarısı orta düzeyde olanlara göre daha fazla kullandığı görülmüştür. Akademik başarısını orta düzeyde algılayan ergenlerin kaçınan başa çıkma stratejisini, akademik başarısı çok iyi olanlara göre daha fazla kullandığı belirlenmiştir. Bu bulguyla tutarlı olarak, Akıncı Gökdal ve Düşünceli (338) yaptıkları araştırmada akademik başarısını yüksek algılayan ergenlerin aktif başa çıkma tercihlerinin, düşük algılayanlarınsa olumsuz ve kaçınan başa çıkma tercihlerinin daha yüksek olduğunu bildirmiştir. Arsenio ve Loria (339)'nın araştırmada olumsuz başa çıkma daha düşük not ortalamasıyla ilişkilendirilirken,

olumsuz akademik duygular arttıkça olumsuz başa çıkma tercihi artmakta ve bu da genel not ortalamasını düşürmektedir. Ayrıca Sayın (340), üniversite öğrencileriyle yürüttüğü çalışmada daha yüksek akademik başarının olumlu yorumlamayla daha düşük akademik başarının davranışsal uzaklaşma ve olumsuz dini başa çıkma ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. En nihayetinde, akademik başarısı yüksek olan ergenlerin stresli yaşam olaylarıyla problem odaklı başa çıkması, stresin olası etkilerini azaltmak için çaba göstermesi şaşırtıcı değildir.

Algılanan akademik başarının *sosyal problem çözme* ile ilişkisinin incelendiği bu araştırmanın sonuçlarına göre, daha yüksek sosyal problem çözme becerisi daha yüksek okul başarısıyla ilişkilidir. Buna göre işlevsel problem yönelimi ile daha yüksek akademik başarının, işlevsel olmayan problem yönelimi ile daha düşük akademik başarının ilişkili olduğu söylenebilir. Bu bulguyu destekler nitelikte araştırmalar bulunmakla birlikte (örn., 242, 341, 342) tam tersine işaret eden araştırma sonuçları da ortaya konmuştur (örn., 343). Daha önce de sözü edildiği gibi problem çözme becerisi, bireyin kendisinin yönettiği bir süreç olup bilişsel ve davranışsal düzlemde ortaya çıkan tepkilerdir (54). Problemin çözümünde o döneme kadar geliştirilen sosyal ve bilişsel repertuarın etkin kullanımı oldukça önemli olduğundan ve bireylerin akademik başarıları, problem duruma daha fazla çözüm önerisi üretmekle ilişkili olduğundan (344) elde edilen bulgu beklendiktir.

Yılmazlık düzeyi akademik başarısını orta olarak algılayan ergenlerde, iyi ve çok iyi olarak algılayan ergenlere göre daha düşük olduğu bulunmuştur. Bu bulguyla tutarlı olarak yüksek düzeyde yılmazlık bildiren bireylerin akademik başarılarının da yüksek olduğunu ortaya koyan birçok araştırma bulunmaktadır (örn., 125, 152, 345, 346). Daha önce de söz edildiği gibi zekâ ve okul başarısı gibi durumlar yılmazlıkta bireysel koruyucu etmenlerdendir. Ergenler kendileri için kaygı verici, strese neden olabilecek zorlayıcı durumlarla karşı karşıya kalsalar da okul başarısı mücadele etmelerinde önemli bir destek sunabilir.

Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği ve Sosyal Problem Çözme Becerisi Arasındaki İlişkilere Yönelik Sonuçların Tartışılması

Ergen olumlu ve güvenilir, sınırların belirli olduğu ve özerkliğinin desteklendiği bir aile ikliminde, sorunlarını çözme fırsatı yakalamada ana babasının

tecrübe ve yardımına başvurmada daha elverişli bir konumda olabilir. Bu bağlamda bu araştırmada, anne baba duygusal erişilebilirliği ile sosyal problem çözme becerileri arasında olumlu yönde bir ilişki olacağı varsayılmış ve araştırma sonuçları bu hipotezi desteklemiştir. Benzer şekilde ergenlerin baba duygusal erişilebilirliği ile sosyal problem çözme becerileri arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Diğer bir deyişle, anne ve baba duygusal erişilebilirliği arttıkça ergenlerin sosyal problem çözme becerileri de artmaktadır.

Konuyla ilgili olarak alan yazında yapılan tarama sonucunda bu ilişkiyi inceleyen herhangi bir araştırma raporuna ulaşılamamıştır. Bununla birlikte, ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin boyutları (örn., düşmanca olmama/düşmanca duygular, müdahale etme/müdahaleci olmama) göz önüne alınarak ana baba-çocuk arasındaki bu türden ilişkilerle sosyal problem çözme becerisinin incelendiği araştırmaların yol gösterici olabileceği düşünülmüştür. Örneğin, Siu ve Shek (38) ergenlerin sosyal problem çözme becerisi ile aile işlevselliği (karşılıklılık, iletişim, çatışma ve uyum, ebeveyn kaygısı ve ebeveyn kontrolü) arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmalarında kaçınmacı problem çözme, probleme olumsuz yönelim ve dikkatsiz problem çözme ile ailenin iyi oluşu arasında olumsuz yönde; probleme olumlu yönelim ve akılcı problem çözme ile ailenin iyi oluşu arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Diğer bir çalışmada ebeveynden özerklik desteği algılayan erkek ergenlerin sosyal problem çözme becerilerinin arttığı, ebeveynden psikolojik kontrol algılayan kadın ergenlerin ise sosyal problem çözme becerilerinin azaldığı gösterilmiştir (39).

Ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin bağlanma kuramını temel aldığı düşünülürse, bağlanma ve sosyal problem çözme becerisi arasındaki ilişkinin ele alındığı araştırmalar da bu tez çalışmasının sonuçlarına ışık tutacaktır. Bununla ilişkili olarak, Zeyrek, Gençöz, Bergman ve Lester (198), 17-26 yaş aralığındaki bireylerde intihar, umutsuzluk, problem çözme ve bağlanma türleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmada, güvenli şekilde bağlanan katılımcıların problem çözme becerilerinin daha iyi olduğunu belirlemiştir. Araştırmalar bağlanma biçimlerinin sosyal problem çözme becerilerindeki önemini vurgulamaktadır (örn., 200). Arslan ve arkadaşları (200), güvenli bağlanma ile probleme olumsuz yaklaşma arasında anlamlı ve olumsuz yönde,

saplantılı bağlanma ile probleme olumsuz yaklaşma ve yapıcı problem çözme arasında anlamlı ve olumlu yönde ilişki olduğunu belirlemiştir.

Söz edilen araştırmalara ek olarak ana baba-çocuk iletişiminin sosyal problem çözme becerisiyle olumlu yönde ilişkisini ortaya koyan oldukça fazla araştırma bulunmaktadır (37, 293, 347-349). Tüm bu çalışmaların da gösterdiği gibi ana baba-çocuk arasındaki ilişkilerin sosyal yaşamdaki etkisi ergenlik döneminde de önemini korumaktadır. Bu bağlamda, özerk davranışlarının desteklendiği, aşırı kısıtlama ya da düşmanca tavırlara maruz kalmadığı, sorun çözme çabalarının cesaretlendirildiği olumlu bir aile ortamı ergenin iyi oluşuna, sorunların çözülebilir olduğuna dair inancına katkı sağlıyor ve olumlu problem yönelimi tercihlerinin artmasını destekliyor gibi görünmektedir.

Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği ve Başa Çıkma Stratejileri Arasındaki İlişkilere Yönelik Sonuçların Tartışılması

Gelişimin insan organizması ile çevresi arasındaki etkileşimin bir ürünüdür. Burada bahsedilen çevre kavramıysa tek ve yakın bir ortamla sınırlı değildir, birden fazla ortam arasındaki bağlantıları da içeren geniş bir kavramdır (31). Buna göre ergenin birincil çevresinde ve mikrosisteminde yer alan ebeveynleriyle olan ilişkisi ergenin diğer ortamlarını, işlevselliği ve stres verici olayları ele alış şekillerini de etkileyebilmektedir. Buradan hareketle bu araştırmada, anne-ergen ve baba-ergen duygusal erişilebilirliği ile ergenin başa çıkma stratejileri arasında bir ilişki olacağı varsayılmıştır. Öngörülen hipotez çerçevesinde ergenlerin anne duygusal erişilebilirliği ile aktif başa çıkmaları arasında olumlu yönde ve olumsuz başa çıkmaları ile olumsuz yönde anlamlı bir ilişki bulunduğu belirlenmiştir. Benzer olarak ergenlerin baba duygusal erişilebilirliği ile aktif başa çıkmaları arasında olumlu yönde ve olumsuz başa çıkmaları ile olumsuz yönde anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Öte yandan, anne baba duygusal erişilebilirliği ile kaçınan başa çıkma stratejileri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir.

Kesimalioğlu (152), bu araştırmanın sonuçlarına benzer olarak liseli ergenlerin anne baba duygusal erişilebilirlikleri ile aktif başa çıkmaları arasında olumlu yönde, olumsuz başa çıkmaları ile olumsuz yönde anlamlı ilişkiler olduğunu bildirmiştir. Çalışmamızın sonuçları ergenlik döneminde başa çıkma kavramını, ana baba tutumu,

ebeveyn desteği, aile iklimi ve bağlanma stilleri açısından ele alan araştırmaların sonuçları ile tutarlılık göstermektedir (rn., 203, 290, 350-352). Örneğin Yıldız (291), liseli ergenlerin stresle başa çıkma stratejilerini aile ilişkileri açısından incelediği araştırmasında, ebeveyn ergen ilişki niteliğinin (anne-baba açıklama, anne-baba olumlu ergen ilişkisi boyutları açısından) başa çıkma stratejileri ile olumlu yönde ilişkili olduğunu (sosyal destek arama ve problem çözme alt boyutu açısından) bildirmiştir. Benzer şekilde Güler (353), baba reddi algılayan ergenlerin stres verici durum karşısında sosyal destek arama, aktif sorun çözme, yatıştırıcı duygu düzenleme gibi başa çıkma stratejilerini daha az kullandıklarını ortaya koymuştur. Ergenin yaşamındaki stres verici olayların olumsuz etkilerini azaltmada aile desteğinin olduğu önemli olduğu göz önüne alındığında (354), ana babanın duyarlı, destekleyici ve güven verici bir ortam oluşturması günlük yaşamda strese neden olan olaylarda ergenin ebeveyn desteğine başvurmasını kolaylaştırıyor ve bu şekilde stres verici durumlarla daha iyi başa çıkmalarını sağlıyor olabilir. Bunun tersi durumla karşılaşan ergenler stres verici durumlarla aktif olarak başa çıkmaktan kaçınıyor ve daha olumsuz yaklaşımlar sergiliyor olabilir.

Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği ve Yılmazlık Arasındaki İlişkilere Yönelik Sonuçların Tartışılması

Ergenlerde yılmazlığın gelişimi açısından aile ortamının niteliği hem risk hem de koruyucu faktör işlevi görebilir. Ebeveyn sıcaklığı, yüreklendirici tutumlar, destek eylemleri, aile içi uyum ve bakım, çocuğa olan inanç, suçlayıcı olmayan tavırlar ergenin yaşamındaki stres verici durum ve olaylarda koruyucu rol oynayabilir (355-358). Bu bağlamda bu araştırmada, anne baba duygusal erişilebilirliği ile yılmazlık arasında ilişki olacağı varsayılmıştır. ngrlen hipotez çerçevesinde ergenlerin anne duygusal erişilebilirliği ile yılmazlıkları arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki bulunduğu belirlenmiştir. Benzer olarak ergenlerin baba duygusal erişilebilirliği ile yılmazlıkları arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Diğer bir deyişle, anne ve baba duygusal erişilebilirliği arttıkka ergenlerin yılmazlığı da artmaktadır.

Alan yazında sınırlı olmakla birlikte ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile yılmazlık arasındaki ilişkinin ele alındığı araştırmalara rastlanmaktadır (151, 152,

206). Dahası bu araştırmaların sonuçları, çalışmamızın sonuçlarıyla tutarlı olarak anne ve baba duygusal erişilebilirliği ile yılmazlık arasında olumlu yönde anlamlı ilişki olduğuna işaret etmektedir. Örneğin Yüksel (206), ergenlerin yılmazlık düzeyleri ile aile işlev ve iletişim kalıpları arasındaki ilişkiyi incelemiş, aile işlevleri ile (sorun çözme, iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterebilme, davranış kontrolü, roller, genel fonksiyonlar) ergenlerin yılmazlıkları arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki olduğunu; aile içinde diyalog yönlü iletişimle ergenlerin yılmazlıkları arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki bulunduğunu bildirmiştir. Ayrıca ebeveynden algılanan duygusal istismar (rn., reddetme, duygusal tepkide bulunmayı reddetme, yalnız bırakma, korkutma) ile yılmazlık arasında olumsuz yönde anlamlı ilişkiler olduğunu gösteren araştırma bulguları da bulunmaktadır (359, 360). Ergenlik dönemi, gelişimsel özelliği gereği duyarlı rehberlere ihtiyaç duyulan bir evredir. Bu bağlamda ebeveynin duygusal olarak erişilebilir olmasının, ergenin ihtiyaçlarına doyurucu ve tutarlı yanıtlar verip destek sunmasının yılmazlık üzerinde önemli ve olumlu bir etkisi olduğu düşünülebilir. Ebeveyn, kardeş gibi mikrosistem kaynaklarından stresli yaşam durumlarında duygusal destek almak ya da aile bağlarının sevgi temelinde dayanması ergenin ruh sağlığında koruyucu bir rol oynayarak yılmazlığın yükselmesini sağlıyor gibi görünmektedir.

Sosyal Problem zme Becerisi ve Başa ıkma Stratejileri Arasındaki İlişkilere Yönelik Sonuçların Tartışılması

Bireylerin sosyal problemlerin çözümünü ele alış Őekilleri günlük yaşamda karşılaştıkları zorluklara yönelik yaklaşımlarını ve bu zorluklarla başa ıkma Şekillerini etkileyebilir. Bu bağlamda bu araştırmada, sosyal problem çözme becerileri ile başa çıkma stratejileri arasında ilişki olacağı varsayılmıştır. ngrlen hipotez çerçevesinde sosyal problem çözme becerisi ile aktif başa çıkma arasında olumlu yönde, kaçınan ve olumsuz başa çıkma arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca aktif başa çıkma ile olumlu ve akılcı problem çözme arasında olumlu yönde; olumsuz, dikkatsiz ve kaçınmacı problem çözme arasında olumsuz yönde anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir. Kaçınan ve olumsuz başa çıkma ile olumsuz, dikkatsiz ve kaçınmacı problem çözme arasında olumlu yönde anlamlı

ilişkiler bulunurken; olumsuz başa çıkma ile olumlu ve akılcı problem çözme arasında olumsuz yönde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur.

Alan yazında ergenlik döneminde başa çıkma stratejileri ve sosyal problem çözme becerisini ele alan oldukça sınırlı sayıda araştırma raporuna rastlanmıştır. Buna göre, Gülen (361), ergenlik döneminde siber zorbalıkla başa çıkma ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında yardım arama ve mücadele etme ile probleme aceleci, değerlendirici, düşünen, kaçınan, kendine güvenli ve planlı yaklaşım arasında olumsuz yönde anlamlı ilişkiler olduğunu bildirmiştir. Benzer şekilde Parto ve Besharat (26), ergenlik döneminde problem çözme becerileri ile işlevsel başa çıkma arasında olumlu yönde, işlevsel olmayan başa çıkma ile olumsuz yönde anlamlı ilişkiler olduğunu rapor etmiştir. Üniversite örneklemeyle yürütülen diğer bir çalışmada (362) ise stres verici durumların çözülemez olduğuna yönelik inancı olan bireylerin mevcut sorunu çözmeye çalışmaktan çok kaçınma olasılıklarının daha yüksek olduğu, problemin kendiliğinden ortadan kalkacağını umdukları ve sorunlar için kendilerini suçladıkları ortaya konulmuştur. Dolayısıyla günlük yaşamdaki stres verici durumlarla başa çıkarken işlevsel olmayan yolların tercih edilmesi, problemlerden kaçınmaya ya da problemlere olumsuz yaklaşıma neden oluyor olabilir. Ayrıca problem çözenin de bir başa çıkma stratejisi olduğu göz önüne alındığında, stres verici durumlarla aktif olarak başa çıkan ergenlerin olumlu problem yönelimlerinin ve akılcı problem çözme yaklaşımlarının yüksek olması beklenebilir. Öte yandan sorunlarıyla baş ederken kaçınan veya olumsuz yaklaşım tercihinde bulunan ergenlerin, stres verici durumdan kurtulamamaya bağlı olarak olumsuz duygu deneyimleri artabilir. Bu sebeple sosyal problemleri daha esnek bir pencereden değerlendiremezken, soruna olumsuz bir yaklaşım göstermeleri, sorundan kaçınmaları ya da dikkatsiz davranmaları daha olası olacaktır.

Sosyal Problem Çözme Becerisi ve Yılmazlık Arasındaki İlişkilere Yönelik Sonuçların Tartışılması

Yılmazlığı yüksek olan kişiler karşılaştıkları sorunlar karşısında yılmadan mücadele edip etkili çözüm yolları üretmede daha başarılı gibi görünmektedir. Bu çalışmada da sosyal problem çözme becerileri ile yılmazlık arasında ilişki olacağı varsayılmıştır. Öngörülen hipotez bağlamında sosyal problem çözme becerileri ile

yılmazlık arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir. Sosyal problem çözenin alt boyutlarından probleme olumlu yönelme ve akılcı problem çözme ile yılmazlık arasında olumlu yönde; probleme olumsuz yönelme, dikkatsiz ve kaçınmacı problem çözme arasında olumsuz yönde anlamlı ilişkiler olduğu saptanmıştır.

Akdoğan (363), lise öğrencilerinin yılmazlık, öznel iyi oluş ve sorun çözme becerilerini incelediği araştırmasında yılmazlığın tüm alt boyutlarının sorun çözme ile olumlu yönde ilişkili olduğunu belirtmiştir. Üniversite örnekleminde yapılan araştırma sonuçları da benzer bulgulara işaret etmekte, yılmazlık sosyal problem çözme becerisiyle olumlu bir ilişki göstermektedir (43, 44, 364, 365, 366). Problemlerin etkin çözümü için probleme olumlu yönelmek ve akılcı problem çözme yaklaşımları kullanmak gerekmektedir. Yılmaz bireyler bir problemle karşılaştıklarında probleme olumsuz yaklaşmak ya da problem durumdan kaçınmak yerine problemi çözene kadar etkin bir şekilde mücadele ediyor, alternatif yollar üretip sorunu ortadan kaldırmaya çalışıyor olabilirler (örn., 365, 367). Ayrıca ergenler problem durumunu olumlu bir deneyim ve fırsat olarak algılayabilmek için daha esnek düşünce yapılarına gereksinim duyuyor olabilir. Dolayısıyla esnek düşünen ergenlerin sosyal problem çözme becerilerinin yüksek olmasının beklendiği bir durum olduğu düşünülmektedir.

Başa Çıkma Stratejileri ve Yılmazlık Arasındaki İlişkilere Yönelik Sonuçların Tartışılması

Ergenlik dönemi gelişimsel özelliği gereği stres kaynaklarının çeşitlendiği bir dönemdir. Stres verici durumlarla sık sık karşılaşan ergenler daha uyumlu sonuçlara ulaşabilmek için daha esnek düşünebilir (368). Bu kapsamda bu çalışmada başa çıkma stratejileri ve yılmazlık arasında bir ilişki olacağı öngörülmüştür. Öne sürülen hipotez bağlamında yılmazlık ile aktif başa çıkma arasında olumlu yönde; olumsuz ve kaçınan başa çıkma arasında olumsuz yönde anlamlı ilişkiler olduğu saptanmıştır.

Kurt Ulucan (369), ebeveyni boşanan ergenlerin benlik saygısı, başa çıkma davranışları ve psikolojik belirtileri arasındaki ilişkileri yılmazlığın aracı rolüyle incelediği çalışmasında ergenlerin aktif planlama ve dış yardım başa çıkma tarzlarıyla yılmazlıkları arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler olduğunu bildirmiştir. Kesimalioğlu (152) ve Güngüz (370)'ün araştırmaları da bu bulgularla paralellik

göstermektedir. Üniversite öğrencileri ile yürütülen bir araştırma sonuçlarına göre ise duygu odaklı başa çıkma tercihi yüksek olan katılımcıların yılmazlıkları görece daha düşük olarak belirlenirken görev odaklı başa çıkma tercihi yüksek olan katılımcıların yılmazlıkları görece daha yüksek olarak belirlenmiştir (371). Görüldüğü üzere ergen için sorun kaynağı olarak algılanan ve başa çıkılması gereken durumlarla aktif olarak baş eden ergenlerin yılmazlıkları da daha yüksek olmaktadır. Bu türden deneyimlerle karşı karşıya kalmak zamanla daha geniş kapsamlı düşünmeyi, sorunların başa çıkılabilir olduğunu görmek de diğer sorunlarda benzer bir yaklaşımda bulunmalarını destekliyor olabilir.

5.8. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği ve Sosyal Problem Çözme Becerisi Arasındaki İlişkide Yılmazlığın Rolüne Yönelik Sonuçların Tartışılması

Araştırmada önerilen kuramsal model bağlamında, ana baba duygusal erişilebilirliğinin yılmazlık üzerinden ergenin sosyal problem çözme becerisi üzerindeki rolleri değerlendirilmiştir. Ergenlerin sosyal problem çözme becerileriyle ilgili olarak bu araştırmada, yılmazlığın ebeveyn duygusal erişilebilirliği ve ergenlerin sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkide aracı rol oynayacağı öne sürülmüştür.

Aracı rolün ele alındığı sonuçlar, yılmazlığın ana baba duygusal erişilebilirliği ve sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkide aracılık rolünün anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Diğer bir deyişle, ebeveyn duygusal erişilebilirliği arttıkça ergenler daha yüksek yılmazlık bildirmekte ve sırasıyla sosyal problemlerini daha etkili bir biçimde çözmektedir. Bu bulgu, yılmazlığın aracı rolüyle ilgili olan araştırma hipotezini doğrulamaktadır. Alan yazın taraması sonucunda ebeveyn duygusal erişilebilirliği ve sosyal problem çözme becerisi arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkide yılmazlığın aracı rolünü ele alan herhangi bir araştırma raporuna ulaşılamamıştır. Bu sebeple sonuçlar, ilgili kuramsal arka plan ve çalışmalar çerçevesinde tartışılmıştır. Elde edilen bulgular, ebeveynini duygusal olarak erişilebilir bulan ergenlerin daha yüksek oranda yılmazlık bildirmeleriyle ilişkili olduğunu ortaya koyan araştırma sonuçlarıyla paraleldir (örn., 151-153, 372, 373). Benzer şekilde araştırmanın sonuçları yılmazlığın yüksek olmasının, düşük olmasına kıyasla daha olumlu sosyal problem çözme yönelimiyle ilişkili olduğuna işaret eden araştırma bulgularıyla

tutarlılık göstermektedir (örn., 365, 374, 375). Örneğin, Li, Eschenauer ve Persaud (44), sosyal destek arayışının ve yılmazlığın problem çözme becerilerine doğrudan katkıda bulunduğunu ortaya koymuştur.

Pinkerton ve Dolan (367)'in ergenlerin sosyal destekten yararlanma durumları ve yılmazlıkları arasında bağlantı olduğunu açıklamak amacıyla önerdikleri kavramsal model, yılmazlığı yüksek olan ergenlerin hem beklenmedik büyük krizlere hem de günlük yaşamdaki streslere daha kolay çözüm bulabildiklerini vurgulamaktadır. Bu kavramsal modele göre bu türden bir yılmazlığın oluşabilmesi, ergenlerin aileleri ya da diğer sosyal bağlantılar tarafından iyi desteklenmeleriyle mümkündür. Bu etkili içsel ve dışsal sosyal destek kaynakları karşılıklı olarak birbirini beslemekte ve yetişkinliğe geçişteki olası sorunları çözebilmeye olanak tanımaktadır. Bu doğrultuda mevcut araştırma bulguları Pinkerton ve Dolan'ın kavramsal modeliyle tutarlılık göstermektedir.

Sosyal problem çözme becerisi ile ilgili alan yazın ve yaklaşımlar ergenin aile ortamına ilişkin bağlamların sosyal problem çözme becerilerini yordadığına ilişkin kanıtlar ortaya koymaktadır (örn., 37, 299, 376). Benzer şekilde yılmazlığın gelişiminin ailede başladığı ve aile desteğinin ergenin yılmazlığı üzerinde birincil öneme sahip olduğu ileri sürülmektedir (134, 377). Sonuç olarak, araştırmanın kendine özgü bulgusu ve alan yazındaki benzer çalışmalar göz önüne alındığında ebeveynin duyarlı olması, düşmanca ve müdahaleci olmaması, çevresini yapılandırması ergenin yılmazlığını geliştirip yaşamındaki günlük sorunlara daha olumlu yönelmelerini sağlaması açısından önemli bir koruyucu etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Elde edilen sonuçlar, ebeveynin duygusal olarak erişilebilir olmasının ve yılmazlığın ergenin sosyal problem çözme becerileri üzerinde etkili olabildiğine işaret etmesi bakımından önemli görülmektedir. Özetle, etkili sosyal problem çözme becerisine sahip ve yılmazlığı yüksek çocuklar yetiştirebilmek adına anne ve babaların çocukları için duygusal olarak erişilebilir olması gerektiği, dolayısıyla SPÇ'nin hem ebeveynlik uygulamaları hem de ergenin bireysel özellikleri açısından ele alınması gerektiği söylenebilir. Alan yazında ergenlik döneminde bu ilişkileri aynı modelde aracı etkiler üzerinden ele alan bir araştırma raporuna rastlanmadığından, bu araştırmanın boşluğu doldurmaya, mevcut bilgi ve bulguları genişletmeye katkıda bulunduğu düşünülmüştür.

5.9. Başa Çıkma Stratejileri ve Sosyal Problem Çözme Becerisi Arasındaki İlişkide Yılmazlığın Rolüne Yönelik Sonuçların Tartışılması

Araştırmada önerilen kuramsal model bağlamında, başa çıkma stratejilerinin yılmazlık üzerinden ergenin sosyal problem çözme becerisi üzerindeki rolleri değerlendirilmiştir. Ergenlerin sosyal problem çözme becerileriyle ilgili olarak bu araştırmada, yılmazlığın başa çıkma stratejileri ve ergenlerin sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkide aracı rol oynayacağı öne sürülmüştür.

Aracı rolün ele alındığı sonuçlar yılmazlığın, başa çıkma stratejileri alt boyutlarından aktif başa çıkma ile sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkide aracılık rolünün *kısmi* olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Diğer bir deyişle, aktif başa çıkma tercihi arttıkça ergenler daha yüksek yılmazlık bildirmekte ve sonrasında daha yüksek düzeyde sosyal problem çözme becerisine sahip olmaktadır. Alan yazın taraması sonucunda başa çıkma stratejileri ve sosyal problem çözme becerisi arasındaki ilişkide yılmazlığın aracı rolünü ele alan herhangi bir araştırma raporuna ulaşılamamıştır. Bununla birlikte, elde edilen bulgular aktif başa çıkma tercihi fazla olan ergenlerin daha yüksek oranda yılmazlık bildirmeleriyle ilişkili olduğunu ortaya koyan araştırma sonuçlarıyla paraleldir (örn., 369, 378). Compas, Malcarne ve Fondacaro (379)'nun yaptıkları araştırma başa çıkmanın yılmazlıkta hem risk hem de koruyucu bir etmen olabileceğine işaret etmektedir. Yılmazlığı yüksek olan bireylerin problem çözme becerilerinin yüksek olduğunu ve problem çözmeye yönelik olarak kendilerine güvendiklerini öne sürülmektedir (380). Gerçekten de stres verici durumlarla başa çıkan ve sorunlar karşısında yılmadan mücadele eden bireyler problemlerini çözüme kavuşturmada daha fazla çaba göstermekte ve daha başarılı görünmektedir (örn., 364, 381).

Yapılan analizler, yılmazlığın başa çıkma stratejileri alt boyutlarından olumsuz başa çıkma ile sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkide aracılık rolünün *kısmi* olarak anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Yani olumsuz başa çıkma tercihi arttıkça ergenler daha düşük yılmazlık bildirmekte ve sonrasında işlevsel olmayan sosyal problem çözme becerilerine sahip olmaktadır. Thompson ve arkadaşları (382), üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada başa çıkma strateji tercihlerinin yılmazlığı etkilediğini ortaya koymuştur. Çalışmanın bu bulgusuyla benzer olarak, Kesimalioğlu (152) olumsuz başa çıkma ile yılmazlık arasında olumsuz yönde anlamlı ilişkiler

olduğunu belirlemiştir. Yılmazlık yükseldikçe problem çözme becerisi de artmaktadır (43). Stres verici duruma olumsuz yaklaşmak ve bu durumdan kurtulamamak ergenlerin beklenmedik koşullara ve güçlüklerle uyum sağlamalarını zorlaştırıyor ve sorunları çözerken işlevsel olmayan yolları tercih etmelerine neden oluyor gibi görünmektedir. Aracılık analizi sonuçlarına göre, yılmazlığın, aktif ve olumsuz başa çıkma ile sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkide kısmi aracı etkisinin olması, sosyal problem çözme becerileri üzerinde başa çıkma ve yılmazlığın yanı sıra başka değişkenlerin de etkili olabileceğini göstermektedir.

Son olarak, kaçınan başa çıkma stratejisinin sosyal problem çözme becerileriyle arasındaki ilişkide yılmazlığın aracı rolünün anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Bu araştırmanın bulgularına göre, yılmazlık ve kaçınan başa çıkma arasında; sosyal problem çözme ve kaçınan başa çıkma arasında olumsuz yönde anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalarda da benzer örüntüler olduğu görülmektedir (örn. 152, 371). Mevcut araştırmanın sonuçları bu bulguları desteklemekle birlikte, alan yazında burada ele alınan aracı analizleri karşılaştıracak araştırma raporları bulunmadığı için karşılaştırma yapmak mümkün olmamıştır. Stresli yaşam olaylarıyla kaçınarak baş eden ergenlerin yılmazlığının da görece daha düşük olacağı ve bunun da sosyal problem çözme becerilerinde işlevsel olmayan yönelimleri artıracığı öngörülse de, kaçınan başa çıkma stratejileri ile sosyal problem çözme becerisi arasındaki ilişkilerin yılmazlık üzerinden açıklanamayacağı tespit edilmiştir. Aracı etkinin anlamlı olmaması bu araştırmada ele alınmayan başka değişkenlerden kaynaklanıyor olabilir. Özetle, bu çalışmada ergenlerin aktif ve olumsuz başa çıkmalarıyla, yılmazlığın sosyal problem çözme becerisinin gelişimi üzerinde etki sahibi olan bir etmen olduğu kabul edilmiştir.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Ergenlerin sosyal problem çözme becerisinin ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri ve yılmazlık bağlamında incelenmesi amaçlanarak yürütülen bu araştırmada elde edilen sonuç ve öneriler derlenerek aşağıda sunulmuştur.

Sınırlılıklar ve Öneriler

Mevcut araştırma, daha önceki araştırmalardan farklı olarak anne babanın duygusal olarak erişilebilir algılanmasının ve başa çıkmanın, sosyal problem çözme becerisi üzerindeki doğrudan etkilerini ve yılmazlık aracılığıyla olan ilişkilerini hem erken hem de orta ergenlik döneminde bir arada ele alan ilk araştırma olma niteliğini taşımaktadır. Bununla beraber, bu araştırma birtakım sınırlılıklar içermekte ve sonuçlar yorumlanırken bu sınırlılıkların göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu bağlamda bu kısımda öncelikle araştırmanın sınırlılıklarına ve bu konuda yapılacak olan araştırmalarda bu sınırlılıkların giderilmesine yönelik önerilere, sonrasında da uygulamaya yönelik önerilere yer verilmektedir.

İlk olarak, bu araştırma ilişkisel tarama yöntemiyle yürütülmüştür. Bu sebeple değişkenler arasındaki ilişkilerde neden-sonuç ilişkisinden söz edilememekte, bu ilişkilerin iki yönlü olarak yorumlanabileceği unutulmamalıdır.

Araştırmada ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin doğrudan ve yılmazlık aracılığıyla sosyal problem çözme becerisi üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Bilindiği gibi, ergenlik döneminde akran ilişkilerinin sıklığı artmakta ve niteliği değişebilmektedir. Ayrıca ebeveynle olan ilişkiler akranlarla olan ilişkileri de etkileyebilmektedir. Bu sebeple hem ebeveyn duygusal erişilebilirliği hem de akran desteğinin benzer bir modelde sınanmasının ergenin sosyal problem çözme becerileri hakkında daha geniş bir bilgiye sahip olmamızı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın sınırlılıklarından bir diğeri elde edilen ölçümlerin yalnızca ergen bildirimine dayanması ile ilişkilidir. Bu sebeple ileride yapılacak araştırmalarda, hem ergenin kendini bildirimine hem de akranlarının bildirimine başvurulmasının araştırmayı güçlendirebileceği düşünülmektedir.

Bununla birlikte araştırma sonuçları ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin yüksek olmasının daha yüksek yılmazlıkla ve bunun da daha işlevsel sosyal problem

çözme becerileri ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda sosyal problem çözme becerisinin geliştirilmesine yönelik müdahale programlarında anne baba duygusal erişilebilirliğini göz önüne alan uygulamalar planlanabilir.

Araştırmada erken ergenlikten orta ergenliğe doğru sosyal problem çözme becerilerinin düşüş gösterdiği görülmüştür. Bu sebeple erken ergenlik yıllarından başlayarak sosyal problem çözme becerilerinin hem aile hem de okul bağlamında desteklenmesine yönelik yapılan çalışmalar, işlevsel olmayan problem çözme becerilerinin yaşla birlikte artmasının önüne geçebilir.

Çalışmada, sorunlarını anne babalarıyla paylaşan ergenlerin arkadaşlarıyla paylaşanlara göre ebeveyn duygusal erişilebilirliklerinin, aktif başa çıkma strateji tercihlerinin, yılmazlık ve işlevsel sosyal problem çözme becerilerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Görüldüğü gibi ergenlik döneminde ebeveynle olan paylaşımlar ergenin davranışsal ve bilişsel repertuarına oldukça önemli bir destek sağlamaktadır. Bu sebeple aile içi iletişimin desteklenmesine yönelik olarak ebeveynler için eğitim gibi destek hizmetleri sunulabilir.

Bu araştırmada akademik başarısını düşük olarak algılayan ergenlerin probleme olumsuz yönelmelerinin, dikkatsiz ve kaçınmacı problem çözmelerinin daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Bununla birlikte sonuçlar anne duygusal erişilebilirliği yüksek olan ergenlerin algıladıkları akademik başarının daha yüksek olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla ergenlik döneminde akademik başarısını düşük olarak algılayan ergenlerin bu konuda doğrudan veya anne duygusal erişilebilirliği üzerinden teşvik edilmesine yönelik programlar ve projeler geliştirilebilir.

Çocukla çalışan tüm meslek grupları, çalıştıkları kurum ve birimlerde ergenlerin sosyal problem çözme becerilerini belirlemeye ve desteklemeye yönelik olarak bu araştırma sonuçlarını referans alabilir ve farklı çalışmalar yapabilirler.

Çocukla çalışan tüm meslek grupları, ergenlik döneminde ebeveyn duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri, sosyal problem çözme becerileri ve yılmazlığın önemi ve desteklenmesi konusunda diğer meslek gruplarıyla iş birliği içinde çalışarak ailelere ve öğretmenlere gerekli rehberliği yapabilirler.

Sonuç

Mevcut çalışmada, erken ve orta ergenlerde sosyal problem çözme becerisinin, başa çıkma stratejileri ve ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile ilişkisinde yılmazlığın aracı rolü incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini 12-20 yaş aralığında Ankara’da öğrenim gören ortaokul ve lise öğrencileri oluşturmuştur. Katılımcılara, Genel Bilgi Formu, Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği, Ergenler İçin Başa Çıkma Ölçeği, Sosyal Problem Çözme Envanteri, Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği il müdürlüğünün onay verdiği ve idarecilerin belirlediği sınıflarda uygulanmıştır. Bu bağlamda, ele alınan değişkenlerin rollerine ilişkin kuramsal bir model önerilmiş ve ilişkiler bu model bağlamında betimsel (örn. MANOVA), ilişkisel (Pearson Momentler Çarpımı) ve aracı roller (PROCESS v4.1) üzerinden değerlendirilmiştir (bkz. Şekil 1).

Yapılan analizler neticesinde,

- *Anne duygusal erişilebilirliğinin* cinsiyet, gelişim evresi, anne baba öğrenim düzeyi, anne baba medeni durumu ve algılanan sosyoekonomik düzeye göre farklılık göstermediği; algılanan akademik başarı ve sorunların paylaşıldığı kişiye göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Buna göre,
 - Anne duygusal erişilebilirliği yüksek olan ergenlerin algılanan akademik başarısı da daha yüksektir.
 - Sorunlarını anne ve babaları ile paylaşan ergenlerin anne duygusal erişilebilirliği de daha yüksektir.
- *Baba duygusal erişilebilirliğinin* ise cinsiyet, gelişim dönemi ve anne baba öğrenim durumuna göre farklılık göstermediği; anne baba medeni durumu, algılanan sosyoekonomik düzey, algılanan akademik başarı ve sorunların paylaşıldığı kişiye göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Buna göre,
 - Anne babası evli olan ergenlerin baba duygusal erişilebilirliğinin daha yüksek olduğu ortaya konmuştur.
 - Sosyoekonomik düzeyini yüksek olarak algılayan ergenlerin baba duygusal erişilebilirlikleri de daha yüksektir.

- Baba duygusal erişilebilirliği yüksek olan ergenlerin akademik başarıları da daha yüksek olarak belirlenmiştir.
- Sorunlarını arkadaşları ile paylaşan ergenlerin baba duygusal erişilebilirliği puanları daha düşüktür.
- *Sosyal problem çözme becerisinin* ele alındığı sonuçlara göre, sosyal problem çözme becerisi gelişim evresi, anne baba öğrenim düzeyi, anne baba medeni durumu ve algılanan sosyoekonomik düzeye bağlı olarak farklılık göstermemekte; cinsiyet, algılanan akademik başarı ve sorunların paylaşıldığı kişiye bağlı olarak farklılık göstermektedir. Buna göre,
 - Kız ergenlerin probleme olumsuz yönelimlerinin erkek ergenlerinkine göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
 - Algılanan akademik başarıları yüksek olan ergenlerin sosyal problem çözme becerilerinin, probleme olumlu yönelmelerinin ve akılcı problem çözmelerinin de daha yüksek olduğu; akademik başarıları düşük olan ergenlerin probleme olumsuz yönelmelerinin, dikkatsiz ve kaçınmacı problem çözmelerinin ise daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
 - Sorunlarını arkadaşları ile paylaşan ergenlerin sosyal problem çözme becerilerinin daha düşük, kaçınmacı problem çözmelerinin daha yüksek olduğu ortaya konmuştur.
- *Başa çıkma stratejilerinin* alt boyutlarından aktif ve kaçınan başa çıkmanın cinsiyet, gelişim evresi, anne baba öğrenim düzeyi, anne baba medeni durumu ve algılanan sosyoekonomik düzeye göre farklılık göstermediği; algılanan akademik başarı ve sorunların paylaşıldığı kişiye bağlı olarak farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Buna göre,
 - Akademik başarılarını düşük olarak algılayan ergenlerin aktif başa çıkma tercihleri daha az; kaçınan başa çıkma tercihleri daha fazladır.
 - Sorunlarını arkadaşları ile paylaşan ergenlerin aktif başa çıkma tercihleri daha azdır.
 - Sorunlarını anne, baba ve kardeşleri ile paylaşan ergenlerin kaçınan başa çıkma tercihleri daha azdır.

- Olumsuz başa çıkmanın cinsiyet, anne baba öğrenim düzeyi, anne baba medeni durumu, algılanan akademik başarı ve algılanan sosyoekonomik düzeye göre farklılık göstermediği; gelişim evresi ve sorunların paylaşıldığı kişiye bağlı olarak farklılık gösterdiği ortaya konmuştur. Buna göre,
 - Orta ergenlik dönemindeki ergenlerin olumsuz başa çıkma tercihlerinin erken ergenlerden daha fazla olduğu belirlenmiştir.
 - Sorunlarını arkadaşları ile paylaşan ergenlerin olumsuz başa çıkma tercihleri de daha fazladır.
- *Yılmazlığın* incelendiği araştırma bulgularına göre, yılmazlık cinsiyet, anne baba öğrenim düzeyi, anne baba medeni durumu ve algılanan sosyoekonomik düzeye bağlı olarak farklılık göstermemekte; gelişim evresi, algılanan akademik başarı ve sorunların paylaşıldığı kişiye bağlı olarak farklılık göstermektedir. Buna göre,
 - Erken ergenlik dönemindeki ergenlerin yılmazlıkları orta ergenlik dönemindeki ergenlerden daha yüksektir.
 - Akademik başarısı yüksek olan ergenlerin yılmazlıkları daha yüksektir.
 - Sorunlarını arkadaşları ile paylaşan ergenlerin yılmazlıkları daha düşüktür.
- Ergenlerin yaşı probleme olumsuz yönelme, kaçınmacı problem çözme kaçınan ve olumsuz başa çıkma, anne baba duygusal erişilebilirliği ile ilişkiliyken; sosyal problem çözme toplam puan, probleme olumlu yönelme, dikkatsiz problem çözme, akılcı problem çözme, aktif başa çıkma ve yılmazlık ile ilişkili değildir. Buna göre,
 - Yaş arttıkça probleme olumsuz yönelme, kaçınmacı problem çözme, kaçınan ve olumsuz başa çıkma artmakta; anne ve baba duygusal erişilebilirliği azalmaktadır.
- Araştırma değişkenleri arasındaki ilişkilere göre, ergenlerin anne ve baba duygusal erişilebilirliği ile sosyal problem çözme becerileri olumlu yönde ilişkilidir.
- Anne ve baba duygusal erişilebilirliği, ergenlerin aktif başa çıkmalarıyla olumlu yönde, olumsuz başa çıkmalarıyla ise olumsuz yönde ilişkilidir. Öte

yandan, anne baba duygusal erişilebilirliği, kaçınan başa çıkma stratejileri ile ilişkili değildir.

- Ergenlerin anne ve baba duygusal erişilebilirliği ile yılmazlıkları olumlu yönde ilişkidir.
- Sosyal problem çözme becerisi ile aktif başa çıkma olumlu yönde, kaçınan ve olumsuz başa çıkma olumsuz yönde ilişkilidir. Ayrıca aktif başa çıkma ile olumlu ve akılcı problem çözme olumlu yönde; olumsuz, dikkatsiz ve kaçınmacı problem çözme olumsuz yönde ilişkilidir.
- Sosyal problem çözme becerileri ile yılmazlık olumlu yönde ilişkilidir.
- Yılmazlık ile aktif başa çıkma olumlu yönde; olumsuz ve kaçınan başa çıkma olumsuz yönde ilişkilidir.
- Ergenlerin anne ve baba duygusal erişilebilirliği arttıkça sosyal problem çözme becerileri de artmaktadır. Benzer şekilde anne ve baba duygusal erişilebilirliği arttıkça ergenlerin aktif başa çıkma stratejisi kullanımı artmakta, olumsuz başa çıkma stratejisi kullanımı azalmaktadır. Bununla beraber, anne ve baba duygusal erişilebilirliği arttıkça ergenlerin yılmazlığı da artmaktadır. Aktif başa çıkma stratejileri kullanımı arttıkça sosyal problem çözme becerisi artarken, olumsuz ve kaçınan başa çıkma stratejilerinin kullanımı arttıkça sosyal problem çözme becerisi azalmaktadır. Yılmazlık arttıkça sosyal problem çözme becerisi de artmaktadır.
- Son olarak bu araştırmada, yılmazlığın ana baba duygusal erişilebilirliği ve sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkide aracılık rolünün anlamlı olduğu ortaya konmuştur. Bununla birlikte, yılmazlığın başa çıkma stratejileri alt boyutlarından aktif ve olumsuz başa çıkma ile sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkide aracılık rolünün kısmi olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir.

7. KAYNAKLAR

1. O'Malley, P. M., ve Bachman, J. G. (1983). Self-esteem: Change and stability between ages 13 and 23. *Developmental Psychology*, 19(2), 257-268.
2. Yörükoğlu, A. (2018). *Çocuk ruh sağlığı* (36. Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.
3. Seiffge-Krenke, I. (1993). Coping behavior in normal and clinical samples: More similarities than differences?. *Journal of Adolescence*, 16(3), 285-303.
4. Bedel, A., ve Arı, R. (2011). Kişiler arası sorun çözme beceri eğitiminin yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin yapıcı problem çözme ve sürekli öfke düzeylerine etkisi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 1-10.
5. D'Zurilla, T. J., ve Chang, E. C. (1995). The relations between social problem solving and coping. *Cognitive Therapy and Research*, 19(5), 547-562.
6. D'Zurilla, T. J., ve Nezu, A. (1982). Social problem solving in adults. P. C. Kendall (Ed.), *Advances in cognitive-behavioral research and therapy: Vol 1.* (s. 201-274) içinde. Academic Press.
7. Mayeux, L., ve Cillessen, A. H. (2003). Development of social problem solving in early childhood: Stability, change, and associations with social competence. *The Journal of Genetic Psychology*, 164(2), 153-173.
8. Miller, S. E., Avila, B. N., ve Reavis, R. D. (2020). Thoughtful friends: executive function relates to social problem solving and friendship quality in middle childhood. *The Journal of genetic psychology*, 181(2-3), 78-94.
9. Temel, D. (2008). The role of perceived social problem solving, narcissism, self-esteem, and gender in predicting aggressive behaviors of high school students. Master's thesis. Ankara: Middle East Technical University.
10. Chang, E. C., D'zurilla, T. J., ve Sanna, L. J. (2009). Social problem solving as a mediator of the link between stress and psychological well-being in middle-adulthood. *Cognitive therapy and research*, 33, 33-49.
11. Reinecke, M. A., DuBois, D. L., ve Schultz, T. M. (2001). Social problem solving, mood, and suicidality among inpatient adolescents. *Cognitive Therapy and Research*, 25(6), 743-756.
12. Pollock, L. R., ve Williams, J. M. G. (2004). Problem-solving in suicide attempters; Problem-solving in suicide attempters. *Psychological Medicine*, 34(1), 163-167.
13. Frye, A. A., ve Goodman, S. H. (2000). Which social problem-solving components buffer depression in adolescent girls? *Cognitive Therapy and Research*, 24(6), 637-650.
14. Spirito, A., Hart, K., Overholser, J., ve Halverson, J. (1990). Social skills and depression in adolescent suicide attempters. *Adolescence*, 25(99), 543-552.
15. Heppner, P. P., ve Petersen, C. H. (1982). The development and implications of a personal problem-solving inventory. *Journal of Counseling Psychology*, 29(1), 66-75.
16. Scheier, L. M., Botvin, G. J., Diaz, T., ve Griffin, K. W. (1999). Social skills, competence, and drug refusal efficacy as predictors of adolescent alcohol use. *Journal of Drug Education*, 29(3), 251-278.
17. LeBlanc, M., Self-Brown, S., Shepard, D., ve Kelley, M. L. (2011). Buffering the effects of violence: communication and problem-solving skills as protective factors for adolescents exposed to violence. *Journal of Community Psychology*, 39(3), 353-367.

18. Blanchard-Fields, F., Jahnke, H. C., ve Camp, C. (1995). Age differences in problem-solving style: The role of emotional salience. *Psychology and Aging*, 10(2), 173-180.
19. Kaur, J., ve Gera, M. (2016). Study of problem solving ability of adolescents in relation to parenting styles and resilience. *International Journal of Psychology and Counselling*, 8(2), 8-12.
20. Amirkhan, J., ve Auyeung, B. (2007). Coping with stress across the lifespan: Absolute vs. relative changes in strategy. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 28(4), 298-317.
21. Heidrich, S. M., ve Denney, N. W. (1994). Does social problem solving differ from other types of problem solving during the adult years?. *Experimental Aging Research*, 20(2), 105-126.
22. Deniz, M. E., Arslan, C., ve Hamarta, E. (2002). Lise öğrencilerinin problem çözme becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 31(31), 374-389.
23. Sarıkaya, N. (2019). *Ergenlerde kişilerarası problem çözmenin bilişsel esneklik ve öz anlayış açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
24. Demirci Danışık, N. (2005). *Ergenlerin sürekli öfke-öfke ifade tarzları ile problem çözme becerileri arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
25. Arslan, Y. (2009). *Lise öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek ile sosyal problem çözme arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
26. Parto, M., ve Besharat, M. A. (2011). Mindfulness, psychological well-being and psychological distress in adolescents: Assessing the mediating variables and mechanisms of autonomy and self-regulation. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 30(2011), 578-582.
27. Şeker, E. (2017). *Ergenlerde risk alma davranışlarında akran ve aile ilişkileri ile problem çözme becerisinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. İzmir: Ege Üniversitesi.
28. Yılmaz, M. (2019). *Ergenlerde risk alma davranışının bağlanma stilleri ve sosyal problem çözme açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
29. Yılmaz, A. S. (2020). *Ergenlerde kişilerarası problem çözme ve ergen boyun eğciliği arasındaki ilişki: Anne baba güvenli üs aracı rolü*. Doktora tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
30. Spotts, E. L., Neiderhiser, J. M., Hetherington, E. M., ve Reiss, D. (2001). The relation between observational measures of social problem solving and familial antisocial behavior: Genetic and environmental influences. *Journal of Research on Adolescence*, 11(4), 351-374.
31. Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge: Harvard University Press.
32. Sevil Gülen, Ö. (2019). *Interplay of parental involvement, school belonging, peer social support, and self-esteem in resilience of adolescents from low socioeconomic districts*. Doctoral thesis. Ankara: Middle East Technical University.

33. Zimmermann, P., Maier, M. A., Winter, M., ve Grossmann, K. E. (2001). Attachment and adolescents' emotion regulation during a joint problem-solving task with a friend. *International Journal of Behavioral Development*, 25(4), 331-343.
34. Çetinkale, E. (2006). 11.sınıf öğrencilerinin denetim odakları, problem çözme becerileri ve algılanan ana-baba tutumları arasındaki ilişkinin cinsiyet ve akademik alan değişkenleri açısından incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
35. Lai Kwok, S. Y., ve Shek, D. T. (2009). Social problem solving, family functioning, and suicidal ideation among Chinese adolescents in Hong Kong. *Adolescence*, 44(174).
36. Ay, T. R. (2015). *Lise öğrencilerinin anne-baba tutumlarının öğrencilerin sosyal problem çözme becerilerine ve depresyon düzeylerine etkisinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi.
37. Kennedy, M. G., Felner, R. D., Cauce, A., ve Primavera, J. (1988). Social problem solving and adjustment in adolescence: The influence of moral reasoning level, scoring alternatives, and family climate. *Journal of Clinical Child psychology*, 17(1), 73-83.
38. Siu, A. M., ve Shek, D. T. (2005). Relations between social problem solving and indicators of interpersonal and family well-being among Chinese adolescents in Hong Kong. *Social Indicators Research*, 71, 517-539.
39. Oslu, E. C. (2020). *Ergenin algıladığı psikolojik kontrol ve özerklik desteği ile gelişimsel sonuçları arasındaki ilişkilerin sosyal problem çözme becerileri açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Mersin: Toros Üniversitesi.
40. Biringen, Z. (2000). Emotional availability: Conceptualization and research findings. *American Journal of Orthopsychiatry*, 70(1), 104-114.
41. Emde, R. N., ve Easterbrooks, M. A. (1985). Assessing emotional availability in early development. W. K. Frankenburg, R. N. Emde, ve J. W. Sullivan (Ed.), *Early identification of children at risk: an international perspective* (s. 79-101) içinde. New York: Plenum Press.
42. Masten, A. S., Best, K. M., ve Garmezy, N. (1990). Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome adversity. *Development and Psychopathology*, 2(4), 425-444.
43. Diker Coşkun, Y., Garipağaoğlu, Ç., ve Tosun, Ü. (2014). Analysis of the relationship between the resiliency level and problem solving skills of university students. *Procedia-social and Behavioral Sciences*, 114, 673-680.
44. Li, M. H., Eschenauer, R., ve Persaud, V. (2018). Between avoidance and problem solving: Resilience, self-efficacy, and social support seeking. *Journal of Counseling and Development*, 96(2), 132-143.
45. Ahern, N. R. (2006). Adolescent resilience: An evolutionary concept analysis. *Journal of pediatric nursing*, 21(3), 175-185.
46. Eichorn, D. H., Hunt, J. V., ve Honzik, M. P. (1981). Experience, personality, and IQ: Adolescence to middle age. *Present and past in middle life/edited by Dorothy H. Erchorin[et al]*.
47. World Health Organization. (2006). Orientation programme on adolescent health for health care providers. İngilizce bildiri.
48. Kulaksızoğlu, A. (2004). *Ergenlik Psikolojisi* (6. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

49. Santrock, J. W. (2010). *Adolescence* (13. Baskı). New York: McGraw-Hill.
50. Salmela-Aro, K. (2011). Stages of adolescence. B. B. Brown ve M. J. Prinstein (Ed.), *Encyclopedia of adolescence* (s. 360-368) içinde. Italy, Academic Press.
51. Steinberg, L. (2016). *Adolescence* (11.baskı). New York: McGraw-Hill.
52. Hofmann, A. D., ve Greydanus, D. E. (1997). *Adolescent medicine* (3.baskı). Appleton and Lange.
53. D'Zurilla, T. J., ve Nezu, A. (1980). A study of the generation-of-alternatives process in social problem solving. *Cognitive Therapy and Research*, 4(1), 67-72.
54. D'Zurilla, T. J., Nezu, A. M., ve Maydeu-Olivares, A. (2004). Social problem solving: Theory and assessment. E. C. Chang, T. J. D'Zurilla, ve L. J. Sanna (Ed.), *Social problem solving: Theory, research, and training* (1. Baskı, s. 11-27) içinde. Washington, DC: American Psychological Association.
55. D'Zurilla, T. J., ve Nezu, A. M. (2010). Problem-solving therapy. K. S. Dobson (Ed.), *Handbook of Cognitive-Behavioral Therapies* (3. Baskı, s. 197-225) içinde. New York: The Guilford Press.
56. Heppner, P. P., ve Krauskopf, C. J. (1987). An information-processing approach to personal problem solving. *The counseling psychologist*, 15(3), 371-447.
57. D'Zurilla, T. J., ve Goldfried, M. R. (1971). Problem solving and behavior modification. *Journal of Abnormal Psychology*, 78(1), 107-126.
58. Spivack, G., ve Shure, M. B. (1989). Interpersonal cognitive problem solving (ICPS): A competence-building primary prevention program. *Journal of Prevention and Intervention in the Community*, 6(2), 151-178.
59. Shure, M. B. (2001). I can problem solve (ICPS): An interpersonal cognitive problem solving program for children. *Residential Treatment for Children and Youth*, 18(3), 3-14.
60. Rubin, K. H., ve Rose-Krasnor, L. (1992). Interpersonal problem solving and social competence in children. In *Handbook of social development* (s. 283-323). Springer, Boston, MA.
61. Rubin, K. H., ve Krasnor, L. R. (2014). Social-cognitive and social behavioral perspectives on problem solving. *Cognitive perspectives on children's social and behavioral development* (s. 9-76) içinde. Psychology Press.
62. Crick, N. R., ve Dodge, K. A. (1994). A review and reformulation of social information-processing mechanisms in children's social adjustment. *Psychological bulletin*, 115(1), 74-101.
63. Arı, M., ve Yaban, H. (2012). 9-11 yaşındaki çocukların sosyal problem çözme becerilerinde cinsiyet ve yaş farklılıkları. *Eğitim ve Bilim*, 37(164), 188-203.
64. D'zurilla, T. J., ve Nezu, A. M. (1990). Development and preliminary evaluation of the Social Problem-Solving Inventory. *Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 2(2), 156-163.
65. Nezu, A. M., Nezu, C. M., ve D'Zurilla, T. J. (2013). *Problem-solving therapy: A treatment manual*. Springer Publishing Company.
66. D'Zurilla, T. J., Maydeu-Olivares, A., ve Kant, G. L. (1998). Age and gender differences in social problem-solving ability. *Personality and individual differences*, 25(2), 241-252.

67. Sevim, S. A., Laçın, B. G. D., Önal, A. A., ve Avşar, V. (2019). Farklı yaşlardaki gençlerin benmerkezlilik eğilimleri ve akılcı olmayan inançlarının karşılaştırılması. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 52(3), 685-712.
68. Akat, M. (2020). *Ergenlerin kişilerarası problem çözme becerileri ile gelişimsel rehberlik ihtiyaçları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
69. Nguyen Cong, K., ve Nguyen Thi My, L. (2020). Development and psychometric properties of a social problem solving test for adolescents. *Journal of Rational-Emotive and Cognitive-Behavior Therapy*, 38(1), 76-95.
70. Feeney, J. A., Noller, P., ve Roberts, N. (1996). Emotion, attachment, and satisfaction in close relationships. In *Handbook of communication and emotion* (pp. 473-505). Academic Press.
71. Corrigan, P. W., Wallace, C. J., ve Green, M. F. (1992). Deficits in social schemata in schizophrenia. *Schizophrenia Research*, 8(2), 129-135.
72. Santrock, J. W. (2010). *Adolescence* (13. Baskı). New York: McGraw-Hill.
73. Spear, L. P. (2000). The adolescent brain and age-related behavioral manifestations. *Neuroscience and biobehavioral reviews*, 24(4), 417-463.
74. Ardila, A. (2008). On the evolutionary origins of executive functions. *Brain and cognition*, 68(1), 92-99.
75. Gurucharri, C., ve Selman, R. L. (1982). The development of interpersonal understanding during childhood, preadolescence, and adolescence: A longitudinal follow-up study. *Child Development*, 924-927.
76. Hauser, S. T., ve Bowlds, M. K. (1990). Stress, coping, and adaptation.
77. Herba, C., ve Phillips, M. (2004). Annotation: Development of facial expression recognition from childhood to adolescence: Behavioural and neurological perspectives. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(7), 1185-1198.
78. Larson, R., Csikszentmihalyi, M., ve Graef, R. (1980). Mood variability and the psychosocial adjustment of adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 9(6), 469-490.
79. Cooper, M. L., Shaver, P. R., ve Collins, N. L. (1998). Attachment styles, emotion regulation, and adjustment in adolescence. *Journal of personality and social psychology*, 74(5), 1380-1397.
80. Silk, J. S., Steinberg, L., ve Morris, A. S. (2003). Adolescents' emotion regulation in daily life: Links to depressive symptoms and problem behavior. *Child development*, 74(6), 1869-1880.
81. Steinberg, L. (2005). Cognitive and affective development in adolescence. *Trends in cognitive sciences*, 9(2), 69-74.
82. McMurran, M., Blair, M., ve Egan, V. (2002). An investigation of the correlations between aggression, impulsiveness, social problem-solving, and alcohol use. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 28(6), 439-445.
83. Evans, S. W., ve Short, E. J. (1991). A qualitative and serial analysis of social problem solving in aggressive boys. *Journal of abnormal child psychology*, 19(3), 331-340.
84. Quiggle, N. L., Garber, J., Panak, W. F., ve Dodge, K. A. (1992). Social information processing in aggressive and depressed children. *Child development*, 63(6), 1305-1320.

85. Lochman, J. E., ve Dodge, K. A. (1994). Social-cognitive processes of severely violent, moderately aggressive, and nonaggressive boys. *Journal of consulting and clinical psychology*, 62(2), 366-374.
86. Slaby, R. G., ve Guerra, N. G. (1988). Cognitive mediators of aggression in adolescent offenders: I. Assessment. *Developmental psychology*, 24(4), 580-588.
87. Wilson, K. G., Stelzer, J., Bergman, J. N., Kral, M. J., Inayatullah, M., ve Elliott, C. A. (1995). Problem solving, stress, and coping in adolescent suicide attempts. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 25(2), 241-252.
88. Schotte, D. E., ve Clum, G. A. (1987). Problem-solving skills in suicidal psychiatric patients. *Journal of consulting and clinical psychology*, 55(1), 49-54.
89. Rice, K. G., Herman, M. A., ve Petersen, A. C. (1993). Coping with challenge in adolescence: A conceptual model and psycho-educational intervention. *Journal of adolescence*, 16(3), 235-251.
90. Moos, R. H., ve Schaefer, J. A. (1993). *Coping resources and processes: Current concepts and measures*. L. Goldberger ve S. Breznitz (Ed.), *Handbook of stress: Theoretical and clinical aspects* (2. Baskı, s. 234–257) içinde. New York: The Free Press.
91. Lazarus, R. S. ve Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. New York: Springer Publishing Company.
92. Compas, B. E., Connor-Smith, J. K., Saltzman, H., Thomsen, A. H., ve Wadsworth, M. E. (2001). Coping with stress during childhood and adolescence: problems, progress, and potential in theory and research. *Psychological bulletin*, 127(1), 87-127.
93. D'Zurilla, T. J., ve Maydeu-Olivares, A. (1995). Conceptual and methodological issues in social problem-solving assessment. *Behavior therapy*, 26(3), 409-432.
94. Folkman, S. (1997). Positive psychological states and coping with severe stress. *Social Science and Medicine*, 45(8), 1207-1221.
95. Wechsler, B. (1995). Coping and coping strategies: a behavioural view. *Applied Animal Behaviour Science*, 43(2), 123-134.
96. Kıyak, S. (2021). *Ergenlerin sahip oldukları değerler ile suça karşı tutumları ve başa çıkma stratejileri arasındaki yordayıcı ilişkiler*. Yüksek lisans tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
97. Bridges, L. J. (2003). Coping as an element of developmental well-being. M. H. Bornstein, L. Davidson, C. L. M. Keyes, ve K. A. Moore (Eds.), *Well-being: Positive development across the life course* (s. 155–166) içinde. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
98. Suls, J., ve Fletcher, B. (1985). The relative efficacy of avoidant and nonavoidant coping strategies: a meta-analysis. *Health psychology*, 4(3), 249-288.
99. Endler, N. S., ve Parker, J. D. (1990). Multidimensional assessment of coping: a critical evaluation. *Journal of personality and social psychology*, 58(5), 844-854.
100. Mikulincer, M., ve Florian, V. (1996). Coping and adaptation to trauma and loss. M. Zeidner ve N. S. Endler (Eds.), *Handbook of coping: Theory, research, applications* (s. 554–572) içinde. John Wiley and Sons.

101. Billings, A. G., ve Moos, R. H. (1984). Coping, stress, and social resources among adults with unipolar depression. *Journal of personality and social psychology*, 46(4), 877.
102. Folkman, S., ve Lazarus, R. S. (1980). An analysis of coping in a middle-aged community sample. *Journal of Health and Social Behavior*, 21(3), 219-239.
103. Boekaerts, M. (1996). Coping with stress in childhood and adolescence. M. Zeidner ve N. S. Endler (Eds.), *Handbook of coping: Theory, research, applications* (s. 452–484) içinde. John Wiley and Sons.
104. Folkman, S., Lazarus, R. S., Gruen, R. J., ve DeLongis, A. (1986). Appraisal, coping, health status, and psychological symptoms. *Journal of personality and social psychology*, 50(3), 571-579.
105. Aldwin, C. M., ve Yancura, L. A. (2004). Coping and health: A comparison of the stress and trauma literatures. P. P. Schnurr ve B. L. Green (Eds.), *Trauma and health: Physical health consequences of exposure to extreme stress* (s. 99–125) içinde. American Psychological Association.
106. Lazarus, R. S. (1996). The role of coping in the emotions and how coping changes over the life course. *Handbook of emotion, adult development, and aging* (s. 289-306) içinde. Academic Press.
107. Mikulincer, M., ve Florian, V. (2003). Attachment style and affect regulation: Implications for coping with stress and mental health. *Blackwell handbook of social psychology: Interpersonal processes*, (s. 535-557) içinde.
108. Larsen, R. J., ve Prizmic, Z. (2004). Affect regulation. *Handbook of self-regulation: Research, theory, and applications* (s. 40-61) içinde.
109. Williams, K., ve McGillicuddy-De Lisi, A. (1999). Coping strategies in adolescents. *Journal of applied developmental psychology*, 20(4), 537-549.
110. Compas, B. E., Orosan, P. G., ve Grant, K. E. (1993). Adolescent stress and coping: Implications for psychopathology during adolescence. *Journal of adolescence*, 16(3), 331-349.
111. Frydenberg, E., ve Lewis, R. (1993). Boys play sport and girls turn to others: Age, gender and ethnicity as determinants of coping. *Journal of adolescence*, 16(3), 253-266.
112. Stern, M., ve Zevon, M. A. (1990). Stress, coping, and family environment: The adolescent's response to naturally occurring stressors. *Journal of Adolescent Research*, 5(3), 290-305.
113. Dusek, J. B., ve Danko, M. (1994). Adolescent coping styles and perceptions of parental child rearing. *Journal of Adolescent Research*, 9(4), 412-426.
114. Bird, G. W., ve Harris, R. L. (1990). A comparison of role strain and coping strategies by gender and family structure among early adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, 10(2), 141-158.
115. Halstead, M., Johnson, S. B., ve Cunningham, W. (1993). Measuring coping in adolescents: An application of the Ways of Coping Checklist. *Journal of Clinical Child Psychology*, 22(3), 337-344.
116. Copeland, E. P., ve Hess, R. S. (1995). Differences in young adolescents' coping strategies based on gender and ethnicity. *The Journal of Early Adolescence*, 15(2), 203-219.

117. Band, E. B., ve Weisz, J. R. (1988). How to feel better when it feels bad: Children's perspectives on coping with everyday stress. *Developmental Psychology*, 24(2), 247.
118. Ebata, A. T., ve Moos, R. H. (1991). Coping and adjustment in distressed and healthy adolescents. *Journal of applied developmental psychology*, 12(1), 33-54.
119. Kitano, M. K., ve Lewis, R. B. (2005). Resilience and coping: Implications for gifted children and youth at risk. *Roeper review*, 27(4), 200-205.
120. Tiet, Q. Q., Bird, H. R., Davies, M., Hoven, C., Cohen, P., Jensen, P. S., ve Goodman, S. (1998). Adverse life events and resilience. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 37(11), 1191-1200.
121. Werner, E. E. (1990). Protective factors and individual resilience. S. J. Meisels ve J. P. Shonkoff (Ed.), *Handbook of early childhood intervention*, (1.Baskı, s. 97-116) içinde. Cambridge University Press.
122. Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American psychologist*, 56(3), 227.
123. Koyuncu, Ö. (2015). *Ebeveyn kaybı yaşayan kişilerde psikolojik esneklik tepkisinin psiko-sosyal belirleyicileri: Kaybın koşulları, kişinin kendine, dünyaya, geleceğe yönelik algısı, algılanan sosyal destek ve başa çıkma stratejileri*. Yüksek lisans tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
124. Küçük, T. (2019). *Çocukluk çağı örseleyici yaşantıları: Geç ergenlik döneminde duygu düzenleme, psikolojik uyum ve sağlamlık*. Yüksek lisans tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
125. Çetinkaya, A., ve Bulut, S. S. (2019). Lise öğrencilerinde kendini toparlama gücü düzeyleri ve öznel iyi oluşu artırma stratejilerinin incelenmesi. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 9(55), 1053-1084.
126. Tanrıtanır, Z. (2020). *Ergenlerde psikolojik dayanıklılığın ailesel risk faktörleri ve koruyucu faktörler açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.
127. Garmezy, N. (1993). Children in poverty: Resilience despite risk. *Psychiatry*, 56(1), 127-136.
128. Rutter, M. (1990). Psychosocial resilience and protective mechanisms. J. Rolf, A. S. Masten, D. Cicchetti, K. H. Nüchterlein ve S. Weintraub (Ed.), *Risk and protective factors in the development of psychopathology* (1. Baskı, s. 181-214) içinde. Cambridge University Press.
129. Rutter, M. (2001). Psychosocial adversity: Risk, resilience and recovery. J. M. Richman ve M. W. Fraser (Ed.), *The context of youth violence: Resilience, Risk, and Protection* (1. Baskı, s. 13-41) içinde. Westport, CT: Praeger Publishers.
130. Fraser, M. W., Galinsky, M. J., ve Richman, J. M. (1999). Risk, protection, and resilience: Toward a conceptual framework for social work practice. *Social work research*, 23(3), 131-143.
131. Linqanti, R. (1992). Using community-wide collaboration to foster resiliency in kids: A conceptual framework (San Francisco, Western Regional Center for Drug-Free Schools and Communities, Far West Laboratory for Educational Research and Development). Far West Laboratory for educational research and development, 4-17.
132. Leipold, B., ve Greve, W. (2009). Resilience: A conceptual bridge between coping and development. *European Psychologist*, 14(1), 40-50.

133. Masten, A. S. (1994). Resilience in individual development: Successful adaptation despite risk and adversity. M. Wang ve E. Gordon (Eds.) içinde, Risk and resilience in inner city America: Challenges and prospects (pp. 3-25). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
134. Gizir, C. A. (2004). Academic resilience: An investigation of protective factors contributing to the academic achievement of eight grade students in poverty. Doctoral thesis. Ankara: Middle East Technical University.
135. Gürkan, Ü. (2006). Yılmazlık (YÖ): Ölçek geliştirme, güvenirlik ve geçerlik çalışması. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi , 39 (2), 45-74.
136. Goldstein, S., ve Brooks, R. B. (2005). Why study resilience?, Goldstein, S., ve Brooks, R. B. (Eds.) Handbook of resilience in children (s. 3-15) içinde. New York: Springer.
137. Rutter, M. (1987). Psychosocial resilience and protective mechanisms. American journal of orthopsychiatry, 57(3), 316-331.
138. Lee, J. H., Nam, S. K., Kim, A. R., Kim, B., Lee, M. Y., ve Lee, S. M. (2013). Resilience: a meta-analytic approach. Journal of counseling & development, 91(3), 269-279.
139. Coie, J. D., Watt, N. F., West, S. G., Hawkins, J. D., Asarnow, J. R., Markman, H. J., ve Long, B. (1993). The science of prevention: A conceptual framework and some directions for a national research program. *American Psychologist*, 48(10), 1013-1022.
140. Werner, E. E. (1989). High-risk children in young adulthood: A longitudinal study from birth to 32 years. *American Journal of Orthopsychiatry*, 59(1), 72-81.
141. Masten, A. S., ve Coatsworth, J. D. (1998). The development of competence in favorable and unfavorable environments: Lessons from research on successful children. *American Psychologist*, 53(2), 205-220.
142. Haase, J. E., Heiney, S. P., Ruccione, K. S., ve Stutzer, C. (1999). Research triangulation to derive meaning-based quality-of-life theory: Adolescent Resilience Model and instrument development. *International Journal of Cancer*, 83(S12), 125-131.
143. Gizir, C. (2007). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 113-128.
144. Garmezy, N. (1991). Resiliency and vulnerability to adverse developmental outcomes associated with poverty. *American behavioral scientist*, 34(4), 416-430.
145. Compas, B. E., ve Reeslund, K. L. (2009). Processes of risk and resilience during adolescence. R. M. Lerner ve L. Steinberg (Eds.) içinde. Handbook of adolescent psychology: Individual bases of adolescent development (s. 561-588). John Wiley and Sons Inc.
146. Petersen, A. C., ve Hamburg, B. A. (1986). Adolescence: A developmental approach to problems and psychopathology. *Behavior Therapy*, 17(5), 480-499.
147. Reivich, K., Gillham, J. E., Chaplin, T. M., ve Seligman, M. E. P. (2005). From Helplessness To Optimism: The Role Of Resilience In Treating And Preventing Depression In Youth. Goldstein, S., ve Brooks, R. B. (Eds.) Handbook of resilience in children (s. 223-238) içinde. New York: Springer.
148. Rutter, M. (1999). Resilience concepts and findings: Implications for family therapy. *Journal of family therapy*, 21(2), 119-144.

149. Er, G. (2018). Anne babası boşanmış ortaokul öğrencilerinin psikolojik sağlamlığının ailesel, kişisel ve sosyal faktörlerle modellenmesi. Doktora tezi. İzmir: Ege Üniversitesi.
150. Özer, R. (2019). *Ergenlik döneminde algılanan ebeveyn kabul reddi, duygu dışavurum ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi.
151. Eroğlu, B. B. (2019). *Ergenlerde ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile psikolojik sağlamlık: Duygu düzenlemenin aracı rolü*. Yüksek lisans tezi. Trabzon: Trabzon Üniversitesi.
152. Kesimalioğlu, H. (2021). Lise öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeyi, ebeveyn duygusal erişilebilirliği düzeyi ve stresle başa çıkma stratejilerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa.
153. Keskin, E. (2021). Son ergenlik dönemindeki bireylerde ebeveynin duygusal erişilebilirliği ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkide duygusal özerkliğin biçimlendirici rolünün incelenmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul: Işık Üniversitesi.
154. Cox, A., ve Rutter, M. Diagnostic appraisal and interviewing. Rutter, M. ve Hersov, L. (Eds.) *Child and adolescent psychiatry: Modern approaches* (2.Baskı, s. 233-248) içinde Blackwell Scientific Publications, Oxford.
155. Trapolini, T., Ungerer, J. A., ve McMahon, C. A. (2008). Maternal depression: Relations with maternal caregiving representations and emotional availability during the preschool years. *Attachment & Human Development*, 10(1), 73-90.
156. Biringen, Z., ve Easterbrooks, M. A. (2012). Emotional availability: concept, research, and window on developmental psychopathology. *Development and psychopathology*, 24(1), 1-8.
157. Mahler, M. S. (1963). Thoughts about development and individuation. *The psychoanalytic study of the child*, 18(1), 307-324.
158. Mahler, M. S., Pine, F., ve Bergman, A. (2002). *The psychological birth of the human infant: Symbiosis and individuation*. Antony Rowe Ltd, Eastbourne.
159. Biringen, Z., Derscheid, D., Vliegen, N., Closson, L., ve Easterbrooks, MA (2014). Emotional availability (EA): Theoretical background, empirical research using the EA Scales, and clinical applications. *Developmental review*, 34 (2), 114-167.
160. Ainsworth, M. D. S., Bell, S. M., ve Stayton, D. J. (1972). Individual differences in the development of some attachment behaviors. *Merrill-Palmer Quarterly of Behavior and Development*, 18(2), 123-143.
161. Bretherton, I. (2000). Emotional availability: An attachment perspective. *Attachment & Human Development*, 2(2), 233-241.
162. Bowlby, J. (1982a). Attachment and loss: retrospect and prospect. *American journal of Orthopsychiatry*, 52(4), 664-678.
163. Bowlby, J. (1982b). *Attachment and loss: Volume I: Attachment*. New York: Basic Books.
164. Greenberg, M. T., Siegel, J. M., ve Leitch, C. J. (1983). The nature and importance of attachment relationships to parents and peers during adolescence. *Journal of youth and adolescence*, 12(5), 373-386.
165. Furman, W., ve Buhrmester, D. (1985). Children's perceptions of the personal relationships in their social networks. *Developmental psychology*, 21(6), 1016-1024.

166. Levitt, M. J., Guacci-Franco, N., ve Levitt, J. L. (1993). Convoys of social support in childhood and early adolescence: Structure and function. *Developmental Psychology*, 29(5), 811–818.
167. Symonds, P. M. ve Jensen A. R. (1961). From adolescent to adult. New York : Columbia University Press.
168. Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., ve Wall, S. (1978). Strange situation procedure. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*.
169. Hamid, P. N., ve Wyllie, A. J. (1980). What generation gap? *Adolescence*, 15(58), 385-391.
170. Noom, M. J., Deković, M., ve Meeus, W. H. (1999). Autonomy, attachment and psychosocial adjustment during adolescence: A double-edged sword? *Journal of adolescence*, 22(6), 771-783.
171. Mahler, M. S. (1974). Symbiosis and individuation: The psychological birth of the human infant. *The psychoanalytic study of the child*, 29(1), 89-106.
172. Mahler, M. S. (1967). On human symbiosis and the vicissitudes of individuation. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 15(4), 740-763.
173. Josselson, R. (1988). The embedded self: I and thou revisited. *Self, ego, and identity* (s. 91-106) içinde. Springer, New York, NY.
174. Blos, P. (1967). The second individuation process of adolescence. *The psychoanalytic study of the child*, 22(1), 162-186.
175. Tyson, P., ve Tyson, R. L. (1990). *Psychoanalytic theories of development: An integration*. Yale University Press.
176. Hafen, C. A., ve Laursen, B. (2009). More problems and less support: early adolescent adjustment forecasts changes in perceived support from parents. *Journal of Family Psychology*, 23(2), 193-202.
177. Worthen, M. G. F. (2012). Gender differences in delinquency in early, middle, and late adolescence: An exploration of parent and friend relationships. *Deviant Behavior*, 33(4), 282-307.
178. Zimmer-Gembeck, M. J., ve Locke, E. M. (2007). The socialization of adolescent coping behaviours: Relationships with families and teachers. *Journal of adolescence*, 30(1), 1-16.
179. Yoo, H., Feng, X., ve Day, R. D. (2013). Adolescents' empathy and prosocial behavior in the family context: A longitudinal study. *Journal of youth and adolescence*, 42, 1858-1872.
180. Steinberg, L. (2001). We know some things: Parent–adolescent relationships in retrospect and prospect. *Journal of Research on Adolescence*, 11(1), 1-19.
181. Steinberg, L., ve Silk, J. S. (2002). Parenting adolescents. M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: Vol. 1: Children and parenting* (2. Baskı, s. 103–133) içinde. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
182. Bee, H., ve Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi*. (O., Gündüz, Çev.) Kaknüs Yayınları, İstanbul. (2007).
183. Darling, N., ve Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487–496.
184. Biringen, Z. (1998, Nisan). Apparent sensitivity: A methodological note and a proposed link with attachment. *Symposium conducted at the Intertnational Conference on Infant Studies*, Atlanta.

185. Biringen, Z., Robinson, J. L., ve Emde, R. N. (2000). Appendix B: The emotional availability scales (An abridged infancy/early childhood version). *Attachment and Human Development*, 2(2), 256-270.
186. Meeus, W. I. M., Oosterwegel, A., ve Vollebergh, W. (2002). Parental and peer attachment and identity development in adolescence. *Journal of adolescence*, 25(1), 93-106.
187. Ben-Ari, R., ve Hirshberg, I. (2009). Attachment styles, conflict perception, and adolescents' strategies of coping with interpersonal conflict. *Negotiation Journal*, 25(1), 59-82.
188. L'Abate, L., Cusinato, M., Maino, E., Colesso, W., ve Scilletta, C. (2010). *Relational competence theory: Research and mental health applications*. Springer Science & Business Media.
189. Buhrmester, D., ve Furman, W. (1987). The development of companionship and intimacy. *Child development*, 1101-1113.
190. Kerig, P. K., Schulz, M. S., ve Hauser, S. T. (2012). *Adolescence and beyond: Family processes and development*. Oxford University Press.
191. Gökçe, G. (2013). *Ebeveynin duygusal erişilebilirliği ve genel psikolojik sağlık: Duygu düzenleme, kişilerarası ilişki tarzı ve sosyal desteğin rolü*. Yüksek lisans tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
192. Yavuzer, H. (2019). *Çocuk psikolojisi* (43. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
193. Noller, P., ve Callan, V. (2015). *The adolescent in the family*. (7.Baskı). Londra, New York: Routledge.
194. Noller, P., ve Callan, V. J. (1990). Adolescents' perceptions of the nature of their communication with parents. *Journal of Youth and Adolescence*, 19(4), 349-362.
195. Kneisel, P. J. (1987). Social support preferences of female adolescents in the context of interpersonal stress. In meeting of the Society for Research in Child Development, Baltimore.
196. Berndt, T. J. (1989). Obtaining support from friends during childhood and adolescence. *Children's social networks and social supports*, 308-331.
197. Ergin, B. E. (2009). *Kişilerarası problem çözme davranışı, yetişkinlerdeki bağlanma biçimleri ve psikolojik rahatsızlık belirtileri arasındaki ilişkiler*. Yüksek lisans tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
198. Zeyrek, E. Y., Gençöz, F., Bergman, Y., ve Lester, D. (2009). Suicidality, problem-solving skills, attachment style, and hopelessness in Turkish students. *Death Studies*, 33(9), 815-827.
199. Güler, G. (2020). *Bağlanma stillerinin stresle başa çıkma stratejileri ve kişilerarası problem çözme becerileri üzerine etkisi*. Yüksek lisans tezi. İstanbul: İstanbul Okan Üniversitesi.
200. Arslan, E., Arslan, C., ve Arı, R. (2012). An investigation of interpersonal problem solving approaches with respect to attachment styles. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 12(1), 15-23.
201. Kobak, R. R., ve Sceery, A. (1988). Attachment in late adolescence: Working models, affect regulation, and representations of self and others. *Child Development*, 59(1) 135-146.
202. Seiffge-Krenke, I., ve Becker-Stoll, F. (2004). Bindungsrepräsentation und Coping im Jugend- und jungen Erwachsenenalter. *Kindheit und Entwicklung*, 13(4), 235-247.

203. Holahan, C. J., Valentiner, D. P., ve Moos, R. H. (1995). Parental support, coping strategies, and psychological adjustment: An integrative model with late adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 24(6), 633-648.
204. Rueter, M. A., ve Conger, R. D. (1998). Reciprocal influences between parenting and adolescent problem-solving behavior. *Developmental psychology*, 34(6), 1470.
205. Jaffee, W. B., ve D'Zurilla, T. J. (2003). Adolescent problem solving, parent problem solving, and externalizing behavior in adolescents. *Behavior Therapy*, 34(3), 295-311.
206. Yüksel, M. Y. (2019). *Ergenlerin yılmazlık düzeyleri ile aile işlevleri ve aile iletişim kalıpları arasında ki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa.
207. Baldry, A. C., ve Farrington, D. P. (2004). Evaluation of an intervention program for the reduction of bullying and victimization in schools. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 30(1), 1-15.
208. Stangor, C. (2011). *Research methods for the behavioral sciences* (4. Baskı). Wadsworth, Cengage Learning.
209. Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (26. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
210. Israel, G. D. (1992). *Determining sample size*. Institution of Food and Agricultural Science. University of Florida, 11-15.
211. Lum, J. J., ve Phares, V. (2005). Assessing the emotional availability of parents. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 27(3), 211-226.
212. Spirito, A., Stark, L. J., ve Williams, C. (1988). Development of a brief coping checklist for use with pediatric populations. *Journal of Pediatric Psychology*, 13(4), 555-574.
213. Spirito, A., Stark, L. J., ve Tyc, V. L. (1994). Stressors and coping strategies described during hospitalization by chronically ill children. *Journal of Clinical Child Psychology*, 23(3), 314-322.
214. Vigna, J. F., Hernandez, B. C., Kelley, M. L., ve Gresham, F. M. (2010). Coping behavior in hurricane-affected African American youth: Psychometric properties of the Kidcope. *Journal of Black Psychology*, 36(1), 98-121.
215. Cheng, S. T., ve Chan, A. C. (2003). Factorial structure of the Kidcope in Hong Kong adolescents. *The Journal of Genetic Psychology*, 164(3), 261-266.
216. Bedel, A., Işık, E., ve Hamarta, E. (2014). Ergenler için başa çıkma ölçeğinin (EBÇÖ) geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 39(176), 227-235.
217. Dora, S. (2003). *Sosyal problem çözme envanteri (revize edilmiş form) 'nin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları*. Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
218. Hamarta, S. (2007). *İlköğretim 8.sınıf öğrencilerinin sosyal problem çözme becerilerinin algılanan anne-baba tutumları açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
219. Bulut, S., Doğan, U., ve Altundağ, Y. (2013). Adolescent Psychological Resilience Scale: Validity and Reliability Study (Ergen Psikolojik Sağlık Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması). *Suvremena psihologija*, 16(1), 21-32.
220. Hayes, A. F. (2012). PROCESS: A versatile computational tool for observed variable mediation, moderation, and conditional process modeling.

221. Tabachnick, B. G., ve Fidell, L. S. (2007). *Experimental designs using ANOVA* (Vol. 724). Belmont, CA: Thomson/Brooks/Cole.
222. Karaer, Y., ve Akdemir, D. (2019). Parenting styles, perceived social support and emotion regulation in adolescents with internet addiction. *Comprehensive psychiatry*, 92, 22-27.
223. Eyüboğlu, D., ve Eyüboğlu, M. (2020). Prenatal attachment, anxiety and depression in pregnant adolescents and the emotional availability of their parents. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 21(2).
224. Sanzone-Goodrich, M. (2013). *Cyberbullying, Self Concept, and Perceived Parental Emotional Availability in Adolescents*. Adelphi University, School of Social Work.
225. Uygur, S. S. (2017). *Ergenlerin bilinçli farkındalığının yordanmasında başa çıkma stilleri, empati ve duygusal düzenlemenin rolü*. Yüksek lisans tezi. İzmir: Ege Üniversitesi.
226. Toksoy, P., ve Oktan, V. (2019). Ergenlerde kendine zarar verme davranışının yordayıcıları olarak öz duyarlılık ve stresle başa çıkma tarzları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (48), 1-14.
227. Boran, E. (2020). *Ergenlerin çevrimiçi oyun bağımlılığı ve başa çıkma stratejileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
228. Shanahan, L., McHale, S. M., Crouter, A. C., ve Osgood, D. W. (2007). Warmth with mothers and fathers from middle childhood to late adolescence: within-and between-families comparisons. *Developmental Psychology*, 43(3), 551.
229. Meeus, W., Iedema, J., Maassen, G., ve Engels, R. (2005). Separation-individuation revisited: On the interplay of parent-adolescent relations, identity and emotional adjustment in adolescence. *Journal of adolescence*, 28(1), 89-106.
230. De Goede, I. H., Branje, S. J., ve Meeus, W. H. (2009). Developmental changes in adolescents' perceptions of relationships with their parents. *Journal of youth and adolescence*, 38(1), 75-88.
231. Renk, K., Liljequist, L., Simpson, JE ve Phares, V. (2005). Ebeveyn-ergen çatışması konularında cinsiyet ve yaş farklılıkları. *Aile Günlüğü* , 13 (2), 139-149.
232. Laursen, B., Coy, K. C., ve Collins, W. A. (1998). Reconsidering changes in parent-child conflict across adolescence: A meta-analysis. *Child development*, 69(3), 817-832.
233. Plancherel, B., Bolognini, M., ve Halfon, O. (1998). Coping strategies in early and mid-adolescence. *European Psychologist*, 3(3), 192-201.
234. Griffith, M. A., Dubow, E. F., ve Ippolito, M. F. (2000). Developmental and cross-situational differences in adolescents' coping strategies. *Journal of youth and adolescence*, 29(2), 183-204.
235. Hampel, P., & Petermann, F. (2005). Age and gender effects on coping in children and adolescents. *Journal of youth and adolescence*, 34, 73-83.
236. Reeves, C. W., Nicholls, A. R., ve McKenna, J. (2009). Stressors and coping strategies among early and middle adolescent premier league academy soccer players: Differences according to age. *Journal of Applied Sport Psychology*, 21(1), 31-48.
237. Herman-Stabl, M. A., Stemmler, M., ve Petersen, A. C. (1995). Approach and avoidant coping: Implications for adolescent mental health. *Journal of youth and adolescence*, 24(6), 649-665.

238. Ataş, M. (2021). Ergenlerin mobil telefonsuz kalma korkusu (nomofobi), stresle başa çıkabilme ve algılanan sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
239. Jose, P. E., ve Brown, I. (2008). When does the gender difference in rumination begin? Gender and age differences in the use of rumination by adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 37, 180-192.
240. Özyaman, S. (2021). Ergenlik dönemindeki çocukların sürekli öfke düzeyleri, öfke ifade stilleri ve saldırganlık seviyeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi.
241. Şirin, T. (2017). Ergenlerin problem çözme becerileri ile öznel dindarlık algıları arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15(33), 177-222.
242. Gökçe Tekin, Ö. (2022). Ortaokul ve lise öğrencilerinin STEM öz-yeterlik algıları ve kariyer ilgileri ile problem çözme becerileri. Doktora tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi.
243. Holsen, I., Kraft, P., ve Vittersø, J. (2000). Stability in depressed mood in adolescence: Results from a 6-year longitudinal panel study. *Journal of Youth and Adolescence*, 29(1), 61-78.
244. Koç, C. (2014). İlköğretim öğrencilerinin problem çözme becerilerine yönelik algıları ve öğrenme sürecinde yardım istemeleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(2), 659-678.
245. Turgut, Ö. (2015). Ergenlerin psikolojik sağlık düzeylerinin, önemli yaşam olayları, algılanan sosyal destek ve okul bağlılığı açısından incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
246. Ergün, O. (2016). Ergenlerde duygusal zeka özellikleri ile psikolojik sağlık arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi.
247. Saka, A ve Ceylan, Ş. Ergenlerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin aile yapılarına göre incelenmesi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 68-86.
248. Moksnes, U. K., ve Eilertsen, M. B. (2015). Gender and age differences on resilience in Norwegian adolescents 13-18 years. *European Health Psychologist*, 785-785.
249. Üzülmöz, E. (2021). İlk ve orta ergenlik dönemlerindeki bireylerin psikolojik sağlık ve yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişkide algılanan aile bütünlük duygusunun aracı rolü. Yüksek lisans tezi. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi.
250. Brooks-Gunn, J., ve Warren, M. P. (1989). Biological and social contributions to negative affect in young adolescent girls. *Child development*, 40-55.
251. Wagner, B. M., Compas, B. E., ve Howell, D. C. (1988). Daily and major life events: A test of an integrative model of psychosocial stress. *American journal of community psychology*, 16(2), 189-205.
252. Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American psychologist*, 55(5), 469.
253. Uyan, A. (2014). Ergenlerde algılanan stres ve sosyal destek arasındaki ilişki. Yüksek lisans tezi. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi.
254. Yılmazçetin, C. (2003). The Relation between father involvement and behavioral problems of preadolescents. Master's thesis. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

255. Penelo, E., Viladrich, C., ve Domènech, J. M. (2012). Adolescents' perceptions of parental behavior: psychometric properties of the short Egna Minnen Beträffande Uppfostran–Adolescent version (S-EMBU-A) in a clinical sample. *Comprehensive Psychiatry*, 53(1), 87-94.
256. Li, X., Zou, H., Liu, Y., ve Zhou, Q. (2014). The relationships of family socioeconomic status, parent–adolescent conflict, and filial piety to adolescents' family functioning in mainland China. *Journal of Child and Family Studies*, 23, 29-38.
257. Gök, F., ve Cenkseven Önder, F. (2018). Lise öğrencilerinde akran zorbalığına maruz kalma: temel psikolojik ihtiyaçlar ve anne-babaya duygusal erişilebilirlik. *Mersin University Journal of the Faculty of Education*, 14(2).
258. Akman, S. (2019). *İstanbul ili Pendik ilçesinde eğitim görmekte olan lise öğrencilerinin ergen asiliği, duygusal istismar ve psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
259. Babore, A., Picconi, L., Candelori, C., ve Trumello, C. (2014). The emotional relationship with parents: A validation study of the LEAP among Italian adolescents. *European Journal of Developmental Psychology*, 11(6), 728-739.
260. Ünüvar, P. (2008). Babaların 3-6 yaş grubu çocuklarıyla geçirdikleri zamanın niteliğini belirleme ve geliştirme. Doktora tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
261. İvrendi, A., ve Işıkoğlu, N. (2010). A Turkish view on fathers' involvement in children's play. *Early Childhood Education Journal*, 37, 519-526.
262. Ho, H. Z., Chen, W. W., Tran, C. N., ve Ko, C. T. (2010). Parental involvement in Taiwanese families: Father-mother differences. *Childhood Education*, 86(6), 376-381.
263. Ho, H. Z., Boutin-Martinez, A., Tran, C. N., Phillips, J. M., Dixon, C. N., Chen, W. W., ve Ko, C. T. (2011). Parent Involvement: Voices of Taiwanese Fathers. *International Journal about Parents in Education*, 5(2).
264. Bedel, A., ve Güler, G. (2019). Ortaokul öğrencilerinin psikolojik sağlıklarının başa çıkma stratejileri açısından incelenmesi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (71), 157-169.
265. Ochojska, D. (2018). Radzenie sobie ze stresem uczniów w okresie dorastania. *Edukacja-Technika-Informatyka*, 9(4), 467-474.
266. Cocoradă, E., ve Mihalaşcu, V. (2012). Adolescent coping strategies in secondary school. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 33, 188-192.
267. Frydenberg, E., ve Lewis, R. (1993). Boys play sport and girls turn to others: Age, gender and ethnicity as determinants of coping. *Journal of adolescence*, 16(3), 253-266.
268. Hyde, J. S. (2005). The gender similarities hypothesis. *American psychologist*, 60(6), 581.
269. Toker Karabulut, A. (2019). Ortaöğretim öğrencilerinin anne ve babalarından algıladıkları duygusal istismarın sosyal problem çözme becerisi ile ilişkisinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
270. Bender, P. K., Reinholdt-Dunne, M. L., Esbjörn, B. H., ve Pons, F. (2012). Emotion dysregulation and anxiety in children and adolescents: Gender differences. *Personality and Individual Differences*, 53(3), 284-288.
271. Kuzucu, Y. (2016). Do anger control and social problem-solving mediate relationships between difficulties in emotion regulation and aggression in adolescents?. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 16(3).

272. Tamres, L. K., Janicki, D., ve Helgeson, V. S. (2002). Sex differences in coping behavior: A meta-analytic review and an examination of relative coping. *Personality and social psychology review*, 6(1), 2-30.
273. Aydoğdu, T. (2013). Bağlanma stilleri, bağa çıkma stratejileri ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
274. Akgün, Ü. (2018). Lise öğrencilerinde psikolojik sağlamlığın yordayıcıları olarak güvengenlik ve mizah tarzları. Yüksek lisans tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
275. Işık, Y. (2019). Ergenlerde psikolojik sağlamlığın sosyal dışlanma, sosyal kaygı, cinsiyet ve sınıf düzeyi açısından incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
276. McKeering, P., Hwang, Y. S., ve Ng, C. (2021). A study into wellbeing, student engagement and resilience in early-adolescent international school students. *Journal of Research in International Education*, 20(1), 69-92.
277. Hannah, T. E., ve Morrisey, C. (1986). Correlates of psychological hardiness in Canadian adolescents. *The Journal of Social Psychology*, 127(4), 339-344.
278. Önder, A., ve Gülay, H. (2008). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlığının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (23).
279. Oktan, V. (2008). Üniversite sınavına hazırlanan ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.
280. Gündaş, A. (2013). Lise öğrencilerinde psikolojik sağlamlığın yordayıcısı olarak benlik kurgusu ve bağlanma stilleri. Yüksek lisans tezi. Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
281. Yıldırım, Ö. (2019). Bilim ve sanat merkezlerine devam eden öğrencilerin psikolojik sağlamlık, öz-yeterlik ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa.
282. Gürat, C. (2022). Ergenlerde psikolojik sağlamlığın yordanmasında algılanan anne baba tutumu ve affetme davranışının rolü. Doktora tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
283. Colarossi, L. G., ve Eccles, J. S. (2000). A prospective study of adolescents' peer support: Gender differences and the influence of parental relationships. *Journal of Youth and Adolescence*, 29(6), 661-678.
284. Heller, S. R., Robinson, L. C., Henry, C. S., ve Plunkett, S. W. (2006). Gender differences in adolescent perceptions of parent-adolescent openness in communication and adolescent empathy. *Marriage & Family Review*, 40(4), 103-122.
285. Guilera, G., Pereda, N., Paños, A., ve Abad, J. (2015). Assessing resilience in adolescence: The Spanish adaptation of the Adolescent Resilience Questionnaire. *Health and Quality of Life Outcomes*, 13(1), 1-9.
286. Ülkümen, İ. (2021). Geç ergenlik dönemindeki bireylerde ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile oyun bağımlılığı arasındaki ilişkide duygu düzenlemenin aracı rolünün incelenmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul: Işık Üniversitesi.
287. Kavas, S. (2019). Yetişkin erkeklerin dürtüsel davranış, duygu düzenleme ve duyguları ifade eğilimlerinin algılanan babalık biçimi ve babaya duygusal

- erişilebilirlik açısından incelenmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi.
288. Özdemir, Y. (2012). Ergenlerin Öznel İyi Oluşlarının Özerk, İlişkisel ve Özerk-İlişkisel Benlik Kurguları Açısından İncelenmesi. *Turkish Psychological Counseling & Guidance Journal*, 4(38).
289. Chaudhuri, J. H., Easterbrooks, M. A., ve Davis, C. R. (2009). The relation between emotional availability and parenting style: Cultural and economic factors in a diverse sample of young mothers. *Parenting: Science and Practice*, 9(3-4), 277-299.
290. Gazioğlu, E. (2015). Bağlanma stilleri algılanan sosyal destek benlik saygısı ve kişilik özellikleri bakımından ergenlerin stresle başa çıkma tarzları. Yüksek lisans tezi. İstanbul: Haliç Üniversitesi.
291. Yıldız, M., ve Oğuz, E. (2021). Lise öğrencilerinin sosyal destekleri ile stresle başa çıkmaları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 353-364.
292. Türk, F., Kul, A., ve Kılınç, E. (2021). Depression-anxiety and coping strategies of adolescents during the Covid-19 pandemic. *Turkish Journal of Education*, 10(2), 58-75.
293. Korkut, F. (2002). Lise öğrencilerinin problem çözme becerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(23).
294. Sarı, B. (2016). Lise öğrencisi ergenlerde (15-19 yaş) problem çözme becerileri ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi.
295. Selen, G. (2017). Ebeveynlerinin bağlanma tarzları ile ergenlerdeki kişilerarası problem çözme ve anksiyete düzeyleri arasındaki ilişki. Yüksek lisans tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi.
296. Hossein-Ziyae-Sabonchi, M. (2019). Lise öğrencilerinde problem çözme becerileriyle, öz yeterlik ve öz düzenleme arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
297. Şirin, B. (2021). Ergenlerin problem çözme becerileri ile benlik imgesi arasındaki ilişki. Yüksek lisans tezi. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
298. Elma, T. (2020). Lise öğrencilerinde benlik saygısı, atılganlık düzeyi ve problem çözme becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul: Haliç Üniversitesi.
299. Vuchinich, S. (2004). Problem-Solving Training for Families. E. C. Chang, T. J. D'Zurilla, ve L. J. Sanna (Ed.), *Social problem solving: Theory, research, and training* (1. Baskı, s. 209-222) içinde. Washington, DC: American Psychological Association.
300. Toprak, H. (2014). Ergenlerde mutluluk ve yaşam doyumunun yordayıcısı olarak psikolojik sağlamlık ve psikolojik ihtiyaç doyumu. Yüksek lisans tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
301. Yılmaz Irmak, T. (2008). Çocuk istismarı ve ihmalinin yaygınlığı ve dayanıklılıkla ilişkili faktörler. Doktora tezi. İzmir: Ege Üniversitesi.
302. Bahadır, E. (2009). Sağlıkla ilgili fakültelerde eğitime başlayan öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeyleri. Yüksek lisans tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

303. Güler, M. (2021). Ergenlerde anne ve babadan algılanan psikolojik istismar ve risk alma davranışı arasındaki ilişkide psikolojik dayanıklılığın düzenleyici rolü. Yüksek lisans tezi. İstanbul: İstanbul Okan Üniversitesi.
304. Koç Yıldırım, P. (2014). Ergenlerde psikolojik dayanıklılık ile benlik kurgusu arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
305. Dinçer, B. (2008). Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeyde lise ikinci sınıfa devam eden ergenlerin anne baba tutumlarını algılamaları ile arkadaşlık ilişkilerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
306. Tunç, A. (2011). İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin karar vermede özsaygı ve karar verme stilleri ile algılanan ana baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.
307. Çiftçi, M. (2014). Ortaokul öğrencilerinin anne-baba katılım düzeyi ile akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul: Fatih Üniversitesi.
308. Smetana, J. G., Campione-Barr, N., ve Metzger, A. (2006). Adolescent development in interpersonal and societal contexts. *Annu. Rev. Psychol.*, 57, 255-284.
309. McKinney, C., ve Renk, K. (2008). Differential parenting between mothers and fathers: Implications for late adolescents. *Journal of Family Issues*, 29(6), 806-827.
310. Kömür, B. E. (2018). Üniversite öğrencilerinde bilişsel esneklik ile stresle başa çıkma becerileri arasındaki ilişkinin araştırılması. Yüksek lisans tezi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi.
311. Tutuş, A. (2019). 11- 14 yaş arasında olan ergenlerin stresle başa çıkma tarzları ve bilişsel esneklik düzeyleri arasındaki ilişkinin araştırılması. Yüksek lisans tezi. Mersin: Çağ Üniversitesi.
312. Finkelstein, D. M., Kubzansky, L. D., Capitman, J., ve Goodman, E. (2007). Socioeconomic differences in adolescent stress: The role of psychological resources. *Journal of Adolescent Health*, 40(2), 127-134.
313. Glasscock, D. J., Andersen, J. H., Labriola, M., Rasmussen, K., ve Hansen, C. D. (2013). Can negative life events and coping style help explain socioeconomic differences in perceived stress among adolescents? A cross-sectional study based on the West Jutland cohort study. *BMC public health*, 13, 1-13.
314. Özkul, H. (2018). Obsesif kompulsif bozukluğu tanısı alan bireylerin ve sağlıklı bireylerin stresle başa çıkma becerileri ve anksiyete düzeylerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi.
315. Çilingir, A. (2006). Fen lisesi ile genel lise öğrencilerinin sosyal becerileri ve problem çözme becerilerinin karşılaştırılması. Yüksek lisans tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
316. Tümkaya, S., ve İflazoğlu, U. A. (2000). Çukurova Üniversitesi sınıf öğretmenliği öğrencilerinin otomatik düşünce ve problem çözme düzeylerinin bazı sosyodemografik değişkenlere göre incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(6), 143-158.
317. Gölgeleyen, Y. (2011). Endüstri meslek lisesi öğrencilerinin problem çözme becerilerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
318. Biçen Kartal, B. Ş. (2018). Ortaokul öğrencilerinde akademik başarının rekabetçi tutum ve problem çözme becerileri açısından incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.

319. Mürşitoğlu, C. (2021). Çağ Üniversitesi uluslararası ticaret ve lojistik ve psikoloji bölümü öğrencilerinin bilişsel esneklik düzeyleri ile sosyal problem çözme tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Mersin: Çağ Üniversitesi.
320. Çakmak, M. İ. (2019). Lise son sınıf öğrencilerinin üniversiteye giriş sınavına yönelik algıları bağlamında psikolojik sağlık düzeylerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
321. Zeybekoğlu, A. (2019). Erken ergenlik dönemindeki öğrencilerin yılmazlıkları ile umut ve bağlanma stilleri arasındaki ilişki. Yüksek lisans tezi. Burdur: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
322. Kılıç Ceyhan, E., ve Özbesler, C. (2021). Anne baba ve ergenlerin gözüyle okul sosyal hizmet uygulamalarına duyulan ihtiyacın belirlenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(Eğitim Bilimleri Özel Sayısı), 4428-4452.
323. Wallerstein, J. S., ve Kelly, J. B. (1976). The effects of parental divorce: experiences of the child in later latency. *American journal of Orthopsychiatry*, 46(2), 256.
324. Kaygısız, F. (2019). Ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının boyun eğici davranışlar ve öz anlayış açısından incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
325. Ak, Ç. (2016). Ortaokul öğrencilerinin duygusal zekaları ve psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi.
326. Öztürk, M. T. (2019). Boşanmış ve boşanmamış ebeveynlerin 15-18 yaş grubu çocuklarında okula bağlanma, şiddete yönelik tutum ve başa çıkma becerilerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul: Haliç Üniversitesi.
327. Easterbrooks, M., ve Biringen, Z. (2005). The Emotional Availability Scales: Methodological refinements of the construct and clinical implications related to gender and at-risk interactions. *Infant Mental Health Journal*.
328. Kerr, M., Stattin, H., ve Trost, K. (1999). To know you is to trust you: Parents' trust is rooted in child disclosure of information. *Journal of adolescence*, 22(6), 737-752.
329. Demir, N. (1998). Stresle başa çıkma yerine ile denetim odak düzeyi arasındaki ilişki: Bir grup lise öğrencisi üzerinde yapılan bir araştırma. Yüksek lisans tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
330. Yıldırım, A., ve Ekinci, M. (2005). Eğitimi hemşirelik olan ve olmayan üniversite öğrencilerinin stresle başa çıkma düzeylerinin karşılaştırılması. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(3), 19-29.
331. Kürtüncü, M., Ergöl, Ş., ve Demirbağ, B. C. (2013). Problem çözme envanterinin 10-14 yaş grubu çocuklarda uygulanması. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 12(5), 545-552.
332. Atabay, A. (2004). Sağlık meslek lisesi öğrencilerinin sorun çözme becerilerinin ve sorun çözmeyi etkileyen faktörlerin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
333. Gülbüz, E. (2014). Sağlık Meslek Yüksek Okulu öğrencilerinin problem çözme becerilerinin değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi. Ankara: Türk Hava Kurumu Üniversitesi.
334. Rowell Huesmann, L., ve Eron, L. D. (1989). Individual differences and the trait of aggression. *European Journal of personality*, 3(2), 95-106.
335. Johnson, E. P. (2008). The impact of parental emotional availability on the academic achievement of high school students. Auburn University.

336. Güroğlu, B. (2002). Prediction of academic achievement in Turkish adolescents from attachment style and mother's parenting style variables. Master's thesis. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
337. Ceylan, M. U. (2022). Ergenlerin ebeveyne ve arkadaşaya bağlanmaları ile stres düzeyleri ve akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
338. Gökdal, Ö. A., ve Düşünceli, B. (2020). Ergenlerin okula aidiyet duyguları ve başa çıkma stratejilerinin incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(3), 815-834.
339. Arsenio, W. F., ve Loria, S. (2014). Coping with negative emotions: Connections with adolescents' academic performance and stress. *The Journal of genetic psychology*, 175(1), 76-90.
340. Sayın, M. (2017). Üniversite öğrencilerinin öz-anlayış, kendini affetme ve başa çıkma stratejileri arasındaki ilişkiler örüntüsü: Bir yol analizi çalışması. Yüksek lisans tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
341. Elliott, T. R., Godshall, F., Shrout, J. R., ve Witty, T. E. (1990). Problem-solving appraisal, self-reported study habits, and performance of academically at-risk college students. *Journal of Counseling Psychology*, 37(2), 203-207.
342. Özyazıcıoğlu, N., Aydınoğlu, N., ve Aytakin, G. (2009). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin empatik ve problem çözme becerilerinin incelenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(3), 46-53.
343. Kutlu, Z. S. (2014). Lise 9. sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin problem çözme becerisi ve boyun eğici davranışları ile ilişkisinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
344. Säljö, R., ve Wyndhamn, J. (1990). Problem-solving, academic performance and situated reasoning. A study of joint cognitive activity in the formal setting. *British Journal of Educational Psychology*, 60(3), 245-254.
345. Çelikci, S. (2021). Ergenlerde eylemlilik ve psikolojik sağlık arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
346. Çetintaş, A. (2021). Ergenlerde aile yaşam doyumu ile psikolojik sağlık ve duygusal özerklik arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
347. Akün, E. (2005). Öfke ve öfke denetim problemi olan ergenlerin aile içi çatışma temsilleri: Aile yapıları, iletişim ve problem çözme becerileri. Yüksek lisans tezi. İzmir: Ege Üniversitesi.
348. Say, G. (2016). Problemlerle internet kullanımı ile ilişkili bazı değişkenler: Ebeveyn-ergen ilişki niteliği, yalnızlık, öfke ve problem çözme becerileri. Yüksek lisans tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
349. Offrey, L. D., ve Rinaldi, C. M. (2017). Parent-child communication and adolescents' problem-solving strategies in hypothetical bullying situations. *International Journal of Adolescence and Youth*, 22(3), 251-267.
350. Shulman, S., Seiffge-Krenke, I., ve Samet, N. (1987). Adolescent coping style as a function of perceived family climate. *Journal of Adolescent Research*, 2(4), 367-381.
351. Lohman, B. J., ve Jarvis, P. A. (2000). Adolescent stressors, coping strategies, and psychological health studied in the family context. *Journal of youth and adolescence*, 29(1), 15-43.

352. Ertaş, İ. (2020). Lise öğrencilerinin algıladıkları ebeveyn tutumları ve stresle baş edebilme yaklaşımının öznel iyi oluş düzeylerini yordaması. Yüksek lisans tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
353. Güler, F. (2014). Boşanma sürecinde çocukların benlik saygısı depresyon ve kabul-red algısının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
354. Licitra-Kleckler, D. M., ve Waas, G. A. (1993). Perceived social support among high-stress adolescents: The role of peers and family. *Journal of Adolescent Research*, 8(4), 381-402.
355. Werner, E. E. (1995). Resilience in Development. *Current Directions in Psychological Science*, 4(3), 81–85.
356. Wolff, S. (1995). The concept of resilience. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 29(4), 565-574.
357. Eccles, J. S. (1997). Parents make a difference: Influences on adolescents' college graduation plans. In Presented at the annual conference of the American Educational Research Association.
358. Smith, A. L. (1999). Perceptions of peer relationships and physical activity participation in early adolescence. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 21(4), 329-350.
359. Arslan, G. (2015). Ergenlikte algılanan duygusal istismar ve psikolojik sağlık arasındaki ilişki. Doktora tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
360. Akman, S. (2019). *İstanbul ili Pendik ilçesinde eğitim görmekte olan lise öğrencilerinin ergen asiliği, duygusal istismar ve psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
361. Gülen, H. (2017). Ergenlerin problem çözme becerileri ve siber zorbalıkla başa çıkma davranışları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
362. de la Fuente, A., Chang, E. C., Cardeñoso, O., ve Chang, O. D. (2019). The psychological impact of social problem solving under stress in adults: Debased life satisfaction, heightened depressed mood, or both?. *Personality and Individual Differences*, 146, 46-52.
363. Akdoğan, B. (2017). Lise öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık ve çatışma çözme davranışlarının öznel iyi oluşlarını yordaması. Yüksek lisans tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
364. de Almeida Santos, Z., ve Benevides Soares, A. (2018). Social skills, coping, resilience and problem-solving in psychology university students. *Liberabit*, 24, 265-276.
365. Ertekin Pınar, S. E., Yıldırım G., ve Sayın, N. (2018). Investigating the psychological resilience, self-confidence and problem-solving skills of midwife candidates. *Nurse education today*, 64, 144-149.
366. Sagone, E., De Caroli, M. E., Falanga, R., ve Indiana, M. L. (2020). Resilience and perceived self-efficacy in life skills from early to late adolescence. *International Journal of Adolescence and Youth*, 25(1), 882-890.
367. Pinkerton, J., ve Dolan, P. (2007). Family support, social capital, resilience and adolescent coping. *Child & family social work*, 12(3), 219-228.
368. Eisenberg, N., Fabes, R. A., ve Guthrie, I. K. (1997). Coping with stress. *Handbook of children's coping* (s. 41-70) içinde. Springer, Boston, MA.

369. Kurt Ulucan, T. (2013). Ebeveynleri boşanmış ergenlerin yılmazlık, benlik saygısı, başa çıkma ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkinin incelenmesi: Yılmazlığın aracı rolü. Yüksek lisans tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
370. Güngüz, S. (2017). Ortaöğretim öğrencilerinin stresle başa çıkma tarzları, kontrol odağı ve psikolojik dayanıklılık düzeylerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi.
371. Campbell-Sills, L., Cohan, S. L., ve Stein, M. B. (2006). Relationship of resilience to personality, coping, and psychiatric symptoms in young adults. *Behaviour research and therapy*, 44(4), 585-599.
372. Pamuk, S. (2016). Farklı anne baba tutumlarının üniversite öğrencilerinin kendini toplama gücüne, problem çözme becerilerine ve karar verme davranışlarına etkisi. Yüksek lisans tezi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi.
373. Çelik, E. (2022). Ebeveyn duygusal erişilebilirliği ve psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkide bilişsel esnekliğin aracı rolü. Yüksek lisans tezi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi.
374. Cam, S., ve Alkal, A. (2020). an Investigation of interpersonal problem solving in university students in terms of personality traits, resilience and hope. *European Journal of Educational Sciences*, 7(1), 15-31.
375. Yap, L. M., Long, X. H., ve Tang, S. C. (2020). Relationship between happiness and problem solving skills toward resilience among undergraduate students (Doctoral dissertation, UTAR).
376. Shure, M. B., ve Spivack, G. (1978). Problem-solving techniques in childrearing. Jossey-Bass Incorporated Pub.
377. Wang, M. C., Haertel, G. D., ve Walberg, H. J. (1997). Fostering educational resilience in inner-city schools. Sage Publications, Inc.
378. Dumont, M., ve Provost, M. A. (1999). Resilience in adolescents: Protective role of social support, coping strategies, self-esteem, and social activities on experience of stress and depression. *Journal of Youth and Adolescence*, 28(3), 343-363.
379. Compas, B. E., Malcarne, V. L., ve Fondacaro, K. M. (1988). Coping with stressful events in older children and young adolescents. *Journal of consulting and clinical psychology*, 56(3), 405.
380. Rutter, M. (1985). Resilience in the face of adversity: Protective factors and resistance to psychiatric disorder. *The British Journal of Psychiatry*, 147(6), 598-611.
381. Silva, O., Caldeira, S. N., Sousa, Á., ve Mendes, M. (2020). Estratégias de coping e resiliência em estudantes do Ensino Superior. *Revista E-Psi*, 9(1), 118-126.
382. Thompson, G., McBride, R. B., Hosford, C. C., ve Halaas, G. (2016). Resilience among medical students: the role of coping style and social support. *Teaching and learning in medicine*, 28(2), 174-182.

8. EKLER

EK 1. ETİK KOMİSYON İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-35853172-300-00001766489
Konu : Sinem KARAOĞLU (Etik Komisyon İzni)

21.09.2021

SAĞLIK BİLİMLERİ FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA

İlgi : 19.08.2021 tarihli ve E-68552689-300-00001715653 sayılı yazı.

Fakülteniz Çocuk Gelişimi Bölümü öğretim üyesi **Ebru Helin YABAN YALÇIN** danışmanlığında yüksek lisans öğrencisi **Sinem KARAOĞLU** tarafından yürütülen “**Ergenlik Döneminde Ebeveynin Duygusal Erişilebilirliği, Başa Çıkma Stratejileri ve Sosyal Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki: Yılmazlığın Aracı Rolü**” konulu başlıklı çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunu **14 Eylül 2021** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Vural GÖKMEN
Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 9C203CCC-2E2C-4900-8FE9-A09C4DBC8288

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/hu-ebys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara

Bilgi için: Sevda TOPAL

E-posta: yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik

Bilgisayar İşletmeni

Ağ: www.hacettepe.edu.tr

Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks: 0 (312) 311 9992

Telefon: 03123051008

Kep: hacettepeuniversitesi@hs01.kep.tr

EK 2. MEB ARAŞTIRMA İZİNİ

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Tarih: 22/11/2021
Sayı: E-605.99-00001880252

Sayı : E-14588481-605.99-37312013
Konu : Araştırma İzni

22.11.2021

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİNE
(Sağlık Bilimleri Fakültesi)

İlgi : a)MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2020/2 nolu Genelgesi.
b)16.11.2021 tarihli ve 1869025 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Ana Bilim Dalı, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı Yüksek Lisans Öğrencisi Sinem KARAOĞLU'nun "**Ergenlik Döneminde Ebeveynin Duygusal Erişilebilirliği, Başa Çıkma Stratejileri ve Sosyal Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki: Yılmazlığın Aracı Rolü**" konulu çalışması kapsamında İlimiz 9 merkez ilçesindeki Ortaokul ve Liselerde, uygulama talebi ilgi (a) Genelge çerçevesinde incelenmiştir.

Yapılan inceleme sonucunda, söz konusu araştırmanın Müdürlüğümüzde muhafaza edilen ölçme araçlarının; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Milli Eğitim Temel Kanunu ile Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak, ilgili yasal düzenlemelerde belirtilen ilke, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek, eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde okul ve kurum yöneticilerinin sorumluluğunda gönüllülük esasına göre uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Harun FATSA
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

Dağıtım:
Gereği:
Hacettepe Üniversitesi

Bilgi:
9 İlçe MEM

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres :

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Telefon No : 0 (312) 306 89 06
E-Posta: istatistik06@meb.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Bilgi için:
Unvan : Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni
İnternet Adresi: Faks: _____

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 9592-ec8a-300c-86b3-2d29 kodu ile teyit edilebilir.

EK 3. BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM – GENÇ FORMU

Merhaba,

Bu araştırma senin ve senin yaşındaki bireylerin günlük yaşantılarınızda karşılaştığımız sosyal problemleri nasıl çözdüğünüz ve bu problemleri çözmenizde etkili olabilecek diğer bazı durumlar hakkındadır. Araştırmada sen ve senin yaşındaki bireylerin sosyal problem çözme becerileri, ebeveynin duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri ve yılmazlıkları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla bilgi toplamak amaçlanmaktadır.

Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırmada yer almayı reddedebilirsin ya da formları doldururken herhangi bir nedenden dolayı devam etmek istemezsen yanıtlamayı bırakabilirsin. Böyle bir durumda, uygulamayı yapan kişiye formu tamamladığını belirtmen yeterli olacaktır. Katılmayı kabul etmemen ya da araştırmadan ayrılman durumunda herhangi bir olumsuz sonuçla karşı karşıya kalmayacaksın.

Çalışma kapsamında sana ve ebeveynlerine bazı formlar dağıtılacak ve sorularla görüşlerin alınacaktır. Soru formlarında senden kimliğini açığa çıkaran herhangi bir bilgi istenmemektedir. Araştırmaya katılman halinde araştırmanın gereklerini yerine getirebilmen için ortalama olarak 25-30 dakika ayırman gerekecektir. Çalışmanın gerçekleşmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan gerekli izinler alınmıştır.

Soru formlarına vereceğin yanıtlar tamamen gizli tutulacak, ailen, öğretmenlerin ya da okul idaresi dâhil olmak üzere kimseyle paylaşılmayacaktır. Yanıtlar diğer arkadaşlarının verdiği yanıtlarla birlikte, toplu olarak değerlendirilecektir. Çalışmanın sonuçları, yalnızca araştırmacılar tarafından değerlendirilecek ve yalnızca bilimsel amaçlı olarak kullanılacaktır.

Soru formlarını doldurmak sana doğrudan bir yarar sağlamasa da sen ve senin yaşındaki bireylerin daha iyi anlaşılmasına, en uygun düzeyde gelişmeniz için gerekli olan koşulların sunulmasına ve bilime katkı sağlayacaktır. Soru formlarını doldurduktan sonra, çalışmayla ilgili sorduğunuz sorulara yanıt alabilirsiniz.

Araştırmanın nitelikli sonuçlar verebilmesi adına yanıtlarının içten olması ve gerçek düşüncelerini yansıtması oldukça önemlidir. Lütfen yanıtladığın soruların doğru ya da yanlış bir cevaplarının olmadığını unutma. Lütfen hiçbir soruyu atlamadan ölçekleri tam olarak yanıtlamaya çalış. Katılımın ve katkıların için teşekkür ederiz.

Saygı ve sevgilerimizle,

Sinem KARAOĞLU (Yüksek Lisans Öğrencisi)

Hacettepe Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Çocuk Gelişimi Bölümü
İletişim:
E-posta:

E. Helin YABAN YALÇIN (Dr. Öğr. Üyesi- Tez Danışmanı)

Hacettepe Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Çocuk Gelişimi Bölümü
İletişim:
E-posta:

“Ben _____ (Ad-Soyad ya da Rumuz) yukarıda yer alan ve araştırmaya başlanmadan önce gönüllülere verilmesi gereken bilgileri içeren metni okudum (ya da sözlü olarak dinledim). Eksik kaldığımı düşündüğüm konularda sorularımı araştırmacıya sordum ve doyurucu yanıtlar aldım. Çalışmaya katılmayı isteyip istemediğim konusunda karar vermem için yeterince zaman tanıdı. Bu koşullar altında, araştırma kapsamında elde edilen şahsıma ait bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını, gizlilik kurallarına uyulmak kaydıyla sunulmasını ve yayınlanmasını, hiçbir zorlama altında kalmaksızın, kendi özgür irademle,

Kabul ediyorum

Gerekirse size ulaşabilmem için,

Telefon Numarası: _____

E-posta: _____

EK 4. BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM – EBEVEYN FORMU

Değerli anne ve babalar,

Yüksek lisans tez çalışması kapsamında bu araştırmada, ergenlerin sosyal problem çözme becerileri, ebeveynlerinin duygusal erişilebilirliği, başa çıkma stratejileri ve yılmazlıklarına ilişkin bilgi toplamak amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, çocuğunuza bu konularla ilgili sorular sorulmakta ve görüşleri alınmaktadır.

Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan gerekli izinler alındıktan sonra çocuklara sunulan soru formlarındaki soruların hiçbirisi çocuğunuzun gelişimini, ruhsal sağlığını olumsuz yönde etkilememektedir.

Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Soru formlarında sizin ve çocuğunuzun kimliğini açığa çıkaracak bir soru bulunmamaktadır. Soru formlarına verilecek yanıtlar tümüyle gizli tutulacak, araştırmayı yöneten kişiler haricinde kimseyle paylaşılmayacak ve toplu olarak değerlendirilecektir. Çalışmanın sonuçları, yalnızca araştırmacı tarafından değerlendirilecek ve yalnızca bilimsel amaçlı olarak kullanılacaktır.

Bireysel olarak araştırma sonuçları hakkında bilgi almak, sorularınız ve önerileriniz için aşağıda yer alan iletişim bilgilerinden araştırmacıya ulaşabilirsiniz.

Çocuğunuzun araştırmaya katılımı size ve çocuğunuza doğrudan bir yarar sağlamasa da çocuklarımızın daha iyi anlaşılmasına, en uygun düzeyde gelişmeleri için gerekli olan koşulların sunulmasına ve bilime katkı sağlayacağını lütfen göz önünde bulundurunuz.

Lütfen, çocuğunuzun ve sizin araştırmaya katılım kararınızı aşağıdaki kısmı doldurarak belirtiniz. Katılımınız ve katkılarınız için teşekkür ederiz.

Saygılarımızla,

Sinem KARAOĞLU (Yüksek Lisans Öğrencisi)
Hacettepe Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Çocuk Gelişimi Bölümü
İletişim:
E-posta:

E. Helin YABAN YALÇIN (Dr. Öğr. Üyesi- Tez Danışmanı)
Hacettepe Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Çocuk Gelişimi Bölümü
İletişim:
E-posta:

Çocuğumun yukarıda sözü edilen araştırmaya katılmasını,

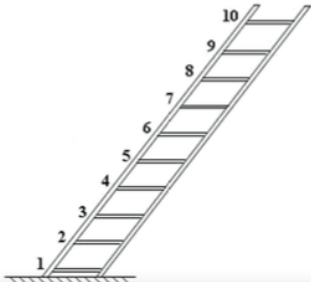
Kabul ediyorum

Velinin Adı-Soyadı/Rumuz: _____

Telefon numarası: _____

E-posta: _____

EK 5. GENEL BİLGİ FORMU

1.KATILIMCI İLE İLGİLİ BİLGİLER		
Cinsiyet: ☐ Kadın ☐ Erkek Yaş ve Doğum Tarihi: _____ / _____ / _____		
Okul Adı: _____ Sınıf Düzeyi: _____		
Herhangi bir psikolojik rahatsızlığınız var mı?: ☐ Var ☐ Yok		
Eğer varsa belirtiniz: _____		
Akademik başarınızı nasıl tanımlarsınız?		
1	2	3
Çok Kötü	Kötü	Orta
4	5	
İyi	Çok İyi	
Bir sorun yaşadığınızda kiminle konuşursunuz? (Sadece birini işaretleyiniz)		
☐ Anne Baba	☐ Anne, Baba ve Arkadaş	
☐ Kardeş	☐ Kardeş ve Arkadaş	
☐ Arkadaş	☐ Diğer Yetişkinler	
☐ Anne, Baba ve Kardeş		
<p>Yan tarafta bulunan merdiven görselinin en alt iki basamağı düşük, orta iki basamak orta ve en üst iki basamak yüksek sosyoekonomik düzeyi göstermektedir. Bu koşulu göz önünde bulundurarak lütfen kendinizi ve ailenizi gelir, eğitim açısından ve mesleki açıdan içinde bulunduğunuz toplumun geride kalan kesimine göre nerede görüyorsunuz işaretleyiniz. (1-2, 3-4, 5-6, 7-8, 9-10 şeklinde seçiniz.)</p>		
		
2. AİLE ÜYELERİ İLE İLGİLİ BİLGİLER		
Ebeveynler:	Anne	Baba
☐ Evli ☐ Boşanmış ☐ Evli ancak ayrı yaşıyorlar ☐ Anne vefat etti ☐ Baba vefat etti ☐ Diğer (belirtiniz):	Öğrenim Durumu: ☐ Okur-yazar değil ☐ Okur-yazar ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite (2 Yıllık) ☐ Üniversite (4 Yıllık) ☐ Yüksek lisans-doktora	Öğrenim Durumu: ☐ Okur-yazar değil ☐ Okur-yazar ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite (2 Yıllık) ☐ Üniversite (4 Yıllık) ☐ Yüksek lisans-doktora

EK 6. EBEVEYN DUYGUSAL ERİŞİLEBİLİRLİĞİ ÖLÇEĞİ

Aşağıda anne ve babanızla ilgili çeşitli ifadeler yer almaktadır. Her bir ifade anneniz ve babanızın size nasıl davrandığıyla ilgilidir. Her bir ifadeyi dikkatlice okuyarak anne ve babanızın size yönelik davranışlarını 6 dereceli ölçek üzerinden değerlendiriniz. Bu ölçekte doğru-yanlış ya da verilmesi gereken bir yanıt söz konusu değildir. Bu nedenle, her bir ifadeyi lütfen kendi değerlendirmenize göre işaretleyiniz. Hem anneniz hem de babanız için işaretleme yapınız.

(Nadiren)	(Sık sık)	(Her zaman)
1-----2-----3-----4-----5-----6		
(Hiçbir zaman)	(Bazen)	(Çok sık)

		Annem		Babam		
1. Bana destek olur.	1	2	3	4	5	6
6. Onunla ne zaman konuşmak istesem uygundur.	1	2	3	4	5	6
9. Sorunlarım, sıkıntılarım konusunda benimle konuşmaya isteklidir.	1	2	3	4	5	6
13. İstenen biri olduğumu hissettirir.	1	2	3	4	5	6
15. Anlayışlıdır.	1	2	3	4	5	6

EK 7. ERGENLER İÇİN BAŞA ÇIKMA ÖLÇEĞİ

<i>Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyun ve bir problemle arşılaştığınızda bu stratejilerden hangilerini <u>ne sıklıkla</u> yaptığınızı işaretleyiniz.</i>	Hiçbir Zaman	Ara Sıra	Çoğu Zaman	Her zaman
1. Yaşadığım problemi başka şeyler düşünüp başka şeyler yaparak unutmaya çalışırım.	0	1	2	3
5. Yaşadığım sorun için başkalarını suçlarım.	0	1	2	3
8. Kendi kendime sakin olmaya yönelik telkinde bulunur kendimi sakinleştirmeye çalışırım.	0	1	2	3
10. Arkadaşlarımdan, ailemden ya da tanıdığım diğer yetişkinlerden yardım isterim.	0	1	2	3
11. Yapabileceğim hiçbir şey olmadığını düşünüp durumu kabullenmeye çalışırım.	0	1	2	3

EK 8. SOSYAL PROBLEM ÇÖZME ENVANTERİ

Aşağıda günlük yaşamda problemlerle karşılaştığımızda ortaya çıkabilecek bazı duygu, düşünce ve davranış biçimleri bulunmaktadır. Bu envanterde problem dediğimiz şey; matematik, fizik gibi ders sorunları değildir. Bu envanterde problem derken; yaşamınızda önemli olan, size sıkıntı veren ve bu sıkıntılı durumdan nasıl kurtulacağınız ya da sizi sıkmasına nasıl engel olacağınız konusunda **o anda** bir fikir sahibi olmadığınız durumları kastediyoruz. Problemlerinizi, duygularınızı, düşüncelerinizi, davranışlarınızı, sağlığınızı ya da görünüşünüz gibi kendinizle ilgili olabileceği gibi aileniz, arkadaşlarınız, akrabalarınız, öğretmenleriniz gibi çevrenizdeki insanlarla ilgili de olabilir.

Soruların doğru ya da yanlış diye bir seçeneği yoktur. O nedenle cevaplarınızı bu tür problemlerin nasıl çözümlenmesi gerektiğini düşünerek değil, böyle sorunlarla karşılaştığınızda **gerçekten ne yaptığınızı düşünerek** cevaplamanız gerekmektedir. Cevaplarınızı sağdaki kutulardan “bana hiç uygun değil”, “bana çok az uygun”, **Bana kısmen uygun**, “Bana çok uygun”, “bana tamamen uygun” ifadelerinden birinin altına çarpı (X) işareti koyarak belirtiniz. Araştırmamıza zaman ayırdığınız ve cevaplarınızla katkı sağladığınız için teşekkür ederim.

MADDELER	Bana HİÇ uygun değil	Bana ÇOK AZ uygun	Bana KISMEN uygun	Bana ÇOK uygun	Bana TAMAMEN uygun
1- Problemlerimi çözmek yerine, endişelenerek çok zaman harcarım.					
3- Karar verirken tüm seçeneklerimi yeteri kadar dikkatli değerlendirmem.					
20- Bir problemi çözmeye giriştiğimde yaratıcı olmaya ve yeni ya da orijinal düşünmeye çalışırım.					
49- Bir problemi anlamakta sıkıntı çektiğimde, onu anlamak için daha açık ve sonuç bilgiler toplarım.					
52- Karar verirken çok aceleci davranırım.					

EK 9. ERGEN PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK ÖLÇEĞİ

Sevgili Öğrenciler:

Lütfen aşağıdaki maddeleri dikkatle okuyarak her maddede yer alan ifadenin size ne derece uygun olduğuna (sizi ne derece tanımladığına) karar veriniz. Vereceğiniz cevapların doğru ya da yanlış yoktur. Verdiğiniz karara göre aşağıdaki ifadeleri dikkate alarak yanındaki boşluklardan bir tanesine çarpı (X) işareti koyunuz. Lütfen boş bırakmadan hepsini işaretlemeye çalışınız. Samimi olarak cevap vereceğinize inanıyor ve katılımınızdan dolayı teşekkür ediyorum.

		Bana Çok Uygun	Bana Uygun	Bana Uygun Değil	Bana Hiç Uygun Değil
5	Yaşam zorluklarına karşı dayanıklıyım.				
7	Genelde olaylara kötümser bakarım.				
14	Kendimde hedeflerime ulaşacak kararlılığı göremiyorum.				
16	Hayat, bana pek yaşanılabilir gelmiyor.				
18	Hayal ettiğim geleceğe ulaşabileceğime inanıyorum.				
26	Yaşamımın alacağı yön üzerinde yeterince kontrolümün olmadığını hissediyorum				

EK 10. ORJİNALLİK RAPORU ÖRNEĞİ**Dijital Makbuz**

Bu makbuz ödevinizin Turnitin'e ulaştığını bildirmektedir. Gönderiminize dair bilgiler şöyledir:

Gönderinizin ilk sayfası aşağıda gönderilmektedir.

Gönderen: Sinem Karaoğlu
Ödev başlığı: ERGENLİK DÖNEMİNDE EBEVEYNİN DUYGUSAL ERİŞİLEBİLİRLİ...
Gönderi Başlığı: ERGENLİK DÖNEMİNDE EBEVEYNİN DUYGUSAL ERİŞİLEBİLİRLİ...
Dosya adı: Sinem_Karaog_Ju_Turnitin.docx
Dosya boyutu: 1.06M
Sayfa sayısı: 119
Kelime sayısı: 31,040
Karakter sayısı: 209,634
Gönderim Tarihi: 26-May-2023 12:22ÖS (UTC+0300)
Gönderim Numarası: 2102339818

ERGENLİK DÖNEMİNDE EBEVEYNİN DUYGUSAL ERİŞİLEBİLİRLİĞİ, BAŞA ÇIKMA STRATEJİLERİ ve SOSYAL PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ: YILMAZLIĞIN ARACI ROLÜ

ORJİNALLİK RAPORU

%5

BENZERLİK ENDEKSİ

%5

İNTERNET KAYNAKLARI

%2

YAYINLAR

%2

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

acikbilim.yok.gov.tr
İnternet Kaynağı

%1

2

www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080
İnternet Kaynağı

%1

3

acikerisim.erbakan.edu.tr
İnternet Kaynağı

<%1

4

Submitted to The Scientific & Technological
Research Council of Turkey (TUBITAK)
Öğrenci Ödevi

<%1

5

egitimvebilim.ted.org.tr
İnternet Kaynağı

<%1

6

Submitted to Konya Necmettin Erbakan
University
Öğrenci Ödevi

<%1

7

www.researchgate.net
İnternet Kaynağı

<%1

dergipark.org.tr

EK 11. ÖLÇEK KULLANIM İZİNLERİ

Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği- Kullanım İzni

"Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği" Hakkında Gelen Kutusu x

Sinem Karaoglu

Sayın Gözde Hocam, Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ana Bilim Dalı Çocuk Gelişimi Bölümü'nde Dr. Öğr. Üyesi Ebru Helin YABAN YALÇIN danışmanlığı

31 May 2021 11:07 (1 gün önce) ☆

Gözde Gökçe

Alici: ben ▾

Merhaba Sinem,

Ölçeği tez çalışmada elbette kullanabilirsin.
Kolaylıklar ve başarılar diliyorum.

Sevgiler.

31 May 2021 15:07 (23 saat önce) ☆ ↩ ⋮

Ergenler İçin Başa Çıkma Ölçeği- Kullanım İzni

"Ergenler İçin Başa Çıkma Ölçeği" Hakkında Gelen Kutusu x

Sinem Karaoglu

Sayın Erkan Hocam, Ahmet Bedel hocaya mail attım fakat geri dönüş alamadığım için bir de size yazmak istedim. Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi A

7 Haziran Pzt 11:13 (1 gün önce) ☆

Erkan ISIK

Alici: ben ▾

Merhabalar,
Ölçeği tabii ki kullanabilirsiniz. Ekte maddeler ve puanlama bilgilerini içeren dosyayı gönderiyorum. Çalışmanızda kolaylıklar dilerim.

Selamlarımla,
Erkan Işık

7 Haziran Pzt 11:27 (1 gün önce) ☆ ↩ ⋮

EK 11. (Devam) ÖLÇEK KULLANIM İZİNLERİ

Ergen Psikolojik Dayanıklık Ölçeği- Kullanım İzni

 Sinem Karaoglu 09:00 (4 saat önce) ☆
Sayın Yunus Hocam, Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi Ana Bilim Dalı Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü'nde Dr. Öğr. Üyesi Ebru Helin YABAN YALÇIN danışmanlığı

 yunus altundag 11:04 (1 saat önce) ☆ ↩ ⋮
Alıcı: ben ▾

Merhaba Sinem Hocam
Ölçek formu ve ölçeğe ilişkin psikometrik veriler ektedir. Çalışmanızda kolaylıklar dilerim.

Başarı dilekleriyle

Sosyal Problem Çözme Envanteri- Kullanım İzni

"Sosyal Problem Çözme Envanteri" Hakkında ▶ Gelen Kutusu x

↕ 🖨️ 📄

 Sinem Karaoglu 7 Haziran Pzt 11:10 (1 gün önce) ☆
Sayın Sinan Hocam, Gmail hesabınıza attığım mailin ulaşım ulaşmadığından endişe ettiğim için bir de bu mail adresinize göndermek istedim. Hacettepe Üniversite

 sinan d 7 Haziran Pzt 11:27 (1 gün önce) ☆ ↩ ⋮
Alıcı: ben ▾

Selamun Aleykum

Tabii ki kullanabilirsiniz. Kolay gelsin

9. ÖZGEÇMİŞ
SİNEM KARAOĞLU